

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

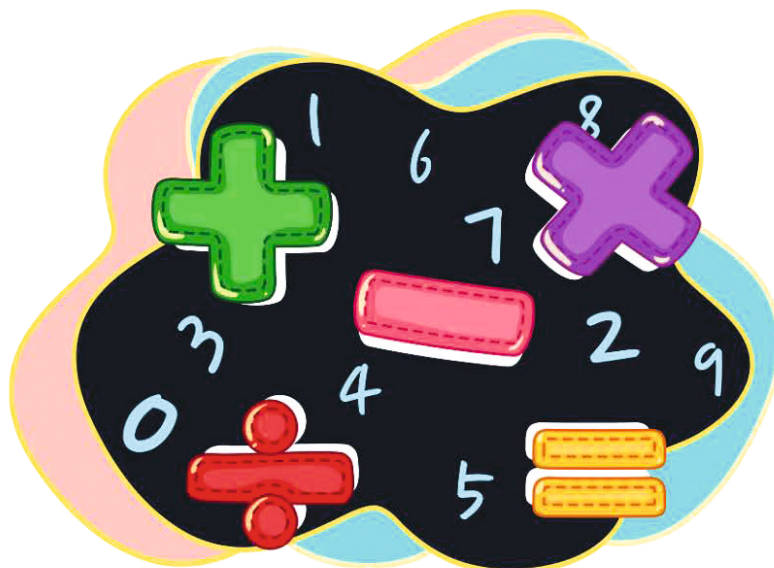

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ

1–4 класстар үчүн

МАТЕМАТИКА

боюнча тапшырмалар
жыйнагы

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ

1–4 класстар үчүн МАТЕМАТИКА боюнча тапшырмалар жыйнагы

Бул басылма АКШнын эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттиги (USAID) аркылуу көрсөтүлгөн Америка элинин колдоосу менен түзүлдү. Басылманын мазмуну USAIDдин же АКШ Өкмөтүнүн пикирин милдеттүү түрдө чагылдырбайт.

2024

УДК 372.851
ББК 74.262.21
Б 64

Авторлор-түзүүчүлөр: Аликова А.М., Казиева Г.К., Жунусакунова А.Д.,
Майрыкеева Г.И., Жолдошбекова А.М., Макилова Г.И.

Котормочу: Тентимишева А.З.

Н.К. Токтогулованын **жалпы редакциясынын астында.**

Рецензент: Ч. А. Аттокурова, Кыргыз билим берүү академиясынын мектепке чейинки жана башталгыч мектептик билим берүү лабораториясынын ага илимий кызматкери.

Б 64 1-4 класстар үчүн математика боюнча тапшырмалар жыйнагы. Башталгыч класс. мугалимдери үчүн методикалык курал / **Авт.- түз.:** А.М. Аликова ж.б.; котор. Тентимишева А.З. – Б.: 2024. 176 б.

ISBN 978-9967-496-23-1

USAIDдин «Окуу керемет!» долбоору — бул башталгыч класстарда математика жана окуу сабактарын окутуу сапатын жакшыртууга, ошондой эле Кыргыз Республикасындагы башталгыч билим берүү системасын чыңдоого багытталган беш жылдык долбоор (2019-2024-жж.). Бул демилге акыркы он жыл ичинде USAID уюму тарабынан башталгыч класстардын окуучуларынын окуу көндүмдөрүн жакшыртуу багытында ишке ашырылган долбоорлордун жетишкендиктерине негизделген.

USAIDдин «Окуу керемет!» долбоору алкагында 1-4-класстардын окуучулары үчүн математика боюнча тапшырмалар жыйнагы иштелип чыгып сиздерге сунушталууда. Сунушталган материалдарды мугалимдер окуучулардын математикалык көндүмдөргө калыптандыруучу баалоо жүргүзүү үчүн жана кошумча окутуу куралы катары пайдаланса болот. Көнгүлөрдү үзгүлтүксүз практикалоо аркылуу окуучулар оозеки жана жазуу жүзүндөгү эсептерди жана маселелерди чыгаруу көндүмдөрүн өнүктүрө алышат.

Колдонмо математикалык билимди, көндүмдөрдү калыптандырууга жана чыныгы турмуштук кырдаалдарга жана окуучулардын өздөрүнүн кызыкчылыктарына жакын маселелерди чыгарууга багытталган материалдарды камтыйт.

1-4 класстар үчүн математика боюнча тапшырмалар жыйнагы Кыргыз Республикасынын Кыргыз билим берүү академиясынын Окумуштуулар кеңешинин отурумунда каралып жактырылган жана башталгыч класстарда сабактарды даярдоодо жана өтүүдө пайдаланууга сунушталган (2023-жылдын 23-сентябрындагы №6 Окумуштуулар кеңешинин токтому).

USAIDдин «Окуу керемет!» долбоору Кыргыз билим берүү академиясынын салымын жана эксперттик ролун терең ыраазычылык менен баса белгилейт.

ISBN 978-9967-496-23-1

УДК 372.851
ББК 74.262.21

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	7
1-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР	11
1-КЛАСС. 10ГО ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫ ТААНУУ ЖАНА САЛЫШТЫРУУ	11
1-КЛАСС. 10ГО ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫ КОШУУ ЖАНА КЕМИТҮҮ	15
1-КЛАСС. БЕЛГИСИЗ САН МЕНЕН БАРАБАРДЫКТАР (ТЕҢДЕМЕЛЕР).....	16
1-КЛАСС. 20 ГА ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫН КУРАМЫ	18
1-КЛАСС. БИР ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ.....	22
1-КЛАСС. 20ГА ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ.....	23
1-КЛАСС. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАРДЫ ТААНУУ	24
1-КЛАСС. ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕР	31
2-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР	37
2-КЛАСС. ЭКИ ОРУНДУУ САНДАРДЫН КУРАМЫ	37
2-КЛАСС. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАР, КӨП БУРЧТУКТАРДЫН ОКШОШТУГУ ЖАНА АЙЫРМАЧЫЛЫКТАРЫ	43
2-КЛАСС. ЭКИ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ.....	49
2-КЛАСС. ЭКИ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ.....	50
2-КЛАСС. ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕР	51
2-КЛАСС. КОШУУГА ЖАНА КЕМИТҮҮГӨ КАРАТА ТЕҢДЕМЕЛЕР	56
2-КЛАСС. ЧОҢДУКТАРДЫН ЧЕН БИРДИКТЕРИ (ММ, СМ, ДМ, М, СААТ, МИН.)	58
2-КЛАСС. САН КАТАРЫ.....	62
3-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР	65
3-КЛАСС. САНДАРДЫ КӨБӨЙТҮҮ ЖАНА БӨЛҮҮ	65
3-КЛАСС. ЧОҢДУКТАРДЫН ЧЕН БИРДИКТЕРИ, АЛАР МЕНЕН БОЛГОН АРИФМЕТИКАЛЫК АМАЛДАР (КМ, М, ДМ, СМ, ММ, КГ, Г, СААТ, МИН, С)	67
3-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫН КУРАМЫ.....	73
3-КЛАСС. 1000ГЕ ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫН КАТАРЛАРЫ	80
3-КЛАСС. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАРДЫН ПЕРИМЕТРИН ЖАНА АЯНТЫН ТАБУУГА КАРАТА МАСЕЛЕЛЕР.....	85
3-КЛАСС. КӨБӨЙТҮҮГӨ ЖАНА БӨЛҮҮГӨ КАРАТА БЕРИЛГЕН МАСЕЛЕЛЕР	102
3-КЛАСС. КӨБӨЙТҮҮГӨ ЖАНА БӨЛҮҮГӨ КАРАТА БЕРИЛГЕН ТЕҢДЕМЕЛЕР	115
3-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ	117
3-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ	118
4-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР	120
4-КЛАСС. ТӨРТ ОРУНДУУ ЖАНА ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ	120
4-КЛАСС. ТӨРТ ОРУНДУУ САНДАРДАН ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ	121

4-класс. Үч орундуу сандарды бир орундуу сандарга көбөйтүү	123
4-класс. Үч орундуу сандарды бир орундуу сандарга бөлүү	124
4-класс. Геометриялык фигуралардын периметрин жана аянтын табууга карата берилген маселелер	125
4-класс. 1 000 000 го чейинки сандар.....	138
4-класс. Чоңдуктардын чен бирдиктери, алар менен болгон арифметикалык амалдар (км, м, дм, см, мм, т, ц, кг, гр, саат, мин, сек).....	146
4-класс. Кыймылга карата берилген маселелер	156
4-класс. Татаал түзүлүштөгү теңдемелер (1 дэңгээл)	171
4-класс. Татаал түзүлүштөгү теңдемелер (2 дэңгээл)	173

Урматтуу мугалим!

Сиз жана сиздин окуучуларыңыз үчүн баалуу дидактикалык материал болуп бере ала турган 1-4-класстын окуучулары үчүн математика боюнча тапшырмалар жыйнагыбызды тартуулап жатканыбызга кубанычтабыз. Жыйнак кенже курактагы окуучулардын муктаждыктарын эске алуу менен иштелип чыккандыктан сизге натыйжалуу окуу чөйрөсүн түзүүгө, функционалдык жана математикалык ой жүгүртүү көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берүү үчүн математикалык тапшырмалардын комплексин сунуштайт.

Математиканы окутуу процессинде мугалимдин ролу чоң жана ал процесс компетенттүү мамилени талап кылат. Биздин тапшырмалар жыйнагы башталгыч класстарда математикалык билим берүү тармагындагы илимий-методикалык эмгектерди эске алуу менен, ошондой эле 1–4-класстар үчүн математика боюнча предметтик стандарттын негизинде иштелип чыкты. Мында калыптандыруучу баалоо процессинде көнүгүүлөрдү аткаруу жана маселелерди чыгаруу аркылуу математикалык билимдерди жана көндүмдөрдү ырааттуу жана прогрессивдүү өнүктүрүү жолдору сунушталат.

Математика - бул бизди курчап турган дүйнөнү түшүнүүгө жана сүрөттөөгө мүмкүндүк берген тил. Ал бизге математикалык маселелерди чыгарууга гана жардам бербестен, логикалык ой жүгүртүүнү, чыгармачылыкты жана аналитикалык көндүмдөрдү өнүктүрөт. Ошондой эле, биздин тапшырмалар жыйнагы математиканы окуучулар үчүн жеткиликтүү жана кызыктуу кылууга, алардын интеллектуалдык өнүгүүсүнө түрткү берүүгө, окуу процессин натыйжалуу уюштурууга жардам берүүгө багытталган.

Бул маселелердин жыйнагынын өзгөчөлүгү окуучуларга математикалык идеялардын дүйнөсүнө акырындык менен кирип, жаңы түшүнүктөрдү өздөштүрүүсүнө мүмкүндүк берген системалуу мамиле болуп саналат. Жыйнактын ар бир бөлүмү негизги концепцияларды түшүнүүгө багытталган жөнөкөй көнүгүүлөрдөн баштап, ой жүгүртүүнү талап кылган татаал тапшырмаларга чейин ар кандай маселелерди камтыйт. Ошондой эле, күнүмдүк турмушта кездеше турган турмуштук кырдаалдарга байланыштуу тапшырмалар да киргизилди. Бул аларга математиканын турмуштук кырдаалдарда пайданылышын көрүп, чыныгы жашоо тиричиликте колдонуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө, башка предметтерди түшүнө билүүсүнө жана жогорку класстарда билимин улантуусуна жардам берет. Мындан сырткары, сабак учурунда материалды түшүндүрүп жана талкуулоодо жакшы жардам бере турган кадамдар аркылуу тапшырамалардын чыгарылыштары камтылган. Мындай эсептерди окуучуларга маселе чыгаруунун жолдорун жана логикалык ырааттуулугун түшүндүрүүдө үлгү катары колдонсоңуз болот.

Биз сиздерди окуучуларыңыздарга маселелерди чыгарууну эле эмес, альтернативдүү чыгаруу жолдорун издөөгө, ар кандай ыкмаларды түшүндүрүүгө жана негиздөөгө, суроо бере билүүгө багыт берүүгө чакырабыз. Мунун баары окуучулардын сынчыл ой жүгүртүүсүн, аналитикалык көндүмдөрүн жана логикалык ой жүгүртүү жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет.

Ошондой эле тапшырмалар жыйнагын окуучулардын математикага кызыктыруу, математиканы максималдуу түрдө түшүнүүсүн камсыз кылуу үчүн кошумча көнүгүүлөрдү жана иш-аракеттерди түзүүгө негиз катары колдонуу сунушталат.

Сиз тапшырмаларды окуучуларыңыздын муктаждыктарына жана деңгээлине жараша ыңгайлаштырып, өз тапшырмаларыңызды кошо аласыз.

Бул колдонмо математикалык көндүмдөрдү калыптандыруучу баалоону жүргүзүүгө жардам берет, ошондой эле ишиңизде кошумча курал болуп, окуучулардын математикага болгон кызыгуусун жана дилгирлигин өстүрүүгө жардам берет деп ишенебиз. Окуучуларыңызга изилдөөгө, суроо берүүгө, көйгөйлүү маселелерди чыгарууга, чыгаруу жолдорун талкуулоого, акыл-эс жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүк бериңиз. Сиздин балдарга болгон көңүл бурууңуз, колдооңуз жана демиңиз башталгыч класстын окуучуларына математиканы окутууда ийгиликтин ачкычы болуп саналат.

Сизге маселелер жыйнагын колдонууда ийгилик каалайбыз жана бул курал окуучуларыңыз үчүн шыктандыруучу жана натыйжалуу окуу чөйрөсүн түзүүгө жардам берет деп ишенебиз.

Урматтоо менен,
авторлор-түзүүчүлөр

КИРИШҮҮ

Математика – бул балдардын акыл-эс жөндөмдүүлүгүн жана логикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүдө зор роль ойногон кызыктуу жана маанилүү предмет. Башталгыч класстардын окуучулары үчүн математиканы окутуунун алгачкы жылдары негизги математикалык көндүмдөрдү жана математикалык сабаттуулукту калыптандыруунун негизги этабы болуп саналат. Сапаттуу жана кызыктуу окутууну камсыз кылуу үчүн мугалимге кошумча ресурстар, колдонмолор ж.б. методикалык материалдар, ошондой эле тапшырмалар жыйнактары керек. Колуңуздагы 1-4-класстын окуучулары үчүн сунушталган математикалык тапшырмалардын жыйнагы мугалимдер жана окуучулар үчүн окуу процессин окуучулардын материалдарды өздөштүрүүсүнүн ар кандай деңгээлдерине ылайыкташтырууга, математикалык көндүмдөрдү ыратуулук менен системалуу түрдө өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүк бере турган пайдалуу дидактикалык материал болуп бермекчи.

1–4-класстар үчүн математика боюнча предметтик стандарты башталгыч математика курсун түзүү жана окутуунун мазмунун аныктоонун негизи болгондуктан, бул тапшырмалар жыйнагы математикалык билим берүүнүн күтүлүүчү натыйжаларына жетишүүгө багытталып, колдонуудагы окуу китептеринин мазмуну менен тыгыз байланышта болуп, логикалык ой жүгүртүүнү жана математикалык билимди күнүмдүк турмушта колдонуу көндүмдөрүн өнүктүрүү үчүн зарыл болгон темалардын кеңири спектрин камтыйт.

Жыйнакта сунушталган тапшырмалар материалды тереңирээк түшүнүү үчүн татаалдык деңгээлдери боюнча айырмаланат. Окуучулардын математикалык көндүмдөрүн өздөрүнө ылайыктуу деңгээлде өнүктүрө алышы үчүн жөнөкөй жана татаал көнүгүүлөрдү тандоого мүмкүнчүлүк түзүлөт. Ошентип, жыйнак окуучуларга математиканы окутууну жакшыртууга гана жардам бербестен, математикалык билимди да байытуучу курал болуп калат.

Башталгыч класстардын математика боюнча окуу программасына тиешелүү тема боюнча көп деңгээлдүү тапшырмаларды үзгүлтүксүз киргизүү окуучулардын жакшы түшүнбөй калган темаларды тереңдеп түшүнүүсүнө өбөлгө түзүп; окуучулардын жаңы материалды оңой өздөштүрүүсүнө, сабактардагы активдүүлүгүн жогорулатууга, ошондой эле математикага болгон кызыгуусун колдоого мүмкүндүк берет. Математика сабагынын эффективдүү болушу үчүн 1-класстан баштап эле көп деңгээлдүү дифференциациялоону уюштуруу зарыл. Бул жыйнактагы көп деңгээлдүү тапшырмалар белгилүү бир теманы түшүндүрүү үчүн логикалык ырааттуулукта жайгаштырылып, белгилүү бир математикалык көндүмдү өнүктүрүүнүн каражаты катары берилген.

Жыйнактагы бардык тапшырмалар татаалдыгына жараша 3 деңгээлге бөлүнөт:

Биринчи деңгээл баштапкы чекитти же минималдуу деңгээлди билдирет, ар бир теманын эң негизги аспектилерин ачып берет, жалпысынан негизги математикалык түшүнүктөр боюнча окуучу билиши керек болгон милдеттүү минимумду камсыз кылат.

Окуучулардын бул тапшырмаларды аткаруусу алардын мурунку темаларды өздөштүрүүсү канчалык деңгээлде экендигин аныктайт жана жаңы теманы өздөштүрүү үчүн мурунку билимдерин жана көндүмдөрүн колдонууга жардам берет. Мындай көп баскычтуу окутууну колдонуу мугалимдин окуучунун жеке жөндөмүнө ылайык иш алып баруусуна, билиминдеги боштугун жоюуга мүмкүндүк берүүчү башталгыч деңгээлдеги тапшырмаларды колдонуу менен предметке болгон кызыгууну ойготууга жана алгоритмге ылайык өз алдынча иш-аракеттерди жасоого жардам берет.

Экинчи деңгээл түпкү же негизги деңгээлди билдирет. Бул деңгээлдеги тапшырмалар биринчи деңгээлде берилген материалды негиздеп, мисалдарды жана негизги маалыматты конкреттүү деталдарын берүү аркылуу өнүктүрөт жана тереңдетет. Бул деңгээл математикалык маалыматтын көлөмүн

көбөйтөт жана негизги материалды тереңирээк түшүнүүгө жардам берет. Бул деңгээлдеги тапшырмаларды ийгиликтүү аткаруу үчүн концептуалдык системаны жакшы түшүнүү жана предметтин контекстинде көйгөйлүү кырдаалдарды чече билүү керек. Бул деңгээлде мугалим предметке туруктуу кызыгууну калыптандырат, болгон билимдерди жана иш-аракеттердин ыкмаларын бекемдеп, кайталап, жаңы материалды ийгиликтүү үйрөнүү үчүн аларды жаңыртып, тапшырманын үстүндө өз алдынча иштөө көндүмүн түзө алат.

Үчүнчү деңгээл билимдин жана көндүмдөрдүн тереңдетилген деңгээлин билдирет. Ал изилденип жаткан материалды кыйла тереңдетип, анын логикалык негиздерин камсыздайт жана түшүнүктөрдүн системасын жана аларды колдонууну терең өздөштүрүү үчүн мүмкүнчүлүктөрдү ачат.

Бул деңгээл окуучуга өз алдынча иштөө аркылуу өзүнүн жөндөмдүүлүгүн көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Бул деңгээлде ийгиликке жетүү үчүн маселелерди ар кандай жолдор менен чыгара билүү жана турмуштук кырдаалдарга байланыштуу көнүгүүлөрдү аткаруу, ошондой эле башка предметтерде математикалык билимди колдоно билүү керек. Окуучулар үчүнчү деңгээлдеги тапшырмаларды аткаруу менен критикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрөт жана чыгармачылык мүмкүнчүлүктөрдү ачат.

Окутууга дифференциацияланган мамилени колдонуу мугалимге көңүлдү жалпы класстын окуучуларына гана эмес, ар бир окуучуга өз-өзүнчө буруп, алардын

жеке мүмкүнчүлүктөрүн жана кызыкчылыктарын, таанып-билүүчү активдүүлүгүн жана өз алдынчалыгын өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүүгө мүмкүндүк берет.

Ошондой эле, бул математикалык тапшырмалар жыйнагы, математика боюнча калыптандыруучу баалоону өткөрүүдө мугалимдин колдонуусу үчүн да сунушталат. USAIDдин “Окуу Керемет!” долбоорунун алкагында 1-4-класстардын окуучуларынын математикалык көндүмдөрүн формативдүү баалоо үчүн куралдар BaalooApp тиркемесин колдонуу менен иштелип чыккан, ал «Башталгыч класстарда математикалык көндүмдөрдү калыптандыруучу баалоо куралдары (1-китеп)» методикалык колдонмосуна жана «Башталгыч мектепте математикалык көндүмдөрдү калыптандыруучу баалоо үчүн таркатма материалдар (2-китеп)» аттуу 2 китептен турган методикалык колдонмолорду түзүүгө негиз болгон. Сунушталган куралдарды колдонуу менен (1-таблица) мугалимдер окуучулардын белгилүү бир математикалык көндүмүнө же билимине баалоо жүргүзүп, алардын өнүгүүсүндөгү күчтүү жактарын белгилеп, алар туш болгон кыйынчылыктарды аныктай алышат. Бул жыйнактагы маселелер, тапшырмалар калыптандыруучу баалоо принциптерин эске алуу менен иштелип чыккан. Мунун баары мугалимдерге окуучулардын ийгилигин камсыздоо үчүн окуу процессин өз убагында жөнгө салууга жана математикалык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жардам берет. Кошумчалай кетсек, калыптандыруучу баалоо жооптордун тууралыгын текшерүүнү гана эмес, каталарды талдоону, көйгөйлөрдү чечүүнүн жолдорун талкуулоону, окуучулардын өзүн-өзү башкаруусун стимулдаштырууну камтыйт. Мындай баалоо жүргүзүү материалды өздөштүрүүнү гана аныктабастан, окуучуларга билимди гана эмес, ой жүгүртүү жана маселелерди чыгаруу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө жардам берүү менен окуу процессине көңүл бурат, бул алардын математиканы окуудагы келечектеги ийгилиги ж.б. үчүн маанилүү.

Бул тапшырмалар жыйнагы жана калыптандыруучу баалоо куралдары математиканы үйрөнүү үчүн ажырагыс колдоо көрсөтүп, билимдин бул маанилүү чөйрөсүндө мыкты ийгиликтерге жетишүүгө көмөктөшөт. Жыйнактагы ар бир тапшырма окуучулар үчүн сандардын, фигуралардын жана математиканын мыйзамдарынын укмуштуудай жана түркүн түстүү дүйнөсүн ачууга мүмкүнчүлүк түзүп берип, келечекте математиканы ийгиликтүү үйрөнүү жана күчтүү математикалык пайдубалды куруу жолунда ишенимдүү өнөктөш болуп калат деп ишенебиз.

Таблица 1

Калыптандыруучу баалоонун куралдары

	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс
Чейр.	10 го чейинки сандарды билүү жана салыштыруу.	Эки орундуу сандарды куроо жана ажыратуу.	Көбөйтүү жана бөлүү амалын аткаруу.	Төрт орундуу жана үч орундуу сандарды кошуу. Төрт орундуу жана үч орундуу сандарды кемитүү. Үч орундуу сандарды бир орундуу сандарга көбөйтүү.
I	10 го чейинки сандарды кошуу жана кемитүү.	Геометриялык фигураларды таанып билүү, көп бурчтуктардын окшоштугун жана айырмачылыктарын көрсөтүү	Чондуктарды бир чен бирдигинен экинчисине которуу.	Үч орундуу сандарды бир орундуу сандарга бөлүү. Геометриялык фигуралардын периметрин жана аянтын табууга маселелерди чыгаруу. 1 000 000 чейинки сандардын катарын түзүү, иреттөө ,окуу, жазуу, разряддык курамын түшүнүү.
II	Белгисиз сан менен барабардыктарды тандоо ыкмасы менен чыгаруу.	Эки орундуу сандарды разряддык бирдиктен өтүү менен кошуу.	Үч орундуу сандарды куроо жана ажыратуу.	Чондуктарды бир чен бирдигинен экинчисине которуу.
III	20 га чейинки сандарды куроо жана ажыратуу. Бир орундуу сандарды ондукка толуктоо аркылуу кошуу. Эки орундуу сандардан бир орундуу сандарды ондуктан өтүү менен кемитүү.	Эки орундуу сандарды разряддык бирдиктен өтүү менен кемитүү. Жөнөкөй тексттик маселелерди чыгаруу. Кошууга жана кемитүүгө карата жөнөкөй теңдемелерди чыгаруу.	Натуралдык сан катарын түзүү принцибин түшүнүү. Геометриялык фигуралардын периметрин жана аянтын табуу. Көбөйтүүгө жана бөлүүгө карата теңдемелерди чыгаруу.	Чондуктарды бир чен бирдигинен экинчисине которуу.
IV	Геометриялык фигураларды жана алардын элементтерин таануу, айырмачылыктарын аныктай алуу. Жөнөкөй тексттик маселелерди чыгаруу.	Чондуктарды бир чен бирдигинен экинчисине которуу. Сандар катарын түзүү принцибин түшүнүү.	Разряддык бирдиктер аркылуу өтүү менен үч орундуу сандарды кошуу Үч орундуу сандарды разряддык бирдиктерден өтүү менен кемитүү Көбөйтүүгө жана бөлүүгө берилген маселелерди чыгаруу.	Кыймылга берилген маселелерди чыгаруу. Татаал түзүлүштөгү теңдемелерди чыгаруу, 1 дэңгээл жана 2 дэңгээл.
	8 инструмент.	8 инструмент.	9 инструмент.	10 инструмент.

1-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР

1-КЛАСС. 10ГО ЧЕЙИНКИ САҢДАРДЫ ТААНУУ ЖАНА САЛЫШТЫРУУ

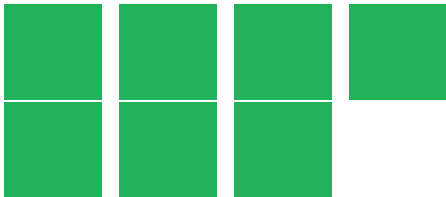
Биринчи деңгээл

1) 1, 2, 3 сандарын таякчалар менен көрсөткүлө.

2) Канча таякча экендигин санагыла?

3) Кайсы катарда 4 квадрат бар экенин көрсөткүлө?

4) Кийинки санды атагыла: **1, ...**

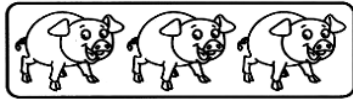

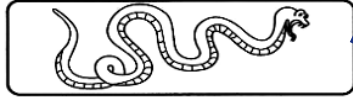

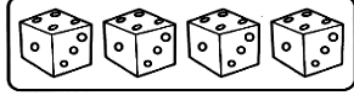

5) Мурунку сан кайсы? **..., 3.**

6) Ортодогу санды атагыла: **2 ... 4.**

7) Ортодогу санды атагыла: **3 ... 5.**

8) Калтырылган сандарды атагыла: **1, ..., ..., 4, 5.**

9) Сүрөттөрдү тиешелүү сандар менен дал келтиргиле:

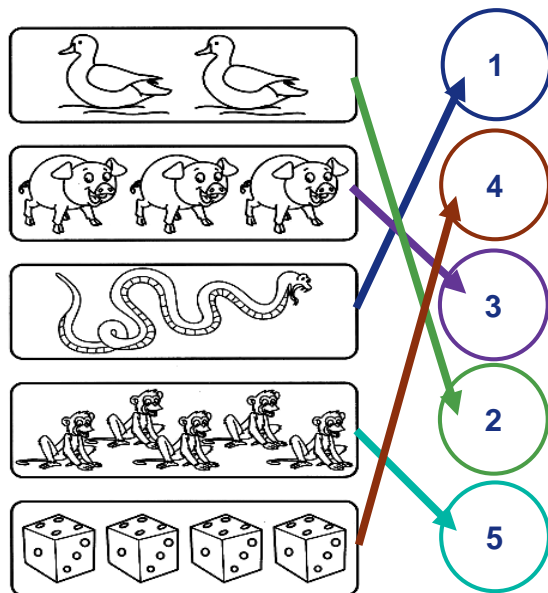
Note: A blue arrow points from the snake image to the circle with the number 1.

10. Сүрөткө туура келген сумманын компоненттерин жазгыла жана аны чыгаргыла.

Жооптор:

- 1) таякчалардын жардамы менен 1, 2, 3 сандарын көрсөтөт.
- 2) 3 жана 4 таякча
- 3) биринчи катарда 4 квадрат.
- 4) кийинки сан 2.
- 5) мурунку сан 2.
- 6) 2 менен 4түн ортосунда – 3.
- 7) 3 менен 5тин ортосунда – 4.
- 8) калтырылган сандар 1, 2, 3, 4, 5.
- 9)

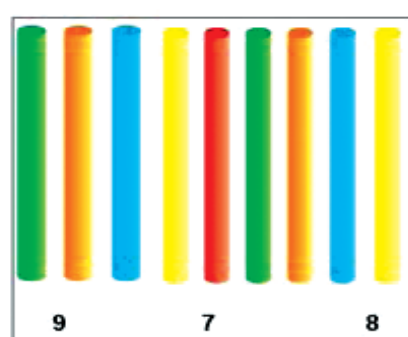
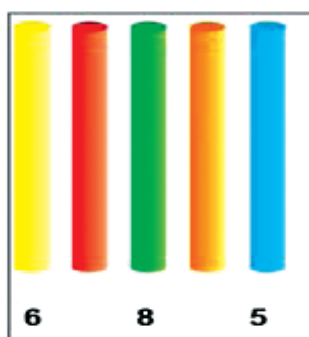
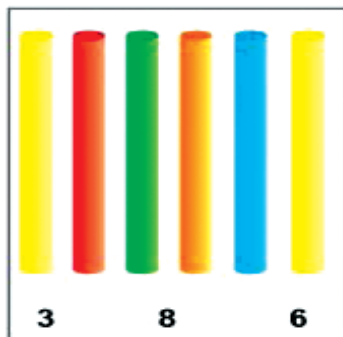

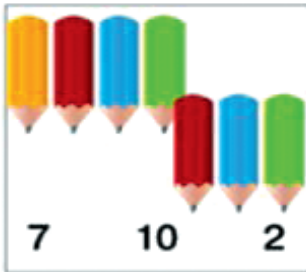
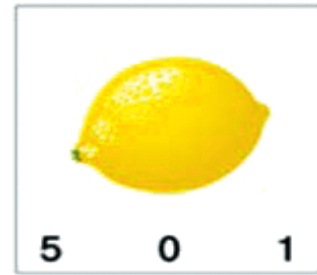
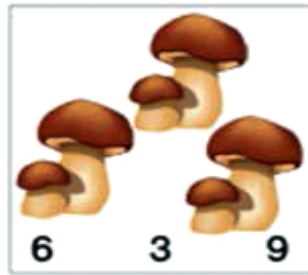
10) $2 + 1 = 3$

Экинчи деңгээл

- 1) Сүрөттөгү нерселердин санына туура келген санды тегеректегиле.

2) Боштуктарга коңшу сандарды жазгыла:

	5	
--	---	--

	3	
--	---	--

3) Боштуктарга коңшу сандарды жазгыла:

	2	
--	---	--

	8	
--	---	--

4) Кайсы сан чоң? 5 же 8, 7 же 6.

5) Кайсы сан кичине? 6 же 3, 4 же 5.

6) "Чоң", "кичине" деген сөздөрдүн жардамы менен сандарды салыштыргыла:
6 ... 8.

7) Эң кичинекей санды тегеректегиле: 1, 2, 3.

8) Эң чоң санды тегеректегиле: 3, 2, 1.

9) Кемүү тартибинде жайгаштыргыла:

4	1	5	3	2
---	---	---	---	---

10) Өсүү тартибинде жайгаштыргыла:

2	3	5	1	4
---	---	---	---	---

11) Калтырылган сандарды тапкыла:

1		3	4			7	
---	--	---	---	--	--	---	--

12) Калтырылган сандарды тапкыла:

1	2		4	5			8
---	---	--	---	---	--	--	---

Жооптор:

2)

4	5	6
---	---	---

2	3	4
---	---	---

3)

1	2	3
---	---	---

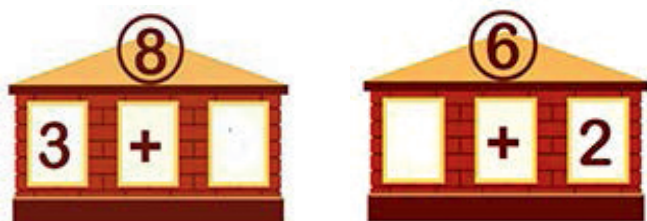
7	8	9
---	---	---

Жооптор:

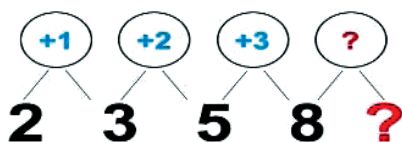
- 4) $8 > 5, 7 > 6$
- 5) $3 < 6, 4 < 5$
- 6) 6 кичине 8 ден; 8 чоң 6 дан
- 7) ①, 2, 3
- 8) ③, 2, 1
- 9) 5, 4, 3, 2, 1
- 10) 1, 2, 3, 4, 5
- 11) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
- 12) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

Үчүнчү деңгээл

- 1) Ар бир экинчи санды тегеректегиле: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
- 2) Ар бир үчүнчү санды тегеректегиле: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
- 3) 2 ден саноо менен сандарды жазгыла: 2, 4, ..., ..., ...
- 4) 3 төн саноо менен сандарды жазгыла: 3, 6, ..., ..., ...
- 5) Жетишпеген сандарды жазгыла

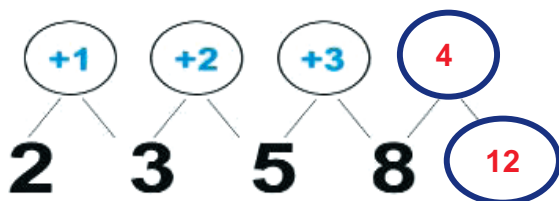
- 6) Калтырылган сандарды жазгыла: 9, 7, 5, ..., 1.
- 7) Калтырылган сандарды тапкыла: 9, 6, ...
- 8) Так сандарды тегеректегиле: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
- 9) Жуп сандарды тегеректегиле: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
- 10) Сан катарын уланткыла:

Жооптор:

- 1) 1, ②, ③, ④, ⑤, ⑥, ⑦, ⑧, ⑨.
- 2) 1, 2, ③, ④, ⑤, ⑥, ⑦, ⑧, ⑨.
- 3) 2, 4, 6, 8, 10.
- 4) 3, 6, 9, 12, 15.
- 5) $3 + 5 = 8, 4 + 2 = 6$
- 6) 9, 7, 5, 3, 1.
- 7) 9, 6, 3
- 8) ①, ②, ③, ④, ⑤, ⑥, ⑦, ⑧, ⑨.
- 9) 1, ②, ③, ④, ⑤, ⑥, ⑦, ⑧, ⑨.

Жооптор:

10)

1-КЛАСС. 10ГО ЧЕЙИНКИ САҢДАРДЫ КОШУУ ЖАНА КЕМИТҮҮ

Биринчи деңгээл

Мисалдарды чыгаргыла:

1) $1 + 1 =$	5) $3 - 1 =$	9) $2 + 2 =$	13) $5 + 2 =$
2) $2 + 1 =$	6) $4 - 1 =$	10) $3 + 3 =$	14) $6 + 2 =$
3) $3 + 1 =$	7) $4 + 1 =$	11) $1 + 2 =$	15) $5 - 2 =$
4) $2 - 1 =$	8) $5 + 1 =$	12) $1 + 4 =$	

Жооптор:

1) 2	5) 2	9) 4	13) 7
2) 3	6) 3	10) 6	14) 8
3) 4	7) 5	11) 3	15) 3
4) 1	8) 6	12) 5	

Экинчи деңгээл

Мисалдарды чыгаргыла:

1) $5 + 4 =$	5) $8 - 3 =$	9) $4 + 5 =$	13) $4 + 4 =$
2) $6 + 2 =$	6) $7 - 2 =$	10) $2 + 6 =$	14) $6 + 4 =$
3) $4 + 3 =$	7) $9 - 6 =$	11) $3 + 5 =$	15) $3 + 7 =$
4) $9 - 4 =$	8) $3 + 4 =$	12) $3 + 3 =$	

Жооптор:

1) 9	5) 5	9) 9	13) 8
2) 8	6) 5	10) 8	14) 10
3) 7	7) 3	11) 8	15) 10
4) 5	8) 7	12) 6	

Үчүнчү деңгээл

Мисалдарды чыгаргыла:

1) $6 + 3 - 4 =$

5) $9 - 7 + 5 =$

9) $2 + 7 - 6 =$

13) $3 + 6 - 8 =$

2) $4 + 2 - 3 =$

6) $8 - 6 + 4 =$

10) $3 + 6 - 4 =$

14) $5 + 5 - 7 =$

3) $5 + 4 - 6 =$

7) $7 - 4 + 3 =$

11) $3 + 7 - 5 =$

15) $9 - 3 - 5 =$

4) $7 + 2 - 5 =$

8) $6 - 2 + 5 =$

12) $10 - 3 + 2 =$

Жооптор:

1) 5

5) 7

9) 3

13) 1

2) 3

6) 6

10) 5

14) 3

3) 3

7) 6

11) 5

15) 1

4) 4

8) 9

12) 9

1-КЛАСС. БЕЛГИСИЗ САН МЕНЕН БАРАБАРДЫКТАР (ТЕҢДЕМЕЛЕР)

Биринчи деңгээл

Белгисиз санды тапкыла:

1) $3 + \square = 4$

7) $\square + 2 = 7$

8) $5 - \square = 2$

2) $3 + \square = 5$

Чыгаруу:

9) $7 - \square = 3$

3) $2 + \square = 6$

1-жолу

10) $4 + \square = 7$

4) $\square + 1 = 4$

7) $\square + 2 = 7$
 $5 + 2 = 7$
 $7 = 7$

11) $5 + \square = 10$

5) $\square + 2 = 5$

12) $6 + 2 = \square$

6) $4 - \square = 3$

же

13) $\square = 8 - 2$

14) $5 + 1 = \square + 5$

15) $\square - 2 = 6$

2-жолу

7) $\square + 2 = 7$
 $\square = 7 - 2$
 $\square = 5$

$5 + 2 = 7$
 $7 = 7$

Жооптор:

1) 1

5) 3

9) 4

13) 6

2) 2

6) 1

10) 3

14) 1

3) 4

7) 5

11) 5

15) 8

4) 3

8) 3

12) 8

Экинчи деңгээл

Белгисиз санды тапкыла:

1) $5 + \square = 9$

2) $4 + \square = 10$

3) $10 + \square = 11$

4) $\square + 3 = 10$

5) $9 = 6 + \square$

6) $7 + 4 = \square$

7) $\square - 3 = 10$

8) $15 - \square = 5$

Чыгаруу:

1-жолу

8) $15 - \square = 5$
 $15 - 10 = 5$
 $5 = 5$

же

2-жолу

8) $15 - \square = 5$
 $\square = 15 - 5$
 $\square = 10$

$$15 - 10 = 5$$
$$5 = 5$$

9) $\square - 2 = 8$

10) $12 - \square = 2$

11) $17 = \square + 7$

12) $\square = 7 - 5$

13) $12 - \square = 9$

14) $11 + \square = 15$

15) $\square + 4 = 16$

Жооптор:

1) 4

2) 6

3) 1

4) 7

5) 3

6) 11

7) 13

8) 10

9) 10

10) 10

11) 10

12) 2

13) 3

14) 4

15) 12

Үчүнчү деңгээл

Белгисиз санды тапкыла:

1) $12 - \square = 8$

2) $16 - \square = 10$

3) $5 = \square - 5$

4) $6 - 4 = \square - 4$

5) $10 + 3 = \square + 7$

6) $13 = \square + 6$

7) $\square - 9 = 4$

8) $\square + 3 = 8 + 4$

Чыгаруу:

1-жолу

8) $\square + 3 = 8 + 4$
 $\square + 3 = 12$
 $9 + 3 = 12$
 $12 = 12$

Же

2-жолу

8) $\square + 3 = 8 + 4$

9) $\square - 0 = 10$

10) $13 - 3 = \square + 6$

11) $5 + \square = 7 + 8$

12) $\square - 2 = 10 + 3$

13) $\square + 4 = 8 + 5$

14) $17 - 8 = \square + 4$

15) $15 + \square = 11 + 8$

$$\square + 3 = 12$$

$$\square = 12 - 3$$

$$\square = 9$$

$$\begin{array}{r} 9 + 3 = 8 + 4 \\ 12 = 12 \end{array}$$

Жооптор:

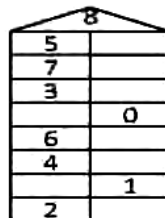
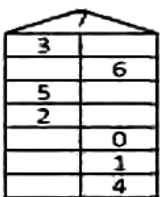
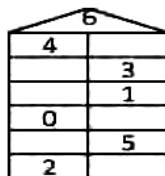
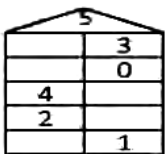
1) 4	5) 6	9) 10	13) 9
2) 6	6) 7	10) 4	14) 5
3) 10	7) 13	11) 10	15) 4
4) 6	8) 9	12) 15	

1-КЛАСС. 20 ГА ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫН КУРАМЫ

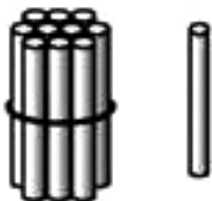
Биринчи деңгээл

1) Сандын курамын тапкыла.

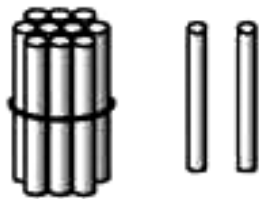

2) 10 таякчанын жардамы менен бир боо түзгүлө. Бул боо кайсы санга дал келет. Ал санды атагыла жана жазгыла.

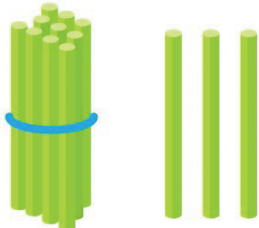
3) Бир боого бир таякча кошкула. Бир боо жана бир таякча кайсы санга дал келет?

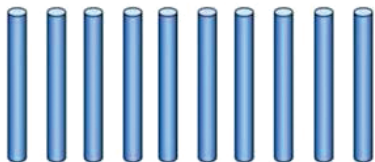
4) Бир боого эки таякча кошкула. Бир боо жана эки таякча кайсы санга дал келет?

5) Бир боого үч таякча кошкула. Бир боо жана үч таякча кайсы санга дал келет?

6) Сүрөттө канча таякча болсо, ошончо таякчаны столдун үстүнө койгон. Столдун үстүндө канча таякча бар?

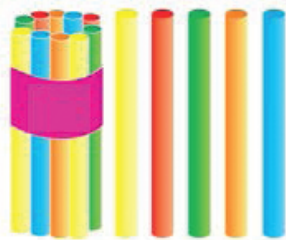

7) 10 таякчаны байлагыла.

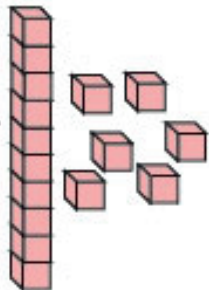

Бул он таякчабы же бир **ондук** таякчабы?

8) Сүрөттө канча ондук жана бирдик таякчалар тартылган?

9) Канча ондук канча бирдик бар экенин жазгыла.

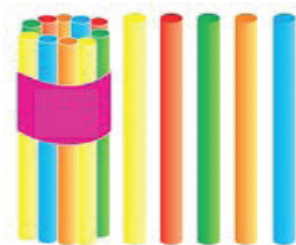

10) Тыйын чычкан жаңгактарды 10дон кылып катарга тизди. Канча катар болду? Канча жаңгак калды?

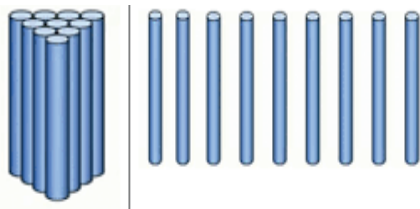

Экинчи деңгээл

- 1) Боолордун жана таякчалардын жардамы менен 13 эсептөө таякчасын көрсөткүлө.
- 2) Боолордун жана таякчалардын жардамы менен 15 эсептөө таякчасын көрсөткүлө.
- 3) Боолордун жана таякчалардын жардамы менен 18 эсептөө таякчасын көрсөткүлө.
- 4) 1 ондук 3 бирдиктен турган санды жазгыла.
- 5) 1 ондук 5 бирдиктен турган санды жазгыла.
- 6) 1 ондук 6 бирдиктен турган санды жазгыла.
- 7) 16 санында канча ондук жана канча бирдик бар?
- 8) 19 санында канча ондук жана канча бирдик бар?
- 9) 18 санында канча ондук жана канча бирдик бар?
- 10) 20 санында канча ондук жана канча бирдик бар?
- 11) 2 ондук таякча болуш үчүн канча таякча кошуш керек?

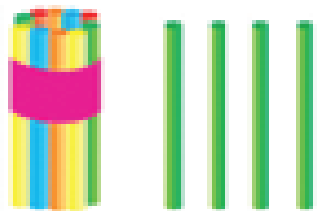
12) 2 ондук таякча болуш үчүн канча таякча кошуш керек?

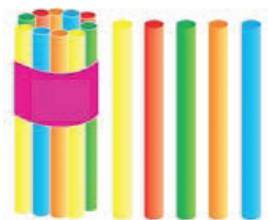
13) 2 ондук таякча болуш үчүн канча таякча кошуш керек?

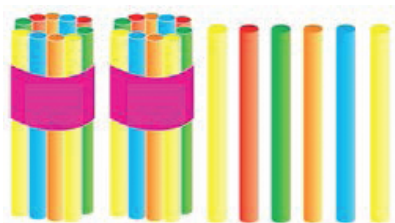
14) 4 таякча калыш үчүн канча таякчаны алып салуу керек?

15) 1 ондук жана 2 бирдик калыш үчүн канча таякчаны алып салыш керек?

16) 1 ондук жана 6 бирдик калыш үчүн канча таякчаны алып салыш керек?

Үчүнчү деңгээл

Сандарда канча ондук жана бирдик бар экенин жазгыла.

- 1) 27 = __ онд. __ бирд.
- 2) 29 = __ онд. __ бирд.
- 3) 31 = __ онд. __ бирд.
- 4) 32 = __ онд. __ бирд.
- 5) 30 = __ онд. __ бирд.

Эсептегиле.

- 6) 2 онд.3 бирд. + 3 онд.6 бирд. = __ онд. __ бирд.
- 7) 1 онд.4 бирд + 4 онд.3 бирд = __ онд. __ бирд.
- 8) Бирдиги үч, андан кийин ондугу беш болгон сандарды тегеректегиле.
35, 23, 33, 34, 53, 36, 54, 65.
- 9) Бирдиги төрт, андан кийин ондугу жети болгон сандарды тегеректегиле.
46, 74, 14, 48, 76, 94, 17, 78.
- 10) Салыштыргыла (>, <, =)
2 онд. 1 бирд. ... 1 онд.2 бирд.
3 онд. 5 бирд. ... 2 онд.9 бирд.
2 онд. 0 бирд. ... 2 онд.1 бирд.
3 онд. 2 бирд. ... 3 онд.2 бирд

11) Салыштыргыла (>, <, =)

- 3 онд. 2 бирд ... 2 онд.3 бирд.
1 онд. 3 бирд. ... 1 онд.3 бирд.
3 онд. 2 бирд. ... 3 онд.3 бирд.
5 онд. 9 бирд. ... 6 онд.0 бирд.

12) Эсептегиле:

3 онд. 3 бирд. - 3 онд.0 бирд. = ___ онд. ___ бирд.

13) Эсептегиле:

2 онд. 4 бирд - 1 онд. 3 бирд = ___ онд. ___ бирд.

14) Эсептегиле:

4 онд. 5 бирд. - 3 онд.1 бирд. = ___ онд. ___ бирд.

15) Эсептегиле:

3 онд. 7 бирл – 1онд. 5 бирд = ___ онд. ___ бирд.

1-класс. БИР ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ

Биринчи деңгээл

Кошууну аткаргыла:

1) $4 + 6 =$	5) $8 + 2 =$	9) $7 + 3 + 1 =$	13) $8 + 4 =$
2) $5 + 5 =$	6) $9 + 1 =$	10) $8 + 2 + 1 =$	14) $9 + 3 =$
3) $6 + 4 =$	7) $10 + 2 =$	11) $9 + 1 + 1 =$	15) $6 + 5 =$
4) $7 + 3 =$	8) $10 + 1 =$	12) $7 + 5 =$	

Жооптор:

1) 10	5) 10	9) 11	13) 12
2) 10	6) 10	10) 11	14) 12
3) 10	7) 12	11) 11	15) 11
4) 10	8) 11	12) 12	

Экинчи деңгээл

Кошууну аткаргыла:

1) $9 + 7 =$	5) $8 + 6 =$	9) $5 + 7 =$	13) $5 + 5 + 2 =$
2) $8 + 9 =$	6) $7 + 4 =$	10) $6 + 9 =$	14) $7 + 3 + 5 =$
3) $7 + 5 =$	7) $6 + 9 =$	11) $3 + 7 + 6 =$	15) $8 + 2 + 6 =$
4) $9 + 5 =$	8) $4 + 8 =$	12) $4 + 6 + 3 =$	

Жооптор:

1) 16	5) 14	9) 12	13) 12
2) 17	6) 11	10) 15	14) 15
3) 12	7) 15	11) 16	16) 16
4) 14	8) 12	12) 13	

Үчүнчү деңгээл

Кошууну аткаргыла:

1) $5 + 6 + 7 =$	5) $9 + 2 + 8 =$	9) $13 + 3 + 3 =$	13) $11 + 6 + 2 =$
2) $3 + 8 + 8 =$	6) $6 + 4 + 6 =$	10) $10 + 6 + 4 =$	14) $12 + 5 + 3 =$
3) $4 + 9 + 6 =$	7) $7 + 4 + 6 =$	11) $10 + 7 + 3 =$	15) $15 + 5 + 1 =$
4) $8 + 3 + 8 =$	8) $8 + 4 + 6 =$	12) $14 + 5 + 1 =$	

Жооптор:

1) 18	5) 19	9) 19	13) 19
2) 19	6) 16	10) 20	14) 20
3) 19	7) 17	11) 20	15) 21
4) 19	8) 18	12) 20	

1-КЛАСС. 20ГА ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ

Биринчи деңгээл

Кемитүүнү аткаргыла:

1) $9 - 3 =$	5) $10 - 2 =$	9) $10 - 6 =$	13) $14 - 4 - 5 =$
2) $8 - 4 =$	6) $10 - 3 =$	10) $10 - 7 =$	14) $15 - 5 - 6 =$
3) $7 - 5 =$	7) $10 - 4 =$	11) $12 - 2 - 3 =$	15) $16 - 6 - 7 =$
4) $9 - 6 =$	8) $10 - 5 =$	12) $13 - 3 - 4 =$	

Жооптор:

1) 6	5) 8	9) 4	13) 5
2) 4	6) 7	10) 3	14) 4
3) 2	7) 6	11) 7	15) 3
4) 3	8) 5	12) 6	

Экинчи деңгээл

Кемитүүнү аткаргыла:

1) $17 - 7 =$	5) $15 - 10 =$	9) $20 - 7 =$	13) $20 - 3 =$
2) $15 - 5 =$	6) $14 - 10 =$	10) $20 - 6 =$	14) $20 - 2 =$
3) $16 - 6 =$	7) $16 - 9 =$	11) $20 - 5 =$	15) $20 - 1 =$
4) $18 - 10 =$	8) $15 - 6 =$	12) $20 - 4 =$	

Жооптор:

1) 10	5) 5	9) 13	13) 17
2) 10	6) 4	10) 14	14) 18
3) 10	7) 7	11) 15	15) 19
4) 8	8) 9	12) 16	

Үчүнчү деңгээл

Кемитүүнү аткаргыла:

1) $18 - 8 - 5 =$

5) $20 - 10 - 3 =$

9) $20 - 7 - 9 =$

13) $20 - 5 - 5 =$

2) $19 - 9 - 4 =$

6) $17 - 10 - 4 =$

10) $20 - 7 - 8 =$

14) $20 - 6 - 6 =$

3) $17 - 7 - 6 =$

7) $15 - 10 - 3 =$

11) $20 - 3 - 3 =$

15) $20 - 7 - 7 =$

4) $21 - 11 - 7 =$

8) $16 - 10 - 5 =$

12) $20 - 4 - 4 =$

Жооптор:

1) 5

5) 7

9) 4

13) 10

2) 6

6) 3

10) 5

14) 8

3) 4

7) 2

11) 14

15) 6

4) 3

8) 1

12) 12

1-КЛАСС. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАРДЫ ТААНУУ

Биринчи деңгээл

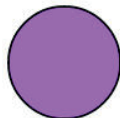
1) Бул фигура кандай аталат?

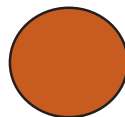
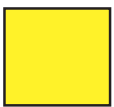
2) Бул фигура кандай аталат?

3) Бул фигура кандай аталат?

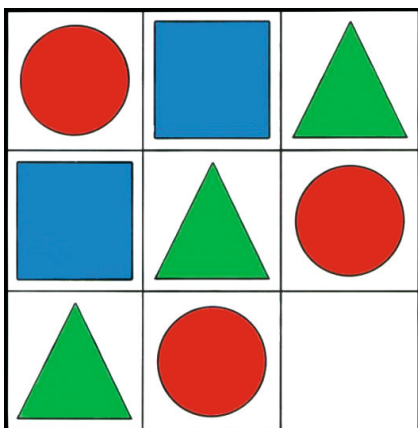
4) Формаларды окшош нерселер менен дал келтиргиле:

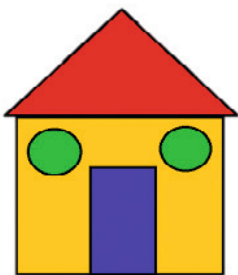
5) Бул фигуралар бири-биринен эмнеси менен айырмаланат? Жообуңарды түшүндүргүлө

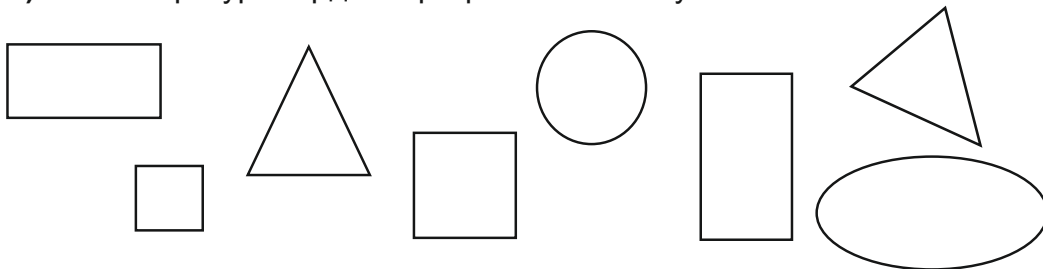
6) Бош чакмакта кайсы фигура болуш керек? Жетишпеген фигураны тарткыла.

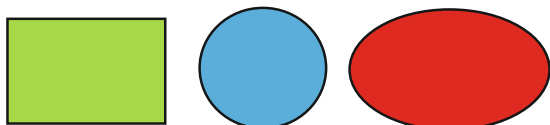
7) Үйдүн сүрөтүндөгү тик бурчтуктарды көрсөт. Үй дагы кандай фигуралардан курулган? Аларды атагыла.

8) Окшош фигураларды бир түс менен боёгула.

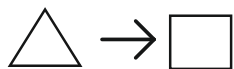

9) Кайсы фигура ашык? Жообуңарды түшүндүргүлө.

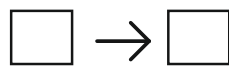

10) Санагыла жана санын жазгыла.

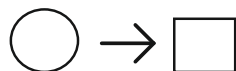
1) канча

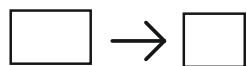
2) канча

3) канча

4) канча

Экинчи деңгээл

1) Фигураларды атагыла.

1

2

3

4

5

6

2) Тик бурчтуктарды тапкыла. Номерин көрсөткүлө

1

2

3

4

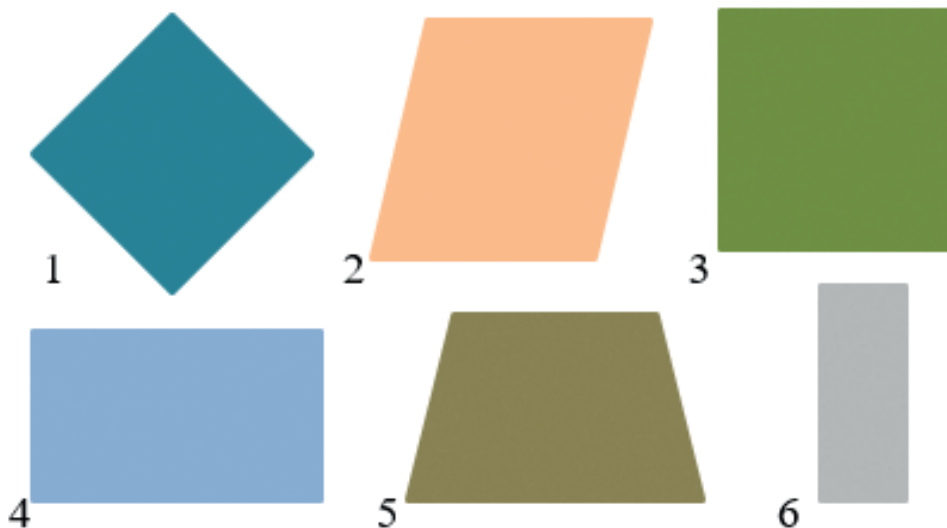

5

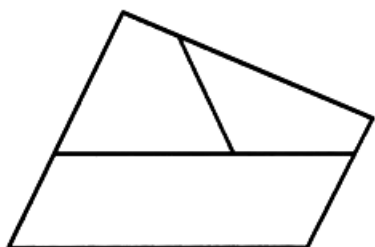

6

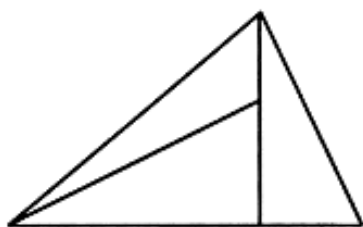
3) Квадратты тапкыла. Номерин көрсөткүлө.

4) Чиймеде канча төрт бурчтук бар?

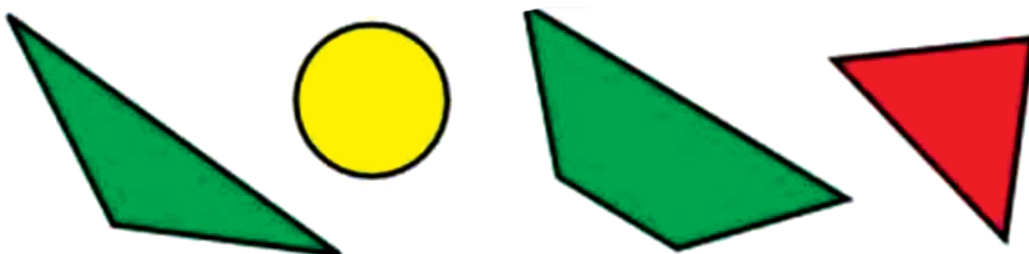
5) Чиймеде канча үч бурчтук тартылган?

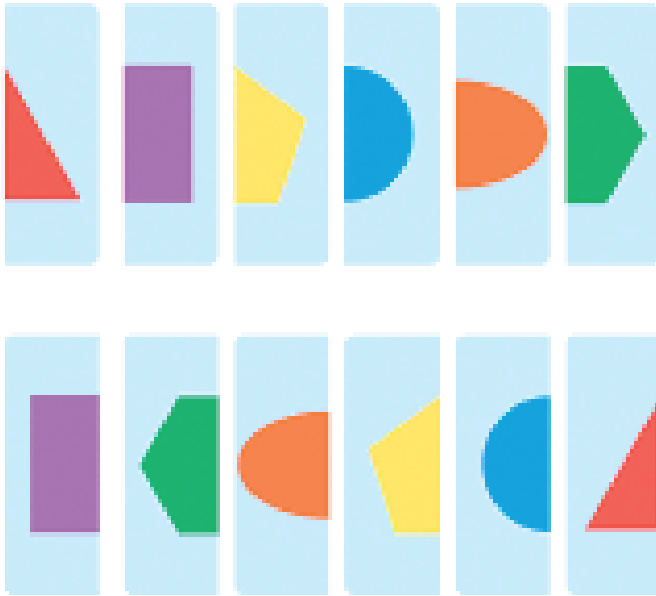
6) Бул сүрөт үчүн туура келген билдирүүлөрдү тандагыла

- 1) Эгерде фигура сары болсо, анда ал тегерек.
- 2) Бардык үч бурчтуктар жашыл.
- 3) Эгерде фигура жашыл болсо, анда ал төрт бурчтук.

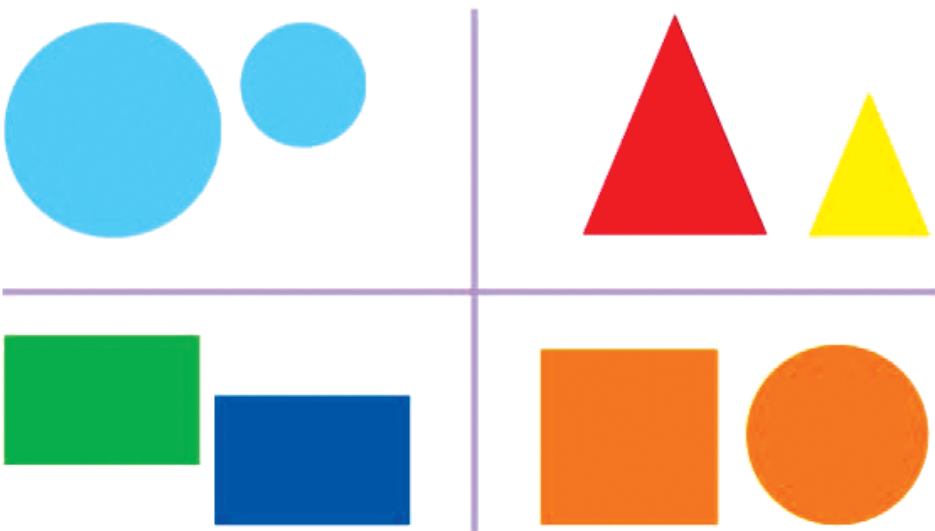
Бул сүрөткө туура келген сүйлөмдү аякта:
Эгерде фигура төрт бурчтуу болсо, анда ал
Эгерде фигура үч бурчтуу болсо, анда ал

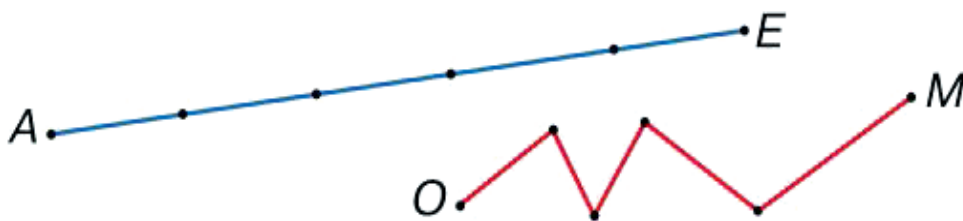
7) Жарымын тапкыла.

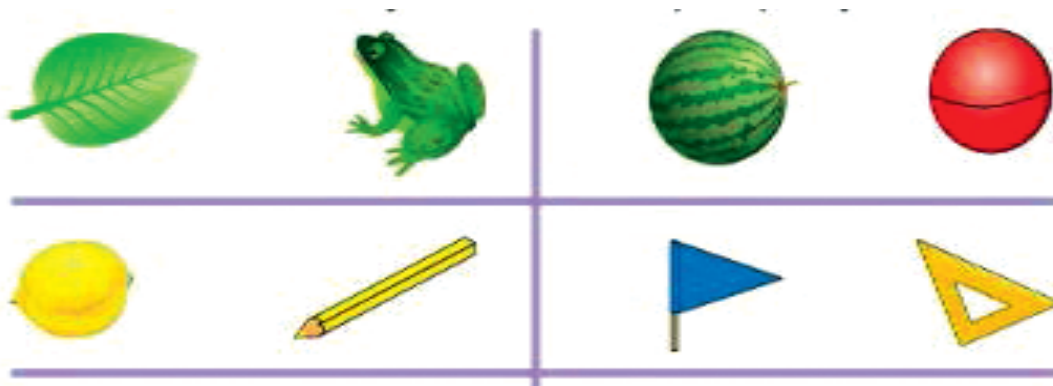
8) Ар бир сүрөттөгү фигуралардын окшоштугу эмнеде? Кандай айырмачылыктары бар?

9) Фигуралар эмнеси менен окшош жана алар эмнеси менен айырмаланат? Алардын кайсынысы сызык сызык деп ойлойсуңар?

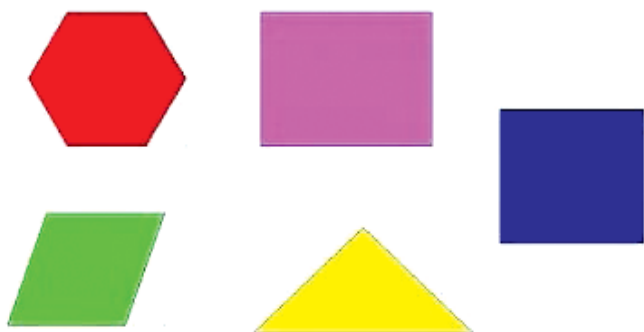

10) Ар жуптагы сүрөттөрдүн окшоштугу эмнеде?

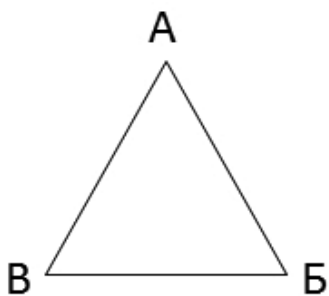

 Үчүнчү деңгээл

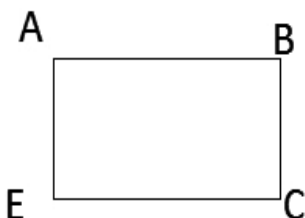
1) Фигураларды бир сөз менен атагыла?

2) Үч бурчтуктун ар бир жагын ченегиле жана жыйынтыгын жазгыла.

3) Тик бурчтуктун бардык жактарын ченегиле жана жыйынтыгын жазгыла.

4) Бир жагы 3 см жана экинчи жагы 5 см болгон тик бурчтук чийгиле. Бардык жактарынын суммасын тапкыла.

5) Бир жагы 4 см жана экинчи жагы 5 см болгон тик бурчтук чийгиле. Бардык жактарынын суммасын тапкыла.

6) Жагы 5 см болгон квадрат чийгиле. Бардык жактарынын суммасын тапкыла.

7) Жагы 4 см болгон квадрат чийгиле. Бардык жактарынын суммасын тапкыла.

8) Кийинки суроолорго жооп бергиле.

а) Эки чекитти түз сызык аркылуу туташтырса эмне болот?

б) Чиймедеги баардык чекиттер берилген чекиттен бирдей аралыкта болушу үчүн циркуль менен кандай геометриялык фигураны тартабыз?

с) Бир чекиттен башталып чексиздикке чейин созулган сызык кандай аталат?

9) 2 кызыл квадрат тарткыла. Оң тарабына ушундай эле сандагы жашыл тегеректерди жана жашылга караганда 1 ге аз көк тегеректи тарткыла.

10) Тик бурчтуктун бардык жактарынын суммасын тапкыла.

а) жактары 5 см жана 3 см ге барабар болсо.

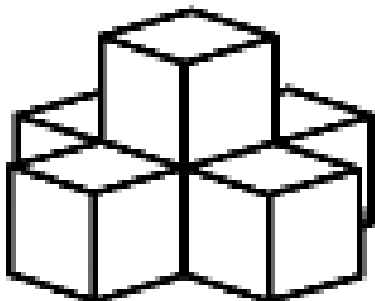
б) жактары 6 см жана 2 см ге барабар болсо.

Ушул сумманы дагы кандай жол менен тапса болот?

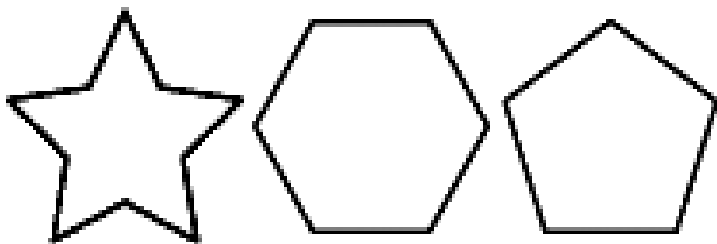
11) Бардык фигураларды кандай эки топко бөлүүгө болот?

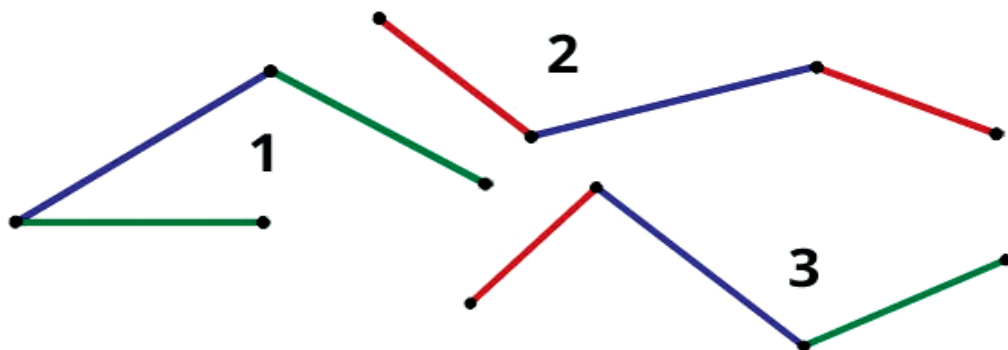
12) Ушундай фигураны чогулткула жана канча кубиктер бар экенин санагыла.

13) Ар бир фигуранын канчадан бурчу бар?

14) Бир түстөгү кесиндилердин узундугу бирдей; 2 чи торчонун жагы – 1 см. Кайсы сынык сызык эң узун?

Жооптор:

1) көп бурчтуктар	10) а) $5 + 3 + 5 + 3 = 16$, $5 + 5 + 3 + 3 = 16$.
2) 3, 3, 3;	b) $6 + 2 + 6 + 2 = 16$, $6 + 6 + 2 + 2 = 16$.
3) 2, 3, 2, 3.	11) жалпак жана көлөмдүү
4) 16 см	12) 6 кубик.
5) 18 см	13) 10, 6, 5.
6) 20 см	14) Болжолдуу жооп: 1чи сынык сызык эң узун – $16\text{ см} = 5+6+5$
7) 16 см	(2-чи сынык сызык – $14\text{ см} = 4+6+4$; 3-чү сынык сызык – $15\text{ см} = 4+6+5$)
8) а) кесинди; б) айлана; с) шоола;	

1-КЛАСС. ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕР

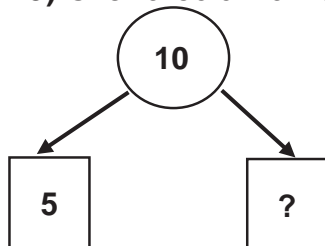
Биринчи деңгээл

- 1) Апам мак менен 2 топоч жана крем менен 4 топоч бышырды. Апам бардыгы канча топоч бышырды?
- 2) Табакта 5 киви бар болчу. Апам дагы 2 киви койду. Табакта канча киви болду?
- 3) Балдар мектептин айланасына 6 балаты жана 3 түп кайың отургузушту. Балдар бардыгы болуп канча бак отургузушту?
- 4) Унаа токтоочу жайда 5 машина бар болчу, дагы 2 машина келди. Унаа токтоочу жайда канча машина болду?

- 5) Текчеде 8 ыр китеп жана 2 жомок китеп бар болчу. Текчеде бардыгы канча китеп бар?
- 6) Текчеде 9 китеп бар болчу. 5 китепти алып кетишти. Текчеде канча китеп калды?
- 7) Мира 9 куурчактын сүрөтүн тартты. Анын ичинен 3 куурчакты кесип алды. Мира дагы калган канча куурчактын сүрөтүн кесет?
- 8) Бочкада 10 чака суу бар эле. Гүлдөрдү сугарууга 5 чака алынды. Бочкада канча чака суу калды?
- 9) Бутакта 10 алчанын мөмөсү бар болчу. Таранчы 3 мөмөнү чокуп жеди. Бутакта канча мөмө калды?
- 10) Саматтын 4 оюнчук машинасы, ал эми Асандын 3 кө көп оюнчук машинасы бар. Асандын канча оюнчук машинасы болгон?
- 11) Биздин мышыктын 11 баласы бар: 3 ак, 4 кара жана бир нече сары. Биздин мышыктын канча сары баласы бар?
- 12) Сүрөт боюнча маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

- 13) Схема боюнча маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

- 14) Саша 5 жылдан кийин 13кө чыгат. Саша азыр канча жашта?
- 15) Себеттен 6 козу карын, анан дагы 3 козу карын алынгандан кийин 8 козу карын калды. Башында себетте канча козу карын болгон?

Жооптор:

1) 6 токоч	11) 4 сары мышык
2) 7 киви	12) 6 машина
3) 9 дарак	13) Чыгарылыштын үлгүсү:
4) 7 машина	Маселенин бир түрү:
5) 10 китеп	Болгон – 10 алма
6) 4 китеп	Жешти – 5 алма
7) 6 куурчак	Калды - ? алма
8) 5 чака суу	$10 - 5 = 5$ Жообу: 5 алма
9) 7 жемиш	14) 8 жаш
10) 7 машина	15) 17 козу карын

Экинчи деңгээл

- 1) Тортто 3 кызгылт роза жана ошончо ак роза бар. Тортто бардыгы канча роза бар?
- 2) Рысбек 6 кызыл жана 4 көк Лего блокторунан унаасына тосмо курду. Рысбек канча блок коротту?
- 3) Жаңы жылдык майрамга биринчи класстын окуучулары 5 чоң кар бүртүкчөлөрүн, ал эми кичинекейинен 3кө көп жасашты. Балдар майрамга бардыгы канча кар бүртүкчөлөрүн жасашты?
- 4) Табакта 6 алма жана 4 кө көп алмурут бар. Табакта бардыгы канча жемиш бар?
- 5) Света 8 куурчакты, ал эми Рита 3 куурчака аз тартты. Бардыгы канча куурчак тартышты?
- 6) Ира 5 сүрөт тартса, Бакыт 2 сүрөткө аз тартты. Алар бардыгы канча сүрөт тартышты?
- 7) Автобуста 10 жүргүнчү, ал эми балдар 2 ге аз болгон. Автобуста бардыгы канча жүргүнчү болгон?
- 8) Бир үйдө 7 гном, экинчисинде 2 ге аз гном жашайт. Эки үйдө бардыгы канча гном жашайт?
- 9) Бакчада 8 малина жана 5 бүлдүркөн бадалдары бар. Малина бүлдүркөнгө караганда канчага көп? Бүлдүркөн малинага караганда канчага аз?
- 10) Бутакта 4 таранчы жана 6 көгүчкөн конуп отурат. Бутакта таранчыларга караганда көгүчкөндөр канчага көп? Бутакта канча канаттуу конуп отурган?
- 11) Рита 11 тоок жана 9 өрдөккө жем чачты. Рита өрдөктөргө караганда канчага көп тоокко жем чачты? Рита бардыгы канча канаттууга жем чачты?
- 12) Жемиш кошулган 7 кекс жана мейиз кошулган 4 кекс сатып алдым. Мейиз кошулган кекс жемиш кошулган кекске караганда канчага аз? Мен бардыгы канча кекс сатып алдым?
- 13) 3 үлүл жана 7 жылдыз курт сойлоп жүрүштү. Жылдыз курт үлүлгө караганда канчага көп? Бардыгы канча курт сойлоп жүрүштү?
- 14) Апам 10 астра гүлүн отургузган. Анын ичинен 7си кызгылт, калгандары ак астра. Апам канча ак астра гүлүн отургузган?
- 15) Диманын үйүндө 4 коён бар. Алардын 5и ак, калгандары боз. Канча боз коён бар?
- 16) Көп кабаттуу үйдө 14 батир бар, Алардын 8и эки бөлмөлүү, калгандары бир бөлмөлүү. Канча бир бөлмөлүү батир бар?
- 17) Жамиланын 5 открыткасы бар эле, ал 3 открыткасын белекке берди. Анан ага кайра 15 открытка сатып беришти. Жамилада бардыгы канча открытка болуп калды?
- 18) Ашпозчу 5 биринчи тамак жана 4 экинчи тамак жасаган. Түшкү тамактануу учурунда 6 тамакты жешти. Ашканада канча тамак калды?
- 19) Эртен мененки тамактанууга апасы 9 май токоч бышырды. Балдар – 4тү, чоңдор – 3тү жешти. Канча токоч калды?
- 20) Көп кабаттуу үйдүн биринчи подъездине 9 үй-бүлө, экинчи подъездине биринчиге караганда 4 кө аз үй бүлө, үчүнчү подъездге экинчиге караганда 3 кө көп үй бүлө жайгашты. Экинчи жана үчүнчү подъезддерге канча үй бүлө жайгашты.

Жооптор:

- 1) 6 роза
- 2) 10 кирпич
- 3) 17 кар бүртүкчөсү
- 4) 16 жемиш
- 5) 13 куурчак
- 6) 8 сүрөт
- 7) 18 жүргүнчү
- 8) **Чыгарылыштын үлгүсү:** Бир үйдө 7 гном, экинчисинде 2 ге аз гном жашайт. Эки үйдө бардыгы канча гном жашайт?
$$\left. \begin{array}{l} I \text{ үйдө} - 7 \text{ гном} \\ II - ? 2 \text{ ге аз} \end{array} \right\} ?$$
 - 1) $7 - 2 = 5$
 - 2) $5 + 7 = 12$ (гн.).Жообу: 12 гном
- 9) малина 3 кө көп, бүлдүркөн 3 кө аз
- 10) көгүчкөндөр 2 ге көп, 10 канаттуу
- 11) тооктор 2 ге көп, 20 канаттуу
- 12) изюм кошулган кекс 3 кө аз, бардыгы 11 кекс
- 13) жылдыз курт 4 ге көп, 10 курт
- 14) 3 ак роза
- 15) 4 боз коён
- 16) 6 бир бөлмөлүү батир
- 17) 17 открытка
- 18) 3 тамак
- 19) 2 май токоч
- 20) 5 жана 8 үй бүлө

Үчүнчү деңгээл

- 1) Дүкөнгө 5 ящик помидор жана 7 ящикке көп капуста алып келишти. Дүкөнгө бардыгы болуп канча ящик жашылча алып келишти?
- 2) Апам 7 кг алма жана 6 кг га көп алмурут сатып алды. Апам бардыгы канча килограмм жемиш сатып алды?
- 3) Бакчада 5 алмурут багы, ал эми алча багы 8 ге көп өсөт. Бакчада канча жемиш багы өсөт?
- 4) Ританын 8 видео оюну бар, анын инисиники 4 видео оюнга аз. Бир туугандардын бардыгы канча видео оюндары бар?
- 5) Класста 12 отургуч бар, бирок 17 бала окуйт. Бардыгы отуруш үчүн дагы канча отургуч керек?
- 6) Окуучулар алма терип жатышты. Эки күндүн ичинде 14 түп алма багынан алма жыйнашты. Бакчада 19 алма багы болсо дагы канча дарактан алма териш керек?
- 7) Маликанын туулган күнүнө 5 дос кызы жана классташтары келишти. Майрамдык столдо 13 конок отурган болсо, анда канча классташы келген?
- 8) Текчеден 6 китепти алып кетишкенден кийин 9 китеп калды. Текчеде канча китеп болгон?
- 9) Табакта бир нече жемиш болгон. 7 алмурут жешкенден кийин 8 алмурут калды. Табакта канча жемиш болгон?
- 10) Апамдын гүл багында 19 гүл ачылды: 4 нарцисс, калганы пион. Апамдын гүл багында канча пион бар эле?
- 11) Автобустан 6 жүргүнчү түшкөндөн кийин 13чө калды. Автобуста канча жүргүнчү болгон?
- 12) Банкада туздалган 11 бадыраң болгон. Бир нечесин алып жешкенден кийин 5 бадыраң калды. Канча бадыраң желген?
- 13) Класстын китеп текчесинде 8 китеп болгон. Окуучулар үйлөрүнөн бир нече китеп алып келип кошушкандан кийин 19 китеп болду. Окуучулар канча китеп алып келишкен?
- 14) Каруселде 18 бала ойноп жатышкан. Бир нече бала каруселден түшкөндөн кийин 6 бала калды. Канча бала каруселден түшкөн?

15) Икрам бир саатта 8 мисал чыгарды, бул Айгүлдүкүнө караганда 4 кө аз. Икрам жана Айгүл бир саатта бардыгы канча мисал чыгарышты?

16) Алина 12 козу карын чогултту, андан кийин дагы 7 козу карын таап алды, чирип калган 3нү ыргытып жиберди. Алинада канча козу карын калды?

17) Бакчада 13 түп малина өсөт. Бул бүлдүркөнгө караганда 8 ге көп. Бакчада бардыгы канча түп малина жана бүлдүркөн өсөт?

18) Карлсон 6 таттуу май топоч жеди. Бул ал жеген мейиз кошулган топочко караганда 7 ге аз. Карлсон канча май топоч жана мейиз кошулган топоч жеди?

19) Жогорку текчеде 5 журнал, ортоңку текчеде 4 журнал, ал эми төмөнкү текчеде жогорку жана ортоңку текчеде канча китеп болсо ошончо китеп бар. Текчелерде бардыгы канча китеп бар?

20) Мараттын үй-бүлөсүндө 2 уул, 1 кыз бар. Алинанын үй-бүлөсүндө 2 кыз, 1 уул бар. Саматтын үй-бүлөсүндө 2 уул болсо, Тамараныкында 1 гана кыз бар. Бардык балдардын үй-бүлөсүндө канча кыз жашайт? Ал эми эркек балдар канча? Бардыгы канча бала бар?

21) Биринчи кутуда 14 шоколад бар, бул экинчи кутуга караганда 9га көп. Эки кутуда бардыгы канча шоколад бар?

Чыгарылыштын үлгүсү: Биринчи кутуда шоколад көп, экинчисинде азыраак. Ал эми экинчи кутуда канча бар экенин билүү үчүн, эгерде аз болсо, анда биз биринчи кутудагы шоколаддын санынан 9 ду кемитебиз.

Ошондой эле, маселенин суроосу эки кутуда бардыгы канча бар, демек аны билүү үчүн кошобуз.

1) $14 - 9 = 5$ (шок) – экинчи кутуда;

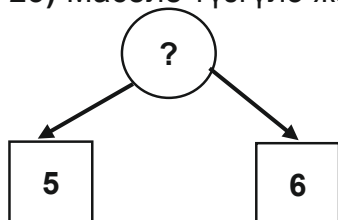
2) $14 + 5 = 19$ (шок) – бардыгы.

Жообу: 19 шоколад.

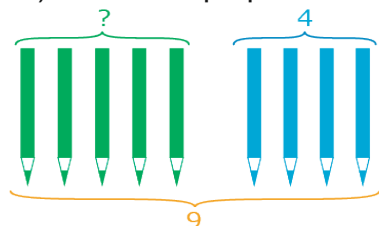
22) Маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

Пейзаждар – 6 к
Портреттер – ? к } 18 к } көп > ?

23) Маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла

24) Маселе түзгүлө жана чыгаргыла.

25) Асандын 20 сомун бар. Ал мектептин ашканасынан эмнелерди сатып ала алат? Белгилегиле (✓)

				
18 сом	4 сом	22 сом	6 сом	10 сом

Жооптор:

1) 17 ящ.	12) 6 бадыраң.
2) 20 кг.	13) 11 китеп.
3) 18 дарак.	14) 12 бала.
4) 18 артист.	15) 20 мисал.
5) 5 отургуч.	16) 16 козу карын.
6) 5 алма.	17) 18 түп.
7) 8 классташы.	18) 19 май топоч жана мейиз кошулган топоч.
8) 15 китеп.	19) 18 журнал.
9) 15 жемиш.	20) 4 кыз, 5 эркек бала, 9 бала.
10) 15 пион.	21) 19 шоколад.
11) 19 жүргүнчү.	

2-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР

2-КЛАСС. ЭКИ ОРУНДУУ САҢДАРДЫҢ КУРАМЫ

Биринчи деңгээл

1) Сүрөттө таякчалардын боосу жана өзүнчө турган таякчалар көрсөтүлгөн. Сүрөттө бардыгы болуп канча таякча көрсөтүлгөн? Бул санды жазгыла.

Жообу: _____.

Бардыгы канча ондук жана бирдик бар? Аларды жазгыла

Ондуктар	Бирдиктер
1	4

2) Сүрөттө боо таякчалары жана өзүнчө турган таякчалар көрсөтүлгөн. Сүрөттө бардыгы болуп канча таякча көрсөтүлгөн? Бул санды жазгыла

Жообу: _____.

Бардыгы канча ондук жана бирдик бар? Аларды жазгыла

Ондуктар	Бирдиктер
2	4

3) Сүрөттө боо таякчалары жана өзүнчө турган санак таякчалар көрсөтүлгөн. Сүрөттө бардыгы болуп канча таякча көрсөтүлгөн? Бул санды жазгыла

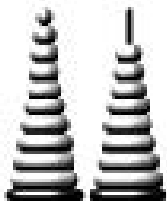
Жообу: _____.

Бардыгы канча ондук жана бирдик бар? Аларды жазгыла

Ондуктар	Бирдиктер
2	6

4) Буюмдардын саны боюнча сандарды жазып чыккыла:

Ондуктар	Бирдиктер
1	6

Ондуктар	Бирдиктер
2	5

5) 16 санында канча ондук жана бирдик бар экенин жазгыла.

Жообу: ___ онд. ___ бирд.

6) 25 санында канча ондук жана бирдик бар экенин жазгыла.

Жообу: ___ онд. ___ бирд .

7) 2 ондугу жана 3 бирдиги болгон санды жазгыла. Жообу : _____.

8) 3 ондугу жана 3 бирдиги болгон санды жазгыла. Жообу : _____.

Санды ондук жана бирдиктин суммасы катары көрсөт:

9) $12 = \square + \square$

10) $21 = \square + \square$

11) $29 = \square + \square$

12) $23 = \square + \square$

Чыгарылыштын үлгүсү:

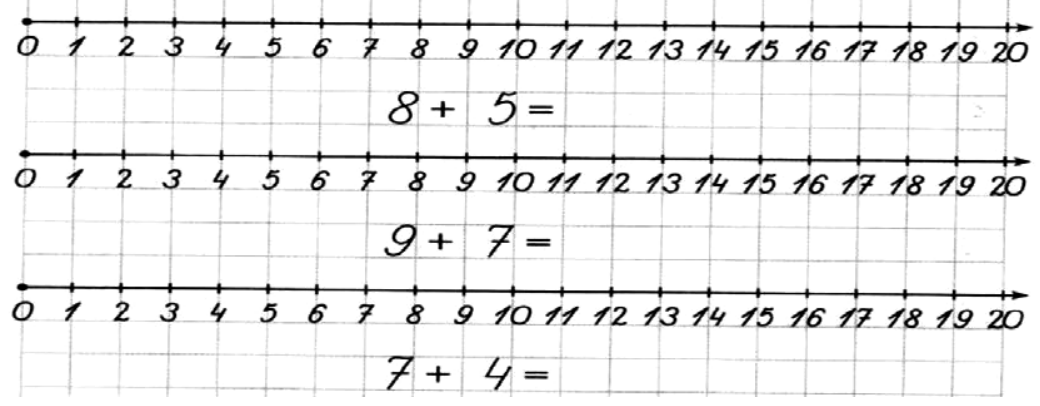
Ар кандай көп орундуу натуралдык санды разряддык кошулуучулардын суммасы катары көрсөтсө болот. Разряддык кошулуучулардын суммасын төмөнкүчө жазабыз:

23 саны 2 ондуктан жана 3 бирдиктен куралат

$23 = 2 \text{ ондук} + 3 \text{ бирдик} = 20 + 3$

20 — разряддык кошулуучу; 3 — разряддык кошулуучу.

13) Сан шооласынын жардамы менен берилген тапшырманы аткаргыла:

14) Канча ондук жана бирдик бар экенин жазгыла:

	ондук	бирдик	
			___ онд. ___ бирд.
			___ онд. ___ бирд т.

Ондук жана бирдикти жазып, алардын суммасын тапкыла.

___ онд. ___ бирд. + ___ онд. ___ бирд = ___ онд. ___ бирд.

15) Канча ондук жана канча бирдик бар экенин жазгыла:

	ондук	бирдик	
			___ онд. ___ бирд.
			___ онд. ___ бирд.

Ондук жана бирдикти жазып, алардын суммасын тапкыла.

___ онд. ___ бирд. + ___ онд. ___ бирд = ___ онд. ___ бирд.

16) Эки орундуу сандардын суммасын тапкыла:

$$1 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } + 1 \text{ онд. } 4 \text{ бирд. } =$$

$$1 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } + 1 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } =$$

$$1 \text{ онд. } 6 \text{ бирд. } + 1 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } =$$

$$2 \text{ онд. } 1 \text{ бирд. } + 1 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } =$$

$$2 \text{ онд. } 4 \text{ бирд. } + 1 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } =$$

17) Эки орундуу сандардын айырмасын тапкыла:

$$2 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } - 1 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } =$$

$$1 \text{ онд. } 4 \text{ бирд. } - 1 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } =$$

$$2 \text{ онд. } 4 \text{ бирд. } - 1 \text{ онд. } 0 \text{ бирд. } =$$

$$1 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } - 1 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } =$$

$$2 \text{ онд. } 1 \text{ бирд. } - 1 \text{ онд. } 1 \text{ бирд. } =$$

18) Эки орундуу сандарды салыштыргыла:

$$7 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } * 5 \text{ онд. } 3 \text{ бирд.}$$

$$3 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } * 5 \text{ онд. } 3 \text{ бирд.}$$

$$8 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } * 3 \text{ онд. } 8 \text{ бирд.}$$

$$6 \text{ онд. } 6 \text{ бирд. } * 4 \text{ онд. } 8 \text{ бирд.}$$

$$4 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } * 2 \text{ онд. } 4 \text{ бирд.}$$

$$8 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } * 2 \text{ онд. } 8 \text{ бирд.}$$

Экинчи деңгээл

1) Сүрөттө боо таякчалары, ошондой эле өзүнчө таякчалар көрсөтүлгөн. Бардыгы сүрөттө канча санак таякчалары көрсөтүлгөн?

Бул санды жазгыла.

Жообу: _____.

2) Сүрөттө боо таякчалары, ошондой эле өзүнчө таякчалар көрсөтүлгөн. Бардыгы сүрөттө канча санак таякчалары көрсөтүлгөн?

Бул санды жазгыла.

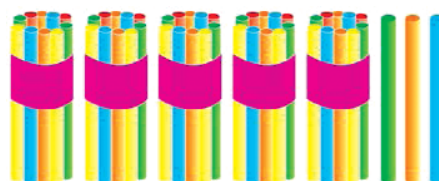
Жообу: _____.

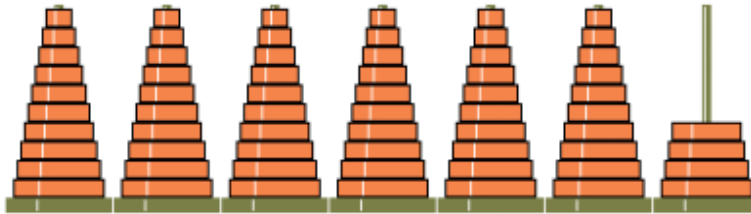
3) Сүрөттө боо таякчалары, ошондой эле өзүнчө таякчалар көрсөтүлгөн. Бардыгы сүрөттө канча санак таякчалары көрсөтүлгөн?

Бул санды жазгыла.

Жообу: _____.

4) Сүрөткө карап, санды ондуктары жана бирдиктери боюнча аныктагыла. Бул санды жазгыла.

Жообу: _____.

Сандарда канча ондук жана канча бирдик бар экенин жазгыла.

5) 94

Жообу: ____ онд. ____ бирд.

6) 87

Жообу : ____ онд. ____ бирд.

7) 5 ондук 3 бирдиги болгон санды жазгыла. Жообу: _____.

8) 7 ондук 5 бирдиги болгон санды жазгыла. Жообу: _____.

Сандарды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө жазгыла:

9)

37	=			+		
----	---	--	--	---	--	--

10)

54	=			+		
----	---	--	--	---	--	--

11)

68	=			+		
----	---	--	--	---	--	--

12) Амалдарды аткаргыла:

$25+12 =$ $45+34 =$

$13+14 =$ $56+23 =$

$17+21 =$ $37+41 =$

$27+21 =$ $36+43 =$

$34+25 =$ $42+36 =$

Чыгарылыштын үлгүсү:

34 + 25 мисалын кантип чыгаруу керек?

34 - бул 3 онд. жана 4 бирд.

25 - бул 2 онд жана. 5 бирд.

3 онд. 4 бирд. + 2 онд. 5 бирд. = 5 онд. 9 бирд.

5 онд. – 50, 9 бирд – 9.

$50 + 9 = 59$

Кыскача жазса болот.

Мен мындай ойлоймун:

34 санын 30 жана 4 разряддык кошулуучулары аркылуу, 25 санын дагы 20 жана 5 разряддык кошулуучулары аркылуу жазып аламын, эми андан кийин ондугуна ондугун, бирдигине бирдигин кошуп баштайм:

$$30 + 20 = 50, 4 + 5 = 9.$$

Чыгарылышын мындайча жазса болот:

$$34 + 25 = (30 + 20) + (4 + 5) = 50 + 9 = 59$$

$$34 + 25 = 59$$

Ондукка ондук, бирдикке бирдик кошулат.

13) Эки орундуу сандардын суммасын тапкыла:

$$4 \text{ онд. } 7 \text{ бирд. } + 2 \text{ онд. } 1 \text{ бирд. } =$$

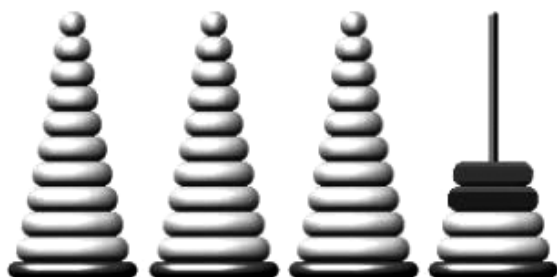
$$3 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } + 3 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } =$$

$$5 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } + 1 \text{ онд. } 1 \text{ бирд. } =$$

$$2 \text{ онд. } 6 \text{ бирд. } + 3 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } =$$

$$6 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } + 2 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } =$$

14) Сүрөткө таянып, сандардын айырмасын тапкыла.

$$34 - 2 = ?$$

15) Эки орундуу сандардын айырмасын тапкыла:

$$5 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } - 3 \text{ онд. } 1 \text{ бирд. } =$$

$$4 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } - 2 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } =$$

$$6 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } - 4 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } =$$

$$3 \text{ онд. } 8 \text{ бирд. } - 1 \text{ онд. } 6 \text{ бирд. } =$$

$$7 \text{ онд. } 8 \text{ бирд. } - 2 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } =$$

16) Эки орундуу сандарды салыштыргыла:

$$7 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } \dots 5 \text{ онд. } 7 \text{ бирд.}$$

$$3 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } \dots 5 \text{ онд. } 3 \text{ бирд.}$$

$$8 \text{ онд. } 3 \text{ бирд. } \dots 3 \text{ онд. } 8 \text{ бирд.}$$

$$6 \text{ онд. } 6 \text{ бирд. } \dots 4 \text{ онд. } 8 \text{ бирд.}$$

$$4 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } \dots 2 \text{ онд. } 4 \text{ бирд.}$$

$$8 \text{ онд. } 2 \text{ бирд. } \dots 2 \text{ онд. } 8 \text{ бирд.}$$

Чыгарылыштын үлгүсү.

$$7 \text{ онд. } 5 \text{ бирд. } \dots 5 \text{ онд. } 7 \text{ бирд.}$$

Сандарын салыштырууда: биринчиден, бул сандардагы разряддын санын текшеремиз: кайсы санда көбүрөөк разряд болсо - ошол сан чоң болот. Бул сандарда бирдей сандагы разряддар (цифралар) болгондуктан, биз экинчи кадамга өтөбүз - эң чоңунан баштап ар бир разряддагы бирдиктердин санын салыштырабыз. Ар башка сандагы бирдиктерден турган разряддарды табаарыбыз менен салыштыруу белгисин коюп, салыштырууну бүтүрөбүз. Бул

сандардагы разряддардын (же цифралардын) саны бирдей болгондуктан, биз ондуктарды салыштырабыз.

7 онд. > 5 онд. Мындан, 7 онд. 5 бирд. > 5 онд. 7 бирд

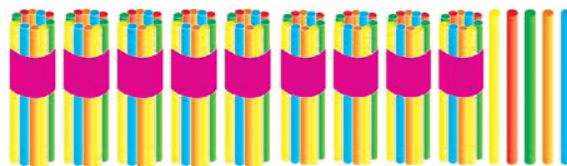
Үчүнчү деңгээл

1) Сүрөттө боо таякчалары, ошондой эле өзүнчө таякчалар көрсөтүлгөн.

Бардыгы сүрөттө канча санак таякчалары тартылган?

Бул санды жазгыла.

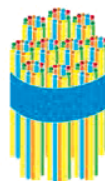
Жообу: _____.

2) Сүрөттө жүз таякчанын боосу көрсөтүлгөн.

Бул санды жазгыла.

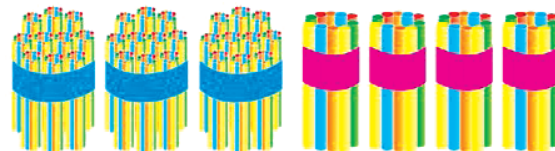
Жообу: _____.

3) Сүрөттө боо таякчалары көрсөтүлгөн. Сүрөттө бардыгы канча санак таякчалары бар?

Бул санды жазгыла.

Жообу: _____.

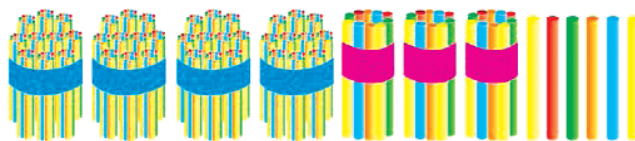

4) Сүрөттө боо таякчалары жана өзүнчө таякчалар көрсөтүлгөн.

Сүрөттө бардыгы канча санак таякчалары бар?

Бул санды жазгыла.

Жообу: _____.

5) Сандардын ичинен 8 онд. 9 бирд. болгон санды тегеректегиле:

90, 80, 809, 980, 89, 80, 98.

6) Сандардын ичинен 9 онд. 7 бирд. болгон санды тегеректегиле:

79, 70, 90, 97, 907, 709.

7) 6 ондуктан жана 3 бирдиктен, 4 ондуктан жана 6 бирдиктен, 2 ондуктан жана 8 бирдиктен турган сандарды жазгыла:

Жообу: _____, _____, _____.

8) 7 ондугу жана бирдиги андан 2 ге кичине болгон санды жазгыла.

Жообу: _____.

9) 6 ондугу жана бирдиги 2 ге чоң болгон санды жазгыла.

Жообу: _____.

10) Санды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө.

124	=																		
-----	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Чыгарылыштын үлгүсү:

$$124 = 100 + 20 + 4$$

11) Санды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө:

130	=																		
-----	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

12) Санды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө:

205	=																		
-----	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

13) Эки орундуу сандардын суммасын тапкыла:

6 онд. 5 бирд. + 2 онд. 3 бирд. =

5 онд. 7 бирд. + 3 онд. 5 бирд. =

7 онд. 4 бирд. + 2 онд. 6 бирд. =

8 онд. 7 бирд. + 1 онд. 4 бирд. =

6 онд. 8 бирд. + 2 онд. 5 бирд. =

14) Эки орундуу сандардын айырмасын тапкыла:

5 онд. 7 бирд. - 3 онд. 6 бирд. =

9 онд. 2 бирд. - 6 онд. 4 бирд. =

7 онд. 5 бирд. - 3 онд. 7 бирд. =

8 онд. 4 бирд. - 5 онд. 6 бирд. =

6 онд. 3 бирд. - 4 онд. 5 бирд. =

15) Барабарсыздык туура болгондой, көп чекиттин ордуна кайсы сандарды койсо болот?

... 5 > 46; 34 < ...2; 56 < ...7; 64 > ...7; 78 > ...9; ...4 > 67

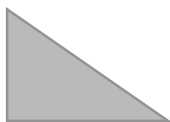
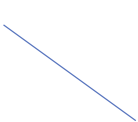
Чыгарылыштын үлгүсү: ... 5 > 46 көп чекиттин ордуна төрттөн чоң санды коюу керек. Мисалы, 55 > 46; 65 > 46; 75 > 46; 85 > 46; 95 > 46.

2-КЛАСС. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАР, КӨП БУРЧТУКТАРДЫН ОКШОШТУГУ ЖАНА АЙЫРМАЧЫЛЫКТАРЫ

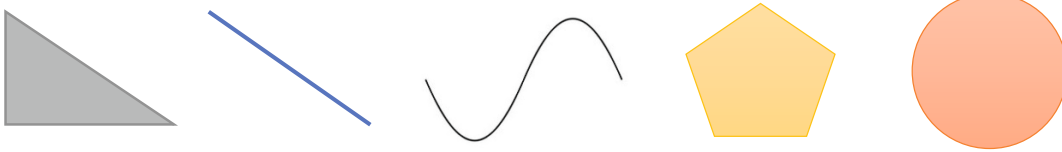

Биринчи деңгээл

1) Сүрөттө кайсы геометриялык фигуралар көрсөтүлгөнүн жазгыла

2) Сүрөттө кайсы геометриялык фигуралар көрсөтүлгөнүн жазгыла

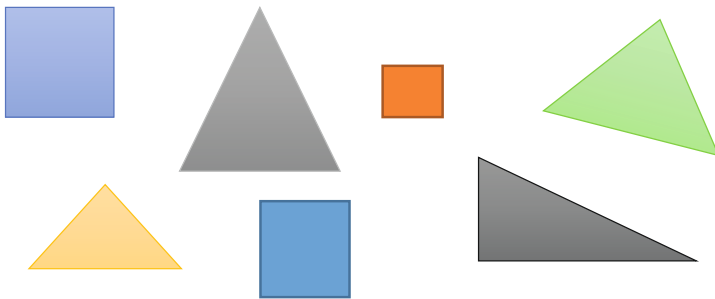
3) Сүрөттө кайсы геометриялык фигуралар көрсөтүлгөнүн жазгыла

4) Ченөөлөрдү жүргүзүп, жыйынтыгын жазгыла.

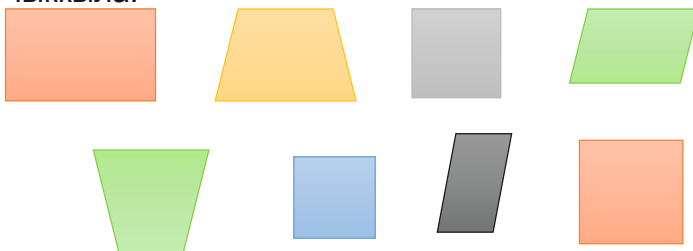

5) Сүрөттө канча үч бурчтук жана төрт бурчтук бар экенин санап жана жазып чыккыла.

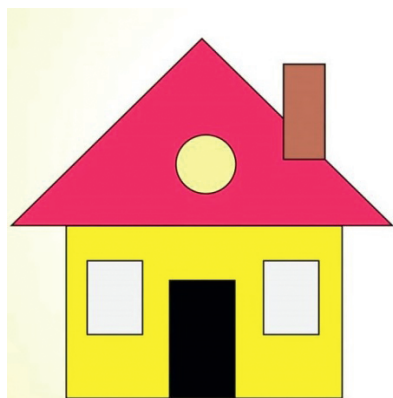
төрт бурчтуктар _____
үч бурчтуктар _____

6) Сүрөттө канча квадрат жана тик бурчтуктар бар экенин санап жана жазып чыккыла.

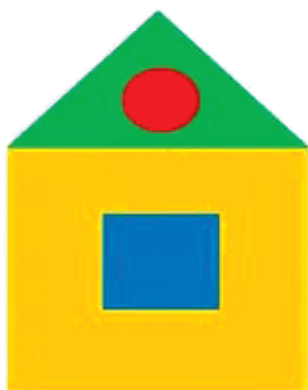
тик бурчтуктар _____
квадраттар _____

7) Сүрөттө үй тартылган, анын бөлүктөрү кандай фигуралардан тураарын жазгыла.

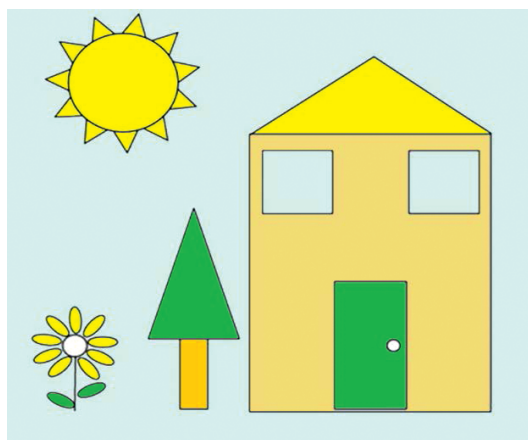

Чатыры _____
Чатырдагы терезе _____
Үйдүн каркасы _____
Эшик _____
Үйдүн терезеси _____
Үйдүн мешинин мору _____

8) Сүрөттө үй тартылган, анын бөлүктөрү кандай фигуралардан тураарын жазгыла

Чатыр _____
Чатырдын терезеси _____
Үйдүн каркасы _____
Үйдүн терезеси _____

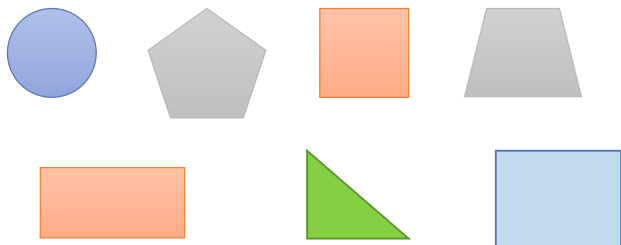

Күн _____
Чатыр _____
Үйдүн каркасы _____
Үйдүн терезеси _____
Эшик _____
Бак-дарактар _____
Гүлдөр _____

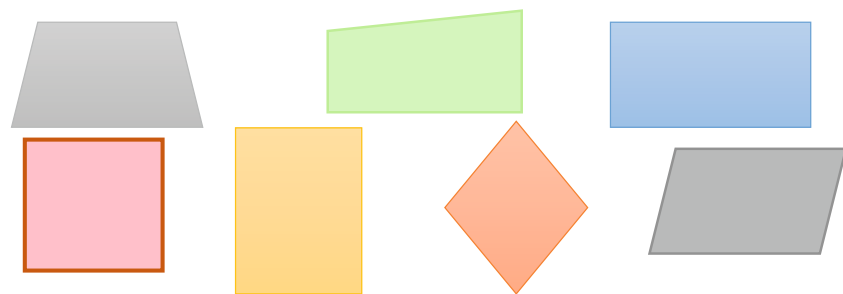

Экинчи деңгээл

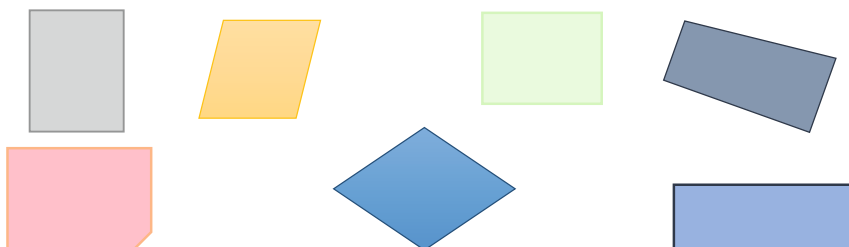
1) Фигураларды эки топко бөлгүлө. Жообуңарды түшүндүргүлө.

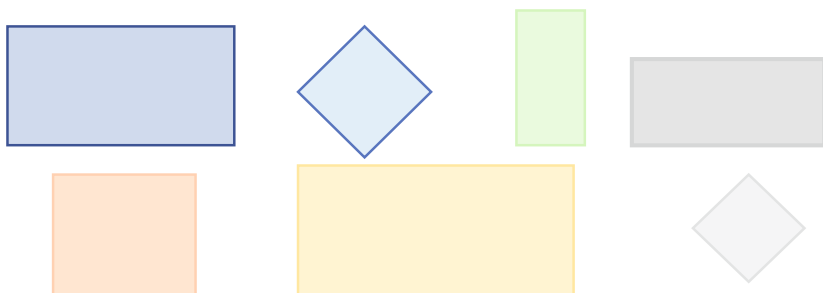
2) Тик бурчтуктарды тапкыла. Жообуңарды түшүндүргүлө.

3) Фигуралардын ичинен тик бурчтуктарды жана квадраттарды тапкыла. Жообуңарды түшүндүргүлө.

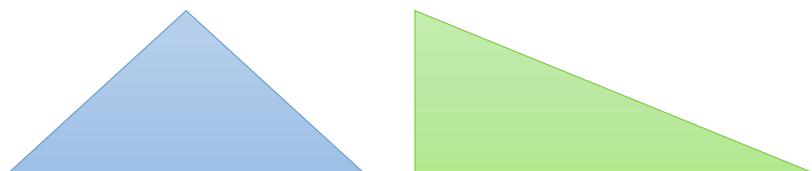
4) Тик бурчтуктардын ичинен квадраттарды тапкыла. Жообуңарды түшүндүргүлө.

5) Кесиндилерди ченегиле жана жыйынтыгын жазгыла.

6) Үч бурчтуктардын жактарын ченегиле жана жыйынтыгын жазгыла. Периметрин тапкыла.

7) Тик бурчтуктун жактарын ченегиле жана периметрин тапкыла.

8) Квадраттын жагынын узундугун ченегиле жана анын периметрин тапкыла.

Үчүнчү деңгээл

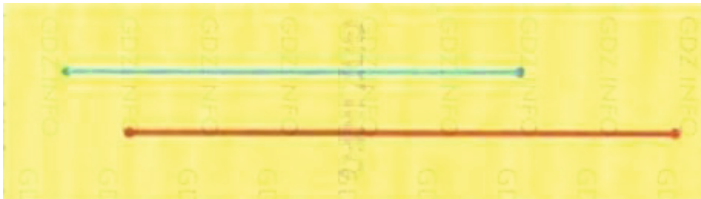
1) Кесиндини ченегиле. Берилген кесиндиден 3 см ге кичине болгон кесиндини чийгиле.

2) Кесиндини ченегиле. Берилген кесиндиден 3 см ге чоң болгон кесиндини чийгиле.

3) Кесиндилерди ченеп, алардын биринин узундугу экинчисинин узундугунан канча сантиметрге чоң экенин тапкыла.

4) Узундугу 2 см, 3 см жана 4 см болгон үч звенодон турган сынык сызыкты чийгиле.

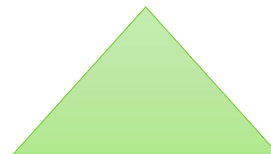
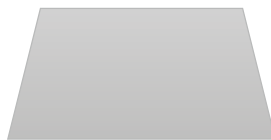
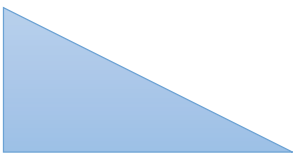
5) Узундугу 9 см болгон, үч звенодон турган сынык сызыкты чийгиле.

6) Узундугу 12 см болгон, үч звенодон турган сынык сызыкты чийгиле.

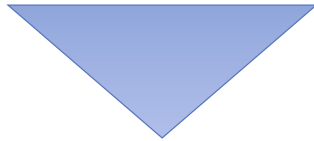
7) Жактары 4 см жана 5 см болгон тик бурчтук чийгиле. Анын периметрин тапкыла.

8) Жагы 4 см болгон квадратты чийгиле. Анын периметрин тапкыла.

9) Сызгычты алып, ар бир фигураны тик бурчтукка чейин толуктагыла.

10) Сызгычты алып, ар бир фигураны тик бурчтукка чейин толуктагыла жана ал фигуралардын периметрин тапкыла.

2-КЛАСС. ЭКИ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ

Биринчи дөңгөөл

1) $9 + 3 =$	5) $12 + 8 =$	9) $35 + 10 =$	13) $39 + 7 =$
2) $8 + 5 =$	6) $22 + 4 =$	10) $23 + 16 =$	14) $43 + 9 =$
3) $7 + 8 =$	7) $24 + 5 =$	11) $15 + 34 =$	15) $58 + 8 =$
4) $11 + 9 =$	8) $27 + 3 =$	12) $28 + 5 =$	

Жооптору:

1) 12	4) 20	7) 29	10) 39	13) 46
2) 13	5) 20	8) 30	11) 49	14) 52
3) 15	6) 26	9) 45	12) 33	15) 66

Экинчи дөңгөөл

1) $20 + 73 =$	5) $35 + 45 =$	9) $28 + 45 =$	13) $16 + 48 =$
2) $68 + 30 =$	6) $52 + 28 =$	10) $56 + 37 =$	14) $47 + 45 =$
3) $40 + 54 =$	7) $27 + 19 =$	11) $14 + 69 =$	15) $17 + 79 =$
4) $46 + 34 =$	8) $37 + 28 =$	12) $54 + 38 =$	

Жооптору:

1) 93	4) 80	7) 46	10) 93	13) 64
2) 98	5) 80	8) 65	11) 83	14) 92
3) 94	6) 80	9) 73	12) 92	15) 96

Үчүнчү дөңгөөл

1) $20 + 10 + 30 =$	6) $32 + 25 + 18 =$	11) $81 + 19 - 18 =$
2) $50 + 40 - 70 =$	7) $56 + 20 + 14 =$	12) $58 - 47 + 46 =$
3) $20 + 70 - 50 =$	8) $46 + 30 + 14 =$	13) $76 + 25 - 17 =$
4) $90 - 60 + 30 =$	9) $34 + 22 + 39 =$	14) $63 + 28 - 16 =$
5) $31 + 13 + 23 =$	10) $19 + 26 + 46 =$	15) $13 + 58 - 57 =$

Жооптору:

1) 60	5) 67	9) 95	13) 84
2) 20	6) 75	10) 91	14) 75
3) 40	7) 90	11) 82	15) 14
4) 60	8) 90	12) 57	

2-КЛАСС. ЭКИ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ

Биринчи дөңгөөл

1) $18 - 8 =$	5) $50 - 30 =$	9) $27 - 7 =$	13) $27 - 9 =$
2) $16 - 6 =$	6) $25 - 20 =$	10) $25 - 13 =$	14) $34 - 7 =$
3) $17 - 7 =$	7) $35 - 15 =$	11) $38 - 25 =$	15) $43 - 8 =$
4) $30 - 20 =$	8) $24 - 4 =$	12) $25 - 6 =$	

Жооптору:

1) 10	5) 20	9) 20	13) 18
2) 10	6) 5	10) 12	14) 27
3) 10	7) 20	11) 23	15) 35
4) 10	8) 20	12) 19	

Экинчи дөңгөөл

1) $40 - 15 =$	5) $85 - 45 =$	9) $43 - 29 =$	13) $86 - 37 =$
2) $50 - 18 =$	6) $95 - 35 =$	10) $72 - 49 =$	14) $94 - 85 =$
3) $60 - 16 =$	7) $64 - 28 =$	11) $61 - 57 =$	15) $93 - 36 =$
4) $75 - 25 =$	8) $45 - 19 =$	12) $92 - 55 =$	

Жооптору:

1) 25	5) 40	9) 14	13) 49
2) 32	6) 60	10) 23	14) 9
3) 44	7) 36	11) 4	15) 57
4) 50	8) 26	12) 37	

Үчүнчү дөңгөөл

1) $80 - 10 - 30 =$	5) $85 - 20 - 35 =$	9) $84 - 30 - 26 =$	13) $57 - 29 - 17 =$
2) $90 - 40 - 20 =$	6) $45 - 14 + 15 =$	10) $70 - 43 - 15 =$	14) $93 - 37 - 22 =$
3) $45 + 20 - 15 =$	7) $53 - 16 - 13 =$	11) $90 - 35 - 40 =$	15) $86 - 28 + 12 =$
4) $90 - 20 - 40 =$	8) $76 - 20 - 18 =$	12) $68 - 29 - 18 =$	

Жооптору:

1) 40	4) 30	7) 24	10) 12	13) 11
2) 30	5) 30	8) 38	11) 15	14) 34
3) 50	6) 46	9) 28	12) 21	15) 70

2-КЛАСС. ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕР

Биринчи деңгээл

- 1) Ден соолукту чыңдоо лагерине 16 топ балдар эс алганы келишкен, бирок лагерге дагы 9 топ балдарды кабыл алса болот. Лагер канча топ балдарды кабыл алат?
- 2) Эртең менен жумушчу тосмонун 16 метрин сырдаган. Түштөн кийин калган 17 метрин сырдап бүтүргөн. Тосмонун узундугу канча метр болгон?
- 3) Гулзарда 11 түп роза, ошончо астра жана 15 түп пион бар. Гулзарда канча түп гүл бар?
- 4) Изат Лего конструкторунан үй куруп, 16 кызыл, 9 жашыл жана 18 көк блокторду колдонгон. Изат канча блок колдонгон?
- 5) Бир класста 12 окуучу предмет, 13 окуучу сүрөт, 7 окуучу спорт ийримине катышат. Бардыгы канча окуучу ийримдерге катышат?
- 6) Ашканага 26 табак, 8 кружка жана 10 стакан алып келишти. Ашканага канча идиш алып келишти?
- 7) Айнагүл китептин 11 бетин, Аскар Айнагүлгө караганда 7 бетти көп окуду. Аскар менен Айнагүл биригип китептин канча бетин окушкан?
- 8) Чоң апа майрамга 25 май топоч бышырды. Коноктор 17 май топочту жешти. Майрамдан кийин канча май топоч калды?
- 9) Жаңы жылдык балатыга 27 кызыл лампа, ал эми жашыл лампадан 14 кө азыраак илинген. Балатыга бардыгы канча лампа илинген?
- 10) Ленанын бою 1 м 20 см. Жайында ал 3 см өстү. Ленанын бою канча болуп калды?
- 11) Аня конокторду чакырып, 21 таттуу нан жана кекстен ага караганда 6 га аз сатып алды. Аня канча нан азыктарын сатып алды?
- 12) Автобуста 16 жүргүнчү болгон. Аялдамада 9 жүргүнчү автобустан түшүп, кайра 8 жүргүнчү отурган. Автобуста канча жүргүнчү болуп калган?
- 13) Аялдамада 9 эркек жана 4 аял болгон. Автобууска 6 адам түшүп кетишти. Аялдамада канча адам калды?
- 14) Шымдын узундугу 1 м 20 см. Шымды 20 см ге кыскарткандан кийин анын узундугу кандай болуп калды?
- 15) Табакта 12 алма бар экен. Бир нече алманы жегенден кийин 3 алма калды. Бардыгы канча алма желген?
- 16) Пеналдын ичинде карандаш бар болчу. Ага дагы 4 түстүү карандаш салганда, алардын саны 19 болду. Пеналда алгач канча карандаш болгон?
- 17) Катя 44 сомго калемсап жана дептер сатып алды. Калемсаптын баасы 35 сом. Дептер канча турат?
- 18) Азамат бир май топоч менен бир стакан чайга 35 сом төлөдү. Чайдын баасы 6 сом болсо, май топоч канча турат?
- 19) Баштыкта бир нече алмурут болгон. Ага дагы 7 алмурут кошкондон кийин 42 алмурут болуп калды. Адегенде баштыкта канча алмурут болгон?
- 20) Жаңы үйдө 28 батир бар, анда 8 үч бөлмөлүү, 9 эки бөлмөлүү, калгандары бир бөлмөлүү. Жаңы имаратта канча бир бөлмөлүү батир бар?

Жооптору:

1) 25 топ;	8) 8 пирог;	15) 9 алма;
2) 33 метр;	9) 40 лампочка;	16) 15 карандаш;
3) 37 түп;	10) 1 м 23 см;	17) 9 сом;
4) 43 кирпич;	11) 36 нан азыктары;	18) 29 сом;
5) 32 окуучу;	12) 15 адам;	19) 35 алмурут;
6) 44 идиш;	13) 7 адам	20) 11 бир бөлмөлүү батир
7) 29 барак;	14) 1 м;	

Экинчи деңгээл

- 1) Зоопарктын капасында бир нече ак жана боз коёндор бар эле. 19 ак коёнду башка капаска которгондон кийин 17 боз коён калды. Биринчи капаста канча коён болгон?
- 2) Кутунун ичинде карандаштар бар экен. Ага дагы 12 карандаш жана 17 түстүү карандаш салганда, алардын саны 48 болду. Кутуда алгач канча карандаш болгон?
- 3) Дүкөнгө 13 футбол тобун жана 8 баскетбол тобун алып келгенде, дүкөндөгү топтун саны 37 болуп калды. Алгач дүкөндө канча топ болгон?
- 4) Аялдамада автобустан 14 жүргүнчү түшүп, 8 жүргүнчү кайра автобуска түшкөндө ал жакта 13 жүргүнчү болуп калган. Алгач автобуста канча жүргүнчү болгон?
- 5) Учуучу тилкеде бир нече самолет болгон. 12 самолет учуп, 5 самолет конгондон кийин 9 самолет болуп калган. Алгач канча самолет учуучу тилкеде болгон?
- 6) Мектептин ашканасында 58 самса бышырылган. Түшкү тамактан кийин 19 самса калса, түшкү тамакта канчасы желген?
- 7) Тосмонун узундугу 37 метр. Сырдоочу бир нече метрди сырдагандан кийин, 19 метр тосмо сырдалбай калган. Тосмонун канча метри сырдалган?
- 8) Винни-Пух кышында жеш үчүн 43 банка бал даярдаган. Декабрь айында 9 банка бал жеген. Январда - 13 банка, февралда дагы бир нече банка бал жеген. Андан кийин дагы 10 банка бал калды. Винни Пух февраль айында канча банка бал жеди?
- 9) Апам 44 дептер сатып алды. Ал Адемиге 12 дептер, Эмирге 9 дептер жана бир нече дептерди Саадатка берди. Апамда дагы 5 дептер калса, Саадатка канча дептер берген?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1 - жолу. Бардыгы болуп 44 дептер бар болчу, апам 12 дептер, андан кийин дагы 9 дептер берди - биз кемитүү амалын колдонобуз.

Ошондой эле, апам дагы бир нече дептер берди, биз кемитүү амалын белгисизди алып салуу үчүн дагы бир жолу колдонобуз. 5 дептер калганын билип, белгисизди бар барабардык, б.а. теңдеме түзөбүз.

$44 - 12 - 9 - \square = 5$; 44төн адегенде 12, андан кийин 9ду кемитип, 23тү алабыз.

$23 - \square = 5$;

$23 - 5 = 18$

Жообу: 18 дептер.

2 – жолу. Адегенде, Адемнин, Эмирдин жана апамда калган дептерлердин санын кошуп алабыз. Бул сумманы дептерлердин жалпы санынан кемитип, Саадаттын дептерлеринин санын алабыз.

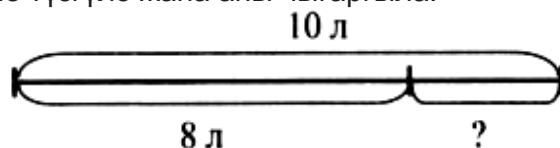
1) $12 + 9 + 5 = 26$

2) $44 - 26 = 18$.

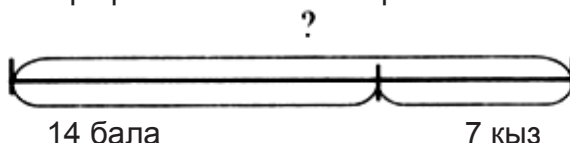
Жообу: 18 дептер.

- 10) Апам 17 банка малинадан, 8 банка алмадан кыям жасады. Чоң энеге бир нече банка алып баргандан кийин дагы 7 банка кыям калды. Апам чоң энеге канча банка кыям алып барды?
- 11) Жайында Анара эжеси жана агасы менен 21 китеп окушкан, бул өткөн жайга караганда 9 китепке көп. Өткөн жайда балдар жалпысынан канча китеп окушкан?
- 12) Ашканага 41 тарелка алынып келинген, бул стакандардан 14 кө көп. Ашканага канча стакан алып келишти?
- 13) Каруселде 23 эркек бала бар. Балдардын саны кыздарга караганда 7ге көп болсо, каруселде канча кыз бар?
- 14) Майрамга карата 32 кызыл шар сатып алышты. Бул сары шарга караганда 9 га аз. Майрамга канча сары шар сатып алышкан?
- 15) Экинчи класста 23 кыз окушат, бул балдарга караганда 7ге көп. Класста канча эркек бала окуйт?

- 16) Жер тилкесинин узундугу 43 м, бул анын туурасынан 14 метрге көп. Бул тилкенин туурасы канчага барабар?
- 17) Тигүү цехине 48 метр чыт алынып келинген, бул жибектен 17 метрге аз. Дүкөнгө бардыгы болуп канча жибек алынып келинди?
- 18) Чоң эне 12 литр алча кыямын жасады, бул башка кыямдын түрлөрүнө караганда 9 литрге аз. Чоң эне канча литр кыям жасады?
- 19) Мектептин алдына 7 балаты отургузулду. Бул кайыңдан 8 түпкө аз. Мектептин жанына канча түп дарак отургузулду?
- 20) Бир аллеяда 15 отургуч, экинчисинде 22 отургуч бар. 8 отургучту алып кетишкенден кийин канча отургуч калды?
- 21) Класста 30 окуучу бар. Анын ичинен 12 окуучу предметтик ийримде, 9 окуучу сүрөт менен алектенишет. Класста канча окуучу ийримдерге катышпайт?
- 22) Жаңы жылдык балатыга 38 лампочка илинген. Алардын ичинен кызылы -18, жашылы -11, калгандары сары. Канча сары лампочка илинген?
- 23) Бермет 49 китепти китеп текчелерине тизип койду. Биринчи текчеге 16 китепти, ал эми экинчисине биринчиге караганда 8 китепке көп, үчүнчүгө калган китептерди койду. Үчүнчү текчеге канча китеп коюлган?
- 24) Биринчи күнү Оля китептин 28 бетин окуган, экинчи күнү биринчиге караганда 13кө көп, үчүнчү күнү калганын окуду. Китепте 87 бет болсо, үчүнчү күнү Оля канча бет окуган?
- 25) Сүрөт боюнча маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

- 26) Сүрөт боюнча маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

- 27) Кыскача шарты боюнча маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

Сатышты - 10 кг;
Калды – 8 кг;
Болгон - ?

- 28) Кыскача шарты боюнча маселе түзгүлө жана аны чыгаргыла.

Болгон – 90 сом;
Королгон – 36 сом;
Калган - ?

Жооптор:

1) 36 коен;	9) 18 дептер;	17) 65 метр жибек;
2) 19 карандаш;	10) 18 банка;	18) 33 литр;
3) 16 топ;	11) 12 китеп;	19) 22 бак;
4) 19 жүргүнчү;	12) 27 стакан;	20) 29 отургуч;
5) 16 самолёт;	13) 16 кыздар;	21) 9 окуучу;
6) 39 пирожки;	14) 41 сары шар;	22) 9 сары лампочка;
7) 18 метр;	15) 16 балдар;	23) 9 китеп;
8) 11 идиш;	16) 29 метр;	24) 18 бет

Үчүнчү деңгээл

- 1) Каруселде 23 эркек бала ойноп жатат, бул кыздарга караганда 14 кө көп. Каруселде бардыгы канча бала ойноп жатат?
- 2) Майрамга 31 кызыл шар сатып алынган. Бул сары шарга караганда 12 ге аз. Майрамга канча кызыл жана сары шар сатып алынган?
- 3) Класста 23 кыз бар, бул балдарга караганда 9 га көп. Класста канча окуучу бар?
- 4) Жолдун эки четинен эки кыз бири-бирин көздөй чуркашты. Бир кыз жолугушууга чейин 20 м чуркаган, бул экинчисинин чуркаган аралыгынан 8 м ге көп. Кыздар канча жолду чуркашкан?

Чыгарылыштын үлгүсү:

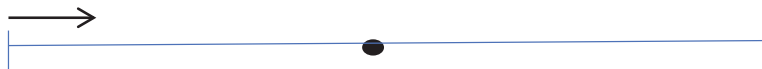
Жолдун эки четинен эки кыз бири-бирин көздөй чуркашты. Бир кыз жолугушууга чейин 20 м чуркаган, бул экинчисинин чуркаган аралыгынан 8 м ге көп. Кыздар канча жолду чуркашкан?

Маселелерди чыгарууда маселенин шартына жана анын суроосуна көңүл буруу керек. Бул маселени чыгаруунун көптөгөн жолдору бар. Бири - графикалык жол. Маселеде эки кыздын жолдун эки четинен бири-бирин көздөй чуркаганы айтылат. Кесинди тургузуп, чекитти белгилейбиз.

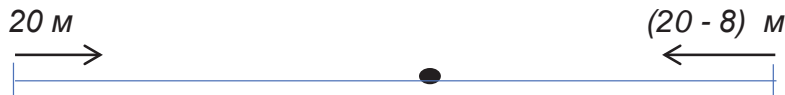

Маселеде бир кыз жолугушууга чейин 20 м чуркады деп айтылат, кесиндинин бир бөлүгүн тандап алып, үстүнө 20 м деп жазабыз.

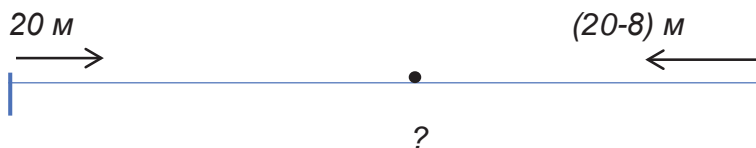
20м

Биринчи кыз чуркаган аралык экинчиси чуркагандан 8 метрге көп. Демек, экинчиси 8 метрге аз чуркады. Кесиндинин экинчи бөлүгүн белгилеп, үстүнө $(20 - 8)$ м деп жазабыз.

Маселеде кыздар канча жолду чуркашканы суралган. Бүт кесиндинин узундугун – анын бөлүктөрүнүн узундуктарын кошуп, эки кыз канча жолду чуркашканын табабыз.

Туюнтманы жазабыз: $20 + (20 - 8) = 32$ (м).

Жообу: 32 м.

- 5) Эки бала жолдун эки учунан бири-бирин көздөй чуркашты. Бир бала жолугушууга чейин 24 метр чуркаган, бул биринчисинин чуркаганынан 11 метрге аз. Бул жолдун узундугу канча болгон?
- 6) Тик бурчтук түрүндөгү жер тилкесинин узундугу 23 метр, бул анын туурасынан 7 метрге чоң. Жер тилкесин курчоого кеткен тосмонун узундугу канча?

- 7) Тигүү цехине 38 метр чыт алынып келинген, бул жибектен 17 метрге аз. Цехке канча метр кездеме алынып келинди?
- 8) Тик бурчтук түрүндөгү талаанын узундугу 31 метр, бул анын турасынан 15 метрге узун. Талаанын чегин курчай казылган арыктын узуну канча?
- 9) Жер тилкесинин туурасы 18 метр, бул анын узунунан 13 метрге аз. Эгерде жер тилкеси тик бурчтук түрдө болсо, аны курчаган тосмонун узундугун тапкыла?
- 10) 39 дептер сатып алынган. Анын ичинен 18 чакмак дептер, калгандары сызыктуу дептер болгон. Сызыктуу дептерге караганда чакмак дептерден канчага аз сатып алынган?
- 11) 1-күнү Алтынкыз китептин 16 бетин, 2-күнү 18 бетин окугандан кийин, китептин окулбаган 27 бети калган. Китептин окулбаган бетинен окулган бети канчага көп болгон?
- 12) Кутуда 28 карандаш бар болчу, анын ичинде 9 кара карандаш жана калгандары түстүү болгон. Түстүү карандаштар кара карандаштарга караганда канчага көп?
- 13) Чоң эне алча кошулган 35 май токок, ага караганда козу карын кошулганы 19 га аз, ал эми козу карындан жасалган май токочтон быштак кошулганын 7ге көп бышырган. Чоң эне алчага караганда быштак кошулган май токочту канчага аз бышырган? Чоң эне козу карынга караганда алча кошулган май токочту канчага көп бышырган?
- 14) Эртең менен Саадат китептин 23 барагын окуса, күндүз эртең мененкиге караганда 7 бетке аз окуган, ал эми кечкиге 16 бет калган. Саадат качан көбүрөөк барак окуйт, түштөбү же кечинде?
- 15) Унаа токтоочу жайда бир нече унаа бар болчу. 12 жеңил унаа жана 5 жүк ташуучу унаа келгенде, бардыгы 35 унаа болуп калган. Кайсы унаалар көп болгон: адегенде турган унааларбы, же кийин келген унааларбы?
- 16) Класстагы 36 окуучунун 8и математикалык ийримде, 11и сүрөт ийриминде, 7си спорттук ийримдерде катышат. Окуучулардын ийримдерге катышканы, эч нерсе менен алектенбегенинен канчага көп?
- 17) Сырдоочу эртең менен 9 метр тосмону сырдаса, түштөн кийин эртең мененкиге караганда 7 метрге көп сырдаган, дагы 12 метр тосмо сырдала элек. Сырдалбаган бөлүгү сырдалган бөлүгүнөн канча метрге аз?
- 18) Букет 18 кызыл жана 9 ак розадан турат. Ак розага караганда кызыл роза канчага көп? Ак розалар кызылдан канча эсеге аз?
- 19) Серёжанын 16 ак жана 8 боз көгүчкөнү болгон. Ак көгүчкөндөр боз көгүчкөнгө караганда канчага көп? Серёжанын боз көгүчкөндөрүнөн ак көгүчкөндөрү канча эсе көп болгон?
- 20) Үч класс бардыгы 45 түп көчөт отургузушту. Биринчи класс 8 түп отургузду, экинчиси биринчисине караганда 13 түпкө көп отургузду. Үчүнчү класс канча түп көчөт отургузду?
- 21) Үч жылдын ичинде айылда 93 турак жай курулган. Биринчи жылы 24 үй, экинчи жылы биринчи жылдагыдан 18 үйгө көп курулган. Үчүнчү жылы канча үй курулду?
- 22) Окуучулар үч автобус менен саякатка чыгышты. Биринчи автобуста 26 окуучу болгон, экинчисинде биринчиге караганда 7 окуучуга көп, үчүнчү автобуста биринчи жана экинчи автобустагы окуучулардан 28 окуучуга аз болгон. Саякатка канча адам барды?
- 23) Текчеде китептер бар, анын ичинде испан тилинде - 6, англис тилинде испан тилинен 21 китепке көп, ал эми француз тилинде англис тилинен 18 китепке аз. Текчеде бардыгы канча китеп болгон?
- 24) Жашылча сатуучу күркөдө эртең менен 17 кг, түштө 19 кг бадыраң сатылган. Эгерде сатууга дагы 15 кг бадыраң калса, бул күркөдө канча бадыраң болгон?
- 24) Эртең менен 18 вагон, кечинде андан 7 вагонго көп көмүр түшүрүлдү. Эгерде түшүрүүгө дагы 19 вагон калса, анда станцияга бардыгы канча вагон көмүр келген?

Жооптору:

- 1) 32 бала;
- 2) 74 шар;
- 3) 37 окуучу;
- 4) 32 метр;
- 5) 59 метр;
- 6) 78 метр;
- 7) 93 метр;
- 8) 94 метр;
- 9) 98 метр;
- 10) 3 дептерге;
- 11) 7 бетке;
- 12) 10 карандашка;
- 13) быштак кошулган алча кошулган май токочко караганда 12 ге аз; алча кошулган козу карын кошулган май токочко караганда 19 га көп;
- 14) күндүз жана кечинде бирдей сандагы баракты окуп чыгат, 16 барактан;
- 15) алгач унаа кийинки унааларга караганда көп болгон, $18 > 17$;
- 16) 16 окуучуга;
- 17) 4 метрге;
- 18) Ак розага караганда кызыл роза 9 га көп; ак роза кызылга караганда 2 эсе аз;
- 19) боз көгүчкөнгө караганда ак көгүчкөн 8ге көп; ак көгүчкөн боз көгүчкөнгө караганда 2 эсе көп;
- 20) 16 бак;
- 21) 27 үй;
- 22) 90 адам;
- 23) 42 китеп;
- 24) 51 кг;
- 25) 62 вагон

2-КЛАСС. КОШУУГА ЖАНА КЕМИТҮҮГӨ КАРАТА ТЕНДЕМЕЛЕР**Биринчи деңгээл**

- 1) $2 + 3 = \square$
- 2) $\square + 4 = 6$
- 3) $3 + \square = 5$
- 4) $\square - 2 = 3$
- 5) $6 - \square = 4$

- 6) $x + 3 = 8$
- 7) $x - 4 = 5$
- 8) $6 + x = 10$
- 9) $5 + x = 10$
- 10) $7 - x = 5$

- 11) $9 - y = 2$
- 12) $3 + y = 8$
- 13) $y + 10 = 10$
- 14) $y - 0 = 5$
- 15) $6 + y = 6$

Чыгарылыштын үлгүсү 6):

$$x + 3 = 8$$

Белгисиз КОШУЛУУЧУНУ, табуу үчүн СУММАДАН белгилүү КОШУЛУУЧУНУ кемитебиз.

$$x + 3 = 8$$

$$x = 8 - 3$$

$$x = 5$$

$$5 + 3 = 8$$

$$8 = 8$$

Жооптору:

1) 5;	4) 5;	7) 9;	10) 2;	13) 0;
2) 2;	5) 2;	8) 4;	11) 7;	14) 5;
3) 2;	6) 5;	9) 5;	12) 5;	15) 0.

Экинчи деңгээл

1) $x + 4 = 14$	6) $y - 10 = 6$	11) $37 + y = 37$
2) $x + 5 = 12$	7) $15 - x = 8$	12) $y - 28 = 0$
3) $8 + y = 15$	8) $17 - x = 9$	13) $x + 13 = 19$
4) $7 + y = 12$	9) $x - 4 = 12$	14) $x - 15 = 14$
5) $17 - y = 10$	10) $x - 6 = 13$	15) $26 - x = 25$

Чыгарылыштын үлгүсү 14):

$$x - 15 = 14$$

Белгисиз КЕМҮҮЧҮНҮ табуу үчүн АЙЫРМАГА КЕМИТҮҮЧҮНҮ кошуу керек.

$$x - 15 = 14$$

$$x = 14 + 15$$

$$x = 29$$

$$29 - 15 = 14$$

$$14 = 14$$

Жооптору:

1) 10;	4) 5;	7) 7;	10) 19;	13) 6;
2) 7;	5) 7;	8) 8;	11) 0;	14) 29;
3) 7;	6) 16;	9) 16;	12) 28;	15) 1.

Үчүнчү деңгээл

1) $x + 17 = 34$	6) $x - 34 = 26$	11) $21 + y = 25 + 5$
2) $x + 23 = 51$	7) $32 - y = 10$	12) $24 + y = 17 + 9$
3) $16 + y = 39$	8) $54 - x = 16$	13) $36 - y = 14 + 8$
4) $27 + y = 58$	9) $x + 7 = 11 + 2$	14) $47 - x = 53 - 14$
5) $x - 19 = 21$	10) $x + 11 = 7 + 9$	15) $x + 19 = 34 + 19$

Чыгарылыштын үлгүсү 14):

$$47 - x = 53 - 14$$

КЕМИТҮҮЧҮНҮ табуу үчүн, КЕМҮҮЧҮДӨН АЙЫРМАНЫ кемитүү керек. Айырма туюнтмадан турат: $53 - 14$, алгач айырманы таап алуу керек: $53 - 14$.

$$47 - x = 53 - 14$$

$$47 - x = 39$$

$$x = 47 - 39$$

$$x = 8$$

$$47 - 8 = 53 - 14$$

$$47 - 8 = 39$$

$$39 = 39$$

Жооптору:

1) 17;	4) 31;	7) 22;	10) 5;	13) 14;
2) 28;	5) 40;	8) 38;	11) 9;	14) 8;
3) 23;	6) 60;	9) 6;	12) 2;	15) 34.

2-КЛАСС. ЧОНДУКТАРДЫН ЧЕН БИРДИКТЕРИ (ММ, СМ, ДМ, М, СААТ, МИН.)

Биринчи дөңгөөл

Көрсөтүлгөн чен бирдигине айландыргыла.

- 1) 1 см = мм
2) 5 см = мм
3) 7 см = мм
4) 9 см = мм
5) 6 см = мм

- 6) 1 дм = см
7) 5 дм = см
8) 4 дм = см
9) 2 дм = см
10) 6 дм = см

- 11) 30 мм = см
12) 10 мм = см
13) 40 мм = см
14) 60 мм = см
15) 80 мм = см

- 16) 10 см = дм
17) 30 см = дм
18) 50 см = дм
19) 70 см = дм
20) 90 см = дм

- 21) 1 дм 3 см = см
22) 1 дм 6 см = см
23) 2 дм 5 см = см
24) 2 дм 7 см = см
25) 3 дм 8 см = см
26) 3 дм 5 см = см

- 27) 15 см = дм см
28) 17 см = дм см
29) 29 см = дм см
30) 19 см = дм см
31) 32 см = дм см

32) Саат көрсөткөн убакытты жазгыла:

саат мин

33) 5 минуттан кийин кайсы убакытты көрсөтөт? Бул убакытты жазгыла.

саат мин

34) 20 минуттан кийин саат кайсы убакытты көрсөтөт? Бул убакытты жазгыла.

саат мин

Дм жана м айландыргыла:

- 36) 1 м = дм
37) 3 м = дм
38) 5 м = дм
39) 7 м = дм
40) 9 м = дм
41) 20 дм = м
42) 40 дм = м

35) 15 минут мурун саат кайсы убакытты көрсөткөн? Бул убакытты жазгылы

саат мин

Жооптору:

1) 10 мм;	9) 20 см;	17) 3 дм;	25) 38 см;	34) 9 с 45 мин;
2) 50 мм;	10) 60 см;	18) 5 дм;	26) 35 см;	35) 9 с 10 мин.
3) 70 мм;	11) 3 см;	19) 7 дм;	27) 1 дм 5 см;	36) 10 дм;
4) 90 мм;	12) 1 см;	20) 9 дм;	28) 1 дм 7 см;	37) 30 дм;
5) 60 мм;	13) 4 см;	21) 13 см;	29) 2 дм 9 см;	38) 50 дм;
6) 10 см;	14) 6 см;	22) 16 см;	30) 1 дм 9 см;	39) 70 дм;
7) 50 см;	15) 8 см;	23) 25 см;	31) 3 дм 2 см;	40) 90 дм;
8) 40 см;	16) 1 дм;	24) 27 см;	32) 9 с 25 мин;	41) 2 м;
			33) 9 с 30 мин;	42) 4 м;

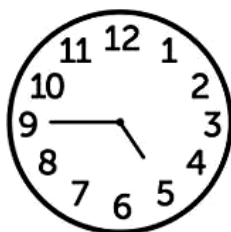

Экинчи деңгээл

Көрсөтүлгөн чен бирдигине айландыргыла.

1) 25 см = ____ дм ____ см	7) 5 см 7 мм = ____ мм
2) 36 см = ____ дм ____ см	8) 7 см 5 мм = ____ мм
3) 78 см = ____ дм ____ см	9) 6 см 8 мм = ____ мм
4) 65 см = ____ дм ____ см	10) 69 дм = ____ м ____ дм
5) 48 см = ____ дм ____ см	11) 87 дм = ____ м ____ дм
6) 63 см = ____ дм ____ см	12) 50 дм = ____ м ____ дм
13) 15 см = ____ дм ____ см	19) 73 мм = ____ см ____ мм
14) 17 см = ____ дм ____ см	20) 9 см 4 мм = ____ мм
15) 29 см = ____ дм ____ см	21) 6 дм 7 см = ____ см
16) 19 см = ____ дм ____ см	22) 5 м 7 дм = ____ дм
17) 32 см = ____ дм ____ см	23) 6 м 2 дм = ____ дм
18) 59 см = ____ дм ____ см	24) 7 м 4 дм = ____ дм

25) Саат көрсөткөн убакытты жазгыла.

саат мин

26) 40 минуттан кийин саат канчаны көрсөтөт? Бул убакытты жазгыла.

саат мин

- 27) 1 саат 40 минуттан кийин саат канчаны көрсөтөт? Бул убакытты жазгыла.
 саат мин
- 28) 50 минут мурун саат канчаны көрсөткөн? Бул убакытты жазгыла.
 саат мин
- 29) 1 саат 50 минут мурун саат канчаны көрсөткөн? Бул убакытты жазгыла
 саат мин
- 30) Убакыттын бирдиктерин салыштыр (>, <, =)
 1 саат ... 1 сутка;
 1 саат ... 65 мин;
 1 саат ... 1 саат 10 мин;
 2 сутка ... 1 жума

Жооптору:

1) 2 дм 5 см	9) 68 мм	17) 3 дм 2 см	25) 4 с 45 мин;
2) 3 дм 6 см	10) 6 м 9 дм	18) 5 дм 9 см	26) 5 с 25 мин;
3) 7 дм 8 см	11) 8 м 7 дм	19) 7 см 3 мм	27) 6 с 25 мин;
4) 6 дм 5 см	12) 5 м	20) 94 мм	28) 3 с 55 мин;
5) 4 дм 8 см	13) 1 дм 5 см	21) 67 см	29) 2 с 55 мин;
6) 6 дм 3 см	14) 1 дм 7 см	22) 57 дм	30) 1 саат < 1 сутка;
7) 57 мм	15) 2 дм 9 см	23) 62 дм	1 саат < 65 мин;
8) 75 мм	16) 1 дм 9 см	24) 74 дм	1 саат < 1 саат 10 мин;
			2 сутка < 1 жума

Үчүнчү деңгээл

Жообу туура болгондой кылып (<, >, =) белгилерди койгула:

- 1) 2 м ... 25 дм
- 2) 3 м ... 27 дм
- 3) 50 дм ... 5 м
- 4) 5 дм ... 45 см
- 5) 4 дм 9 см ... 49 см

Чыгарылыштын үлгүсү:

4 дм 9 см ... 49 см

Эки чоңдукту салыштыруу үчүн, аларды бирдей чен бирдикке алып келүү керек, бир чен бирдикти экинчисине айландырабыз (майдалайбыз).

1 дм = 10 см; 4 дм = 40 см;

4 дм 9 см = 40 см + 9 см = 49 см;

49 см = 49 см.

Демек, 4 дм 9 см = 49 см.

- 6) 3 дм 6 см 35 дм
- 7) 4 дм 2 см 40 см

Эсептегиле:

1) 5 см + 9 мм = ... мм

2) 5 дм + 1 см = ... см

3) 1 м – 6 дм = ... дм

4) 1 м – 9 дм = ... дм

5) 8 дм + 5 см = ... см

Чыгарылыштын үлгүсү:

8 дм + 5 см =

Чоңдуктарды кошуу үчүн, аларды бирдей чен бирдикке алып келүү керек, бир чен бирдикти экинчисине айландырабыз (майдалайбыз).

Дециметр сантиметр аркылуу туюнтабыз.

1 дм = 10 см; 8 дм = 80 см; Демек,

8 дм + 5 см = 80 см + 5 см = 85 см.

6) 3 дм + 7 см = ... см

7) 4 см – 4 мм = ... мм

- 8) 1 м 1 см 100 см
 9) 7 дм 5 см 75 см
 10) 70 мм 7 см
 11) 30 мм 23 см
 12) 40 мм 34 см
 13) 55 см 5 см 6 мм
 14) 98 см 8 см 9 мм

- 15) 100 мм 1 дм
 16) 6 см 66 мм
 17) 4 дм 2 см 5 см
 18) 1 саат 12 мин 72 мин

Чыгарылыштын үлгүсү: Сааты минутага айландырабыз 1 саат = 60 мин;

1 саат 12 мин = 60 + 12 мин = 72 мин.
 72 мин. = 72 мин.

Демек, 1 саат 12 мин = 72 мин.

- 19) 1 саат 46 мин 1 саат 56 мин
 20) 1 саат 24 мин 84 мин
 21) 1 саат 37 мин 1 саат 51 мин
 22) 65 мин 1 саат 15 мин
 23) 79 мин 1 саат 11 мин
 24) 61 мин 1 саат 10 мин
 25) 28 мин 43 мин

- 8) 4 дм – 20 см = ... см
 9) 8 дм - 50 см = ... см
 10) 9 дм - 30 см = ... см
 11) 4 саат 43 мин - 1саат 13 мин =
 12) 1 м 5 дм + 3 дм = ... м ... дм
 13) 3 дм + 5 дм 9 см = ... дм ... см
 14) 2 дм 8 см + 16 дм 1 см = ... дм ... см
 15) 6 дм – 45 см = ...
 16) 5 дм – 32 см = ...
 17) 45 мин + 12 мин =
 18) 1 м 4 дм + 5 дм = ... м ... дм

Чыгарылыштын үлгүсү: Метр жана дециметр менен берилген эки чоңдукту кошуу керек. Бул эсептөөлөрдү оозеки жүргүзүүгө болот (дециметр менен берилген маанилерди кошобуз). Демек,

1 м 4 дм + 5 дм = 1 м 9 дм.

- 19) 3 саат 59 мин - 34 мин = ...
 20) 3 саат 26 мин + 2 саат 14 мин = ...
 21) 1 саат 32 мин - 21 мин = ...
 22) 4 саат 56 мин – 3 саат 36 мин = ...
 23) 21 мин + 33 мин = ...
 24) 48 мин + 12 мин = ...
 25) 1 саат 22 мин + 3 саат 14 мин = ...

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул эсептөөлөрдү оозеки жүргүзүүгө болот (саат жана минуталардын маанилерин кошобуз). Демек, 1 саат 22 мин. + 3 саат 14 мин = 4 саат 36 мин

Жооптору:

- 1) 2 м < 25 дм;
 2) 3 м > 27 дм;
 3) 50 дм = 5 м;
 4) 5 дм > 45 см;
 5) 4 дм 9 см = 49 см;
 6) 3 дм 6 см < 35 дм;
 7) 4 дм 2 см > 40 см;
 8) 1 м 1 см > 100 см;
 9) 7 дм 5 см = 75 см;
 10) 70 мм = 7 см;
 11) 30 мм < 23 см;
 12) 40 мм < 34 см;
 13) 55 см > 5 см 6 мм;
 14) 98 см > 8 см 9 мм;
 15) 100 мм = 1 дм;
 16) 6 см < 66 мм;

Жооптору:

- 1) 59 мм;
 2) 51 см;
 3) 4 дм;
 4) 1 дм;
 5) 85 см;
 6) 37 см;
 7) 36 мм;
 8) 20 см;
 9) 30 см;
 10) 60 см;
 11) 3 с 30 мин;
 12) 1 м 8 дм;
 13) 8 дм 9 см;
 14) 18 дм 9 см;
 15) 15 см;
 16) 18 см;

Жооптору:

- 17) 4 дм 2 см > 5 см;
 18) 1 с 12 мин = 72 мин;
 19) 1 с 46 мин < 1 с 56 мин;
 20) 1 с 24 мин = 84 мин;
 21) 1 с 37 мин < 1 с 51 мин;
 22) 65 мин < 1 с 15 мин;
 23) 79 мин > 1 с 11 мин;
 24) 61 мин < 1 с 10 мин;
 25) 28 мин < 43 мин.

Жооптору:

- 17) 57 мин;
 18) 1 м 9 дм;
 19) 3 с 25 мин;
 20) 5 с 40 мин;
 21) 1 с 11 мин;
 22) 1 с 20 мин;
 23) 54 мин;
 24) 1 с;
 25) 4 с 36 мин.

2-КЛАСС. САН КАТАРЫ**Биринчи деңгээл**

- 1) Калтырылган санды жазгыла: 1, 2, , 4, 5.
 2) Калтырылган сандарды жазгыла: 2, 3, , , 6
 3) Калтырылган санды жазгыла: 10, 20, 30, , 50.
 4) Калтырылган сандарды жазгыла: 2, 4, , , 10,
 5) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла: 2, 5, 3, 7, 10.
 6) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла: 5, 15, 10, 25.
 7) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла: 2, 8, 6, 10, 4.
 8) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла: 8, 4, 6, 12, 10.
 9) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла: 10, 30, 50, 20, 40.
 10) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла: 15, 30, 25, 20, 35:
 11) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла: 42, 43, 50, 44, 40.
 12) Калтырылган сандарды толуктагыла: 1, 2, 3, , 5, .
 13) Сан катарынан эрежени таап калтырылган сандарды толуктагыла:
 1, 3, 6, , 12, .
 14) Эрежени тапкыла жана сан катарын калтырылган сандар менен толуктагыла:
 2, 4, 6, , 10, .
 15) Эрежени тапкыла жана сан катарын калтырылган сандар менен толуктагыла:
 7, 10, 13, , .

Экинчи деңгээл

Калтырылган сандарды жазгыла.

- 1) 50, , , 80, 90, 100.
 2) 29, 30, , , 33, , , 36.
 3) 50, , , 80, , 100.
 4) 69, 70, , , 73, , , 76.

Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла.

5) 30, 5, 35, 20, 15, 10, 25.

6) 32, 23, 35, 33, 53, 30.

7) 33, 43, 34, 27, 36, 23, 32.

Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла.

8) 20, 25, 35, 30, 15, 10, 40.

9) 22, 25, 23, 30, 32, 26, 52.

10) 30, 25, 35, 20, 45, 50, 40.

Эрежени тапкыла жана сан катарында калтырылган сандарды жазгыла:

11) 3, 13, 23, , 43, .

12) 32, 28, 24, , 16, .

13) 17, 20, 23, , 29, , .

14) 15, 20, 25, , 35, , .

15) 40, 37, 34, , 28, , .

16) Калтырылган сандарды тапкыла: 1, 7, 13, ..., 25, ..., 37, ..., 49.

17) Калтырылган сандарды тапкыла: 50, 46, 42, ..., 34, ..., 26, ..., 18,

Чыгарылыштын үлгүсү:

Сан катары кемүүчү экенине көңүл бурабыз, б.а. кийинки сан мурунку сандан кичине экенине;

Сан катарындагы эрежени түшүнүү жана түзүү үчүн биз төмөнкүлөрдү жасайбыз: 50 жана 46 жанаша жайгашкан эки сандын айырмасын табабыз. Бул сандардын айырмасы 4;

46 дан кийин 42 саны келет, айырмасы 4 кө барабар;

Жыйынтыкка келели: мурунку сандан 4 санын кемитүү менен кийинки санды алабыз;

Демек, эреже боюнча мурунку сандан 4 санын кемитүү керек.

*50, 46, 42, **38**, 34, **30**, 26, **22**, 18, **14** .*

18) Мыйзамченемдүүлүктү 50 гө чейин уланткыла:

1, 2, 4, 7, 11, 16, ..., ..., .., ...,

Жооптору:

1) 50, **60**, **70**, 80, 90, 100

2) 29, 30, **31**, **32**, **33**, **34**, **35**, 36

3) 50, **60**, **70**, 80, **90**, 100

4) 69, 70, **71**, **72**, **73**, **74**, **75**, 76

5) 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35

6) 23, 30, 32, 33, 35, 53

7) 23, 27, 32, 33, 34, 36, 43

8) 40, 35, 30, 25, 20, 15, 10

9) 52, 32, 30, 26, 25, 23, 22

10) 50, 45, 40, 35, 30, 25, 20

11) 3, 13, 23, **33**, 43, **53**

12) 32, 28, 24, **20**, 16, **12**

13) 17, 20, 23, **26**, 29, **32**, **35**

14) 15, 20, 25, **30**, 35, **40**, **45**

15) 40, 37, 34, **31**, 28, **25**, **22**

16) 1, 7, 13, **19**, 25, **31**, 37, **43**, 49

17) 50, 46, 42, **38**, 34, **30**, 26, **22**, 18, **14**

18) 1, 2, 4, 7, 11, 16, **22**, **29**, **37**, **46**

Үчүнчү деңгээл

Калтырылган сандарды жазгыла:

- 1) 10, , 12, , , 15.
- 2) 10, , 14, , , 20.
- 3) 20, , 24, , , 30, ,
- 4) 18, , , 24, , , , 32, ,

Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла.

- 5) 23, 43, 33, 26, 36, 32, 34.
- 6) 33, 43, 34, 42, 36, 23, 32.
- 7) 81, 85, 88, 18, 84, 48.

Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла.

- 8) 23, 32, 26, 31, 22, 33, 24.
- 9) 30, 63, 36, 18, 42, 12, 24.
- 10) 56, 64, 36, 46, 65, 34, 42.

Эрежени тапкыла жана сан катарын уланткыла.

- 11) 10, 13, 16, 19, , , , .
- 12) 11, 14, 17, 20, , , , .
- 13) 12, 16, 20, 24, 28, , , , , , .

Мыйзамченемдүүлүктү тапкыла жана сан катарын уланткыла.

- 14) 8, 16, 24, 32, , , , , .
- 15) 10, 17, 24, 31, 38, 45, , , , .
- 16) 5, 10, 15, 20, , , , , , .
- 17) 6, 12, 18, 24, , , , , , .

Мыйзамченемдүүлүктү аныктагыла. Ашыкча сандарды тапкыла

- 18) 1, 6, 11, 16, 21, 25, 26, 31, 33, 36, 41, 46, 51.
- 19) 7, 14, 21, 25, 28, 35, 42, 48, 49, 56, 63, 70, 75.
- 20) Он сандан турган сандык мыйзамченемдүүлүктү түзгүлө, мында ар бир сан мурунку экөөнүн суммасына барабар болушу керек
1, 2, 3, 5, 8,

Жооптору:

1) 10, 11, 12, 13, 14, 15	11) 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31
2) 10, 12, 14, 16, 18, 20	12) 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32
3) 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34	13) 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52
4) 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36	14) 8, 16, 24, 32, 40, 48, 56, 64, 72
5) 23, 26, 32, 33, 34, 36, 43	15) 10, 17, 24, 31, 38, 45, 52, 59, 66, 73
6) 23, 32, 33, 34, 36, 42, 43	16) 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50
7) 18, 48, 81, 84, 85, 88	17) 6, 12, 18, 24, 30, 36, 42, 48, 54, 60
8) 33, 32, 31, 26, 24, 23, 22	18) 25, 33
9) 63, 42, 36, 30, 24, 18, 12	19) 7, 14, 21, 25, 28, 35, 42, 48, 49, 56, 63, 70, 75
10) 65, 64, 56, 46, 42, 36, 34	20) 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89

3-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР

3-КЛАСС. САНДАРДЫ КӨБӨЙТҮҮ ЖАНА БӨЛҮҮ

Биринчи деңгээл

a) $5 \cdot 2 =$	f) $10 : 2 =$	k) $10 \cdot 1 =$	p) $4 : 2 =$
b) $2 \cdot 5 =$	g) $9 : 3 =$	l) $3 \cdot 2 =$	q) $8 : 2 =$
c) $3 \cdot 3 =$	h) $10 : 1 =$	m) $2 \cdot 2 =$	r) $6 : 2 =$
d) $4 \cdot 2 =$	i) $8 : 4 =$	n) $4 \cdot 3 =$	s) $5 : 1 =$
e) $2 \cdot 3 =$	j) $6 : 3 =$	o) $5 \cdot 3 =$	t) $10 : 5 =$

Жооптору:

a) 10	f) 5	k) 10	p) 2
b) 10	g) 3	l) 6	q) 4
c) 9	h) 10	m) 4	r) 3
d) 8	i) 2	n) 12	s) 5
e) 6	j) 2	o) 15	t) 2

Экинчи деңгээл

a) $2 \cdot 9 =$	f) $64 : 8 =$	k) $4 \cdot 4 =$	p) $24 : 3 =$
b) $3 \cdot 7 =$	g) $42 : 6 =$	l) $3 \cdot 8 =$	q) $27 : 9 =$
c) $5 \cdot 8 =$	h) $28 : 7 =$	m) $6 \cdot 9 =$	r) $40 : 5 =$
d) $7 \cdot 7 =$	i) $36 : 4 =$	n) $2 \cdot 7 =$	s) $36 : 9 =$
e) $3 \cdot 4 =$	j) $56 : 8 =$	o) $4 \cdot 5 =$	t) $49 : 7 =$

Жооптору:

a) 18	f) 8	k) 16	p) 8
b) 21	g) 7	l) 24	q) 3
c) 40	h) 4	m) 54	r) 8
d) 49	i) 9	n) 14	s) 4
e) 12	j) 7	o) 20	t) 7

Үчүнчү деңгээл

a) $9 \cdot 8 =$

d) $7 \cdot 6 =$

g) $18 : 9 \cdot 3 =$

i) $15 : 5 \cdot 7 =$

b) $7 \cdot 9 =$

e) $8 \cdot 6 =$

h) $6 \cdot 9 : 2 =$

j) $18 \cdot 2 : 2 =$

c) $8 \cdot 8 =$

f) $25 : 5 \cdot 6 =$

Жооптору:

a) 72

d) 42

g) 6

i) 21

b) 63

e) 48

h) 27

j) 18

c) 64

f) 30

Туюнтмаларды салыштырып, $>$, $<$, же $=$ белгилерин кой.

a) $18 : 3 \dots 7 \cdot 9$

d) $7 \cdot 7 \dots 24 \cdot 2$

g) $27 : 3 \dots 4 \cdot 3$

i) $28 : 7 \dots 8 : 2$

b) $21 \cdot 2 \dots 7 \cdot 6$

e) $5 \cdot 8 \dots 8 \cdot 6$

h) $6 \cdot 6 \dots 72 : 2$

j) $32 \cdot 2 \dots 6 \cdot 9$

c) $16 \cdot 2 \dots 78 : 2$

f) $19 \cdot 2 \dots 48 : 2$

Жооптору:

a) $18 : 3 < 7 \cdot 9$

d) $7 \cdot 7 > 24 \cdot 2$

g) $27 : 3 < 4 \cdot 3$

i) $28 : 7 = 8 : 2$

b) $21 \cdot 2 = 7 \cdot 6$

e) $5 \cdot 8 < 8 \cdot 6$

h) $6 \cdot 6 = 72 : 2$

j) $32 \cdot 2 > 6 \cdot 9$

c) $16 \cdot 2 < 78 : 2$

f) $19 \cdot 2 > 48 : 2$

3-КЛАСС. ЧОҢДУКТАРДЫН ЧЕН БИРДИКТЕРИ, АЛАР МЕНЕН БОЛГОН АРИФМЕТИКАЛЫК АМАЛДАР (КМ, М, ДМ, СМ, ММ, КГ, Г, СААТ, МИН, С)

Биринчи деңгээл

1) Миллиметрге айландыргыла:

5 см; 6 см; 2 см; 8 см; 10 см; 12 см; 17 см; 22 см; 11 см; 15 см; 20 см; 26 см.

2) Сантиметрге айландыргыла:

2 дм; 5 дм; 9 дм; 6 дм; 1 дм 6 см; 2 дм; 5 дм; 4 дм 5 см; 5 дм 4 см; 6 дм 4 см; 7 дм 5 см.

3) Дециметр жана сантиметрге айландыргыла:

25 см; 56 см; 69 см; 82 см; 32 см; 45 см; 64 см; 50 см; 76 см; 84 см; 93 см; 87 см.

4) Сантиметрге айландыргыла:

1 дм 5 см; 2 дм 6 см; 3 дм 6 см; 5 дм 3 см; 3 дм 4 см; 4 дм 1 см; 6 дм 3 см; 7 дм 5 см; 5 дм 7 см.

5) Метрге айландыргыла:

10 дм; 500 см; 260 дм; 1000 см; 300 см; 480 дм; 700 см; 990 дм.

6) Минутага айландыргыла:

60 с; 120 с; 180 с; 240 с; 1 саат; 3 саат; 2 саат 15 мин; 3 саат 30 мин; 1 саат 28 мин; 2 саат 32 мин; 2 саат 45 мин.

Жооптору:

1) 50 мм; 60 мм; 20 мм; 80 мм; 100 мм; 120 мм; 170 мм; 220 мм; 110 мм; 150 мм; 200 мм; 260 мм.

2) 20 см; 50 см; 90 см; 60 см; 16 см; 20 см; 50 см; 45 см; 54 см; 64 см; 75 см.

3) 2 дм 5 см; 5 дм 6 см; 6 дм 9 см; 8 дм 2 см; 3 дм 2 см; 4 дм 5 см; 6 дм 4 см; 5 дм; 7 дм 6 см; 8 дм 4 см; 9 дм 3 см; 8 дм 7 см.

4) 15 см; 26 см; 36 см; 53 см; 34 см; 41 см; 63 см; 75 см; 57 см.

5) 1 м; 5 м; 26 м; 10 м; 3 м; 48 м; 7 м; 99 м.

6) 1 мин; 2 мин; 3 мин; 4 мин; 60 мин; 180 мин; 135 мин; 210 мин; 88 мин; 152 мин; 165 мин.

Салыштырып, <, >, = белгилерин койгула.

а) 1 см ... 20 мм;

ф) 2 дм ... 202 мм.

к) 2 м ... 20 дм;

б) 6 см ... 60 мм;

г) 3 дм ... 20 см;

л) 60 дм ... 60 м;

с) 8 см ... 84 мм;

h) 8 дм 1 см ... 81 см;

м) 8 м ... 801 см;

д) 15 см ... 15 мм;

и) 10 дм ... 98 см;

н) 1 м 35 см ... 140 см;

е) 1 дм ... 100 мм;

ж) 200 см ... 2 м;

о) 3 м 65 см жана 3 м 7 см.

Чыгарылыштын үлгүсү п): Эки чоңдукту салыштыруу үчүн аларды бирдей чен бирдикке алып келүү керек, бир чен бирдикти экинчисине айландыруу үчүн майдалаган ыңгайлуу.

$1 \text{ м} = 100 \text{ см}; 1 \text{ м } 35 \text{ см} = 100 \text{ см} + 35 \text{ см} = 135 \text{ см}; 135 \text{ см} < 140 \text{ см}.$

Демек, $1 \text{ м } 35 \text{ см} < 140 \text{ см};$

Экинчи деңгээл

1) Көрсөтүлгөн чен бирдигине айландыргыла.

14 күн = ---- жума

5 жума 4 күн = ---- күн

42 күн = ---- жума

1 жыл 7 ай = ---- ай

60 ай = ---- жыл

3 жыл 11 ай = ---- ай

2) Саатка айландыргыла.

1 сутка 4 саат = ---- саат

48 саат = ---- сутка

2 сутка 14 саат = ---- саат

75 саат = ---сутка ---- саат

4 сутка 11 саат 60 мин = ---- саат

3 сутка 23 саат = ----саат

3) Минутага айландыргыла.

120 с; 300 с; 900 с; 1 саат 40 мин; 2 саат 35 мин; 3 саат 40 мин

4) Секундага айландыргыла.

1 мин 38 с; 6 мин; 12 мин 37с; 15 мин 15 с; 8 мин 88 с; 9 мин 44 с

5) Көрсөтүлгөн чен бирдигине айландыргыла.

98 см = ----дм ---- см

7 дм 35 см = ---- см

504 дм = ---- м ---- дм

613 мм = ---- дм ---- см ---- мм

2 м 9 см = ---- см

847 дм = ---- м ---- см

6) Сантиметрге айландыргыла:

50 дм; 36 дм 2 см; 90 дм; 95 дм; 10 м; 1 м 38 дм; 240 мм; 3 м 44 дм; 7 м 25 дм; 1 м 620 мм.

7) Дециметрге айландыргыла:

300 см; 670 см; 500 мм; 180 см; 2 м ; 5 м 40 см; 7 м 50 см; 2 м 4 дм; 6 м 2 дм 30 см; 9 м 9 дм 90 см.

8) Метрге айландыргыла:

70 дм; 500 дм; 1000 см; 1000 мм;690 дм; 28 м 40 дм.

9) Салыштыргыла.

а) 60 дм ... 6 м;

б) 46 дм ... 4 м 6 дм;

с) 100 дм ... 10 м;

д) 885 дм ... 80 м 5 дм;

е) 200 см ... 2 м 50 см;

ф) 234 см ... 2 м 34 см

ж) 83 мм ... 8 см 3 мм;

Чыгарылыштын үлгүсү: 1 см = 10 мм; 8 см = 80 мм; 8 см 3 мм = 80 мм + 3 мм = 83 мм; 83 мм = 83 мм. Демек, 83 мм = 8 см 3 мм.

к) 8 см 2 мм ... 81 мм;

л) 400 мин ... 4 с;

м) 560 мин ... 8 с 20 мин;

g) 240 см ... 2 м 50 см;

Чыгарылыштын үлгүсү g): Эки чоңдукту салыштыруу үчүн аларды бирдей чен бирдикке алып келүү керек, бир чен бирдикти экинчисине айландырабыз (майдалаган ыңгайлуу).

1 м = 100 см, 2 м = 200 см,
2 м 50 см = 200 см + 50 см = 250 см.
240 см < 250 см.

Демек, 240 см < 2 м 50 см;

h) 32 см ... 320 мм;

i) 7 см 5 мм ... 75 мм;

10) Кошууну жана кемитүүнү аткаргыла.

a) 1 см 30 мм + 13 мм;

b) 5 см 2 мм + 3 см 4 мм;

Чыгарылыштын үлгүсү: Сантиметр жана миллиметр менен көрсөтүлгөн чен бирдиктерди кошуу керек. Бул эсептөөлөрдү оозеки жүргүзүүгө болот (сантиметрлерди сантиметрлерге жана миллиметрлерди миллиметрлерге кошобуз). Демек, 5 см 2 мм + 3 см 4 мм = 8 см 6 мм.

c) 2 см 3 мм + 5 см 4 мм;

d) 4 см 3 мм + 2 см 5 мм;

e) 8 см 6 мм + 5 см 2 мм;

f) 1 дм 5 см + 10 дм 5 см;

g) 3 дм 2 см + 7 дм 6 см.

h) 7 м 20 см - 10 см;

i) 6 м 56 см - 4 м 25 см;

j) 5 м 69 см - 4 м 15 см;

k) 8 м 20 см - 8 м 9 см;

l) 7 м - 35 см;

n) 3 саат 20 мин ... 180 мин;

o) 2 саат 40 мин ... 360 мин;

Чыгарылыштын үлгүсү: 2 саат 40 минутаны минутага айландырабыз. 1 саат = 60 мин; 2 саат = 60 мин • 2 = 120 мин; 2 саат 40 мин = 120 мин + 40 мин = 160 мин.

160 мин < 360 мин.

Демек, 2 саат 40 мин < 360 мин.

p) 1 600 сек жана 30 мин.

m) 17 м 60 см - 13 м 7 см;

n) 1 км - 1000 м;

o) 1 км 600 м - 200 м;

p) 2 км 205 м - 1 км 204 м;

q) 1 саат 25 мин + 30 мин;

r) 5 саат 40 мин - 35 мин;

s) 4 саат 45 мин - 2 саат 35 мин.

t) 12 дм 9 см + 45 дм 4 см;

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул сумманы оозеки түрдө табуу кыйыныраак. Жазуу жүзүндө кошобуз. Адегенде, бирдей чен бирдикке алып келүү керек. Аларды кичирээк бирдикке айландырабыз (майдалайбыз):

12 дм 9 см = 129 см;

45 дм 4 см = 454 см.

Үч орундуу сандарды мамыча түрүндө кошобуз (же кемитебиз).

$$\begin{array}{r} 129 \\ + 454 \\ \hline 583 \end{array}$$

Эми, натыйжаны дециметр жана сантиметрге айландырабыз, 583 см = 58 дм 3 см. Демек,

12 дм 9 см + 45 дм 4 см = 58 дм 3 см.

Жооптору:

a) 1 см 43 мм;	h) 7 м 10 см;	o) 1 км 400 м;
b) 8 см 6 мм;	i) 2 м 31 см;	p) 1 км 1 м;
c) 7 см 7 мм;	j) 1 м 54 см;	q) 1 саат 55 мин;
d) 6 см 8 мм;	k) 11 см;	r) 5 саат 5 мин;
e) 13 см 8 мм;	l) 665 см;	s) 2 саат 10 мин.
f) 12 дм;	m) 4 м 53 см;	t) 58 дм 3 см
g) 10 дм 8 см;	n) 0;	

Үчүнчү деңгээл

1) Салыштыргыла:

a) 1 кг ... 1000 г;	i) 1 кг 280 г ... 1280 г;
b) 2 кг 30 г ... 23 г;	j) 3 кг 50 г ... 35 г;
c) 2 кг ... 1000 г;	k) 3 с ... 180 мин;
d) 3 кг ... 300 г;	l) 2 с 15 мин ... 115 мин;
e) 9 кг ... 900 г;	m) 240 мин ... 2 с 40 мин;
f) 7 кг ... 700 г.	
g) 1 кг 280 г ... 1280 г;	

Чыгарылыштын үлгүсү: 1 кг 280 г ды граммга айландырабыз. 1 кг = 1000 г;

$1 \text{ кг } 280 \text{ г} = 1000 \text{ г} + 280 \text{ г} = 1280 \text{ г};$
 $1280 \text{ г} = 1280 \text{ г}.$

Демек, 1 кг 280 г = 1280 г;

h) 1 кг 500 г жана 1500 г;

Чыгарылыштын үлгүсү: 2 саат 40 минутаны минутага айландырабыз.
 $1 \text{ саат} = 60 \text{ мин}; 2 \text{ саат} = 120 \text{ мин};$
 $2 \text{ саат } 40 \text{ мин} = 120 \text{ мин} + 40 \text{ мин} = 160 \text{ мин};$
 $240 \text{ мин} > 160 \text{ мин};$
Ошентип, 240 мин > 2 саат 40 мин.

- n) 4 мин ... 230 с;
o) 2 мин 30 с ... 230 с.

2) Көбөйтүүнү жана бөлүүнү аткаргыла:

a) 1 см 2 мм • 3;	m) 3 см 20 мм • 3;
b) 2 см 20 мм • 3	Чыгарылыштын үлгүсү: 3 см 20 мм
c) 5 см 4 мм • 2;	ди 3кө көбөйтүү деген эмнени
d) 4 см 1 мм • 5 ;	билдирет? Эсептөөнү кадимки
e) 9 см 6 мм : 3;	көбөйтүү сыяктуу аткаруу керек же
f) 18 см 4 мм : 2;	берилген маанини үч жолу кошууга
g) 10 дм 5 см : 5;	болот. Көбөйтүү (же кошуу) оозеки
h) 20 дм 8 см : 4;	түрдө аткарылат.
i) 30 дм 6 см : 6;	$3 \text{ см } 20 \text{ мм} \cdot 3 = 9 \text{ см } 60 \text{ мм}.$
j) 3 м 21 см : 3;	
k) 4 м 30 см • 2;	n) 5 м 25 см : 5;
l) 3 саат 40 мин : 4;	Чыгарылыштын үлгүсү: Эсептөө

Чыгарылыштын үлгүсү: Чоңдукту минутага айландырабыз, 3 саат 40 мин = 220 мин.

Эми бөлүүнү аткарабыз:

$220 : 4 = 55.$ Натыйжада

$3 \text{ саат } 40 \text{ мин} : 4 = 55 \text{ мин}$ алабыз.

Чыгарылыштын үлгүсү: Эсептөө кадимки бөлүү сыяктуу жүргүзүлүшү мүмкүн. Бөлүү оозеки түрдө жүргүзүлөт,

$5 \text{ м} : 5 = 1 \text{ м}, 25 \text{ см} : 5 = 5 \text{ см}.$

$5 \text{ м } 25 \text{ см} : 5 = 1 \text{ м } 5 \text{ см}.$

Чоңдуктарды санга көбөйтүүнүн же бөлүүнүн дагы бир жолу бар. 3 саат 40 мүнөт : 4 – бөлүү амалын аткаралык.

Чондукту мааниниси мүнөткө айландыралы, 3 саат 40 мүнөт = 220 мүнөт.

Эми эки санды бөлөбүз:

$$220 : 4 = 55.$$

Демек, 3 саат 40 мүнөт : 4 = 55 мүнөт.

Чыгарылыштын башка үлгүсү:

Чоңдукту метрге айландырабыз,
 $5\text{ м } 25\text{ см} = 525\text{ см}.$

Эми бөлүүнү аткарабыз:

$$525 : 5 = 105.$$

Натыйжада
 $5\text{ м } 25\text{ см} : 5 = 105\text{ м} = 1\text{ м } 5\text{ см}$
алабыз.

o) $6\text{ м } 30\text{ см} : 3;$

p) $8\text{ м } 32\text{ см} : 4;$

q) $1\text{ саат } 20\text{ мин} \cdot 2;$

r) $2\text{ саат } 10\text{ мин} \cdot 3;$

s) $3\text{ саат } 16\text{ мин} \cdot 3;$

t) $5\text{ саат } 50\text{ мин} : 5;$

u) $6\text{ саат } 50\text{ мин} : 10.$

Жооптору:

a) $3\text{ см } 6\text{ мм};$

b) $6\text{ см } 60\text{ мм};$

c) $10\text{ см } 8\text{ мм};$

d) $20\text{ см } 5\text{ мм};$

e) $3\text{ см } 2\text{ мм};$

f) $9\text{ см } 2\text{ мм};$

g) $2\text{ дм } 1\text{ см};$

h) $5\text{ дм } 2\text{ см};$

i) $5\text{ дм } 1\text{ см};$

j) $1\text{ м } 7\text{ см};$

k) $8\text{ м } 60\text{ см};$

l) $55\text{ мин};$

m) $9\text{ см } 60\text{ мм};$

n) $1\text{ м } 5\text{ см};$

o) $2\text{ м } 10\text{ см};$

p) $2\text{ м } 8\text{ см};$

q) $2\text{ саат } 40\text{ мин};$

r) $6\text{ саат } 30\text{ мин};$

s) $9\text{ саат } 48\text{ мин};$

t) $1\text{ саат } 10\text{ мин};$

u) $41\text{ мин}.$

3) Чоңдуктарга карата берилген маселелер.

- a) Эки пакетте 8 килограмм жашылча болсо, анда 1 пакеттеги жашылчанын салмагы канча?
- b) Бир пакетте 4 килограмм жемиш бар болсо, анда 2 пакеттеги жемиштин салмагы канча?
- c) Бир пакетте 4 килограмм жашылча бар. 8 килограмм жашылчаны салуу үчүн канча пакет керектелет?
- d) Пирог 8 сом турат. Мындай пирогтун 6 оо канча сом турат?
- e) Эгерде 6 булочка 48 сом турса, анда 1 булочка канча турат?
- f) Эгерде дептер 8 сом турса, анда 64 сомго канча дептер сатып алса болот?
- g) 1 көйнөк үчүн тикмечи 4 м 20 см жибек кездеме сарптайт. Мындай 3 көйнөк тигүү үчүн канча кездеме керектелет?
- h) 1 костюмга 4 м 20 см кездеме сарпталат. 8 м 40 см кездемеден канча костюм тигүүгө болот?
- i) 8 көйнөккө 32 метр кездеме керектелет. 1 көйнөк тигүү үчүн канча метр кездеме керектелет?
- j) 27 килограмм апельсинди ар бири 3 килограммдан болгон пакеттерге бөлүштүрүп салышкан? Апельсин канча пакетке салынган?
- k) Калемсап 15 сом турат. 5 калемсап канча сом турат?
- l) Ашкабактын салмагы 18 килограмм, ал эми коондун салмагы 6 эсеге кичине. Коондун салмагы канча?
- m) Ящиктин салмагы 2 килограммды түзөт. Ичиндеги сабиздин салмагы андан 5 эсе оор. Сабиздин салмагы канча килограмм?
- n) Кыям жасоо үчүн 8 килограмм малина жана андан 2 эсе көп кумшекер сатып алынды. Канча килограмм кумшекер сатып алынган?
- o) Кайыңдын бийиктиги 2 м 15 см, ал эми үй 3 эсеге бийик. Үйдүн бийиктиги канча?

- p) Огороддон 9 кг 500 г малина жана андан 2 эсеге көп карагат теришкен. Канча килограмм карагат жана малина теришкен?
- q) Биринчи отряд 42 килограмм жаңгак терген, ал эми экинчиси биринчиден 12 килограммга көп, жана үчүнчү отряд экинчиден 6 эсе аз теришкен. Үчүнчү отряд канча килограмм жаңгак терген?
- r) Бир куту түстүү карандаш 20 сом турат, ал эми боёгуч карандаштан 4 эсе арзан, жана китеп боёгучтан 35 сомго кымбат. Китеп канча сом турат?
- s) Эки кыз биригип 5 метр лента сатып алышкан. Алардын бири 15 сом, экинчиси 10 сом төлөгөн. Ар бир кыз канча метрден лента алат?
- t) Бирдей эле баада эки кыз 10 өчүргүч сатып алды. Бири 16 сом, экинчиси 4 сом төлөдү. Ар бир кыз канча өчүргүч сатып алды?
- u) 6 кг 600 г печенье үч бирдей коробкага салынган. Бир коробкага салынган печеньедин салмагы канча килограмм?
- v) 120 килограмм картошка 8 ящикке бирдей салмакта бөлүнүп салынган. 150 килограмм картошка салуу үчүн ушундай ящиктен канча керек болот?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1) $120 : 8 = 15$ (кг) – бир ящиктеги картошканын салмагы

2) $150 : 15 = 10$ (ящик) - керектелет

Жообу: 10 ящик.

- w) Алия саат 13:05 те мектепке кетти. Үйүнө 5 саат 40 мүнөттөн кийин кайра кайтып келди. Алия үйгө саат канчада келди?
- x) Кир жуугуч машина 21:15те кирди жууп баштап, 22:20 да жууп бүттү. Кир жуугуч машина канча убакытта кир жууп бүттү?

Жооптору:

a) 4 кг	i) 4 метр	q) 9 кг
b) 8 кг	j) 9 пакет	r) 40 сом
c) 2 пакет	k) 75 сом	s) 3 м жана 2 м
d) 48 сом	l) 3 кг	t) 8 өчүргүч жана
2 өчүргүч
e) 8 сом	m) 10 кг	u) 2 кг 200 г
f) 8 дептер	n) 16 кг	v) 10 ящик
g) 12 м 60 см	o) 6 м 45 см	w) 18 саат 45 мин
h) 2 костюм	p) 28 кг 500 г	x) 1 саат 5 мин.

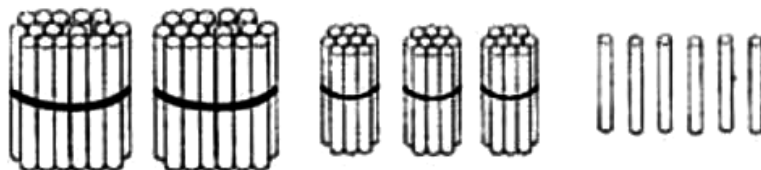
3-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫН КУРАМЫ

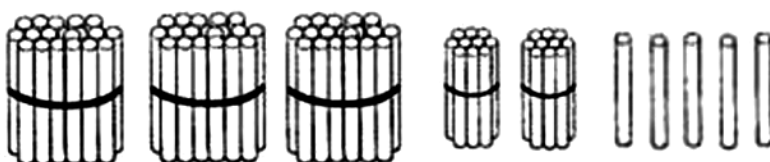
Биринчи деңгээл

Сүрөттө канча эсептөө таякчасы көрсөтүлгөн? Бул санды жазгыла

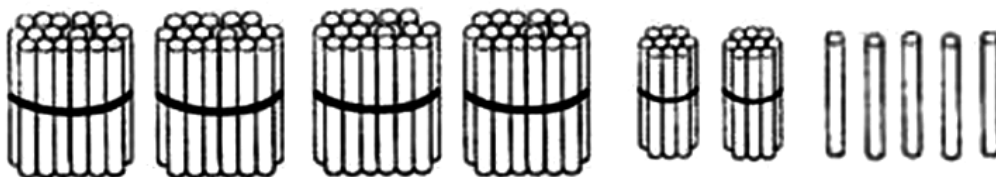
1)

2)

3)

Торчолорго тийиштүү сандарды жазгыла.

4) $574 = \square$ жүзд. \square онд. \square бирд.

5) $142 = \square$ жүзд. \square онд. \square бирд.

6) $361 = \square$ жүзд. \square онд. \square бирд.

7) 3 жүзд. 1 онд. 2 бирд. = \square болгон санды жазгыла.

8) 5 жүзд. 4 онд. 6 бирд. = \square болгон санды жазгыла.

9) 4 жүзд. 6 онд. 8 бирд. = \square болгон санды жазгыла

Сандарды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө:

10) $231 = \square + \square + \square$

11) $452 = \square + \square + \square$

12) $645 = \square + \square + \square$

13) 601 санындагы жүздүк, ондук жана бирдиктерин жазгыла:

.....жүзд.....онд.....бирд.

14) 650 санындагы жүздүк, ондук жана бирдиктерин жазгыла:

.....жүзд.....онд.....бирд.

15) 787 санындагы жүздүк, ондук жана бирдиктерин жазгыла:

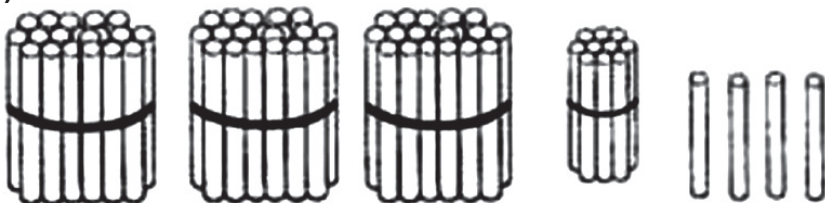
.....жүзд.....онд.....бирд.

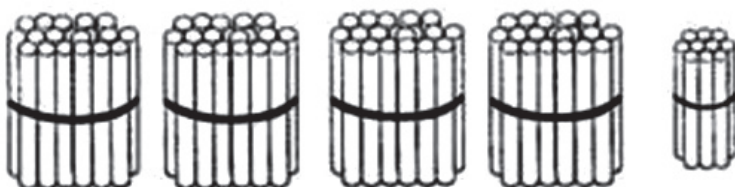
Экинчи деңгээл

Сүрөттө бардыгы канча эсептөө таякчасы көрсөтүлгөн? Бул санды жазгыла:

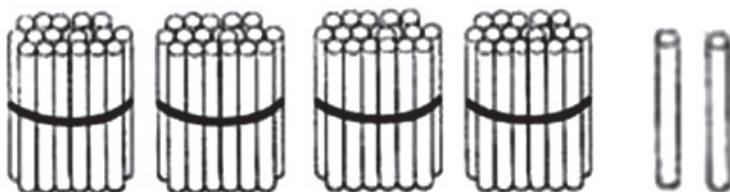
1)

2)

3)

4) Торчолорду толуктагыла:

a) $358 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

b) $615 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

c) $504 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

d) $348 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

e) $672 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

f) $986 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

Чыгарылыштын үлгүсү: $986 = \boxed{9} \text{ жүзд. } \boxed{8} \text{ онд. } \boxed{6} \text{ бирд.}$

g) $400 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

h) $740 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

i) $602 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

j) $809 = \boxed{} \text{ жүзд. } \boxed{} \text{ онд. } \boxed{} \text{ бирд.}$

5) Сандарды жазгыла:

- a) 7 жүзд. 9 онд. 4 бирд. = _____.
- b) 9 жүзд. 5 онд. 6 бирд. = _____.
- c) 7 жүзд. 2 онд. 5 бирд. = _____.
- d) 6 жүзд. 1 онд. 4 бирд. = _____.
- e) 8 жүзд. 9 онд. 5 бирд. = _____.
- f) 3 жүзд. 4 онд. 7 бирд. = _____.
- g) 6 жүзд. 5 онд. 3 бирд. = _____.
- h) 9 жүзд. 4 онд. 7 бирд. = _____.
- i) 8 жүзд. 4 онд. 8 бирд. = _____.
- j) 9 жүзд. 3 онд. 5 бирд. = _____.

Чыгарылыштын үлгүсү: 9 жүзд. 3 онд. 5 бирд. = 935.

6) Сандарды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө:

- a) $710 = \square + \square + \square$
- b) $806 = \square + \square + \square$
- c) $999 = \square + \square + \square$

Чыгарылыштын үлгүсү:

$$9 \ 9 \ 9 = \boxed{900} + \boxed{90} + \boxed{9}$$

- d) $909 = \square + \square + \square$
- e) $800 = \square + \square + \square$

7) Сандарды салыштыргыла.

- a) 456 ... 466
- b) 701 ... 710
- c) 101 ... 110
- d) 988 ... 899
- e) 745 ... 547
- f) 567 ... 576

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды салыштырууда, биринчиден, берилген сандарды разряддардын (цифралардын) саны боюнча салыштырабыз. Бул эки сан тең үч орундуу сандар, анда экинчи кадамга өтөбүз. Алгач эң чоңунан баштап разряд бирдиктерин салыштырабыз. Тийиштүү разрядда ар кандай сандагы бирдикти табаарыбыз менен, аларды салыштырып, салыштырууну бүтүрөбүз. Бул сандардын жүздүктөрү бирдей болгондуктан кийинки кадамга өтөбүз. Ондук разрядындагы бирдиктерди салыштырабыз, $6 < 7$. Демек, 567 саны 576 дан кичине, «<» белгисин койобуз. $567 < 576$.

- g) 678 ... 687
- h) 334 ... 434
- i) 400 ... 399
- j) 505 ... 550
- k) 875 ... 895
- l) 989 ... 898
- m) 908 ... 809
- n) 445 ... 544
- o) 675 ... 576

8) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла:

- a) 470, 477, 407, 478, 496, 479;
- b) 325, 352, 355, 335, 353, 333;
- c) 512, 521, 526, 520, 502, 562;
- d) 101, 110, 109, 111, 108; 118;
- e) 999, 989, 987, 998, 908, 909;
- f) 214, 240, 224, 241, 2040.

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыруу үчүн адегенде, берилген сандарды разряддардын (цифралардын) саны боюнча салыштыралы. Берилген сандарда 2040 төрт орундуу сан, калгандары үч орундуу сандар. Бул сан башкаларга караганда чоң, ошондуктан аны сан катарынын алгачкы саны катары жазабыз. Андан кийин башка сандарды эң чоң разрядынан баштап кийинки разряддагы бирдиктерин салыштырабыз. Сандардын жүздүктөрү бирдей болгондуктан, ондуктарын салыштырып, 241, 240 сандары, 224, 214 сандарынан чоң экенин көрөбүз. 241 жана 240, андан кийин 224 жана 214 сандарын өз-өзүнчө салыштырабыз. Биринчи жуптагы сандардын бирдиктерин салыштырып, $241 > 240$ экендигин алабыз. Экинчи жуптагы сандарды салыштырып, ондуктары боюнча 214 кө караганда 224 чоң экенин алабыз, $224 > 214$. Ошентип, кемүү тартибинде сандар төмөндөгүдөй жайгашат: 2040, 241, 240, 224, 214.

9) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла:

- a) 821, 802, 824, 821, 820;
- b) 273, 216, 246, 278, 264;
- c) 432, 422, 433, 423, 430;
- d) 987, 999, 989, 1000, 998;
- e) 1001, 110, 1010, 1101, 1011;
- f) 354, 345, 344, 350, 3507.

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыруу үчүн алгач, бул сандардагы разряддардын санын салыштырабыз. Мында, бир гана сан төрт орундуу 3507, калганы үч орундуу. Бул сан эң чоң болгондуктан, ал акыркы сан болуп жазылат. Андан кийин чоң разрядынан баштап салыштырууну баштайбыз. Жүздүктөрү бирдей, ошондуктан, ондуктарын салыштырабыз, 344, 345 сандары 350, 354 сандарынан кичине. Биринчи жуптагы сандарды салыштырууда ондуу бирдей болгондуктан алардын бирдигин 4 жана 5 ти карайбыз да $344 < 345$ экендигин алабыз. Ошондой эле салыштыруудан $350 < 354$ тактайбыз. 344 саны калгандарынан эң кичине болгондуктан биринчи ордунда жайгашат, андан кийинки сан 345 саны ж.б. Мындан, сан катары өсүү тартибинде төмөндөгүдөй жайгашат: 344, 345, 350, 354, 3507.

10) Сандарды жазгыла:

- a) Жүз жыйырма беш;
- b) Эки жүз кырк алты;
- c) алты жүз элүү үч;
- d) беш жүз алтымыш;
- e) үч жүз сегиз;
- f) төрт жүз сексен жети;
- g) жети жүз;
- h) тогуз жүз он алты;
- i) сегиз жүз бир.
- j) 756 санында жүздүгүн кайсы цифра көрсөтүп турат?

- к) 523 санында ондугу кайсы цифра менен берилген?
- l) 900 санында бирдиги кайсы цифра менен берилген?
- м) 112 санында жүздүгүндө кайсы сан берилген?
- н) 200 санында бирдиги кайсы цифра менен берилген?
- о) 383 санында “бирдиктер” разрядына кайсы цифра туура келген?

Жооптору:

a) 125;	e) 308;	i) 801;	m) 1;
b) 246;	f) 487;	j) 7;	n) 0;
c) 653;	g) 700;	k) 2;	o) 3.
d) 560;	h) 916;	l) 0;	

Үчүнчү деңгээл

1) Цифраларды пайдаланып мүмкүн болгон бардык үч орундуу сандарды жазгыла:

a) 2, 7, 9;	d) 1, 3, 7;	g) 7, 8, 5;
b) 2, 7, 5;	e) 4, 3, 6;	h) 9, 4, 8.
c) 1, 4, 3;	f) 2, 9, 4;	

Жооптору:

a) 279, 297, 729, 792, 927, 972.	e) 275, 257, 527, 572, 725, 752.
b) 143, 134, 314, 341, 413, 431.	f) 137, 173, 317, 371, 713, 731.
c) 436, 463, 346, 364, 634, 643.	g) 294, 249, 429, 492, 924, 942.
d) 785, 758, 578, 587, 857, 875.	h) 948, 984, 489, 498, 849, 894.

2) Сандарды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө:

a) 345 =	h) 423 =	o) 1245 =
b) 635 =	i) 400 =	p) 3576 =
c) 486 =	j) 504 =	q) 2100 =
d) 265 =	k) 3809 =	r) 1001 =
e) 298 =	l) 4607 =	s) 2045 =
f) 956 =	m) 3507 =	t) 3470 =
g) 367 =	n) 1300 =	

Чыгарылыштын үлгүсү:
 $3470 = 3000 + 400 + 70$

3) Санды миңдиги, жүздүгү, ондугу жана бирдигине ажыраткыла:

a) 367 = 3 жүздүк 6 ондук 7 бирдик;	g) 888 =	n) 2667 =
b) 298 =	h) 767 =	o) 3022 =
c) 179 =	i) 999 =	p) 1888 =
d) 676 =	j) 212 =	q) 2454 =
e) 255 =	k) 1025 =	r) 1111 =
f) 666 =	l) 3557 =	s) 2233 =
	m) 2989 =	t) 3333 =

4) Сан түрүндө жазгыла:

- a) Алты жүз отуз эки; e) Тогуз жүз; h) Эки миң эки жүз;
b) Сегиз жүз сексен сегиз; f) Бир миң төрт жүз он i) Төрт миң он;
c) Жети жүз алтымыш; беш; j) Беш миң беш;
d) Беш жүз бир; g) Үч миң;

Жооптору:

- a) 632 d) 501 g) 3000 i) 4010
b) 888 e) 900 h) 2200 j) 5005
c) 760 f) 1415

5) Ашыкча санды тапкыла:

- a) 76, 53, 458, 27, 99, 31, 52, 48. f) 854, 644, 527, 700, 96, 500, 853.
b) 548, 460, 752, 300, 76, 600, 953. g) 350, 180, 245, 770, 910, 240, 890.
c) 300, 100, 542, 700, 900, 200, 800. h) 485, 264, 792, 800, 929, 672, 712.
d) 854, 246, 927, 400, 299, 762, 127. i) 523, 383, 505, 354, 378, 568.
e) 325, 121, 102, 534, 873, 689. j) 224, 236, 242, 286, 297, 256.

6) Разряддык кошулуучуларды толуктагыла, суммаларды жазгыла:

- a) $1000 + 200 + \underline{\quad} + \underline{\quad} = 1253$; k) $300 + 40 = \underline{\quad}$;
b) $300 + 20 + 5 = \underline{\quad}$; l) $100 + \underline{\quad} + 9 = 129$;
c) $2000 + \underline{\quad} + 30 + 6 = 2436$; m) $1000 + \underline{\quad} + 5 = 1205$;
d) $200 + \underline{\quad} + 8 = 278$; n) $\underline{\quad} + 300 + 10 = 1310$;
e) $3000 + 100 + \underline{\quad} = 3106$; o) $2000 + \underline{\quad} + 30 + 8 = 2638$;
f) $200 + 10 + \underline{\quad} = 219$; p) $\underline{\quad} + 50 + 6 = 1056$;
g) $1000 + \underline{\quad} + 20 + 5 = 1325$; q) $1000 + 400 + \underline{\quad} = 1420$;
h) $700 + 60 = \underline{\quad}$; r) $3000 + 200 + \underline{\quad} = 3205$;
i) $3000 + \underline{\quad} + 20 = 3620$; s) $1000 + \underline{\quad} + 4 = 1104$;
j) $100 + 90 + \underline{\quad} = 193$; t) $\underline{\quad} + 10 = 110$.

7) Тиешелүү разрядга айландыргыла.

- a) 40 бирдик = _____ ондук; k) 400 бирдик = _____ ондук;
b) 5 ондук = _____ бирдик; l) 1 жүздүк = _____ бирдик;
c) 7 жүздүк = _____ ондук; m) 3 жүздүк = _____ бирдик;
d) 60 бирдик = _____ ондук; n) 80 ондук; = _____ жүздүк;
e) 5 жүздүк = _____ ондук; o) 60 ондук; = _____ жүздүк;
f) 8 ондук = _____ бирдик; p) 7 жүздүк = _____ ондук;
g) 70 бирдик = _____ ондук; q) 900 бирдик = _____ жүздүк;
h) 400 бирдик = _____ жүздүк; r) 30 ондук; = _____ жүздүк;
i) _____ жүздүк = 700 бирдик; s) _____ жүздүк = 500 ондук;
j) 40 ондук = _____ жүздүк; t) _____ жүздүк = 20 ондук;

8) Таякчалардын жардамы менен сандарды курагыла.

Ар бир учурда 8 таякчаны колдонгула

миңдиктер	жүздүктөр	ондуктар	бирдиктер

а) Эң чоң кайсы санды курай аласыңар?

Чыгарылыштын үлгүсү. а) Кайсы эң чоң санды курай аласыңар? 8000

миңдиктер	жүздүктөр	ондуктар	бирдиктер

- b) Эң кичине төрт орундуу санды курагыла
- c) 1300дөн 1350 гө чейинки санды алгыла
- d) 3100дөн 3500гө чейинки курала турган бардык сандарды жазгыла
- e) 1200 санына эң жакын болгон санды алгыла
- f) 4800 санына эң жакын болгон санды алгыла.
- g) Кайсы эң кичине так санды түзө аласыңар?
- h) Кайсы эң чоң так санды курай аласыңар?

Жооптору:

- a) Кайсы эң чоң санды курай аласыңар? 8000
- b) Эң кичине төрт орундуу сан кайсы? 1007
- c) 1300 жана 1350 сандарынын арасындагы санды алгыла. 1304 же 1313 же 1322 же 1331 же 1340
- d) 3300 и 3500 сандарынын арасында жайгаша ала турган бардык сандарды жазгыла. 3302, 3311, 3320, 3401, 3410, 3500.
- e) 1200 санына мүмкүн болушунча жакын болгон санды жазгыла. 1205
- f) 4800 санына мүмкүн болушунча жакын болгон санды жазгыла. 5003
- g) Эң кичине так санды жазгыла? 17
- h) Эң чоң так санды жазгыла? 7001

3-КЛАСС. 1000ГЕ ЧЕЙИНКИ САНДАРДЫН КАТАРЛАРЫ

Биринчи дөңгөөл

1) Калтырылган сандарды толуктап жазгыла:

a) 78, 79, ____, 81, ____, 83, ____.

Чыгарылыштын үлгүсү: Берилген эки орундуу сандар өсүү тартибинде жайгашкан. Катардагы сандар бири-биринен 1ге айырмаланарын көрүүгө болот, б.а. бул 78 жана 84 сандарынын ортосундагы удаалаш сандар. Калтырылган сандар 80, 82 жана 84.

Жообу: a) 78, 79, **80**, 81, **82**, 83, **84**.

b) 100, ____, ____, 97, ____, ____, 94.

Чыгарылыштын үлгүсү: Берилген сан катарында сандар кемүү тартибинде көрсөтүлгөн. Катардагы сандар бири-биринен 1ге айырмаланарын көрүүгө болот, б.а. кемүү тартибинде 94 жана 100 сандарынын арасындагы удаалаш сандар. Калтырылган сандар болуп 99, 98, 96, 95 эсептелет.

Жообу: b) 100, **99**, **98**, 97, **96**, **95**, 94.

c) ____, 60, ____, 58, ____, 56, ____.

d) 290, ____, 292, ____, ____, 295, ____.

e) 454, ____, ____, 451, ____, ____, 448.

f) ____, ____, 129, ____, 131, 132, ____.

g) 377, ____, ____, ____, 381, ____, 383.

h) ____, 550, ____, 552, ____, ____, 555.

i) 602, ____, ____, 599, 598, ____, ____.

j) 394, ____, ____, ____, 390, ____, 388.

Жооптору:

a) 78, 79, **80**, 81, **82**, 83, **84**.

b) 100, **99**, **98**, 97, **96**, **95**, 94.

c) **61**, 60, **59**, 58, **57**, 56, **55**.

d) 290, **291**, 292, **293**, **294**, 295, **296**.

e) 454, **453**, **452**, 451, **450**, **449**, 448.

f) **127**, **128**, 129, **130**, 131, 132, **133**.

g) 377, **378**, **379**, **380**, 381, **382**, 383.

h) **549**, 550, **551**, 552, **553**, **554**, 555.

i) 602, **601**, **600**, 599, 598, **597**, **596**.

j) 394, **393**, **392**, **391**, 390, **389**, 388.

2) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла:

a) 40, 14, 66, 46, 16, 60, 64, 44, 61, 41.

b) 89, 18, 91, 80, 98, 19, 99, 81, 90, 88.

c) 157, 171, 115, 175, 117, 151, 177, 150, 170, 155.

d) 120, 200, 111, 202, 222, 122, 110, 220, 102, 201.

e) 314, 143, 341, 134, 104, 331, 113, 344, 304, 103.

f) 501, 515, 151, 551, 115, 105, 150, 505, 550, 155.

g) 247, 427, 217, 407, 271, 412, 207, 447, 274, 417.

h) 335, 360, 305, 350, 355, 336, 365, 363, 306, 353.

i) 501, 515, 510, 551, 511, 555, 506, 500, 550, 505.

j) 448, 408, 440, 404, 484, 414, 441, 401, 418, 481.

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыруу - бул сандарды кичинесинен чоңун карай ирээти менен жайгаштыруу дегенди билдирет.

Ал үчүн бул катардагы сандарды салыштыруу керек. Сан катарында - үч орундуу сандардын жүздүгү бирдей болгондуктан, кийинки разрядга, ондуктарга өтөбүз. 408, 404, 401 сандарынын ондуктары кичине болуп эсептелет. Кийинки разрядды, бирдиктерди карайбыз жана 401, 404, 408 сандарын ирээттейбиз. Эми 414, 418 сандарын алгач ондук, анан бирдиктери боюнча салыштырабыз. Ушул процессти улантып, сандарды өсүү тартибинде 401, 404, 408, 414, 418, 440, 441, 448, 481, 484 иретинен жайгаштырабыз.

3) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла:

- a) 57, 71, 15, 75, 17, 51, 77, 50, 70, 55.
- b) 86, 68, 60, 88, 64, 80, 84, 48, 46, 64.
- c) 119, 191, 109, 189, 190, 199, 180, 108, 181, 188.
- d) 234, 243, 214, 230, 213, 240, 241, 203, 204, 231.
- e) 317, 371, 337, 377, 307, 373, 331, 313, 303, 330.
- f) 425, 452, 420, 405, 450, 422, 402, 445, 455, 404.
- g) 368, 308, 386, 360, 306, 388, 366, 380, 383, 363.
- h) 279, 297, 209, 270, 207, 290, 277, 299, 272, 292.
- i) 483, 438, 484, 408, 430, 448, 403, 440, 404, 480.
- j) 516, 561, 506, 560, 556, 550, 566, 551, 562, 510.

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыруу, - бул сандарды кичинесинен чоңун карай ирээти менен жайгаштыруу дегенди билдирет. Ал үчүн бул катардагы сандарды салыштыруу керек. Сан катарында – үч орундуу сандардын жүздүгү бирдей, бардыгы 5 болгондуктан, кийинки разрядга, ондуктарга өтөбүз. Бул сандардан ондуктары чоң болгон сандарды бөлүп чыгып, алардын 561, 560, 566, 562 бирдиктерин карайбыз жана 566, 562, 561, 560 ирээтинде жазабыз. Ондуу 5 болгон сандарды салыштырып, 556, 551, 550 кемүү тартибинде жазабыз. Салыштыруунун негизинде сандарды кемүү ирээтинде жайгаштырабыз. 566, 562, 561, 560, 556, 551, 550, 516, 510, 506.

4) Мыйзамченемдүүлүктөрдү аныктагыла жана сан катарын уланткыла:

- a) 16, 20, 24, 28, __, __, __.
- b) 69, 72, 75, 78, __, __, __.
- c) 107, 97, 87, 77, __, __, __.
- d) 100, 91, 82, 73, __, __, __.
- e) 200, 210, 220, 230, __, __, __.
- f) 240, 242, 244, 246, __, __, __.
- g) 332, 330, 328, 326, __, __, __.
- h) 105, 110, 115, 120, __, __, __.
- i) 150, 145, 140, 135, __, __, __.
- j) 260, 250, 240, 230, __, __, __.

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул – кемүүчү сан катары, б.а. кийинки сан мурункусуна кичине. Сан катарындагы эрежени түшүнүү жана аныктоо үчүн биз төмөнкүлөрдү жасайбыз: Катар турган 260, 250 жана 250, 240 сандарынын айырмасын табабыз. Алардын айырмасы 10 болот. Кийинки 240 жана 230 сандарынын айырмасы дагы 10. Жыйынтыкка келели: кийинки санды 230 санынан 10 ду кемитүү менен алабыз жана ал 220 болот. Ошентип, калган сандарды дагы ушундай эле табууга болот деген жыйынтыкка келебиз. Демек, мурунку сандан кийинки сан 10 го айырмаланат же мурунку сандан 10 ду кемитүү керек деген эреже алынат. 260, 250, 240, 230, **220, 210, 200.**

1) Калтырылган сандарды толуктагыла:

- a) 427, 428, ____, ____, 431, ____, 433.
- b) 885, ____, ____, 888, ____, ____, 891.
- c) 392, 391, ____, ____, 388, ____, ____.
- d) 618, 619, ____, ____, ____, 623, ____.
- e) 700, ____, ____, 703, ____, ____, 706.
- f) 501, ____, 499, ____, ____, ____, 495.
- g) ____, 290, ____, 292, ____, 294, ____.
- h) 867, ____, ____, ____, 871, ____, 873.
- i) 911, ____, ____, 908, ____, ____, 905.
- j) ____, ____, 996, ____, 998, ____, ____.

2) Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла:

- a) 439, 493, 449, 433, 440, 430, 494, 490, 409, 404.
- b) 765, 756, 776, 755, 707, 705, 766, 750, 775, 770.
- c) 982, 928, 988, 908, 992, 980, 922, 990, 929, 902.
- d) 574, 547, 550, 507, 577, 544, 504, 570, 554, 557.
- e) 693, 639, 699, 630, 609, 690, 633, 603, 669, 663.
- f) 821, 812, 881, 810, 822, 880, 802, 882, 820, 811.
- g) 956, 965, 969, 990, 955, 909, 995, 959, 960, 996.
- h) 783, 738, 773, 780, 778, 787, 733, 770, 708, 788.
- i) 645, 654, 665, 656, 664, 660, 605, 650, 644, 655.
- j) 897, 879, 887, 877, 809, 880, 878, 889, 890, 899.

3) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла:

- a) 491, 419, 499, 449, 490, 414, 411, 440, 494, 441.
- b) 725, 752, 720, 722, 755, 775, 750, 705, 770, 772.
- c) 663, 638, 668, 686, 680, 688, 630, 608, 660, 683.
- d) 974, 947, 977, 997, 909, 979, 990, 949, 944, 994.
- e) 851, 810, 855, 885, 850, 805, 880, 818, 881, 815.
- f) 627, 672, 662, 622, 607, 670, 677, 667, 626, 676.
- g) 539, 593, 553, 509, 550, 533, 590, 535, 559, 599.
- h) 742, 724, 740, 707, 770, 774, 744, 772, 722, 747.
- i) 816, 886, 880, 808, 860, 861, 866, 811, 881, 818.
- j) 953, 933, 993, 995, 955, 959, 939, 935, 999, 990.

4) Мыйзамченемдүүлүктөрдү тапкыла жана сан катарын уланткыла:

- a) 100, 150, 200, 250, ____, ____, ____.
- b) 410, 413, 416, 419, ____, ____, ____.
- c) 500, 480, 460, 440, ____, ____, ____.
- d) 726, 730, 734, 738, ____, ____, ____.
- e) 660, 630, 600, 570, ____, ____, ____.
- f) 520, 560, 600, 640, ____, ____, ____.
- g) 938, 935, 932, 929, ____, ____, ____.
- h) 747, 647, 547, 447, ____, ____, ____.
- i) 50, 200, 350, 500, ____, ____, ____.
- j) 805, 820, 835, 850, ____, ____, ____.

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул сандар өсүүчү сан катарын түзөт, башкача айтканда, кийин келген сан мурункусунан чоң. Сан катарындагы эрежени түшүнүү жана аныктоо үчүн төмөнкү кадамдарды жасайбыз: Эки катар турган 805 жана 820 сандарынын ортосундагы айырманы табалы. Бул сандардын айырмасы 15 болот. 820дан кийин 835 саны келет. Бул сандардын айырмасы 15. Кийинкиси 850 саны. 850 менен 835тин айырмасы да 15ке барабар. Кийинки санды 850гө 15 санын кошуп, 865 ти алабыз. Ошентип, калган сандарды табууга болот деген жыйынтыкка келебиз. Демек, мурунку санга 15 санын кошуу менен кийинки санды алууга болот деген эреже келип чыгат – 805, 820, 835, 850, **865, 880, 895**

Жооптору:

a) 100, 150, 200, 250, 300, 350, 400.	f) 520, 560, 600, 640, 680, 720, 760.
b) 410, 413, 416, 419, 422, 425, 428.	g) 938, 935, 932, 929, 926, 923, 920.
c) 500, 480, 460, 440, 420, 400, 380.	h) 805, 820, 835, 850, 865, 880, 895.
d) 726, 730, 734, 738, 742, 746, 750.	i) 747, 647, 547, 447, 347, 247, 147.
e) 660, 630, 600, 570, 540, 510, 480.	j) 50, 200, 350, 500, 650, 800, 950.

5) Төмөнкүдөй болгон бардык сандарды жазгыла:

- a) 547 ден чоң жана 553 төн кичине;
- b) 894 ден чоң жана 900 дөн кичине;
- c) 707 ден чоң жана 713 төн кичине;
- d) 918 ден чоң жана 924 төн кичине;
- e) 665 ден чоң жана 671 ден кичине;
- f) 499 ден чоң жана 505 тен кичине;
- g) 888 ден чоң жана 894 тен кичине;
- h) 757 ден чоң жана 763 төн кичине;
- i) 395 ден чоң жана 401 төн кичине;
- j) 994 ден чоң жана 1000 ден кичине.

6) Мыйзамченемдүүлүктөрдү аныктап, сан катарын толуктагыла:

- a) ____, ____, 400, 600, ____, ____.
- b) ____, ____, 645, 745, ____, ____.
- c) ____, ____, 850, 900, ____, ____.
- d) ____, ____, 525, 550, ____, ____.
- e) ____, ____, 360, 480, ____, ____.
- f) ____, ____, 674, 662, ____, ____.
- g) ____, ____, 736, 749, ____, ____.
- h) ____, ____, 800, 830, ____, ____.
- i) ____, ____, 490, 520, ____, ____.
- j) ____, ____, 973, 984, ____, ____.

Жооптору:

a) 0, 200, 400, 600, 800, 1000.	f) 698, 686, 674, 662, 650, 638.
b) 445, 545, 645, 745, 845, 945.	g) 710, 723, 736, 749, 762, 775.
c) 750, 800, 850, 900, 950, 1000.	h) 740, 770, 800, 830, 860, 890.
d) 475, 500, 525, 550, 575 , 600.	i) 430, 460, 490, 520, 550, 580.
e) 120, 240, 360, 480, 600, 720.	j) 951, 962, 973, 984, 995, 1006.

Калтырылган сандарды толуктагыла:

- 1) 902, ____, ____, ____, 898, ____, 896.
- 2) ____, ____, 801, ____, 803, ____, __.
- 3) 699, ____, ____, 702, ____, ____, __.
- 4) ____, ____, ____, 590, ____, ____, 593.
- 5) ____, ____, ____, ____, 888, 889, __.
- 6) 777, ____, ____, ____, ____, ____, 783.
- 7) ____, ____, 556, ____, 558, ____, __.
- 8) 994, ____, ____, ____, ____, ____, 1000.
- 9) ____, 999, ____, 1001, ____, ____, 1004.
- 10) ____, ____, ____, 1007, ____, ____, 1010.

Сандарды өсүү тартибинде жайгаштыргыла:

- 11) 997, 779, 979, 889, 988, 879, 987.
- 12) 567, 667, 775, 665, 556, 776, 557
- 13) 990, 909, 999, 1010, 1001, 998, 1000.

Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла:

- 14) 902, 912, 922, 990, 909, 992, 929.
- 15) 844, 884, 840, 848, 847, 887, 878.
- 16) 1000, 908, 809, 1008, 1098, 1009, 1100.

Сан катарынын түзүлүү эрежесин аныктагыла жана калтырылган сандарды толуктагыла:

17) 110, 130, 170, 190, , , .

18) 540, 510, 490, 480, 450, 430, , 390, , 360, , 310, 300..

19) 210, 230, 270, 290, 330, , , .

Мыйзамченемдүүлүктөрдү тапкыла жана сан катарын уланткыла:

- 20) 150, 300, 450, ____, ____, __.
- 21) 850, 790, 730, 670, 610, 550, ____, ____, __.
- 22) 160, 280, 400, 520, 640, 760, ____, ____, __, __.
- 23) 120, 260, 400, 540, 680, 820, 960, ____, ____, __.
- 24) 9, 109, 209, 309, 409, 509, ____, ____, ____, __.
- 25) 200, 210, 230, 260, 300, 350, ____, ____, ____, __.

Жооптору:

- 17) 110, 130, 170, 190, **230, 250, 290, 310.**
- 18) 540, 510, 490, 480, 450, 430, **420**, 390, **370**, 360, **330**, 310, 300.
- 19) 210, 230, 270, 290, 330, **350, 390, 410.**
- 20) 150, 300, 450, **600, 750, 900.**
- 21) 850, 790, 730, 670, 610, 550, **490, 430, 370.**
- 22) 160, 280, 400, 520, 640, 760, **880, 1000, 1120, 1240.**
- 23) 120, 260, 400, 540, 680, 820, 960, **1100, 1240, 1380.**
- 24) 9, 109, 209, 309, 409, 509, **609, 709, 809, 909.**
- 25) 200, 210, 230, 260, 300, 350, **410, 480, 560, 650.**

3-КЛАСС. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАРДЫН ПЕРИМЕТРИН ЖАНА АЯНТЫН ТАБУУГА КАРАТА МАСЕЛЕЛЕР

Биринчи деңгээл

1) Фигуралардын периметрин табууга карата берилген маселелер

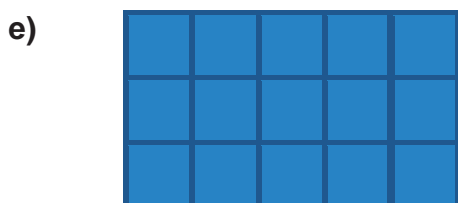
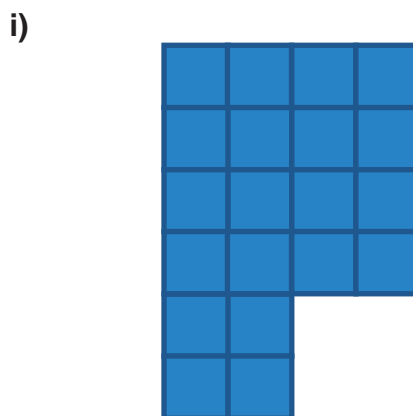
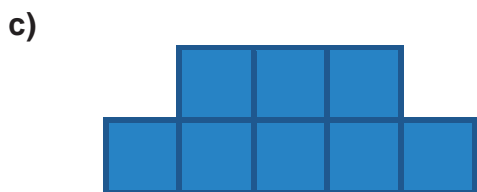
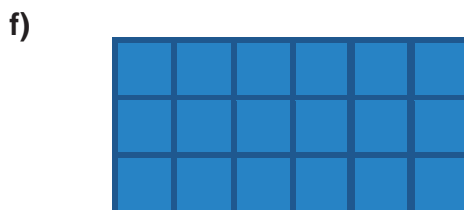
1 см

1 см

өлчөмүнө ээ. Төмөндө

Бирдик квадраттардын ар бири көрсөтүлгөн фигуралардын периметрин тапкыла.

Чыгарылыштын үлгүсү:

ж) Бирдик квадраттын жагы 1 см. Берилген фигуранын периметрин табабыз.

1 - ыкма:

Биз фигуранын периметри бардык жактарынын узундуктарынын суммасына барабар экенин билебиз. Бул фигура квадраттардан турат. Фигуранын жагынын узундугу квадраттардын жактарынын узундуктарынын суммасына барабар. Фигуранын 6 жагы бар. Тиешелүү жактарынын узундуктары, $1+1+1+1=4$ (см); $1+1=2$ (см); $1+1+1=3$ (см); 1 (см); 1 (см); 1 (см) ге барабар. Фигуранын периметрин эсептөө үчүн бардык жактарынын узундуктарын кошобуз:
 $4+2+3+1+1+1=12$ (см).

2 -ыкма:

Сүрөттө көрсөтүлгөн көп бурчтук, ар бир жагы 1см болгон кичинекей квадраттардан турат. Келгиле, берилген фигуранын периметрин кантип эсептөөгө болорун карап көрөлү. Бул фигуранын периметрин эсептөө үчүн фигуранын чеги болгон квадраттардын жактарынын санын санап чыгыш керек. Фигуранын узундугу 1 см болгон 12 жагы менен чектелген жана бул фигуранын периметри $1 \text{ см} \cdot 12 = 12 \text{ см}$.
Жообу: 12 см.

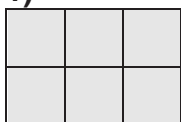
Жооптору:

a) 8 см.	d) 12 см.	g) 10 см.	i) 20 см.
b) 10 см.	e) 16 см.	h) 8 см.	j) 12 см.
c) 14 см.	f) 18 см.		

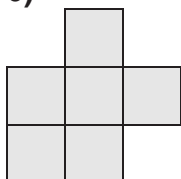
2) Фигуранын аянтын табууга карата берилген маселелер.

Ар бир бирдик квадраттын жагы 1 см ге барабар. Фигуранын аянтын тапкыла.

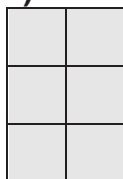
1)

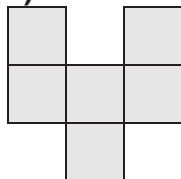
6)

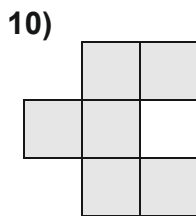
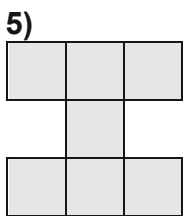
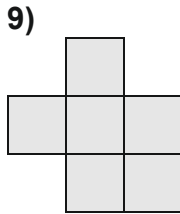
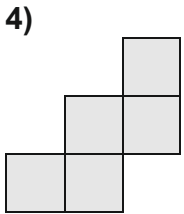
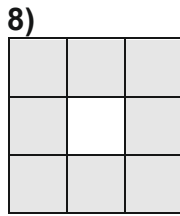
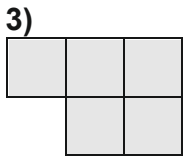

2)

7)

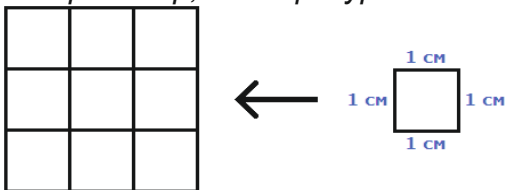

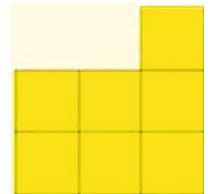
Чыгарылыштын үлгүсү: Бул фигуранын аянтын эсептөө үчүн, аны түзгөн квадраттардын санын эсептөө керек. Фигура жагы 1 см ге барабар болгон 6 квадраттан турат жана ар бир квадраттын аянты 1 кв см ге барабар. Бул фигуранын аянты $1 \text{ см.кв.} \cdot 6 = 6 \text{ см. кв}$
 Жообу: 6 см.кв

Нускама: Фигуранын аянты аны түзгөн квадраттардын саны менен көрсөтүлүшү мүмкүн. Мисалы, чакмак дептерге тартылган фигуранын аянтын эсептөө үчүн чен бирдиги катары барактын чакмагы колдонулат.

Бул сүрөттөгү берилген фигуранын ичине жактары 1 см болгон канча квадрат батып турганын тапкыла. Берилген фигураларда жактары 1 см болгон тогуз кичине квадрат бар, анда фигуранын аянты 9 см^2 га барабар.

Ошентип, жалпак фигуралардын аянтын эсептөө үчүн аларга бирдей өлчөмдөгү (бирдик) квадраттарды дал келтирсек болот. Ар бир квадрат аянт бирдиги катары кабыл алынат. Мисалы: Сүрөттөгү фигуранын аянты 7 квадрат бирдигине барабар болот.

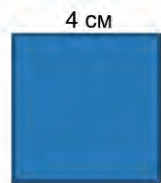

Жооптору:

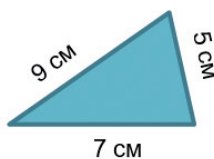
1) 6 см.кв	4) 5 см.кв	7) 6 см.кв	9) 6 см.кв
2) 6 см.кв	5) 7 см.кв	8) 8 см.кв	10) 6 см.кв
3) 5 см.кв	6) 6 см.кв		

3) Периметрди табууга карата берилген маселелер.

a)

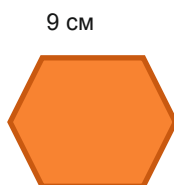
b)

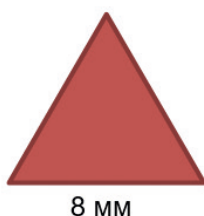
c)

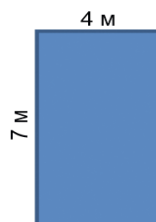
d)

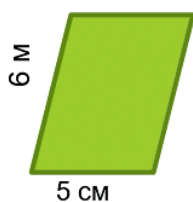
e)

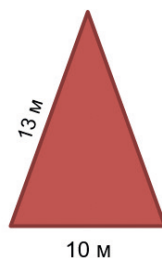
f)

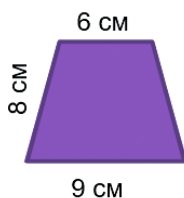
g)

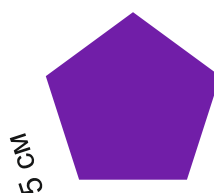
h)

i)

j)

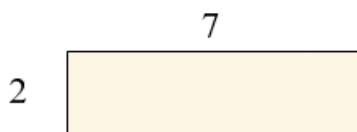
Чыгарылыштын үлгүсү: Көп бурчтуктун периметри анын жактарынын узундуктарынын суммасына барабар. Периметр түшүнүгүн геометриялык фигуранын касиеттери менен байланыштыралы. Жактары бирдей көп бурчтуктун периметрин табуу үчүн (туура көп бурчтук) бирдей кошулуучуларды кошобуз, алардын саны көп бурчтуктун жактарынын санына барабар, же көбөйтүү амалы менен алмаштырабыз. Жактары a болгон туура беш бурчтуктун периметрин бардык жактарынын узундугун кошуу менен эсептөөгө болот, $a + a + a + a + a$. Же $P = a \cdot 5$; $P = 5 \cdot a$
 $P = 5 \cdot 5 = 25$ (см). Жообу: 25 см.

Жооптору:

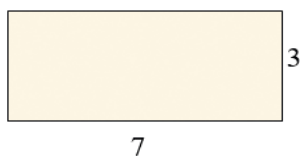
a) 16 см	d) 54 см	g) 22 см	i) 31 см
b) 21 см	e) 24 мм	h) 36 м	j) 25 см
c) 16 дм	f) 22 м		

4) Аянтты табууга карата берилген маселелер (жообун см.кв. аркылуу туюнткула).

a)

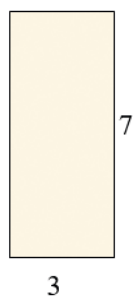
b)

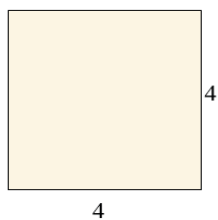
c)

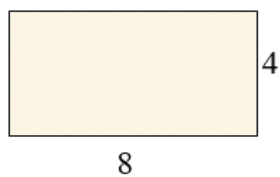
d)

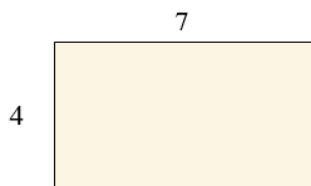
e)

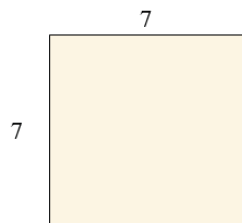
f)

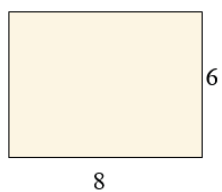
g)

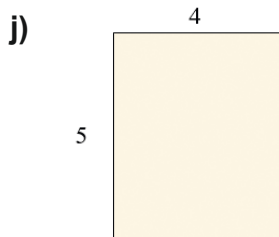

h)

i)

Чыгарылыштын үлгүсү: Тик бурчтуктун аянтын табуу үчүн, анын узунун туурасына көбөйтүү керек. Узундугу a жана туурасы b болгон тик бурчтуктун аянты төмөнкү формула боюнча эсептелет: $S = a \cdot b$

Квадраттагыдай эле тик бурчтуктун аянтын ченөө бирдиктери см.кв ($см^2$), м.кв ($м^2$), км.кв ($км^2$) болушу мүмкүн.

$$S = a \cdot b = 5 \cdot 4 = 20 \text{ (см.кв.)}$$

Жообу: 20 см.кв

Жооптору:

a) 14 см.кв	d) 21 см.кв	g) 28 см.кв	i) 48 см.кв
b) 21 см.кв	e) 16 см.кв	h) 49 см.кв	j) 20 см.кв
c) 27 см.кв	f) 32 см.кв		

5) Фигуранын аянтына жана периметрине карата берилген маселелер.

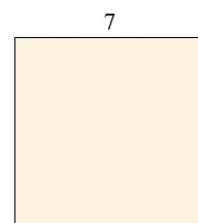
- a) Дептерге жагы 7 см болгон квадратты чийип, периметрин жана аянтын эсептегиле.

Чыгарылыштын үлгүсү: Биринчиден, жагы 7 см болгон квадратты чийебиз. Периметр бардык жактардын суммасы болуп саналат. Периметрди (P) табуу үчүн бардык жактарды кошуу керек же периметрди $P = 4 \cdot a$ формуласы менен эсептейбиз. Аянтын эсептөөдө $S = a \cdot a$ формуласын колдонобуз.

$$4 \cdot 7 = 28 \text{ (см)} - \text{квадраттын периметри};$$

$$7 \cdot 7 = 49 \text{ (см.кв)} - \text{квадраттын аянты.}$$

Жообу: 28 см, 49 см.кв

- b) Дептерге туурасы 4 см, узундугу 6 см болгон тик бурчтук чийгиле. Периметрин жана аянтын эсептегиле.
- c) Дептерге жагы 3 см болгон квадрат чийип, анын периметрин жана аянтын эсептегиле.
- d) Дептерге туурасы 2 см, узундугу 3 см болгон тик бурчтук чийгиле. Периметрин жана аянтын эсептегиле.
- e) Дептерге жагы 4 см болгон квадрат чийгиле жана анын аянтын жана периметрин эсептегиле.
- f) Дептерге туурасы 2 см, узундугу 4 см болгон тик бурчтук тарткыла. Аянтын жана периметрин эсептегиле.
- g) Дептерге жагы 6 см болгон квадратты чийип, анын аянтын жана периметрин эсептегиле.
- h) Дептерге туурасы 3 см, узундугу 5 см болгон тик бурчтукту чийгиле, аянтын жана периметрин эсептегиле.

Жооптору:

a) 28 см; 49 см.кв;	c) 12 см; 9 см.кв;	e) 16 см, 16 см.кв	g) 24 см, 36 см.кв
b) 20 см; 24 см.кв;	d) 10 см, 6 см.кв	f) 12 см., 8 см.кв	h) 16 см, 15 см.кв

1) Көп бурчтуктун периметрин табууга карата берилген маселелер.

- a) Тик бурчтуктун узундугу 4 см, туурасы андан 2 см ге кыска. Анын периметрин тапкыла?
- b) Тик бурчтуктун туурасы 4 см, ал эми узуну андан 1 см ге узун. Анын периметрин тап?
- c) Тик бурчтуктун узундугу 10 см, туурасы андан 6 см ге кыска. Анын периметрин тапкыла?
- d) Тик бурчтуктун туурасы 7 см, узундугу андан 2 см ге узун. Анын периметрин тапкыла?
- e) Тик бурчтуктун туурасы 2 см, узуну 5 см ге узун. Анын периметрин тапкыла?
- f) Тик бурчтуктун узундугу 9 см, туурасы андан 8 см ге кичине. Анын периметрин тапкыла?
- g) Тик бурчтуктун туурасы 5 м, узундугу андан 4 м ге узун. Анын периметрин тапкыла?
- h) Тик бурчтуктун узундугу 8 м, туурасы андан 50 дм ге кичине. Анын периметрин тапкыла?
- i) Тик бурчтуктун узундугу 4 м, туурасы андан 30 дм кичине. Анын периметрин тапкыла?
- j) Тик бурчтуктун узундугу 5 м, туурасы андан 40 дм кичине. Анын периметрин тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Метрди дециметрге айлантабыз: $5\text{ м} = 50\text{ дм}$. Периметрди эсептөө үчүн анын узундугун жана туурасын билүү керек. Маселенин шартынан биз узундугун жана туурасы узундуктан канчага кичине экенин билебиз. Демек, туурасын табуу үчүн узундуктан туурасы канчага кичине болсо, ошол маанини кемитүү керек дегенди билдирет: $50 - 40 = 10\text{ (дм)}$.

Тик бурчтуктун периметри анын узундугу менен туурасынын суммасын эки эселенткенге барабар: $(50 + 10) \cdot 2 = 60 \cdot 2 = 120\text{ (дм)}$.

Жообу: 120 дм же 12 м.

Жооптору:

a) 12 см	d) 32 см	g) 28 м	i) 100 дм же 10 м
b) 18 см	e) 18 см	h) 220 дм же 22 м	j) 120 дм же 12 м
c) 28 см	f) 20 см		

2) Периметрди табууга карата берилген маселелер:

- a) Жоолуктун жагы 80 см болгон тең жактуу үч бурчтук формасында. Назира жоолуктун жээгине жибек лентаны тиккенден кийин 5 метр лентадан канча сантиметр калды?
- b) Жоолуктун жагы 40 см болгон тең жактуу үч бурчтук формасына ээ. Назира жоолуктун четтерине жибек лентаны тигүүнү чечти. Бардыгы 6 метр лента болсо, тиккенден кийин канча жибек лента калат?
- c) Жоолук тең жактуу үч бурчтуктун формасына ээ. Назира жоолуктун четтерине жибек лентаны тикти. Эгерде жоолуктун жактары 50 см болсо 3 м лентадан канча метр артып калган?
- d) Жагы 60 см квадрат формасындагы дасторкондун четтерине тор лента тигилди. Бардыгы 6 метр лента болсо, канча метр тор лента ашып калды?

- е) Дасторкон жагы 80 см болгон квадрат формасында. Динара дасторкондун четтерине тор лента тигүүнү чечти. Бардыгы 5 м лента болсо канча метр тор лента ашып калат?

Чыгарылыштын үлгүсү: Алгач, чен бирдиктерин, метрди сантиметрге айландыралы: $5 \text{ м} = 500 \text{ см}$.

Дасторкондун периметрин, б.а. дасторкондун четинин узундугу табабыз. Андан кийин, лентанын калган узундугун табуу үчүн, лентанын узундугунан дасторкондун четинин узундугун кемитүү керек:

1) $80 \cdot 4 = 320 \text{ (см)}$ – дасторкондун периметри;

2) $500 - 320 = 180 \text{ (см)}$ – лентанын калганы.

Жообу: 180 см.

- ф) Дасторкондун узундугу 2 м, туурасы 4 м болгон тик бурчтук формада болгон. Салима дасторкондун четтерине тор лента тигүүнү чечти. Тор лентадан 9 метр болсо, анда Салима дагы канча сатып алышы керек?

- г) Дасторкондун узундугу 3 м, туурасы 1 м болгон тик бурчтук формада. Бурул дасторкондун четтерине тор лентасын тиктирүүнү чечти. Бардыгы 12 метр тор лентасы болсо дасторкондун четине жетеби?

Чыгарылыштын үлгүсү: Адегенде биз дасторкондун четинин узундугу боюнча канча тор лентасы кетээрин билүү үчүн анын периметрин табабыз. Эгерде периметрдин мааниси лентанын узундугунан аз болсо, анда лента жетиштүү. Лентанын калган бөлүгүн табуу үчүн анын бүт узундугунан периметрди алып салабыз.

1) $(3+1) \cdot 2 = 8 \text{ (м)}$ – дасторкондун периметри; 2) $8 < 12$;

3) $12 - 8 = 4 \text{ (м)}$ – тор лентанын калдыгы.

Жообу: Жетет. Лентадан 4 м ашып калат.

Жооптору:

а) 260 см	с) 150 см	е) 180 см	г) Жетет.
б) 480 см	д) 360 см	ф) 3 м	

3) Аянтты жана периметрди табууга керата маселелер.

- а) Тосмо менен курчалган бакча жагы 20 м болгон квадрат формасында. Бакчанын аянттын жана периметрин тапкыла?
- б) Жүзүм талаасы жактары 6 км жана 4 км болгон тик бурчтук формасында. Талаанын аянттын жана периметрин тапкыла?
- с) Тик бурчтук формасындагы терезенин бийиктиги 2 м, туурасы 3 м. Терезенин аянты жана периметри канча?
- д) Бөлмөнүн узундугу 8 м, туурасы 4 м. Бөлмөнүн полунун аянттын жана периметрин тапкыла?
- е) Тактайдын узундугу 8 м, туурасы 3 метр болсо, анын аянттын жана периметрин тапкыла?
- ф) Тик бурчтук формасындагы столдун узундугу 25 дм жана туурасы 10 дм. Столдун аянты жана периметри канча?
- г) Тактайдын узундугу 6 дм жана туурасы 2 дм. Тактайдын аянттын жана периметрин тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Аянтты табуу үчүн, туурасы менен узундугун көбөйтүү керек:

$6 \cdot 2 = 12 \text{ (дм.кв)}$ – тактайдын аянты.

Периметр – бул фигуранын бардык жактарынын узундугунун суммасы:

$(6 + 2) \cdot 2 = 24 \text{ (дм)}$ – тактайдын периметри.

Жообу: 12 дм.кв, 24 дм.

- h) Нурдин итине уя салууну пландаган. Иттин уясынын полунун туурасы 1 м, узундугу 2 м болгон болсо, полдун аянтын жана периметрин тапкыла.
- i) Тик бурчтуктун бир жагы 60 дм. Бул экинчи жагына караганда 40 дм ге чоң. Тик бурчтуктун аянтын жана периметрин тапкыла.
- j) Тик бурчтук формадагы терезенин туурасы 8 дм, узундугу андан 3 эсе чоң. Терезенин аянты жана периметри канча?
- k) Тик бурчтук формасындагы балдар аянтчасынын узундугу 24 м, бул анын туурасынан 2 эсе көп. Балдар аянтчасынын аянтын жана периметрин тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1) $24 : 2 = 12$ (м) – аянтчанын туурасы;

2) $12 \cdot 24 = 288$ (кв.м) – аянтчанын аянты;

3) $(12 + 24) \cdot 2 = 72$ (м) – аянтчанын периметри.

Жообу: 288 м.кв, 72 м.

- l) Тик бурчтук формасындагы күнөскананын узундугу 10 м, бул анын туурасынан 2 эсе көп. Күнөскананын аянтын жана периметрин тапкыла.

Жооптору:

a) 400 м.кв, 80 м	g) 12 дм.кв, 16 дм
b) 24 км.кв, 20 км	h) 2 м.кв, 6 м
c) 6 м.кв, 10 м	i) 1200 дм. кв же 12.м.кв, 160 дм же 16 м.
d) 32 м.кв, 24 м	j) 192 дм.кв, 64 дм
e) 24 м.кв, 22 м	k) 288 м.кв., 72 м.
f) 250 дм.кв, 70 дм	l) 50 м.кв, 30 м.

4) Аянтты табууга карата берилген маселелер.

- a) Кампанын узундугу 40 м, туурасы 20 м. Кампанын 320 м.кв болгон аянтын товарлар ээлейт. Кампанын бош аянтын тапкыла?
- b) Кампанын узундугу 34 м, туурасы 12 м. Анын 306 м.кв болгон аянтын товарлар ээлейт. Канча аянты бош?
- c) Тик бурчтук формасындагы жер участогунун узундугу 25 м, туурасы 10 м. Участоктун 50 м.кв болгон аянтына картошка, ал эми калган бөлүгүнө капуста эгилген. Капуста канча аянтты ээлеген?
- d) Күнөскананын узундугу 12 м, туурасы 4 м. 32 м. кв аянтка картошка, калган бөлүгүндө сарымсак эгилген. Сарымсак канча аянтка эгилген?
- e) Күнөскананын узундугу 10 м, туурасы 3 м. Күнөскананын жарымына жашылча, калган бөлүгүнө пияз себилген. Пияз себилген аянтты тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Күнөскананын аянтын табуу үчүн, анын берилген жактарынын узундуктарын көбөйтөбүз. Ал эми пияз себилген аянтты табуу үчүн күнөскананын аянтын 2 ге бөлүү керек, анткени бир бөлүгүнө жашылча, экинчисине пияз себилген:

1) $10 \cdot 3 = 30$ (м²) – күнөскананын аянты;

2) $30 : 2 = 15$ (см²) – пияз себилген аянт.

Жообу: 15 см².

- f) Тик бурчтук формасындагы гүлзардын узундугу 5 м, туурасы 4 м. Гүлзар эки бирдей бөлүккө бөлүнгөн. Гүлзардын бир бөлүгүнүн аянтын тапкыла?
- g) Тик бурчтук формасындагы гүлзардын узундугу 6 м, туурасы андан 1 метрге кичине. Гүлзардын аянтын тапкыла?
- h) Тик бурчтуктун узундугу 5 дм, туурасы андан 2 см аз. Тик бурчтуктун аянтын тапкыла.
- i) Тик бурчтуктун аянты 20 дм², анын туурасы 5 дм. Тик бурчтуктун узундугу канча?

- j) Тик бурчтуктун аянты 30 дм^2 , узундугу 6 дм. Тик бурчтуктун туурасы канча?
- k) Квадрат формасындагы пирогдун жагы 4 дм. Жарым пирогдун аянтын тапкыла.
- l) Жагы 6 дм болгон квадрат формасындагы барак төрт бирдей үч бурчтукка кесилген. Бир үч бурчтуктун аянтын тапкыла.

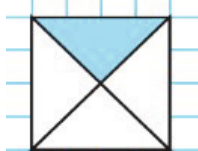
Чыгарылыштын үлгүсү: Барактын аянтын табалык. Барак квадрат формасында болгондуктан, анын бир жагынын узундугун өзүнө көбөйтөбүз. Барак 4 бирдей үч бурчтукка кесилген жана бир үч бурчтуктун аянтын табуу үчүн барактын же квадраттын аянтын 4кө бөлүү керек.

1) $20 \cdot 20 = 400 \text{ (см}^2\text{)}$ – квадрат формасындагы барактын аянты;

2) $400 : 4 = 100 \text{ (см}^2\text{)}$ – бир үч бурчтуктун аянты.

Жообу: бир үч бурчтуктун аянты 100 см^2 ка барабар.

- m) Жагы 40 см болгон квадрат формасындагы "Корзина" тартуу 10 бирдей бөлүккө кесилген. Тартуунун бир бөлүк кесиминин аянтын тапкыла.
- n) Жагы 50 см болгон квадрат формасындагы "Назик" тартуу 10 бирдей бөлүккө кесилген. Тартуунун бир кесиминин аянтын тапкыла.
- o) Жагы 2 см болгон квадраттын боёлгон бөлүгүнүн аянтын тапкыла:

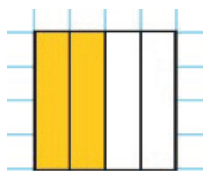
Чыгарылыштын үлгүсү: Эгерде квадрат 4 бирдей бөлүккө бөлүнсө, анда анын бир бөлүгү боёлгон бөлүктүн аянты болуп саналат. Ошондуктан, адегенде квадраттын аянтын таап, андан кийин төрткө бөлүү керек.

1) $2 \cdot 2 = 4 \text{ (см}^2\text{)}$ - квадраттын аянты;

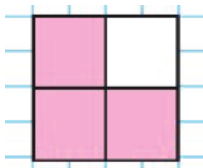
2) $4 : 4 = 1 \text{ (см}^2\text{)}$ – боёлгон бөлүктүн аянты.

Жообу: 1 см^2 .

- p) Жагы 2 см болгон квадраттын боёлгон бөлүгүнүн аянтын тапкыла:

- q) Жагы 2 см болгон квадраттын боёлгон бөлүгүнүн аянтын тапкыла:

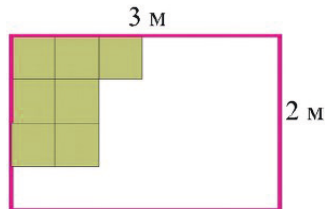
Жооптору:

a) 480 м^2	f) 10 м^2	j) 5 дм	n) 250 см^2
b) 102 м^2	g) 30 м^2	k) 8 дм^2	o) 1 см^2
c) 200 м^2	h) 240 дм^2	l) 9 дм^2	p) 2 см^2
d) 16 м^2	i) 4 дм	m) 160 см^2	q) 3 см^2
e) 15 м^2			

1) Периметр жана аянтты табууга карата маселелер.

- a) Алиянын атасы ашкананын полуна квадрат формасындагы керамикалык плиткаларды төшөп жатат. Ашкананын туурасы 2 м, узундугу 3 м. Ашкананын полунун плитка менен төшөлгөн бөлүгү 175 дм^2 болсо, анын плитка төшөлбөгөн аянтын тапкыла?

- b) Нурлан ашкананын тамак жасаган бөлүгүн квадрат формасындагы керамикалык плитка менен төшөп жаткан. Бул бөлүктүн туурасы 6 дм жана узундугу 30 дм. Плитканын жагынын узундугу 3 дм болсо, тамак жасаган бөлүктү төшөп чыгуу үчүн канча плитка керектелет?

Чыгарылыштын үлгүсү: Тик бурчтуктун аянтынын формуласы менен ашкананын тамак жасаган бөлүгүнүн аянтын эсептеп, төшөп чыгуу үчүн канча плитка керек экендигин аныктайбыз.

1) $6 \cdot 30 = 180 \text{ (дм}^2\text{)}$ – ашкананын тамак жасаган бөлүгүнүн аянты;

2) $3 \cdot 3 = 9 \text{ (дм}^2\text{)}$ – плитканын аянты;

3) $180 : 9 = 20 \text{ (плитка)}$ - керектелет.

Жообу: 20 плитка.

- c) Надиранын атасы ашкананын полун квадрат формасындагы керамикалык плитканы менен төшөп жаткан. Ашкананын туурасы 40 дм жана узундугу 30 дм. Плитканын жагынын узундугу 2 дм болсо, ашкананын полун төшөп чыгуу үчүн канча плитка керек?
- d) Туурасы 3 м жана узундугу 6 м болгон бөлмөдө полдун чети боюнча плитус кагылышы керек. 160 дм узундуктагы плитус бар болсо, дагы кандай узундуктагы плитус сатып алуу керек?
- e) Туурасы 4 м 1 дм жана узундугу 5 м 9 дм болгон бөлмөдө полдун чети боюнча плитус кагылышы керек. Бул бөлмө үчүн жалпы узундугу 200 дм болгон плитус жетишеби?
- f) Сүрөттө бакчанын планы көрсөтүлгөн. Бакчанын жана анын бөлүктөрү тик бурчтук формасында. Планды колдонуу менен тапшырмаларды аткаргыла.

1) Бакчанын жалпы периметрин жана аянтын тапкыла.

2) Жашылчалар себилген бөлүгүнүн периметрин жана аянтын тапкыла.

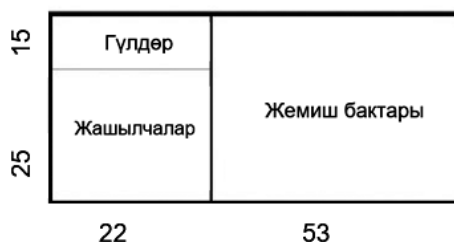
- 3) Жемиш бактары отургузулган участканун периметрин жана аянтын тапкыла.
- 4) Тосмонун ар бир метри 100 сомдон болсо, гүлзардын төрт жагын тегерете тосууга канча сомдук тосмо керектелет?

- g) Сүрөттө бакчанын планы көрсөтүлгөн. Бакча участогу жана анын бөлүктөрү тик бурчтук формасында. Планды колдонуу менен тапшырмаларды аткаргыла.

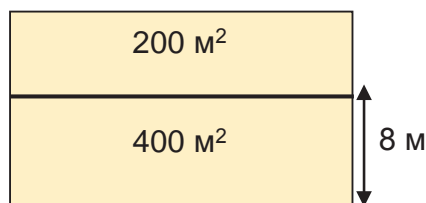
- 1) Бакчанын жалпы периметрин жана аянтын тапкыла.
- 2) Жашылчалар себилген бөлүгүнүн периметрин жана аянтын тапкыла.
- 3) Жемиш бактары отургузулган участканун периметрин жана аянтын тапкыла.
- 4) Тосмонун ар бир метри 100 сомдон болсо, гүлзардын төрт жагын тегерете тосууга канча сомдук тосмо керектелет?

- h) Сүрөттө бакчанын планы көрсөтүлгөн. Бакча участогу жана анын бөлүктөрү тик бурчтук формасында. Планды колдонуу менен тапшырмаларды аткаргыла.

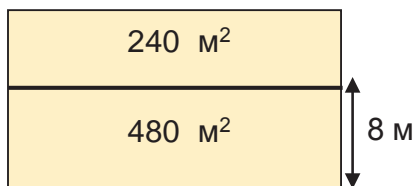
- 1) Бакчанын жалпы периметрин жана аянтын тапкыла.
- 2) Жашылча себилген бөлүгүнүн периметрин жана аянтын тапкыла.
- 3) Жемиш бактары отургузулган участканун периметрин жана аянтын тапкыла.
- 4) Тосмонун ар бир метри 100 сомдон болсо, гүлзардын төрт жагын тегерете тосууга канча сомдук тосмо керектелет?

- i) Зал менен коридордун узундуктары бирдей. Залдын аянты 400 м^2 , ал эми коридордун аянты 200 м^2 . Эгерде залдын туурасы 8 метр болсо, анда коридордун туурасы канча экенин тапкыла. Жогорку маселенин жообун жана чиймесин колдонуп, залдын жана коридордун полуна линолиум төшөө үчүн туурасы 4 метрлик линолиумдан канча метр керектээрин эсептегиле.

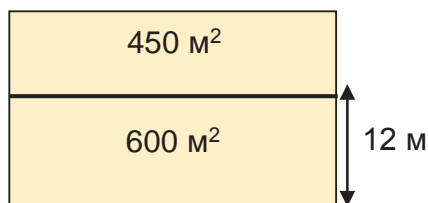
- j) Зал менен коридордун узундуктары бирдей. Залдын аянты 480 м^2 , ал эми коридордун аянты 240 м^2 . Эгерде залдын туурасы 8 метр болсо, коридордун туурасын тапкыла.

Маселенин чыгарылышын жана чиймесин колдонуп, залдын жана коридордун полуна линолиум төшөө үчүн туурасы 4 метрлик линолиумдан канча метр керектээрин эсептегиле.

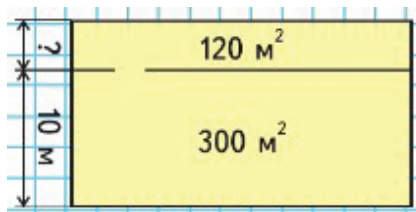
- к) Зал менен коридордун узундуктары бирдей. Залдын аянты 600 м^2 , ал эми коридордун аянты 450 м^2 . Залдын туурасы 12 метр болсо, коридордун туурасы канча?

Маселенин чыгарылышын жана чиймесин колдонуп, залдын жана коридордун полуна линолиум төшөө үчүн туурасы 6 метрлик линолиумдан канча метр керектээрин эсептегиле.

- l) Зал менен коридордун узундуктары бирдей. Залдын аянты 300 м^2 , ал эми коридордун аянты 120 м^2 . Залдын туурасы 10 метр болсо, коридордун туурасы канча?

Маселенин чыгарылышын жана чиймесин колдонуп, залдын жана коридордун полуна линолиум төшөө үчүн туурасы 2 метрлик линолиумдан канча метр керектээрин аныктагыла.

Чыгарылыштын үлгүсү: Коридордун аянты - 120 м^2

Залдын аянты - 300 м^2

Залдын туурасы - 10 м

Коридордун туурасы - ? м

1) $300 : 10 = 30 \text{ (м)}$ – залдын узундугу.

2) $120 : 30 = 4 \text{ (м)}$ – коридордун туурасы.

3) $300 + 120 = 420 \text{ (м}^2\text{)}$ – залдын жана коридордун аянты.

4) $420 : 2 = 210 \text{ (м)}$ – линолеум керектелет.

Жообу: 4 м жана 210 м.

Жооптору:

- a) 425 дм.кв
 b) 20 плитка
 c) 300 плитка
 d) 2 м
 e) Жетет
 f) 1) 108 м; 680 м.кв; 2) 50 м; 150 м.кв;
 3) 88 м; 480 м.кв; 4) 3000 с.
- g) 1) 210 м; 2 250 м.кв;
 2) 100 м; 600 м.кв;
 3) 150 м; 1 350 м.кв; 4) 8 000 с.
 h) 1) 230 м; 3 000 м.кв; 2) 94 м; 550 м.кв;
 3) 186 м; 2 120 м.кв; 4) 7400 с.
 i) 4 м; 150 м.
 j) 4 м; 80 м.
 k) 9 м; 175 м.
 l) 4 м; 210 м.

2) Аянтты жана периметрди аныктоого карата берилген маселелер.

- a) Гүлзар узуну 9 м, туурасы 15 дм болгон тик бурчтуктун формасына ээ. Анын периметрин тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү:

$$9 \text{ м} = 90 \text{ дм}$$

$$(90 + 15) \cdot 2 = 210 \text{ (дм)} = 21 \text{ (м)} - \text{периметр.}$$

Жообу: 21 м.

- b) Тик бурчтуу фанеранын узундугу 6 дм, туурасы андан 10 см кичине. Анын периметрин тапкыла?
- c) Барактын узундугу 4 см, ал эми туурасы 2 мм кичине. Анын периметрин тапкыла?
- d) Төрт бурчтуктун узундугу 3 см, туурасы 9 мм. Анын периметрин тапкыла? Бул тик бурчтукту дептериңерге чийгиле.
- e) Төрт бурчтуктун узундугу 5 см 4 мм, туурасы 6 мм кыска. Анын периметрин тапкыла?
- f) Тик бурчтук формасындагы бакчанын туурасы 12 м, узундугу 50 дм ге чоң. Анын периметрин тапкыла?
- g) Тик бурчтуктун узундугу 3 дм, туурасы андан 8 см кыска. Анын периметрин тапкыла?
- h) Тик бурчтуктун узундугу 12 дм, туурасы андан 9 см кыска. Анын периметрин тапкыла?
- i) Туурасы 5 дм жана узундугу андан 2 см узун болгон коробканын түбүнүн периметрин тапкыла.
- j) Кичи футбол аянтчасынын узундугу 28 м, туурасы 8 дм ге кыска. Аянтчанын тосмосунун узундугу канча?
- k) Жер участогу тик бурчтуктун формасына ээ жана анын узундугу 7 м, туурасы 2 м 7 дм. Анын периметри кандай?

Жооптору:

- a) 210 дм же 21 м
 b) 220 см же 22 дм
 c) 156 мм же 15 см 6 мм
 d) 78 мм же 7 см 8 мм
- e) 204 мм же 20 см 4 мм
 f) 340 дм же 34 м
 g) 104 см же 10 дм 4 см
 h) 462 см же 46 дм 2 см
- i) 204 см же 20 дм 2 см
 j) 1104 дм же 110 м 4 дм
 k) 194 дм же 19 м 4 дм.

3) Периметр жана аянтка карата берилген маселелер.

а) Столдун аянты 4800 см.кв, туурасы 60 см. Тик бурчтуктун периметри канча?

Чыгарылыштын үлгүсү. а) Столдун аянты 4800 см.кв, туурасы 60 см. Тик бурчтуктун периметри канча?

Аянттын жана туурасынын белгилүү маанилеринен биз узундукту табабыз, андан кийин тик бурчтуктун узундугун жана туурасын кошуп, бул сумманы эки эселентип периметрди эсептейбиз.

1) $4800 : 60 = 80$ (см) – тик бурчтуктун узуну;

2) $(80 + 60) \cdot 2 = 280$ (см) – тик бурчтуктун периметри.

Жообу: 280 см

б) Квадраттын аянты 49 дм.кв Анын периметри канчага барабар?

с) Короонун аянты 4200 дм.кв. Анын туурасы 60 дм болсо, бакчанын периметри канчага барабар?

д) Квадраттын аянты 81 дм.кв. Анын периметри канчага барабар?

е) Квадраттын аянты 64 м.кв. Квадраттын периметри канча?

ф) Тик бурчтук формасындагы бакчанын периметри 300 метр, ал эми анын туурасы 20 метр болсо, анда анын аянты канча?

г) Тик бурчтук форсындагы участканун периметри 300 метр, туурасы 52 метр. Анын аянты канча?

h) Тик бурчтуктун периметри 30 см, туурасы 3 см. Ушундай эле аянтка ээ болгон квадраттын периметрин тапкыла.

Чыгарылышы. h) Тик бурчтуктун периметри 30 см, туурасы 3 см. Берилген тик бурчтуктун аянты менен бирдей аянтка ээ болгон квадраттын периметрин тапкыла.

Периметрин жана туурасын эске алып, адегенде тик бурчтуктун узундугун, андан кийин тик бурчтуктун аянтын табабыз. Бул аянт квадраттын дагы аянты болот. Квадраттын белгилүү аянтынан анын жагын таап алып, анан квадраттын периметрин табабыз.

1) $30 : 2 - 3 = 12$ (см) – тик бурчтуктун узуну;

2) $12 \cdot 3 = 36$ (см.кв) – тик бурчтуктун жана квадраттын аянты;

3) $6 \cdot 6 = 36$, болгондуктан - 6 (см) – квадраттын бир жагынын узундугу;

4) $6 \cdot 4 = 24$ (см) – квадраттын периметри.

Жообу: 24 см.

и) Тик бурчтуктун периметри 40 см, туурасы 4 см. Ушундай эле аянтка ээ болгон квадраттын периметрин тапкыла.

j) Тик бурчтуктун периметри 60 см, туурасы 3см. Ушундай эле аянтка ээ болгон квадраттын периметрин тапкыла.

Жооптору:

а) 280 см

д) 36 дм

г) 5096 м.кв

и) 32 см

б) 28 дм

е) 32 м

h) 24 см

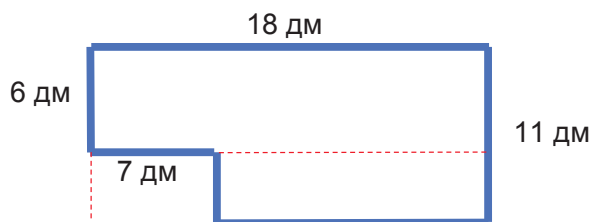
j) 36 см

с) 260 дм

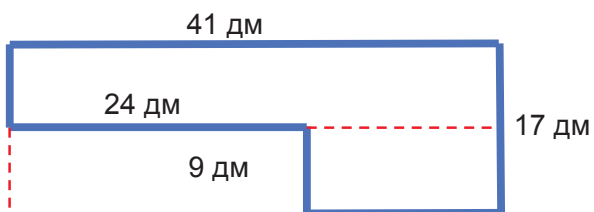
ф) 2600 м.кв

4) Ар бир тик бурчтуу фигуранын аянтын жана периметрин табууга берилген маселелерди чыгаргыла:

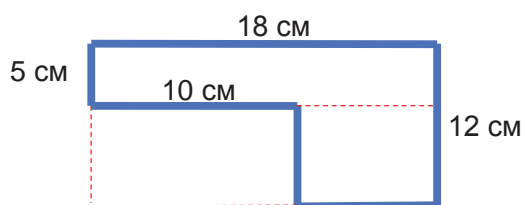
a)

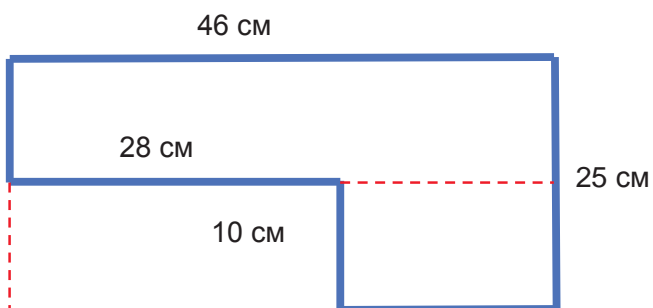
b)

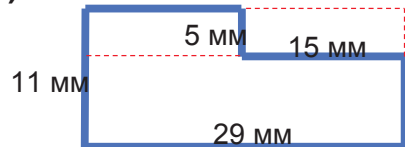
c)

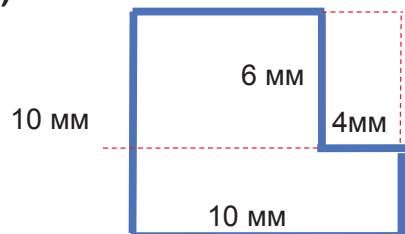
d)

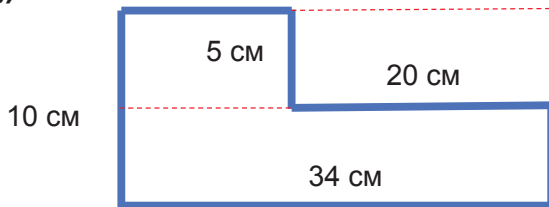
e)

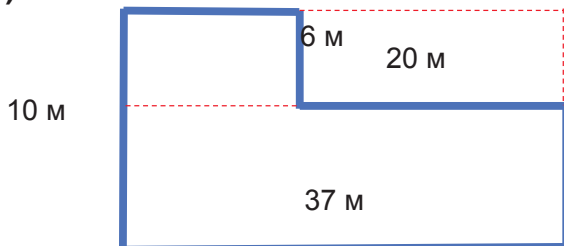
f)

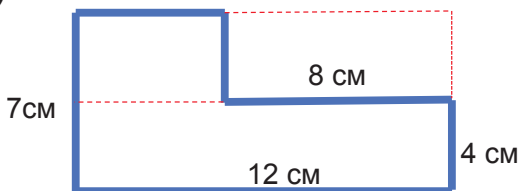
g)

h)

i)

Чыгарылыштын үлгүсү. Сүрөттө берилген фигуранын периметрин жана аянтын эсептөө үчүн биз тиешелүү жактарынын узундуктарын аныктайбыз. Тик бурчтуктун 12 см узундуктагы жагынын ага карама-каршы жаткан жагынын белгисиз бөлүгүнүн узундугун табабыз: $12 \text{ см} - 8 \text{ см} = 4 \text{ см}$.

Ал эми 7 см узундуктагы жагынына карама-каршы болгон жагынын белгисиз бөлүгүнүн узундугу: $7 \text{ см} - 4 \text{ см} = 3 \text{ см}$.

Эми периметрди эсептесе болот.

Сүрөттө берилген фигуранын аянты жактары 7 см жана 12 см болгон тик бурчтуктун жана жактары 3 см жана 8 см болгон тик бурчтуктун аянттарынын айырмасына барабар болот.

Ошентип, жазабыз.

1) $7 + 4 + 3 + 8 + 4 + 12 = 38 \text{ (см)}$ – фигуранын периметри;

2) $7 \cdot 12 - 3 \cdot 8 = 60 \text{ (см.кв)}$ – фигуранын аянты.

Жообу: 38 см, 60 см. кв

Жооптору:

a) 58 дм, 163 дм. кв	d) 142 см, 870 см. кв	g) 88 см, 240 см. кв
b) 116 дм, 481 дм. кв	e) 80мм, 244 мм. кв	h) 94 м, 250 м. кв
c) 60 см, 146 см. кв	f) 40 мм, 76 мм. кв	i) 38 м, 60 м. кв

5) Периметр жана аянтка карата берилген маселелер.

- Куруучулар узундугу 8 м, туурасы 3 м болгон чуңкур казышкан. Бирок чиймеде ката кетирилгендиктен, туурасын 2 метрге узартып, узундугун 4 метрге кыскартууга туура келген. Чуңкурдун өзгөргөн аянты эмнеге барабар?
- Куруучулар узундугу 9 м, туурасы 3 м болгон чуңкур казышкан. Бирок чиймеде ката кетирилип, туурасын 4 метрге узартып, узундугун 1 м кыскартууга туура келген. Чуңкурдун өзгөргөн аянты эмнеге барабар?

- с) Куруучулар узундугу 8 м, туурасы 7 м болгон чуңкурду казышкан. Бирок чийүүдө ката кетрилгендиктен, туурасын 3 метрге чоңойтуп, узундугун 1 метрге кыскартууга туура келген. Чуңкурдун өзгөргөн аянты эмнеге барабар?
- д) Куруучулар узундугу 12 м, туурасы 4 м болгон чуңкур казышкан. Бирок чийүүдө ката кетип, туурасын 3 м, узундугун 4 м кыскартууга туура келген. Чуңкурдун өзгөргөн аянты эмнеге барабар?

Чыгарылыштын үлгүсү:

- 1) $12 \cdot 4 = 48$ – чуңкурдун алгачкы аянты
Өзгөрткөндөн кийинки чуңкурдун узундугун жана туурасын табабыз.
 - 2) $12 - 4 = 8$ (м) – кыскартылгандан кийинки узундук
 - 3) $4 - 3 = 1$ (м) – кыскартылгандан кийинки туурасы
 - 4) $8 \cdot 1 = 8$ (м²) – өзгөрткөндөн кийинки аянт
 - 5) $48 - 8 = 40$ (м²) – аянт ушунчага өзгөргөн
- Жообу: 40 м².

Жооптору:

а) 4 м ²	с) 14 м ²
б) 29 м ²	д) 40 м ²

3-класс. КӨБӨЙТҮҮГӨ ЖАНА БӨЛҮҮГӨ КАРАТА БЕРИЛГЕН МАСЕЛЕЛЕР

Биринчи деңгээл

1) Көбөйтүүгө карата маселелер

- а) Бир үйдө эки үй-бүлө жашайт. Ар бир үй-бүлөдө 4 төн бала бар. Бул үйдө бардыгы канча бала жашайт?

- б) 5 тарелканын ар биринде 2 ден алма бар. Бардыгы канча алма болгон?

Чыгарылыштын үлгүсү: Маселенин кыскача шартын жазалы.

5 табактын ар биринде 2 ден алма.

Бардыгы-? алма.

Маселени чыгаралы.

Бардык табактагы алмалардын санын табуу үчүн табактагы алмалардын санын табактардын санына көбөйтүү керек.

$2 \cdot 5 = 10$ (алма).

Жообу: 10 алма.

- с) Альпинисттер тоонун чокусуна чыгышат. Алар ар биринде 3 адамдан турган 6 топ болгон. Тоонун чокусуна бардыгы канча альпинист чыгат?
- д) Магазинге ар биринде 8 килограммдан болгон 7 ящик жүзүм алынып келинген. Бардыгы канча килограмм жүзүм алынып келинди?
- е) Долбоордук ишти презентациялоо үчүн Нурлан, Канышай жана Самарбек 3төн плакат даярдашты. Алар ар бир плакатка 7ден сүрөт чапташты. Балдар бул плакаттарга бардыгы болуп канча сүрөт чапташкан?
- ф) Эльмира күнүнө 2 стакан сүт ичет. Элмира бир жумада канча стакан сүт ичет?
- г) Түстүү кагаздар 7 пакетке салынган. Ар бир пакетте 9дан барак болгон. Канча барак кагаз салынган?
- h) Стадиондун А секторунун 8 катарында 8ден орундук бар. А секторунда бардыгы канча орун бар?

- i) Талант бокс менен дүйшөмбү, шаршемби жана жума күндөрү 4 сааттан машыгат. Талант бир жумада бардыгы болуп канча саат машыгат?
- j) Мектептин фойеси 6 боо түстүү шариктер менен кооздолгон. Ар бир боодо 8 кызыл жана 2 ак шариктер болгон. Мектептин фойесин жасалгалоого канча шарик кеткен?
- к) Бир чакада 4 балык бар. Ушундай 5 чакада канча балык болот?
- l) Витя кубиктер менен ойноп жатып дубал тургузду. Ал 3 кубиктен турган мамычалардан бешти тургузду, же башкача айтканда дубалды үч кубиктен беш катар тургузуп жасады. Бардыгы канча кубик кеткен?

- m) Ар бири 4 килограммдан болгон 9 баштык ун сатылып алынды. Бардыгы канча килограмм ун сатып алынган?
- n) Ар бир велосипедде үчтөн дөңгөлөк болсо, 7 велосипеддин канча дөңгөлөгү болот?
- o) Бир жайда суур 6 килограмм дан жейт. Жайы бою 4 суур канча дан жейт?
- p) Кашкулак алты баласын жаңы ийинге ташып барды. Алардын ар биринин салмагы 3 килограммдан. Кашкулак бардыгы канча килограмм көтөргөн?

Бир нече эсеге чоңойтууга карата маселелер

- q) Райондо футбол боюнча 3 команда, ал эми волейбол боюнча андан 3 эсе көп команда бар. Райондо канча волейбол командасы бар?
- r) Мектептин ашканасына 5 кг алмурут, ал эми андан 4 эсеге көп алма алынып келинди. Мектептин ашканасына канча алма алып келинди?
- s) Мектептин бакчасына 6 түп пион жана 3 эсе көп роза гүлдөрү отургузулду. Мектеп бакчасына канча түп роза отургузулду?
- t) Корзинада 5 жашыл топ жана андан 6 эсе көп кызыл топ бар. Корзинада канча кызыл топ бар?
- u) Сейил бакка 6 кайың, ал эми клен андан 3 эсе көп отургузулган. Сейил бакка канча клен отургузулган?
- v) Унаа токтоочу жайда 4 жүк ташуучу унаа, ал эми жеңил унаалар 5 эсеге көп болгон. Токтоочу жайда канча жеңил унаа бар эле?
- w) Дүкөндө 8 футбол тобу жана баскетбол тобу андан 4 эсеге көп сатылды. Канча баскетбол топ сатылды?
- x) Зоопаркта пилге күнүнө 7 килограмм сабиз, 3 эсе көп картошка берилет. Пил күнүнө канча картошка жейт?

Чыгарылыштын үлгүсү: Санды бир нече эсеге көбөйтүүгө карата маселелерди чыгарууда белгилүү (маселенин шарты боюнча) бир маанини канча эсеге чоң экенин билдирген санга (маселенин шарты боюнча) көбөйтүү керек. Натыйжада алынган көбөйтүндү изделген жооп болот. Ошентип,

$$7 \cdot 3 = 21 \text{ (кг)} - \text{пил күнүнө жеген картошка.}$$

Жообу: 21 килограмм.

- y) Чабалекей 10 жыл жашайт, ал эми ак куулар андан 7 эсе көп жашайт. Ак куулар канча жыл жашайт?

Жооптору:

a) 8 бала;	j) 60 шарик;	r) 20 кг алма;
b) 10 алма;	k) 20 балык;	s) 18 түп роза;
c) 18 альпинист;	l) 15 кубик;	t) 30 кызыл топ;
d) 56 кг жүзүм;	m) 36 килограмм;	u) 18 клён;
e) 21 сүрөт;	n) 21 дөңгөлөк;	v) 20 жеңил унаа;
f) 14 стакан;	o) 24 килограмм;	w) 32 баскетбол тобу;
g) 63 барак;	p) 18 килограмм;	x) 21 килограмм;
h) 64 орун;	q) 9 волейбол командасы;	y) 70 жыл.
i) 12 саат;		

2) Бөлүү амалына карата берилген маселелер.

- a) 27 алманы бирдей 3 топко бөлүшкөн. Ар бир бөлүлгөн топто канчадан алма бар?
- b) 24 жумуртканы ар бирине 6 дан кылып коробкаларга салынган. Жумурткалар канча коробкага салынган?
- c) Окуучулардын ар бирине 4 төн 32 момпосуй таратылды. Канча бала момпосуй алды?
- d) Коробкада 18 момпосуй бар болчу. Айжан бул момпосуйларды 3 дос кызына тең бөлүштүрүп берди. Ар бир дос кызы канчадан момпосуй алган?
- e) 24 калем 4 кутуга бирдей бөлүнүп салынса, ар бир кутуда канчадан калем болот?
- f) Баяз, Адил жана Азаматта бардыгы болуп 15 дептер бар. Дептерлерди өз ара тең бөлүштү. Ар биринде канчадан дептер болду?
- g) 5 килограмм жүзүмдү 5 баштыкка бирдей бөлүп салышты. Ар бир баштыкта канчадан килограмм жүзүм салынды?
- h) 63 алманы 7 балага бирдей бөлүштүрсө, ар бири канчадан алма алат?
- i) Адилдин 24 рок–музыка жазылган дисктери болгон. Аларды 8 досуна бирдей кылып таратып берди. Ар бир досу канчадан диск алды?
- Чыгарылыштын үлгүсү:** Бөлүү амалына карата берилген маселелерди чыгаруу үчүн, б.а. мазмуну боюнча же бирдей бөлүктөргө бөлүү маселелерин чыгаруу үчүн белгилүү бир санды ал "канча бөлүккө" бөлүнүшү керек же "канчадан" бөлүштүрүлүшү керек экенин көрсөткөн мааниге бөлүү керек. Бул бөлүүнүн натыйжасында алынган тийинди каалаган жооп болуп саналат.
 $24 : 8 = 3$ (диск) – ар бир дос ушунчадан алган.
Жообу: 3 диск.
- j) Юранын мультфильмдер жазылган 12 кассетасы бар. Аларды текчелерге, ар биринде 6 кассетадан болгондой кылып жайгаштырды. Бул кассеталар канча текчени ээледі?
- k) 15 окуучу 3 топко бирдей бөлүндү. Ар бир топто канчадан окуучу болгон?
- l) 28 гүлдү бирдей 4 вазага салыштыруу керек. Ар бир вазада канчадан гүл болот?
- m) Апасы балдарына 15 момпосуйду, ар бирине 5тен берди. Апасынын канча баласы болгон?
- n) Класста үч катарда 24 парта турат. Ар бир катарда канчадан парта болгон?
- o) Милана 32 кубиктен төрт бирдей мунара жасалды. Ар бир мунара канча кубиктен жасалды?
- p) 20 тоту куш сатып алынды. Аларды куштун ар бир торуна бештен жайгаштырышкан. Канча куштун тору керек болгон?
- q) 18 балдардын бут кийими боо менен чиелешип байланган. Аларды чечип, коробкаларга салганда канча жуп бут кийим болот?
- r) Бир кутуга 6 пирог батат. 36 пирогду бирдей бөлүштүрүп салыштыруу үчүн канча куту керек болот?
- s) Кыз бир таңгак тоту куштун тамак-ашын сатып алды. Бул таңгакта 24 баштык бар. Тоту куш жумасына 3 баштыктан тамак жесе, бул таңгак канча жумага жетет?

Бир нече эсеге кичирейтүүгө карата маселелер

- t) Айгүл 12 жашта, ал эми иниси андан эки эсе кичүү. Анын иниси канча жашта?
- u) Кутунун ичинде калем карандаштар бар болгон. Түстүү калем карандаш 28 даана, ал эми карасы 7 эсе аз. Кутуда канча кара калем карандаш бар эле?
- v) Мишанын коллекциясында 35 чет элдик марка бар, ал эми кыргыз маркасы 7 эсе аз болгон. Мишанын коллекциясында канча кыргыз маркасы бар?
- w) Назира бир жылда 24 китеп, Айнура андан 6 эсе аз окуган. Айнура бир жылда канча китеп окуду?
- x) Сейил бакка 18 түп кайың, ал эми кайыңга караганда 6 эсеге аз липа дарагы отургузулган. Сейил бакка канча липа дарагы отургузулган?
- Чыгарылыштын үлгүсү:** Бир нече эсе кичирейтүүгө берилген маселелерди чыгарууда белгилүү санды канча эсе кичирейтүү керек экенин көрсөткөн санга бөлүү керек. Натыйжадагы тийинди каалаган жооп болот. Ошентип, $18 : 6 = 3$ (липа) – паркка отургузушкан.
- Жообу: 3 липа
- y) Гүлзарда 16 ак роза, ал эми кызыл роза 4 эсеге аз гүлдөгөн. Гүлзарда канча кызыл роза гүлдөгөн?
- z) Жылкы орточо 30 жыл жашайт, ал эми ит үч эсе аз жашайт. Ит канча жыл жашайт?

Жооптору:

a) 9 алма	j) 2 текче	s) 8 жума;
b) 4 коробка	k) 5 окуучу;	t) 6 жыл
c) 8 окуучу	l) 7 ден гүл;	u) 4 кара калем
карандаш
d) 6 момпосуй	m) 3 бала;	v) 5 кыргыз маркасы
e) 6 калем	n) 8 парта;	w) 4 китеп
f) 5 дептер	o) 8 кубик;	x) 3 липа
g) 1 кг жүзүм	p) 4 куштун тору;	y) 4 кызыл роза
h) 9 алма	q) 9 жуп;	z) 10 жыл.
i) 3 диск	r) 6 куту;	

Экинчи деңгээл

Көбөйтүү жана бөлүүгө карата маселелер

- a) Бир тарелкада 7 кесим нан бар. Ушундай эле тогуз табакта канча кесим нан болот?
- b) Балдар 8 кичинекей кагаздан жасалган учактын ар бирөөсүн 7 жолудан учурушкан. Учактар бардыгы болуп канча жолу учушту?
- c) Бир кутуда 10 даана түстүү бор салынган. Ушундай эле болгон тогуз кутучада канча даана бор болот?
- d) Сынакка ар бири 8 адамдан турган 6 команда катышты. Жалпысынан бул сынакта канча адам катышкан?
- e) Тыйын чычкандардын беш үй-бүлөсүндө 9 дан кичинекей тыйын чычкандар туулду. Жалпы канча кичинекей тыйын чычкандар туулган?
- f) Жаңы төрөлгөн кенгурунун салмагы болгону 8 грамм. Мындай кенгурулардын 8инин салмагы канча грамм болот?
- g) Супермаркетте 10 бөлүм бар. Ар бир бөлүмдө 3 төн сатуучу болгон. Бардык бөлүмдөрдө канча сатуучу иштейт?

- h) Жыгач устанын жалпы узундугу 64 дм тактайлары бар. Кара чыйырчыктын бир уясын жасоого 8 дм тактай жумшалса, бул тактайлардан канча уя жасоого болот?
- i) 42 метр узундуктагы кездеме 6 бирдей бөлүккө бөлүнгөн. Ар бир кесимде канча метрден кездеме бар?
- j) Канистрге 56 литр сууну 8 чакага бирдей өлчөмдө куюшкан. Бир чакага канча литр суу батат?
- k) Жаңы жылдык балатыны кооздоо үчүн 48 оюнчук шам чырак жана 8 гирлянда сатылып алынган. Оюнчук шам чырактарды гирляндаларга карата теңдеп бөлүштүрүп беришкен. Ар бир гирляндага канча оюнчук шам чырак туура келген?
- l) 72 килограмм сабиз 8 ящикке бирдей бөлүнүп салынган. Ар бир ящикте канча килограммдан сабиз болгон?
- m) Мектепке 63 балык сатылып алынып, 7 аквариумга бирдей бөлүп салынды. Ар бир аквариумга канчадан балык салынган?
- n) Бир таңгакка 8 фломастер салынды. 64 фломастерди салуу үчүн канча таңгак керектелет?
- o) Беш төө бир эле убакта 45 литр суу ичет. Эгерде төөлөр бирдей өлчөмдөгү сууну ичкен болсо, анда ар бири канча литрден суу ичкен?
- p) Ар бирин 7 килограммдан кылып 56 килограмм жүзүмдү себеттерге салуу керек. Канча себет керек болот?
- q) Базага келген 72 турист 9 үйгө жайгаштырылды. Ар бир үйгө канча адамдан бөлүнгөн?
- r) Китепканага 90 китеп таңгакталып алынып келинген. Ар бир таңгакта 10 дон китеп болгон. Китепканага канча таңгак китеп алып келишти?
- s) Альпинисттер экспедицияга чыгышты. Тоого 5 кишиден турган 5 топ чыгып, лагерде 8 альпинисттин калуу чечими кабыл алынган. Альпинисттердин жалпы санын тапкыла.
- t) Спорт залдын полун сырдоо үчүн ар бири 2 килограммдан болгон 4 банка, анан дагы 6 кг сыр колдонулган. Бардыгы канча килограмм сыр колдонулган?
- u) Бала бакчага ар бири 8 кг дан 4 коробка момпосуй жана 7 кг печенье алынып келинди. Бала бакчага бардыгы канча килограмм момпосуй жана печенье алып келинди?
- v) Эмгек сабагы үчүн ар бири 9 кызыл барактан турган 7 комплект жана 10 жашыл барак сатып алынган. Бардыгы канча барак сатып алынган?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1) $9 \cdot 7 = 63$ (б) – кызыл барак.

2) $63 + 10 = 73$ (б) – барак сатып алынган.

Жообу: 73 барак.

- w) Нурлан менен Айпери бакчадагы помидор менен баклажандын көчөттөрүн санап чыгышты. Нурлан 7 катардагы 9 түптөн помидордун көчөттөрүн санап, Айпери баклажандын 16 көчөтүн санаган. Бакчада канча помидор жана баклажан көчөттөрү өсөт?
- x) Саякатчылар дарыя кемесине билеттерди буйрутма кылышкан: үстүнкү палубадагы 3 орунду 7 каютаны, төмөнкү палубадан дагы 8 орун бар. Саякатчылар жалпысынан канча орунга билеттерди буйрутма кылышкан?
- y) Рима 6 күндө эки китеп окуду. Бир китеп 30 беттен, экинчиси 42 беттен турат. Рима күн сайын бирдей сандагы китептин бетин окуса, күнүнө канча бет окуган?
- z) Мектептин китепканасына 35 илимий-популярдуу китептер жана 40 көркөм адабияттар сатылып алынган. Ар бир текчеге 15 тен китеп коюлган. Алынган китептер үчүн канча текче керектелет?
- aa) Коллекцияда 12 фарфор өрдөк, 8 жыгач өрдөк жана 12 чопо өрдөк бар. Төрт текчеге бирдей жайгаштыруу үчүн бир текчеге канчадан өрдөк коюу керек.

- bb)** Коллекцияда 16 фарфор өрдөк, 10 жыгач өрдөк жана 24 чопо өрдөк бар. Беш текчеге бирдей жайгаштыруу үчүн бир текчеге канча өрдөк коюу керек.
- cc)** Нурай, Медина жана Акылай эже-сиңдилер. Аларга чоң апасы 70 сом, чоң атасы 50 сом берди. Эже-сиңдилер акчаны тең бөлүштү. Алардын ар бири канчадан акча алды?
- dd)** 56 сабизди коёндордун ар бирине 9дан беришти. Сабиздер канча коёнго жетти? Канча сабиз артып калды?

Жооптору:

a) 63 кесим нан	k) 6 чырак	u) 39 килограмм
b) 56 жолу	l) 9 кг	v) 73 барак
c) 90 даана бор	m) 9 балыктан	w) 79 көчөт
d) 48 адам	n) 8 таңгак	x) 29 орун
e) 45 тыйын чычкан	o) 9 литр суу	y) 12 бет
f) 64 г	p) 8 себет	z) 5 текче
g) 30 сатуучулар	q) 8 адам	aa) 8 өрдөк
h) 8 уя	r) 9 таңгак	bb) 10 өрдөк
i) 7 метр	s) 33 альпинист	cc) 40 сом
j) 7 литр	t) 14 килограмм	dd) 6 коен; 2 сабиз.

Бир нече эсеге кичирейтүүгө жана чоңойтууга карата маселелер

- a) Кондитердик цехте 48 пирог, ал эми торт ага караганда 8 эсе аз калган. Канча торт калган?
- b) Айгүл бакчадан 63 помидор терди. Ал эми бадыраңды помидордон жети эсе аз терген. Айгүл канча бадыраң терди?
- c) Шахмат ийриминде 9 кыз, ал эми кыздарга караганда балдар 8 эсе көп болгон. Ийримде канча бала катышкан?
- d) Сейилге 8 чоң адам, аларга караганда беш эсе көп балдар чыккан. Сейилге бардыгы болуп канча бала жана чоң адамдар чыгышкан?
- e) Кичинекей аквариумда 7, чоңунда 3 эсе көп балык бар. Аквариумдарда бардыгы канча балык бар?
- f) Октябрь айында автосалондо 30 машина, ал эми октябрь айына караганда ноябрда 5 эсе аз сатылган. Бул эки айдын ичинде салондо канча машина сатылды?
- g) Бир көчөдөн 24 унаа, ал эми экинчи көчөдөн андан 3 эсе аз унаа кар чыгарылган. Эки көчөдөн бардыгы канча унаа кар чыгарылган?
- h) Балдар мектептин жанындагы жолдорду кардан тазалашты. Эркек балдардан 25, ал эми кыздар 5 эсе аз болгон. Жолдорду бардыгы канча окуучу кардан тазалашты?
- i) Почтачы 54 газета жана андан 9 эсе аз журнал тараткан. Почтачы канча газета-журнал тараткан?
- j) 18 кыз жөө жүргүнчүлөр өтүүчү жерден өткөн, кыздарга караганда 6 эсе аз балдар өткөн. Бардыгы канча жөө жүргүнчү бул жолдон өткөн?
- k) Көлдө 35 өрдөк сүзүп жүргөн, ал эми ак куулар андан 5 эсе аз болгон. Көлдө бардыгы канча канаттуу сүзүп жүрдү?
- l) Сүрөт ийримине 22 кыз, ал эми кыздарга караганда балдар 2 эсе аз катышат. Сүрөт ийримине бардыгы канча окуучу катышат?
- m) Алтын кутудан 48 калем карандаш алды. Мирлан Алтынга караганда кутудан 3 эсе аз калем карандаш алды. Кутучада канча калем карандаш болгон?

Чыгарылыштын үлгүсү.

1) $48 : 3 = 16$ (карандаш) – кутудан Мирлан алган.

2) $48 + 16 = 64$ (карандаш) – кутуда болгон.

Жообу: 64 калем карандаш.

- n) Арслан жаңы үйдө жарык 9 терезеде күйүп турганын, ал эми андан 2 эсеге көп караңгы терезелер бар экенин эсептеп чыкты. Арслан бул үйдүн канча терезесин санаган?
- o) Ашкабактын салмагы 2 кг. Дарбыздын салмагы ашкабактыкынан 4 эсе көп. Дарбыз менен ашкабактын салмагы биригип канча болот?

Жооптору:

a) 6 торт	f) 36 машина	k) 42 канаттуулар
b) 9 бадыраң	g) 32 унаа	l) 33 окуучулар
c) 81 бала	h) 30 окуучу	m) 64 карандаш
d) 48 балдар жана чоң адамдар	i) 60 газета жана журнал	n) 27 терезе
e) 28 балык	j) 21 жөө жүргүнчү	o) 10 килограмм

Салыштырууга карата маселелер

- a) Бир түрмөктө 15 метр кездеме, экинчисинде 3 метр кездеме бар. Биринчи түрмөктө экинчисине караганда канча эсе көп кездеме бар?
- b) Ашканада 32 кг картошка жана 4 кг помидор сарпталган. Картошка помидордон канча эсе көп колдонулган?

Чыгарылыштын үлгүсү: Бир сан экинчисинен канча эсе чоң же кичине экенин билүү үчүн чоң санды кичине санга бөлүү керек. Бул эселеп салыштыруу үчүн маселелер бөлүү амалы менен чыгарылат.

$32 : 4 = 8$ (эсе) – картошканы помидорго караганда көп колдонушкан.
Жообу: 8 эсе көп.

- c) Китепте 24 ыр жана 8 аңгеме бар. Китептеги аңгемелерге караганда ырлар канча эсе көп?
- d) Дүкөндө 18 сумка жана 3 чемодан болгон. Сумкалар чемодандарга караганда канча эсе көп?
- e) Назира 30 кичинекей квадраттарды жана 10 тегерек чийди. Квадраттар тегеректерден канча эсе көп?
- f) Букетте 12 ромашка, ал эми жоогазындан 4 бар. Букеттеги ромашка жоогазындан канча эсе көп?
- g) Бир түрмөктө 16 м, экинчисинде 32 м кездеме бар. Биринчи түрмөктө экинчисине караганда канча эсе аз кездеме болгон?
- h) Ашканада 9 стол жана 45 отургуч бар. Столдор отургучтарга караганда канча эсе аз?
- i) Канышай 11 гүл отургузган, Асел болсо 22 ни отургузган. Асел Канышайдан канча эсе көп гүл отургузган?
- j) 7 саны бир нече эсе көбөйтүлгөндөн кийин 42 болду. Бул сан канча эсе көбөйтүлдү?
- k) Апасы 36 жашта, уулу 12де, кызы 4 жашта. Кызы энесинен канча эсе кичүү? Агасы карындашынан канча эсе улуу?
- l) Апам 54 дептер жана 9 калем сап сатып алды. Апам калем сапка караганда дептерди канча эсе көп сатып алган?
- m) Каникулда Азамат 6 маселе жана мисалдан 36 ны чыгарды. Азамат маселеге караганда мисалды канча эсе көп чыгарды?
- n) Акварель краскасы 40 сом, ал эми альбом 10 сом турат. Альбом акварельге караганда канча эсе арзан?
- o) Кондитер фабрикасына 35 килограмм грек жаңгагы жана 7 килограмм жер жаңгагы сатып алынды. Жер жаңгак грек жаңгагынан канча эсе аз сатылып алынган?

- p) Диана - 8, ал эми апасы 24 картөшкө аарчыды. Апасы Дианага караганда канча эсе көп картошка аарчыды?
- q) Көркөм сүрөт студиясынын окуучуларынын сүрөттөрүнүн көргөзмөсүндө портрет тартылган 9 сүрөт, пейзаж тартылган 36 сүрөт коюлган. Пейзажга караганда портрет тартылган сүрөттөр канча эсе аз болгон?
- r) Себетте 54 мандарин жана 9 апельсин болгон. Себетте апельсинге караганда мандарин канча эсе көп?
- s) Фермердин чарбасында 56 ак кой, 7 уй бар. Фермердин уйлары койлорго караганда канча эсе аз?
- t) Китеп шкафында 8 көркөм адабият, 7 илимий-популярдуу китеп, 12 окуу китеби жана 5 энциклопедия бар. Көркөм адабият китебтери башка китептерге караганда канча эсе аз?
- u) Үй-бүлө жумасына 84 литр таза суу жана 7 литр түрдүү шире керектейт. Үй-бүлө бир жумада ширеден сууга караганда канча эсе аз керектейт?
- v) Арктикада кыш 90 күнгө созулат. Анын ичинен 10 күн гана жаан, калган күндөрү кар жааган. Кар жааган күндөр жаан жааган күндөрдөн канча эсе көп болгон?
- w) Банкка 96 жаңы отургуч жана 8 кресло алынып келинди. Креслолор отургучтарга караганда канча эсе аз алынып келинген?

Жооптору:

a) 5 эсе;	g) 2 эсе ;	m) 6 эсе;	s) 8 эсе;
b) 8 эсе;	h) 5 эсе ;	n) 4 эсе;	t) 3 эсе;
c) 3 эсе;	i) 2 эсе ;	o) 5 эсе;	u) 12 эсе;
d) 6 эсе;	j) 6 эсе;	p) 3 эсе;	v) 9 эсе;
e) 3 эсе;	k) 9 эсе; 3 эсе ;	q) 4 эсе;	w) 12 эсе.
f) 3 эсе ;	l) 6 эсе;	r) 6 эсе;	

Үчүнчү деңгээл

Көбөйтүүгө жана бөлүүгө карата берилген татаал маселелер

- a) Сейил бакка 9 түп кайыңдан 3 катарга, 8 түп клендон 4 катарга отургузулган. Сейил бакка канча түп бак-дарак отургузулду?
- b) Самат үйдө оңдоо иштерин жүргүзүп жатат. Үйдүн ички дубалдарын сырдоо үчүн 5 литрлик сырдан 4 коробка, ал эми сырткы дубалдарына 10 литрлик сырдан 8 коробка сатып алган. Самат бардыгы канча литр сыр сатып алды?
- c) 10 банкадан шабдаалы ширеси салынган төрт коробка, 8 банкадан турган эки коробка ананас ширеси жана 6 банкадан томат ширеси салынган үч коробка болгон. Бул коробкаларда бардыгы канча банка шире бар?
- d) Дачаны оңдоо үчүн полго үч литрлик 7 банка, чатырды сырдоо үчүн төрт литрлик 9 банка жана эшик-терезелер үчүн эки литрлик 6 банка сыр сатып алынган. Бардыгы канча литр сыр сатып алынган?
- e) Жарманкеде 9 эки дөңгөлөктүү велосипед жана 10 үч дөңгөлөктүү велосипед сатылды. Велосипеддердин бардык дөңгөлөктөрүнүн саны канча?
- f) Мектеп окуучуларынын бир тобу мейманканага 4 кишилик 8 бөлмөгө, 3 кишилик 7 бөлмөгө жайгашышты. Мейманканада канча окуучу жайгашкан?
- g) Шоколад кутучасынын эки катарынын ар биринде жемиши менен 8 ден конфет жана үч катарынын ар биринде каймагы менен 7ден конфет болгон. Кутучада бардыгы канча конфет болгон?

- h) 9 сомдон 8 таттуу нан жана 6 сомдон ошончо эле сандагы момпосуй сатып алышты. Бардык сатып алынган таттууларга канча акча сарпталды?
- i) Стадиондо спортчулар 5 уландан 6 катар, 6 кыздан 4 катар тизилишкен. Жалпы канча спортчу тизилген?
- j) Эс алуу борборунда 8 чоң жана 9 орто конок бөлмөлөрү бар. Чоң бөлмө 4 кишиге, ал эми кичинекей бөлмө 3 адамга ылайыкталган. Эс алуу борборуна бир убакта канча конок жайгаша алат?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1) $8 \cdot 4 = 32$ (конок) – чоң бөлмөлөрдө

2) $6 \cdot 3 = 18$ (конок) кичине бөлмөлөрдө;

3) $32 + 18 = 40$ (конок) – эс алуу борборунда жайгаша алат.

Жообу : 40 конок.

- k) Мектептин бакчасына үч класстын ар бири 16 акация жана 14 кайыңдан отургузушкан. Канча бак отургузулду?
- l) Табактардын ар биринде 7 кесим нан болгондой кылып 17 кесим ак жана 18 кесим кара нандан салышты. Канча табакка нан салынган?
- m) 14 кыз жана 10 бала волейбол ойношту. Алар 4 командага бөлүнүштү. Ар бир командада канча адам болгон?
- n) Биринчи бычмачыда 24 м, экинчисинде 12 м кездеме болгон. Алар ушул кездемелерден ар бири 3 метрден болгон көйнөк бычышты. Бардыгы канча көйнөк бычылган?
- o) Бир жөөктөн 19 кг, экинчиден 29 кг сабиз теришти. Бардык терилген сабизди 8 кг дан ар бир себетке салышты. Бардыгы канча себет керек болду?
- p) Бир бал челектен 28 кг, башкасынан 35 кг бал алынды. Бардык бал бидондорго 7 килограммдан куюлган. Канча бидон керектелген?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1) $28 + 35 = 63$ (кг) – эки бал челектен чогулган бал;

2) $63 : 7 = 9$ (бидон) – керектелген.

Жообу: 9 бидон.

- q) Дүкөнгө бирдей ящиктерге салынган 56 килограмм жүзүм алып келишти. Түшкө чейин 3 ящик, түштөн кийин калган 5 ящикти сатышты. Бир ящикте канча килограммдан жүзүм болгон?
- r) Эс алуу борборунда беш жана төрт кишилик бөлмөлөр бар. Ал жерге бир убакта 54 бала келсе, канча бөлмө керек болот?
- s) 3 «а» классынын 22 окуучусун, 3 «б» классынын 26 окуучусун жайкы каникулда эс алуу лагерине жиберешти. Аларды ар бир бөлмөгө 4 төн жайгаштырса, канча бөлмө керек болгон?
- t) Мектептин ашканасына 80 килограмм ар кандай азыктарды бирдей салмактагы ящиктерге салып алып келинген. 2 ящикте – манка, 3 ящикте – гречка, 5 ящикте – күрүч болгон. Ар бир ящике канча килограммдан азыктар салып келинген?
- u) Жыйындар залында ар бир катарда 8 адамдан 32 адам отурушту. Залды толтуруу үчүн дагы 24 киши керек болсо, залда канча катар бар?
- v) Жыйындар залында ар бир катарда 6 адамдан 42 адам отурушту. Залды толтуруу үчүн дагы 18 киши отурушу керек болсо, залда канча катар бар?

Жооптору:

a) 59 бак-дарак

b) 100 литр

c) 74 банка шире

d) 69 литр

l) 5 табак

m) 6 адамдан

n) 12 көйнөк

o) 6 себет

Жооптору:

e) 48 дөңгөлөк	p) 9 бидон
f) 53 окуучу	q) 7 кг
g) 37 конфет	r) 6 бөлмө
h) 120 сом	s) 12 бөлмө
i) 54 спортчу	t) 8 кг
j) 59 конок	u) 7 катар
k) 90 бак	v) 10 катар.

Бирдикке келтирүүгө карата берилген маселелер

- a) Бирдей өлчөмдөгү 9 челекте 54 кг бал бар. Ушундай эле 10 челекте канча бал болот?
- b) Бирдей өлчөмдөгү 9 челекте 36 кг бал бар. Ушундай эле 8 челекте канча бал болот?
- c) 4 ящик сабиздин салмагы 32 килограмм. Ушундай 7 ящик сабиздин салмагы канча болот?

Чыгарылыштын үлгүсү: Бирдей 7 ящик сабиздин салмагы канча болорун дароо эсептеп чыгуу мүмкүн эмес, анткени 1 ящик сабиздин салмагы канча экени белгисиз. Бирок маселенин шартында 4 ящик сабиздин салмагы 32 килограмм экени айтылууда. Ошондуктан, 1 ящик сабиздин салмагы, ящиктердеги сабиздин жалпы салмагын ящиктердин санына бөлгөнгө барабар. Ошондо биз ушундай болгон 7 ящик сабиздин салмагын таба алабыз, ал үчүн бир ящик сабиздин салмагын 7ге көбөйтүү керек.

1) $32 : 4 = 8$ (кг) – бир ящик сабиздин салмагы;

2) $8 \cdot 7 = 56$ (кг) – жети ящик сабиздин салмагы.

Жообу: 56 кг.

- d) Тогуз тепкичте 63 баскыч бар. Мындай беш тепкичте канча баскыч болот?
- e) 6 калемсап үчүн 72 сом төлөндү. Бул калемсаптардын 8 даанасы канча турат?
- f) Төрт уйдан күндө 36 литрден сүт саап алса, канча уйдан 81 литр сүт саап алынат?
- g) 8 себетке 64 кг момпосуй бирдей бөлүп салынган. 48 кг момпосуйду салыштыруу үчүн канча себет керек болот?
- h) Төрт жумада 8 күн буюмдарга арзандатуулар болот. Тогуз жумада канча күн арзандатуулар болот?
- i) Алты бирдей кроссворддо 60 сөз болсо, канча кроссворд 40 сөздөн турат?
- j) Жети гирлянда үчүн 63 оюнчук шам чырак керек. Беш гирлянда үчүн канча оюнчук шам чырак керек болот?
- k) 3 сааттын ичинде ашпозчу 45 окшош шаурма жасады. 75 шаурманы жасоо үчүн ашпозчуга канча саат керек болот?
- l) 3 сааттын ичинде кондитер 21 бирдей торт жасады. 56 торт жасоо үчүн кондитерге канча саат керек болот?
- m) Туздоо үчүн 3 банкага 12 кг помидор салышкан. 32 кг помидорду туздоо үчүн канча банка керек?
- n) Үч бирдей альбомдун баасы 24 сом. 40 сомго канча альбом сатып алса болот?
- o) Жумушчунун суткалык өндүрүмдүүлүгү 5 тетик жасоо болгон. Жаңы станокто ал 2 күндүн ичинде 80 тетик чыгарган. Жумушчу жаңы станокто 1 күндө канча эсе көп тетик жасаган?
- p) Жумушчунун бир күндө 4 тетик жасайт. Жаңы станокто ал 2 күндүн ичинде 40 тетик жасаган. Жумушчу мардагыга караганда жаңы станокто бир күндө канча эсе көп тетик жасаган

Чыгарылыштын үлгүсү: Адегенде жаңы станокто бир күндө канча тетик жасаганын аныктайбыз, анан маселенин суроосуна жооп беребиз.

1) $40 : 2 = 20$ (тетик) – жаңы станокто бир күндө жасаган тетиктин саны.

2) $20 : 4 = 5$ (эсеге көп) – жаңы станокто тетик чыгарган.

Жообу: 5 эсе.

- q) Үч койдон бирдей 18 килограммдан жүн кыркылып алынды. Беш койдон канча жүн кыркууга болот?

Жооптору:

a) 60 кг	g) 6 себет	l) 8 саатта
b) 48 кг	h) 18 күн	m) 8 банка
c) 56 кг	i) 4 кроссворд	n) 8 эсе
d) 35 баскыч	j) 45 оюнчук шам чырак	o) 5 эсе
e) 96 сом	k) 5 саат	p) 30 кг.
f) 9 уй		

Кыйыр суроолуу маселелер

- a) Кирпи коркунуч болгондо секундасына 2 м чуркайт. Бул коёндун чуркаганынан 2 эсе жайыраак. Коён бир секундада канча метр чуркайт?
- b) Чоң ата 72 жашта. Ал небересинен 8 эсе улуу. Небереси канча жашта?
- c) Айгүл бакчадан 63 даана помидор терип алган. Бул терип алынган бадырандан жети эсе көп. Айгүл жалпысынан канча даана жашылча терип алынган?
- d) Себетте 9 апельсин бар. Бул мандаринге караганда 5 эсе аз. Себетте канча мандарин жана апельсин бар?
- e) Бектемирде 84 чет элдик марка бар, бул кыргыз маркасынан 7 эсе көп. Бектемирдин бардыгы болуп канча маркасы бар?
- f) Айгүл бир жылда 28 китеп окуган, бул сиңдиси окуп чыккан китептен 4 эсе көп. Эже-сиңдилер бир жылда канча китеп окушкан?
- g) Паркка 18 кайың түп отургузулган, бул отургузулган липа дарагынан 3 эсе аз. Паркка бардыгы канча түп бак-дарак отургузулду?
- h) Гүлзарда 16 түп гүл гүлдөдү. Алардын саны гүлдөбөгөн гүлдөрдөн 2 эсе көп. Гүлзарда бардыгы канча түп гүл бар?
- i) Мектептин фойесине түстүү шарлар илинди. Көк жана кызыл шарлардан 28 ө илинди. Алар жашыл шарларга караганда 2 эсе көп. Бардыгы канча шар илинген?
- j) Акварель боёгу 90 сом турат. Бул альбомдун баасынан 6 эсе кымбат. Боёк, альбом сатып алуу үчүн канча сом керек?

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандын чоң же кичине экенин аныктоо керек. "Бул" деген сөз акварель боёгун көрсөтүп турат, башкача айтканда акварель боёгу альбомдон 6 эсе кымбат. Демек, альбом, акварель боёгунан 6 эсе арзан, анда биз кичирээк санды табышыбыз керек. Ошондуктан, альбомдун баасы канча экенин билүү үчүн бөлүү керек болот. Анан акварель боёгу менен альбомдун баасын кошуп, изделген санды табабыз.

1) $90 : 6 = 15$ (сом) – альбомдун баасы;

2) $90 + 15 = 105$ (сом) – боёк жана альбом үчүн керек акча.

Жообу: 105 сом.

- k) Класста 26 кыз бар, бул балдардын санынан эки эсе көп. Класста бардыгы канча окуучу бар?
- l) 36 кг алма теришти, бул терилген алмуруттан 3 эсе көп. Бардыгы канча алма менен алмурут терилди?
- m) Шоколад кутусунда 8 мөмө кошулган момпосуй бар, бул каймагы менен болгон

момпосуйлардан үч эсе аз. Кутуда бардыгы канча момпосуй болгон?

- n) 9 пирог сатып алынды, бул сатып алынган момпосуйдан үч эсе аз. Бардыгы канча таттуу сатып алынган?
- o) Эс алуу борборунда 13 чоң конок бөлмөсү бар, бул орточо бөлмөлөрдөн үч эсе аз. Эс алуу борборунда бардыгы канча конок бөлмөсү бар

Калдыгы менен бөлүүгө карата маселелер

- p) Апам 20 тилим сырды кесип, ар биринде 3 төн болгондой кылып бутерброд жасады. Сыр менен канча бутерброд жасалды жана канча тилим сыр ашып калды?
- q) Нурлан достору менен жекшемби күнү сейилдөө үчүн бутерброд даярдашты. Алар нанды 12 ге, сырды 25 тилимге бөлүшкөн. Ар бир кесим нанга 2 тилимден сыр салынса, канча бутерброд жасалат жана канча тилим сыр артып калат?
- r) Бир мунараны жасоо үчүн 30 тетик керектелет. 75 тетиктен канча мунара жасалат жана канча тетик ашып калат?
- s) Оорулууга дарыларды 2 ден күнүнө 3 маал, сегиз күн бою кабыл алуу жазылган. Бир пакетте 10 дон дары болсо, дарылоонун бардык курсу үчүн канча пакет дары сатып алуу керек? Канча дары ашып калат?
- t) Портто 28 кеме болгон. Деңизге үчтөн канча топ кеме чыгат, канча кеме портто калат?
- u) Пакеттерге ар бири 6 дан кылып 50 дептерди таңгактоо керек. Канча дептер менен пакеттер таңгакталат жана канча дептер калат?
- v) Бир бөлмөнүн полун сырдоо үчүн 4 банка сыр керек. 30 банка сыр бар болсо, канча бөлмөнүн полун сырдаганга болот? Канча банка сыр калат?
- w) Маршруттук таксинин 10 отура турган орундугу бар. Ар бир рейсте бардык отурган орундар ээленип, эч ким туруп турбаса, 87 кишини ташыш үчүн канча рейс жасоо керек?
- x) Такси кызматы фирмасына 98 автоунаа сатып алынган. Фирманын 5 бөлүмүнө бирдей сандагы автоунаалар бөлүштүрүлдү. Ар бир бөлүм канчадан автоунаа алды? Канча автоунаа артып калды?
- y) Такси кызматы фирмасына 98 автоунаа сатып алынган. 6 бөлүмгө бирдей сандагы автоунаалар берилди. Ар бир бөлүм канчадан автоунаа алды? Канча автоунаа артып калды?
- z) Бектендин туулган күнүнө 9 бала келди. Ал ар бир досуна бирдей санда момпосуй бергиси келген. Бектендин 30 конфети болсо ар бир келген конок канча момпосуй алат жана канча момпосуй ашып калат?
- aa) Бир бөтөлкөгө 5 литр алма ширеси батат. 47 литр алма ширесин куюш үчүн канча бөтөлкө керектелет?
- bb) 54 кг жүзүм 6 ящикке бирдей бөлүштүрүлгөн. Ушундай кылып 128 кг жүзүм салуу үчүн канча ящик керектелет? Ушундай 7 ящикке канча килограмм жүзүм батат?
- cc) 4 топ үчүн 440 сом төлөндү. 600 сомго канча топ сатып алса болот?
- dd) Айнуранын апасы 4 сүлгү үчүн 120 сом төлөгөн. 400 сомго ушундай сүлгүдөн канчаны сатып алса болот?
- ee) Эгерде сүт заводу ар бир 30 секунд сайын 5 банка коюлтулган сүттү таңгактап турса, 3 мүнөт 7 секундада канча банка таңгакталат?

Жооптору:

a) 4 м	s) 5 пакет, 2 дары
b) 9 жашта	t) үчтөн 9 топ кеме, 1 кеме ашып калат
c) 72 жашылча	u) 8 пакет, 2 дептер калган
d) 54 мандарин жана апельсин	v) 8 чоор, 2 банка сыр
e) 96 марка	w) 9 рейс
f) 35 китеп	

Жооптору:

- g) 72 бак-дарак
h) 24 түп
i) 42 шар
j) 105 сом
k) 39 окуучу
l) 48 алмурут жана алма
m) 32 момпосуй
n) 36 даана таттуу
o) 52 бөлмө
p) 6 бутерброд. 2 тилим сыр
q) 12 бутерброд. 1 тилим сыр
r) 2 мунара. 15 тетик
x) 19 автомашинадан, 3 машина калган
y) 16 автоунаадан, 2 автоунаа артып калат
z) 3 момпосуйдан алат жана 3 момпосуй ашып калат
aa) 9 бөтөлкө (2 л калдык)
bb) 9 кг; 14 ящик (2 кг калдык); 63 кг
cc) 5 топ (50 сом калдык)
dd) 13 сүлгү (10 сом калдык)
ee) 31 банка (1 секунда калдык)

Арифметикалык амалдарга карата берилген түрдүү маселелер

- a) Динара 6 сомдон 8 дептер, 15 сомго калемсап жана 35 сомго сүрөт тартуу үчүн альбом сатып алышы керек. Апасы 100 сом берсе Динаранын акчасы жетеби?
b) Астранын бири 7 сом турат. Балдардын 69 сомун бар. Чоң эненин туулган күнүнө гүлдесте белек кылуу үчүн эң көп сандагы астра гүлүнөн канча сатып алса болот? Алардын канча акчасы артып калат?
c) Ишкер товарды 28 сомдон сатып алып, 35 сомдон сатат. Эгерде ишкер 7 даана товарды сатса, канча киреше табат?
d) Метро станциясында ар бир 5 секундада турникеттен (электрондук өтмөк аппарат) 1 жүргүнчү өтөт. 1 мүнөт 15 секундда аппарат аркылуу канча жүргүнчү өтөт?
e) Тигүү фабрикасы туурасы 20 см узундугу 30 см келген тик бурчтук формасындагы дасторконду чыгарат. Дасторкондун четтери лента менен кооздолуп жээктелет. 5 м лента канча дасторконго жетет?
f) Санаторийге ар бири 25 кг болгон 3 кап ун алынып келинген. 44 кг ундан булочка жасалган. Канча килограмм ун калды?
g) Тигүүчүнүн 30 метр торчо лентасы болгон. Ал 3 бирдей көйнөктү бүтүрүү үчүн бир нече метр сарптады. Андан кийин анын 12 метри калган. Ар бир көйнөктү кооздоого канча торчо лентасы колдонулган?
h) Шаршемби күнү китепканага 24 адам, бейшемби күнү 14 кишиге аз, жума күнү бейшембиге караганда 3 эсе көп келген. Жума күнү китепканада болгон адамдардын санын тапкыла?
i) Дептер менен калемдин баасы альбомдун баасынан 5 эсе арзан. Дептердин баасы 20 сом, калемдин баасы 10 сом. Альбомдун баасы канча?
j) Аптанын ичинде дүкөндө 3 ящик чай сатылды. Ар бир ящикте 8 куту, ар бир кутуда 10 таңгак чай болгон. Аптанын башында 400 таңгак чай болсо, аягында кампада канча таңгак чай калды?
k) Биринчи ашканага 4 ящик, экинчисине 6 ящик алма алынып келинген. Жалпысынан 200 кг алма алып келишкен. Ар бир ашканага канча килограммдан алма алынып келинген?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1) $4 + 6 = 10$ (ящ.) – бардыгы алып келинген.

2) $200 : 10 = 20$ (кг) – бир ящиктеги алма.

3) $20 \cdot 4 = 80$ (кг) – биринчи ашканага алынып келинген алма.

4) $20 \cdot 6 = 120$ (кг) – экинчи ашканага алынып келинген алма.

Жообу: 80 кг алма жана 120 кг алма.

- l) Эки мектепке 180 сомдон кулпунайдын көчөттөрү берилген. Бир мектеп 3 ящик, экинчиси 6 ящик алды. Кулпунай көчөттөрү үчүн ар бир мектеп канчадан төлөшү керек?
- m) Бир күндө дүкөндө ар бири 100 сомдон 5 чай чыны жана 10 кофе ичүүчү идиш сатылып, бардыгына 800 сом төлөнгөн. Кофе ичүүчү идиштер канча сом болгон?
- n) 10 кызыл жана 14 көк калем сатып алынды. Кызылга караганда көк калем үчүн 8 сомдон ашык төлөшкөн. Кызыл жана көк калемге канча сом төлөштү?
- o) Базадан биринчи магазинге 3 машина, экинчисине 5 машина ун жөнөтүлдү. Экинчи магазинге 40 центнерге көп жөнөтүлгөн. Ар бир магазинге канча центнерден ун жөнөтүлдү?
- p) Базадан биринчи магазинге 4 машина, экинчисине 6 машина ун жөнөтүлдү. Экинчи магазинге 60 центнерге көп жөнөтүлгөн. Ар бир магазинге канча центнерден ун жөнөтүлдү?

Жооптору:

a) 98 сом; акча жетет	g) 6 м	l) 60 сом жана 120 сом
b) 9 астра; 6 сом	h) 30 адам	m) 30 сом
c) 49 сом	i) 150 сом	n) 20 сом жана 28 сом
d) 15 жүргүнчү	j) 160 таңгак чай	o) 60 ц жана 100 ц
e) 5 дасторкон	k) 80 кг алма жана 120 кг алма	p) 120 ц жана 180 ц
f) 31 кг		

3-КЛАСС. КӨБӨЙТҮҮГӨ ЖАНА БӨЛҮҮГӨ КАРАТА БЕРИЛГЕН ТЕНДЕМЕЛЕР

Биринчи деңгээл

a) $2 \cdot a = 8$	f) $y \cdot 5 = 10$	k) $10 : a = 5$	p) $a : 2 = 2$
b) $4 \cdot z = 12$	g) $10 \cdot b = 10$	l) $9 : b = 3$	q) $c : 2 = 4$
c) $5 \cdot y = 15$	h) $6 \cdot z = 12$	m) $8 : z = 2$	r) $z : 4 = 2$
d) $7 \cdot c = 7$	i) $a \cdot 2 = 4$	n) $7 : y = 7$	s) $y : 5 = 2$
e) $3 \cdot a = 9$	j) $c \cdot 3 = 9$	o) $12 : c = 3$	t) $b : 2 = 6$

Жооптору:

a) $a = 4$	e) $a = 3$	i) $a = 2$	m) $z = 4$	q) $c = 8$
b) $z = 3$	f) $y = 2$	j) $c = 3$	n) $y = 1$	r) $z = 8$
c) $y = 3$	g) $b = 1$	k) $a = 2$	o) $c = 4$	s) $y = 10$
d) $c = 1$	h) $z = 2$	l) $b = 3$	p) $a = 4$	t) $b = 12$

Экинчи деңгээл

a) $4 \cdot y = 28$

b) $b \cdot 5 = 45$

c) $8 \cdot z = 40$

d) $a \cdot 7 = 56$

e) $9 \cdot c = 54$

f) $9 \cdot a = 18$

g) $z \cdot 8 = 72$

h) $c \cdot 7 = 56$

i) $y \cdot 4 = 36$

j) $9 \cdot a = 54$

k) $16 : x = 4$

l) $24 : z = 8$

m) $54 : y = 6$

n) $80 : a = 80$

o) $y : 6 = 9$

p) $a : 8 = 5$

q) $28 : z = 7$

r) $54 : y = 9$

s) $56 : b = 7$

t) $a : 3 = 9$

Жооптору:

a) $y = 7$

b) $b = 9$

c) $z = 5$

d) $a = 8$

e) $c = 6$

f) $a = 2$

g) $z = 9$

h) $c = 8$

i) $i = 9$

j) $a = 6$

k) $x = 4$

l) $z = 3$

m) $y = 9$

n) $a = 1$

o) $y = 54$

p) $a = 40$

q) $z = 4$

r) $y = 6$

s) $b = 8$

t) $a = 27$

Үчүнчү деңгээл

a) $8 \cdot a = 88$

b) $6 \cdot b = 84$

c) $z \cdot 3 = 57$

d) $5 \cdot z = 70$

e) $3 \cdot c = 51$

f) $4 \cdot a = 52$

g) $b \cdot 8 = 96$

h) $5 \cdot z = 80$

i) $6 \cdot c = 90$

j) $3 \cdot a = 36$

k) $58 : a = 2$

l) $91 : z = 7$

m) $72 : b = 2$

n) $28 : z = 2$

o) $70 : c = 5$

p) $z : 12 = 8$

q) $y : 15 = 6$

r) $b : 17 = 4$

s) $a : 3 = 19$

t) $z : 16 = 4$

Жооптору:

a) $a = 11$

b) $b = 14$

c) $z = 19$

d) $z = 14$

e) $c = 17$

f) $a = 13$

g) $b = 12$

h) $z = 16$

i) $c = 15$

j) $a = 12$

k) $a = 29$

l) $z = 13$

m) $b = 36$

n) $z = 14$

o) $c = 14$

p) $z = 96$

q) $y = 90$

r) $b = 68$

s) $a = 57$

t) $z = 64$

3-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ

Биринчи дөңгөөл

a) $125 + 126 =$	f) $137 + 260 =$	k) $157 + 124 =$	p) $223 + 567 =$
b) $312 + 179 =$	g) $321 + 192 =$	l) $329 + 131 =$	q) $322 + 198 =$
c) $131 + 172 =$	h) $544 + 260 =$	m) $293 + 555 =$	r) $450 + 351 =$
d) $455 + 218 =$	i) $278 + 113 =$	n) $441 + 173 =$	s) $102 + 289 =$
e) $246 + 155 =$	j) $175 + 243 =$	o) $199 + 111 =$	t) $333 + 172 =$

Жооптору:

a) 251	e) 401	i) 391	m) 848	q) 520
b) 491	f) 397	j) 418	n) 614	r) 801
c) 303	g) 513	k) 281	o) 310	s) 391
d) 673	h) 804	l) 460	p) 790	t) 505

Экинчи дөңгөөл

a) $277 + 386 =$	f) $444 + 378 =$	k) $588 + 296 =$	p) $367 + 515 =$
b) $579 + 552 =$	g) $368 + 667 =$	l) $543 + 319 =$	q) $278 + 615 =$
c) $252 + 367 =$	h) $435 + 766 =$	m) $876 + 998 =$	r) $697 + 369 =$
d) $126 + 158 =$	i) $634 + 297 =$	n) $291 + 819 =$	s) $245 + 719 =$
e) $325 + 258 =$	j) $759 + 199 =$	o) $596 + 928 =$	t) $379 + 555 =$

Жооптору:

a) 663	e) 583	i) 931	m) 1874	q) 893
b) 1131	f) 822	j) 958	n) 1110	r) 1066
c) 619	g) 1035	k) 884	o) 1524	s) 964
d) 284	h) 1201	l) 862	p) 882	t) 934

Үчүнчү деңгээл

a) $654 + 469 + 811 =$	h) $340 + 254 + 707 =$	o) $308 + 340 + 860 =$
b) $764 + 653 + 223 =$	i) $222 + 405 + 153 =$	p) $450 + 389 + 150 =$
c) $871 + 338 + 959 =$	j) $316 + 410 + 569 =$	q) $760 + 328 + 440 =$
d) $922 + 661 + 372 =$	k) $628 + 830 + 220 =$	r) $860 + 505 + 140 =$
e) $773 + 263 + 679 =$	l) $498 + 702 + 477 =$	s) $290 + 559 + 710 =$
f) $675 + 403 + 226 =$	m) $590 + 578 + 210 =$	t) $310 + 238 + 190 =$
g) $701 + 567 + 769 =$	n) $163 + 520 + 407 =$	

Жооптору:

a) 1934	e) 1715	i) 780	m) 1378	q) 1528
b) 1640	f) 1304	j) 1295	n) 1090	r) 1505
c) 2168	g) 2037	k) 1678	o) 1508	s) 1559
d) 1955	h) 1301	l) 1677	p) 989	t) 738

3-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КЕМИТҮҮ

Биринчи деңгээл

a) $50 - 36 =$	f) $57 - 39 =$	k) $255 - 156 =$	p) $510 - 270 =$
b) $40 - 18 =$	g) $71 - 38 =$	l) $344 - 180 =$	q) $377 - 181 =$
c) $90 - 67 =$	h) $66 - 49 =$	m) $423 - 373 =$	r) $320 - 219 =$
d) $70 - 29 =$	i) $74 - 35 =$	n) $405 - 260 =$	s) $252 - 156 =$
e) $60 - 16 =$	j) $62 - 19 =$	o) $360 - 218 =$	t) $668 - 519 =$

Жооптору:

a) 14	e) 44	i) 39	m) 50	q) 196
b) 22	f) 18	j) 43	n) 145	r) 101
c) 23	g) 33	k) 99	o) 142	s) 96
d) 41	h) 17	l) 164	p) 240	t) 149

Экинчи дөңгөөл

a) $514 - 367 =$	f) $319 - 289 =$	k) $655 - 486 =$	p) $765 - 197 =$
b) $438 - 179 =$	g) $481 - 395 =$	l) $934 - 775 =$	q) $535 - 246 =$
c) $448 - 288 =$	h) $321 - 276 =$	m) $645 - 276 =$	r) $348 - 179 =$
d) $613 - 246 =$	i) $554 - 378 =$	n) $548 - 499 =$	s) $221 - 219 =$
e) $764 - 197 =$	j) $756 - 468 =$	o) $245 - 196 =$	t) $983 - 594 =$

Жооптору:

a) 147	e) 567	i) 176	m) 369	q) 289
b) 259	f) 30	j) 288	n) 49	r) 169
c) 160	g) 86	k) 169	o) 49	s) 2
d) 367	h) 45	l) 159	p) 568	t) 389

Үчүнчү дөңгөөл

a) $400 - 181 =$	h) $805 - 350 - 299 =$	o) $331 - 130 - 101 =$
b) $607 - 409 =$	i) $788 - 569 - 212 =$	p) $952 - 652 - 200 =$
c) $500 - 268 =$	j) $335 - 129 - 129 =$	q) $774 - 189 + 189 =$
d) $910 - 729 =$	k) $769 - 269 + 167 =$	r) $414 - 214 - 110 =$
e) $810 - 742 =$	l) $883 - 483 + 271 =$	s) $660 - 590 - 70 =$
f) $705 - 499 - 101 =$	m) $790 + 110 - 109 =$	t) $600 - 179 + 178 =$
g) $430 - 277 - 112 =$	n) $535 + 165 - 165 =$	

Жооптору:

a) 219	e) 68	i) 7	m) 791	q) 774
b) 198	f) 105	j) 77	n) 535	r) 90
c) 232	g) 41	k) 667	o) 100	s) 0
d) 181	h) 156	l) 671	p) 100	t) 599

4-КЛАСС ҮЧҮН ТАПШЫРМАЛАР

4-КЛАСС. ТӨРТ ОРУНДУУ ЖАНА ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ КОШУУ

Биринчи деңгээл

a) $155 + 124 =$	f) $420 + 217 =$	k) $156 + 849 =$	p) $808 + 525 =$
b) $137 + 222 =$	g) $549 + 600 =$	l) $190 + 608 =$	q) $228 + 665 =$
c) $228 + 336 =$	h) $559 + 112 =$	m) $470 + 394 =$	r) $899 + 432 =$
d) $329 + 311 =$	i) $777 + 555 =$	n) $903 + 260 =$	s) $322 + 453 =$
e) $245 + 156 =$	j) $749 + 465 =$	o) $432 + 899 =$	t) $591 + 493 =$

Жооптору:

a) 279	e) 401	i) 1332	m) 864	q) 893
b) 359	f) 637	j) 1214	n) 1163	r) 1331
c) 564	g) 1149	k) 1005	o) 1331	s) 775
d) 640	h) 671	l) 798	p) 1333	t) 1084

Экинчи деңгээл

a) $3827+903 =$	f) $7143+327=$	k) $1472+216=$	p) $5512+973=$
b) $4023+621=$	g) $1479+368=$	l) $4344+587=$	q) $6921+518=$
c) $5484+348=$	h) $9250+636=$	m) $1503+977=$	r) $7730+867=$
d) $8016+112=$	i) $2339+824=$	n) $5911+481=$	s) $9455+216=$
e) $4654+582=$	j) $1952+768=$	o) $6888+801=$	t) $2901+309=$

Жооптору:

a) 4730	e) 5236	i) 3163	m) 2480	q) 7439
b) 4644	f) 7470	j) 2720	n) 6392	r) 8597
c) 5832	g) 1847	k) 1688	o) 7689	s) 9671
d) 8128	h) 9886	l) 4931	p) 6485	t) 3210

Үчүнчү дөңгөөл

a) $85645 + 6876 =$	h) $57258 + 4835 =$	o) $56536 + 28997 =$
b) $42600 + 7660 =$	i) $28520 + 1490 =$	p) $98762 + 76469 =$
c) $94030 + 3077 =$	j) $40670 + 9320 =$	q) $50009 + 30101 =$
d) $70009 + 4184 =$	k) $55489 + 67779 =$	r) $39222 + 51999 =$
e) $38848 + 7999 =$	l) $78767 + 67488 =$	s) $26739 + 99981 =$
f) $24620 + 5662 =$	m) $99896 + 89315 =$	t) $45312 + 14689 =$
g) $46638 + 3362 =$	n) $75458 + 89889 =$	

Жооптору:

a) 92521	e) 46847	i) 30010	m) 189211	q) 80110
b) 50260	f) 30282	j) 49990	n) 165347	r) 91221
c) 97107	g) 50000	k) 123268	o) 85533	s) 126720
d) 74193	h) 62093	l) 146255	p) 175231	t) 60001

4-КЛАСС. ТӨРТ ОРУНДУУ САҢДАРДАН ҮЧ ОРУНДУУ САҢДАРДЫ КЕМИТҮҮ

Биринчи дөңгөөл

a) $514 - 110 =$	f) $664 - 246 =$	k) $501 - 111 =$	p) $209 - 119 =$
b) $773 - 154 =$	g) $717 - 189 =$	l) $300 - 286 =$	q) $800 - 449 =$
c) $479 - 429 =$	h) $237 - 219 =$	m) $700 - 657 =$	r) $660 - 160 =$
d) $831 - 350 =$	i) $896 - 769 =$	n) $903 - 202 =$	s) $780 - 103 =$
e) $190 - 181 =$	j) $636 - 393 =$	o) $407 - 163 =$	t) $590 - 226 =$

Жооптору:

a) 404	e) 9	i) 127	m) 43	q) 351
b) 619	f) 418	j) 243	n) 701	r) 500
c) 50	g) 528	k) 390	o) 244	s) 677
d) 481	h) 18	l) 14	p) 90	t) 364

Экинчи дөңгөөл

a) $1989 - 698 =$	f) $2479 - 199 =$	k) $3481 - 139 =$	p) $7867 - 538 =$
b) $6667 - 259 =$	g) $3776 - 948 =$	l) $5456 - 397 =$	q) $7612 - 436 =$
c) $4877 - 3989 =$	h) $1514 - 657 =$	m) $9222 - 199 =$	r) $3532 - 364 =$
d) $4326 - 2567 =$	i) $7678 - 290 =$	n) $8612 - 446 =$	s) $4856 - 992 =$
e) $9314 - 992 =$	j) $6873 - 259 =$	o) $1693 - 572 =$	t) $7529 - 742 =$

Жооптору:

a) 1291	e) 8322	i) 7388	m) 9023	q) 7176
b) 6408	f) 2280	j) 6614	n) 8166	r) 3168
c) 888	g) 2828	k) 3342	o) 1121	s) 3864
d) 1759	h) 857	l) 5059	p) 7329	t) 6787

Үчүнчү дөңгөөл

a) $68679 - 3917 =$	f) $24511 - 7834 =$	k) $55000 - 8812 =$	p) $40300 - 9288 =$
b) $70529 - 4588 =$	g) $50026 - 1266 =$	l) $20201 - 4426 =$	q) $50901 - 4500 =$
c) $43893 - 1626 =$	h) $27041 - 3332 =$	m) $11865 - 1370 =$	r) $10200 - 7771 =$
d) $88156 - 6887 =$	i) $78331 - 7856 =$	n) $38255 - 5095 =$	s) $67030 - 2725 =$
e) $57811 - 3179 =$	j) $90602 - 9609 =$	o) $70000 - 6901 =$	t) $30500 - 5445 =$

Жооптору:

a) 64762	e) 54632	i) 70475	m) 10495	q) 46401
b) 65941	f) 16677	j) 80993	n) 33160	r) 2429
c) 42267	g) 48760	k) 46188	o) 63099	s) 64305
d) 81269	h) 23709	l) 15775	p) 31012	t) 25055

4-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ БИР ОРУНДУУ САНДАРГА КӨБӨЙТҮҮ

Биринчи деңгээл

a) $78 \cdot 8 =$	f) $74 \cdot 6 =$	k) $221 \cdot 2 =$	p) $331 \cdot 3 =$
b) $48 \cdot 6 =$	g) $68 \cdot 4 =$	l) $341 \cdot 3 =$	q) $224 \cdot 2 =$
c) $91 \cdot 9 =$	h) $59 \cdot 7 =$	m) $241 \cdot 4 =$	r) $323 \cdot 5 =$
d) $16 \cdot 8 =$	i) $83 \cdot 4 =$	n) $542 \cdot 2 =$	s) $432 \cdot 3 =$
e) $66 \cdot 5 =$	j) $67 \cdot 5 =$	o) $241 \cdot 2 =$	t) $511 \cdot 5 =$

Жооптору:

a) 624	e) 330	i) 332	m) 964	q) 448
b) 288	f) 444	j) 335	n) 1084	r) 1615
c) 819	g) 272	k) 442	o) 482	s) 1296
d) 128	h) 413	l) 1023	p) 993	t) 2555

Экинчи деңгээл

a) $248 \cdot 4 =$	f) $687 \cdot 3 =$	k) $439 \cdot 6 =$	p) $566 \cdot 4 =$
b) $554 \cdot 6 =$	g) $747 \cdot 8 =$	l) $725 \cdot 6 =$	q) $757 \cdot 6 =$
c) $352 \cdot 7 =$	h) $534 \cdot 4 =$	m) $538 \cdot 4 =$	r) $883 \cdot 9 =$
d) $317 \cdot 9 =$	i) $623 \cdot 5 =$	n) $773 \cdot 8 =$	s) $572 \cdot 4 =$
e) $215 \cdot 4 =$	j) $154 \cdot 8 =$	o) $387 \cdot 4 =$	t) $846 \cdot 7 =$

Жооптору:

a) 992	e) 860	i) 3115	m) 2152	q) 4542
b) 3324	f) 2061	j) 1232	n) 6184	r) 7947
c) 2464	g) 5976	k) 2634	o) 1548	s) 2288
d) 2853	h) 2136	l) 4350	p) 2264	t) 5922

Үчүнчү дөңгөөл

a) $630 \cdot 9 =$	f) $440 \cdot 4 =$	k) $8014 \cdot 3 =$	p) $8043 \cdot 8 =$
b) $330 \cdot 6 =$	g) $560 \cdot 8 =$	l) $9969 \cdot 9 =$	q) $3856 \cdot 8 =$
c) $501 \cdot 7 =$	h) $120 \cdot 9 =$	m) $6036 \cdot 4 =$	r) $9202 \cdot 7 =$
d) $902 \cdot 5 =$	i) $507 \cdot 8 =$	n) $6989 \cdot 3 =$	s) $8852 \cdot 6 =$
e) $309 \cdot 5 =$	j) $707 \cdot 9 =$	o) $3554 \cdot 6 =$	t) $7105 \cdot 7 =$

Жооптору:

a) 5670	e) 1545	i) 4056	m) 24144	q) 30848
b) 1980	f) 1760	j) 6363	n) 20967	r) 64414
c) 3507	g) 4480	k) 24042	o) 21324	s) 53112
d) 4510	h) 1080	l) 89721	p) 64344	t) 49735

4-КЛАСС. ҮЧ ОРУНДУУ САНДАРДЫ БИР ОРУНДУУ САНДАРГА БӨЛҮҮ

Биринчи дөңгөөл

a) $90 : 10 =$	f) $284 : 2 =$	k) $954 : 9 =$	p) $126 : 3 =$
b) $312 : 2 =$	g) $888 : 6 =$	l) $291 : 3 =$	q) $426 : 3 =$
c) $155 : 5 =$	h) $415 : 5 =$	m) $155 : 5 =$	r) $968 : 8 =$
d) $428 : 2 =$	i) $592 : 4 =$	n) $184 : 4 =$	s) $280 : 4 =$
e) $842 : 2 =$	j) $678 : 6 =$	o) $162 : 6 =$	t) $540 : 6 =$

Жооптору:

a) 9	e) 421	i) 148	m) 31	q) 142
b) 156	f) 142	j) 113	n) 46	r) 121
c) 31	g) 148	k) 106	o) 27	s) 70
d) 214	h) 83	l) 97	p) 42	t) 90

Экинчи деңгээл

a) $965 : 5 =$	f) $920 : 4 =$	k) $464 : 8 =$	p) $729 : 9 =$
b) $623 : 7 =$	g) $678 : 6 =$	l) $516 : 6 =$	q) $304 : 4 =$
c) $328 : 4 =$	h) $615 : 5 =$	m) $276 : 4 =$	r) $972 : 6 =$
d) $637 : 7 =$	i) $288 : 3 =$	n) $155 : 5 =$	s) $552 : 8 =$
e) $954 : 9 =$	j) $474 : 6 =$	o) $248 : 8 =$	t) $343 : 7 =$

Жооптору:

a) 193	e) 106	i) 96	m) 69	q) 76
b) 89	f) 230	j) 79	n) 31	r) 162
c) 82	g) 113	k) 58	o) 31	s) 69
d) 91	h) 123	l) 86	p) 81	t) 49

Үчүнчү деңгээл

a) $6480 : 9 =$	f) $9208 : 4 =$	k) $2936 : 8 =$	p) $4980 : 2 =$
b) $4886 : 7 =$	g) $8778 : 7 =$	l) $4420 : 5 =$	q) $8178 : 3 =$
c) $2400 : 6 =$	h) $5985 : 9 =$	m) $1161 : 9 =$	r) $7520 : 8 =$
d) $7446 : 3 =$	i) $4488 : 6 =$	n) $2010 : 5 =$	s) $5300 : 5 =$
e) $8368 : 2 =$	j) $2904 : 3 =$	o) $7608 : 8 =$	t) $8310 : 3 =$

Жооптору:

a) 720	e) 4184	i) 748	m) 129	q) 2726
b) 698	f) 2302	j) 968	n) 402	r) 940
c) 400	g) 1254	k) 367	o) 951	s) 1060
d) 2482	h) 665	l) 884	p) 2490	t) 2770

4-класс. ГЕОМЕТРИЯЛЫК ФИГУРАЛАРДЫН ПЕРИМЕТРИН ЖАНА АЯНТЫН ТАБУУГА КАРАТА БЕРИЛГЕН МАСЕЛЕЛЕР

Биринчи деңгээл

Жактарынын узундугун табууга карата берилген маселелер

- Периметри 44 см болгон, квадрат формасындагы дубал туш кагазынын жагынын узундугун тапкыла?
- Квадрат формасындагы жүзүм талаасынын периметри 544 м, анын жактарынын узундугун тапкыла?
- Квадрат формасындагы дарбыз талаасынын периметри 172 м. Талаанын бир жагынын узундугу канча метр?
- Квадрат формасындагы бакчанын периметри 268 м. Анын жагынын узундугу канчага барабар?

- e) Бакча квадрат формасында жайгаштырылган. Бакчанын чегинин жалпы узуну 320 м. Анын бир жагынын узундугу канча метр?
- f) Квадрат формасындагы гүлзардын периметри 36 см, анын бир жагынын узундугун тапкыла?
- g) Периметри 128 дм болгон квадраттын бир жагынын узундугун эсептегиле.
- h) Квадраттын периметри 80 дм. Анын бир жагы канча болот?
- i) Бөлмөнүн терезеси квадрат формасында. Эгерде анын периметри 380см болсо терезенин жагынын узундугун тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Квадраттын бардык жактары бирдей. Периметр – бул квадраттын бардык жактарынын узундуктарынын суммасы. Периметрди бардык жактарынын узундугун кошуу менен же бир жагынын узундугун 4кө көбөйтүү жолу менен эсептөөгө болот: $P=4 \cdot a$ мында a - квадраттын жагы. Периметри $P= 380$ см, анда бир жагынын узундугу, $a = P: 4$;

Демек, $380 : 4 = 95$ (см).

Жообу: 95 см.

Жооптору:

a) 11 см.	c) 43 м.	e) 80 м.	g) 32 дм.
b) 136 м.	d) 67 м.	f) 9 см.	h) 20 дм.

Периметрди табууга карата берилген маселелер

- a) Тик бурчтук формасындагы столдун узундугу 6 м, ал эми туурасы 1 м. Анын периметрин тапкыла?
- b) Тик бурчтуктун узундугу 4 см, туурасы 2 см. Анын периметри канча?
- c) Тик бурчтуктун узундугу 9 см, туурасы 3 см. Анын периметрин тапкыла? Бул тик бурчтуктун чиймесин дептериңерге чийгиле.
- d) Тик бурчтук формасындагы коридордун узундугу 6 м, туурасы 2 м. Анын периметрин тапкыла?
- e) Балдардын тик бурчтук формасындагы оюн аянтчасынын узундугу 18 м, туурасы 10 м. Анын периметрин тапкыла.
- f) Тик бурчтук формасындагы кичи футбол аянтчасынын узундугу 28 м, туурасы 16 м. Аянтчанын жалпы чегинин узундугу канча метр?
- g) Бөлмөнүн узундугу 8 м, туурасы 4 м. Шыптын периметри боюнча орнотулган плиттустун узундугун тапкыла.
- h) Узундугу 3 м, туурасы 1 м болгон класстык тактанын периметри канча болот?
- i) Конок бөлмөнүн узундугу 14 м, туурасы 7 м. Бөлмөнүн ремонтун бүтүрүү үчүн канча метр пол плиттусун сатып алуу керек.?
- j) Тик бурчтук формасындагы бакчанын узундугу 20 м, туурасы 10 м. Бакчанын тосмосунун узундугун тапкыла.

Чыгарылыштын үлгүсү: Бакчанын тосмосунун узундугун табуу үчүн бардык жактарынын узундугун кошсо болот. Же болбосо, бакча тик бурчтук формасына ээ болгондуктан, периметрди табуу үчүн формуланы колдонсоңор болот.

$$P = (a + b) \cdot 2$$

$$(20 + 10) \cdot 2 = 60 \text{ (м)}.$$

Жообу: 60 м.

Жооптору:

a) 14 м.	c) 24 см.	e) 56 м.	g) 24 м.	i) 42 м.
b) 12 см.	d) 16 м.	f) 88 м.	h) 8 м.	j) 60 м.

Тик бурчтуктун периметри белгилүү болгон, анын узуну жана туурасын табууга берилген маселелер

а) Тик бурчтуктун туурасы 3 см. Эгерде периметри 20 см болсо, анда анын узундугу канча болот?

Чыгарылыштын үлгүсү: 1-ыкма: Тик бурчтуктун периметрин эки жагынын узндуктарын кошуп, суммасын 2ге көбөйтүп табабыз. Периметрдин жарымы - эки жагынын суммасы. Демек, периметрден бир жагынын узундугун кемитип, экинчи жагын табабыз.

Анда,

1) $20 : 2 = 10$ (см) – тик бурчтуктун жарым периметри;

2) $10 - 3 = 7$ (см) – тик бурчтуктун узундугу.

2-ыкма: Тик бурчтуктун туурасы жана периметри белгилүү. Периметрди табуу формуласына бардык белгилүү маанилерди коюп, алынган теңдемени чыгарабыз.

$$(a + 3) \cdot 2 = 20$$

$$a + 3 = 20 : 2$$

$$a + 3 = 10$$

$$a = 10 - 3$$

$$a = 7$$

Жообу: 7 см.

- б) Тик бурчтуктун туурасы 3 см. Эгерде периметри 16 см болсо, анда анын узундугу канча см?
- в) Эгерде тик бурчтуктун туурасы 3 см жана периметри 14 см болсо, анда анын узундугу канча?
- г) Эгерде тик бурчтуктун туурасы 7 см жана периметри 44 см болсо, анда анын узундугу канча см болот?
- д) Эгерде тик бурчтуктун узундугу 5 см жана периметри 14 см болсо, анда анын туурасы канча см болот?
- е) Тик бурчтуктун узундугу 7 см. Эгерде периметри 16 см болсо, анда анын туурасы канча см болот?
- ж) Тик бурчтуктун узундугу 6 см, периметри 18 см болсо, анда анын туурасы канча см болот?
- з) Тик бурчтуктун узундугу 5 см, периметри 18 см болсо, анын туурасы канча см болот?
- и) Тик бурчтуктун узундугу 12 см, периметри 28 см болсо, анын туурасы канча см болот?
- й) Бөлмө тик бурчтук формасына ээ. Эгерде бөлмөнүн периметри 40 м, туурасы 8 м, анда бөлмөнүн узундугу канча м болот?
- к) Мини футбол аянтчасынын узундугу 30 м жана аны курчаган тосмонун узундугу 96 м. Аянтчанын туурасы канча м?
- л) Бөлмөгө шыптын периметри боюнча плитус орнотулган, анын жалпы узундугу 38 м. Бөлмөнүн туурасы 9 м. Бөлмөнүн узундугун тапкыла.
- м) Квадрат формасындагы бакчаны курчаган тосмонун узундугу 60 метр. Бакчанын бир жагынын узундугу канча болот?
- н) Конок бөлмөсү үчүн 42 м шыптын плитусу сатып алынган. Конок үйүнүн узундугу жана туурасы кандай болушу мүмкүн?

Чыгарылыштын үлгүсү: Конок бөлмөсүнүн ар кандай варианттары болушу мүмкүн: узундугу - 14 м, туурасы - 7 м; же узундугу - 13 м, туурасы - 8 м ж.б.

Жооптору:

a) 7 см.	d) 15 см.	g) 3 см.	j) 12 м.	l) 10 м.
b) 5 см.	e) 2 см.	h) 4 см.	k) 18 м.	m) 15 м
c) 4 см.	f) 1 см.	i) 2 см.		

Аянтты табууга карата берилген маселелер

a) Күзгү тик бурчтук формасында. Күзгүнүн бийиктиги 180 см, туурасы 70 см. Күзгүнүн аянтын тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Тик бурчтуктун аянты анын эки өлчөмүн, узундугун жана туурасын көбөйтүү жолу менен табылат. Бул учурда, күзгүнүн бийиктиги тик бурчтуктун узундугу болуп саналат. Ошентип, тик бурчтуктун формасына ээ болгон күзгүнүн аянты $S = a \cdot b$ формуласы менен табылат.

Эми, берилген маанилердин көбөйтүндүсүн аныктап, натыйжасын алалы.

$$180 \cdot 70 = 12600 \text{ (см. кв.)}$$

Жообу: 12600 см. кв

b) Күзгүнүн бийиктиги 90 см, туурасы 40 см. Күзгүнүн аянтын тапкыла?

c) Жыгач уста туурасы 80 см, узундугу 1 м ге чоң болгон эшик жасады. Эшиктин аянтын тапкыла?

d) Мектепте туурасы 90 см, ал эми узундугу андан 2 м ге чоң болгон стенд жасашты. Стенддин аянтын тапкыла?

e) Эшиктин бийиктиги 2 м, туурасы 1 м 2 дм экендиги белгилүү болсо, эшиктин аянтын тапкыла? Метрди дециметрге айландыргыла.

f) Эшиктин бийиктиги 6 м, туурасы 5 м 7 дм. Эшиктин аянтын тапкыла?

g) Тик бурчтук формасындагы бассейндин узундугу 20 м, туурасы 8 м. Бассейндин аянтын тапкыла?

h) Жасалма көлмөнүн узуну 21 м, ал эми анын туурасы 18 м. Көлмөнүн аянтын тапкыла?

i) Терезе тик бурчтук формасында. Терезенин бийиктиги 2 м 30 см, туурасы 90 см. Терезенин аянты канчага барабар? Жообуңарды см менен бергиле.

j) Терезе тик бурчтук формасында. Терезенин бийиктиги 2 м, туурасы 1 м 2 см. Терезенин аянты канчага барабар? Жообуңарды см менен бергиле.

Жооптору:

a) 12 600 см.кв;	d) 26 100 см.кв	g) 160 м.кв	i) 20 700 см.кв
b) 3 600 см.кв;	e) 240 дм.кв	h) 378 м.кв	j) 20 400 см.кв
c) 14 400 см.кв;	f) 3420 дм.кв		

Аянты белгилүү болгон, узундугун жана туурасын табууга берилген маселелер.

a) Фанеранын бетинин аянты 1512 м.кв, анын узундугу 36 м болсо фанеранын туурасын тапкыла?

b) Токой участогунун аянты 1218 км.кв. Эгерде анын узуну 21 км болсо, анын туурасын тапкыла?

c) Токой участогунун аянты 675 км.кв. Эгерде анын узуну 25 км болсо, анын туурасын тапкыла?

d) Спорт аянтчасынын аянты 1596 м.кв. Эгерде туурасы 42 м болсо анын узундугу канчага барабар?

- e) Спорт аянтчасынын аянты 1012м.кв. Эгерде туурасы 44 м болсо, спорт аянтчасынын узундугу канча м?
- f) Бассейндин узундугу 12 м, аянты 168 кв.м. Бассейндин туурасы канча м?
- g) Бассейндин узундугу 28 м, аянты 896 м.кв. Бассейндин туурасы канча?
- h) Жер тилкесинин аянты 1540 дм.кв. Эгерде туурасы 55 км болсо, анын узундугу канча болот?
- i) Жер тилкесинин аянты 1575м.кв. Эгерде туурасы 35 км болсо, анын узундугу канча болот?
- j) Фанеранын бетинин аянты 180 м.кв. Эгерде анын узундугу 15 м болсо, туурасын тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Фанеранын бети тик бурчтук формасында деп билебиз. Тик бурчтуктун аянтын $S = a \cdot b$ формуласы менен чыгарабыз. S - фанеранын бетинин аянты, a -узуну, b -туурасы. Фанеранын бетинин аянты жана узундугу белгилүү, анын туурасын табалы: $b = S : a$

$$225 : 15 = 12 \text{ (м)}$$

Жообу: 12 м.

Жооптору:

a) 42 м.	c) 27 км.	e) 23 м	g) 32 м	i) 45 км.
b) 58 км.	d) 38 м	f) 14 м	h) 28 км.	

Экинчи деңгээл

Фигуранын периметрин жана аянтын табууга маселелер

- a) Тик бурчтук формасындагы коридордун узуну 6 м, ал эми туурасы андан 2 м ге кичине. Коридордун аянтын жана периметрин тапкыла.

Чыгарылыштын үлгүсү: Адегенде коридордун туурасын табабыз, андан кийин белгилүү болгон узуну жана туурасы боюнча периметр менен аянтын аныктайбыз.

1) $6 - 2 = 4 \text{ (м)}$ – коридордун туурасы;

2) $(6 + 4) \cdot 2 = 20 \text{ (м)}$ – коридордун периметри;

3) $6 \cdot 4 = 24 \text{ (м. кв)}$ – коридордун аянты.

Жообу: 20 м; 24 м.кв

- b) Столдун узуну 25 дм, ал эми анын туурасы 10 дм. Столдун аянты жана периметри канчага барабар?
- c) Терезенин бийиктиги 180 см, туурасы 12 дм болсо, анын периметрин жана аянтын тапкыла?
- d) Тактанын узуну 2 м 8 дм, ал эми анын туурасы 5 дм ге кичине. Тактанын периметри жана аянты канчага барабар?
- e) Терезенин бийиктиги 8 м, ал эми анын туурасы 4 м ге кичине. Терезенин периметри жана аянты канчага барабар?
- f) Вагондун туурасы 3 м барабар, ал эми узундугу 5 м ге чоң. Вагондун периметри жана аянты канчага барабар?
- g) Вагондун туурасы 5 м, узундугу 1200 см болсо, анын периметрин жана аянтын тапкыла? Жообун метр менен туюнтуула.
- h) Күзгүнүн бийиктиги 180 см, туурасы андан 70 см ге кичине. Терезенин периметри жана аянты канчага барабар?

- i) Күзгүнүн бийиктиги 200 см, туурасы андан 90 см ге кичине болсо, терезенин периметри жана аянты эмнеге барабар?
- j) Тактанын узуну 2 м, ал эми анын туурасы 3 дм ге кичине. Тактанын периметри жана аянты эмнеге барабар?
- k) Тактанын узуну 2 м, ал эми анын туурасы 5 дм ге кичине. Тактанын периметри жана аянты эмнеге барабар?
- l) Терезенин бийиктиги 18 дм, бул анын туурасынан 60 см ге узун болуп эсептелет. Терезенин периметри жана аянты эмнеге барабар?

Чыгарылыштын үлгүсү: Терезенин бийиктигин сантиметр менен туюнтуп, андан кийин бийиктигинен (узунунан) кичине болгон туурасын таап алабыз жана алынган туурасы жана узуну боюнча периметр жана аянтын табабыз.

1) $18 \text{ дм} = 180 \text{ см};$

2) $180 - 60 = 120 \text{ (см)} - \text{терезенин туурасы};$

3) $180 \cdot 120 = 21\,600 \text{ (см. кв)} - \text{терезенин аянты};$

4) $(180 + 120) \cdot 2 = 600 \text{ (см)} - \text{терезенин периметри.}$

Жообу : 21 600 см.кв же 210 дм. кв; 600 см же 60 дм.

Жооптору:

- a) 20 м; 24 м.кв;
- b) 70 дм; 250 дм.кв;
- c) 21 600 см.кв же 216 дм.кв; 600 см же 60 дм;
- d) 102 дм, 644 дм.кв;
- e) 24 м, 32 м.кв;
- f) 22 м, 24 м.кв;
- g) 34 м, 60 м.кв;
- h) 580 см, 19 800 см.кв;
- i) 620 см, 22 000 см.кв;
- j) 74 дм, 340 дм.кв;
- k) 70 дм же 7 м, 300 дм.кв же 3 м.кв;
- l) 600 см же 60 дм., 21 600 см.кв же 216 дм.кв.

Фигуранын периметри жана аянтын табууга карата берилген маселелер

- a) Бакча тик бурчтук формасында болуп, анын туурасы 28 метр, узундугу 14 метрге чоң экени белгилүү. Ал 7 катар зым менен тосулган. Бакчаны курчоого канча метр зым кеткен?

Чыгарылыштын үлгүсү: Бакчанын узундугун табалы, ал үчүн бакчанын туурасын көрсөтүлгөн айырмага чоңойтуу керек. Андан кийин, белгилүү формуланы колдонуп, периметрди табабыз. Бул бакча тосулган зымдын жалпы узундугун табуу үчүн периметрдин табылган маанисин жетиге көбөйтүү керек. Ошентип,

$28 + 14 = 42 \text{ (м)} - \text{бакчанын узундугу};$

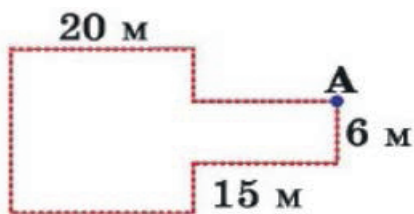
$(28 + 42) \cdot 2 = 140 \text{ (м)} - \text{бакчанын периметри};$

$140 \cdot 7 = 980 \text{ (м)} - \text{бакчаны курчоого кеткен зымдын узундугу.}$

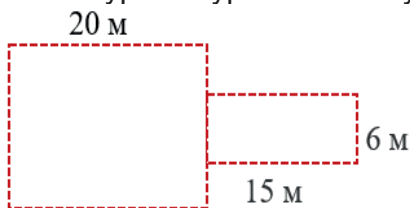
Жообу: 980 м

- b) Жер участогу тик бурчтуктун формасына ээ, анын туурасы 30 м, узундугу 10 дм узунураак. Ал 4 катар тор менен курчалган. Жер тилкесин курчоо үчүн канча тор керектелет.

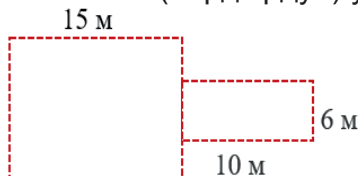
- c) Жактары 20 м болгон квадрат формасындагы имараттын алдында узундугу 15 м, туурасы 6 м болгон бакча бар. Айжан бакчаны жана имаратты 3 жолу айланып чыкты. Сүрөттө Айжандын басып өткөн жолу көрсөтүлгөн. Айжан канча жолду басып өткөн?

- d) Талаа чиймеде көрсөтүлгөндөй квадрат жана тик бурчтук формасында жайгашкан. Квадраттын жагы 20 м, тик бурчтуктун узундугу 15 м, туурасы 6 м. Талаанын аянты канчага барабар? Бул талааны курчап турган тосмонун узундугу канча м?

- e) Жагы 15 м болгон квадрат формасындагы үйдүн алдында, узундугу 10 м туурасы 6 м болгон бакча жайгашкан. Үйдүн бакчасы менен чогуу аянты канча болгон? Үй менен бакчаны курчап турган таштын (бордюрдун) узундугу канча?

- f) Жактары 45 м болгон квадрат формасындагы имарат, сүрөттө көрсөтүлгөндөй, унаа токтотуучу жай менен чектешет. Унаа токтоочу жайдын узундугу 30 м, туурасы 6 м. Имарат менен унаа токтотуучу жайдын аянты канча? Унаа токтотуучу жайды курчап турган тосмонун узундугу канча?

- g) Бакча участогу узундугу 30 м, ал эми анын туурасы 10 дециметрге кыска. Ал 2 катардан төшөлгөн декоративдик бордюр менен тосулган. Тосмо үчүн канча метр декоративдик бордюр талап кылынган?
- h) Бакчанын туурасы 15 м, ал эми анын узуну 50 дециметрге узун. Ал 4 катар декоративдик бордюр менен тосулган. Тосмо үчүн канча метр декоративдик бордюр талап кылынган?
- i) Бакчанын туурасы 12 м, ал эми анын узуну 80 дециметрге узун. Ал 5 катар декоративдик бордюр менен тосулган. Тосмо үчүн канча метр декоративдик бордюр талап кылынган?

- j) Бакчанын узундугу 1800 см, туурасы 20 дециметрге кыска. Ал 3 катардан турган декоративдик бордюр менен тосулган. Тосмо үчүн канча метр узундуктагы декоративдик бордюр талап кылынган?

Жооптору:

a) 980 м.	d) 490 м.кв; 110 м.	g) 236 м.	i) 320 м.
b) 488 м.	e) 285 м.кв; 80 м.	h) 280 м.	j) 20 400 см.
c) 330 м.	f) 2205 м.кв; 66 м.		

Периметрди табууга берилген маселелер

- a) Балкондун аянты 80 дм². Анын туурасы 5 дм. Балкондун периметрин тапкыла?
- b) Сарайдын аянты 48 м², туурасы 6 м. Сарайдын периметрин тапкыла?
- c) Жер тилкесинин аянты 250 м². Эгерде анын туурасы 5 метр болсо, анда анын периметри канча?
- d) Аянты 160 см² болгон барактын туурасы 8 см болсо, анда анын периметри кандай?
- e) Столдун аянты 4800 см², ал эми туурасы 60 см болсо, анын периметри канча?
- f) Аянты 5600 см² жана узундугу 80 см болгон дасторкондун четин торчо лентасы менен тигип чыгышкан. Канча метр торчо лентасы керектелген?
- g) Квадрат формасындагы участкактун аянты 400 м². Анын узундугу 40 м. Участоктун периметри канча м?
- h) Короонун аянты 180 м², туурасы 6 м. Короонун периметри канча м?
- i) Тик бурчтук формасындагы жер тилкесинин аянты 300 м². Эгерде узундугу 20 метр болсо, анда анын периметри канча?
- j) Тик бурчтук формасындагы участкактун узундугу 9 метр. Эгерде аянты 72 м² болсо, анын периметрин тапкыла.
- k) Тик бурчтук формасындагы спорт аянтчасынын узундугу 23 м, аянты 299 м². Периметрин тапкыла.
- l) Тик бурчтуу спорт аянтчасынын узундугу 45 м. Эгерде аянты 360 м² болсо, периметрин тапкыла.
- m) Тик бурчтуу бассейндин узундугу 15 м. Аянты 120 м² болсо, бассейндин периметрин тапкыла.

Чыгарылыштын үлгүсү: Маселенин шарты боюнча бассейн тик бурчтук формасында. Белгилүү болгон узундугу жана аянты боюнча анын туурасын табабыз,

$$S = a \cdot b, \quad b = S : a.$$

Андан кийин тик бурчтуктун периметрин, $P = 2 \cdot (a + b)$, формуласы менен табабыз, мында a — тик бурчтуктун узундугу, ал эми b — анын туурасы.

1) $120 : 15 = 8$ (м) — бассейндин туурасы;

2) $(15 + 8) \cdot 2 = 46$ (м) — бассейндин периметри.

Жообу : 46 м.

Жооптору:

a) 42 дм.	d) 56 см.	g) 100 м.	j) 34 м.	l) 106 м.
b) 28 м.	e) 280 см.	h) 72 м.	k) 72 м	m) 46 м.
c) 110 м.	f) 300 см.	i) 70 м.		

Фигуралардын аянтын табууга берилген маселелер

- a) Тик бурчтук формасындагы жер тилкесинин периметри 300 м. Туурасы 52 м болсо, анын аянтын тапкыла?
- b) Периметри 48 сантиметр болгон квадраттын аянты канчага барабар?
- c) Тик бурчтук формасындагы футбол талаасынын периметри 340 метр. Ал эми анын туурасы 75 метр болсо, аянтын тапкыла?
- d) Тик бурчтук формасындагы участоктун периметри 300 метр. Ал эми туурасы 60 метр болсо, анын аянты канча?
- e) Талаанын периметри 22 км, узундугу 7 км болсо, анын аянты канчага барабар?
- f) Жер участогунун периметри 166 метр, туурасы 32 метр болсо, анын аянты канча болот?
- g) Токой тилкесинин периметри 30 км, узундугу 9 км. Токой тилкесинин аянты канча?
- h) Короонун периметри 180 м, туурасы 44 м. Короонун аянты канча?
- i) Тик бурчтуктун периметри 90 см. Бир жагынын узундугу 30 см. Тик бурчтуктун аянты канча?
- j) Бакчанын периметри 46 м. Анын туурасы 900 см. Бакчанын аянты канча?
- k) Эшиктин кырлары узундугу 2 метр болгон булгаары лента менен кооздолгон. Эгерде эшиктин бир кырына 40 см лента колдонулган болсо, анын аянты кандай?
- l) Тактанын периметри 72 дм, узундугу 3 м 2 дм. Тактанын аянтын тапкыла?

Чыгарылыштын үлгүсү: Биз чоңдуктарды бир атту чоңдуктарга айландырабыз, кичинеесин колдонуу ыңгайлуураак. Андан кийин, периметрдин жана узундуктун белгилүү маанилерин колдонуп, аянтты эсептейбиз

$$1 \text{ м} = 10 \text{ дм};$$

$$3 \text{ м} = 3 \cdot 10 = 30 \text{ дм},$$

$$3 \text{ м } 2 \text{ дм} = 30 \text{ дм} + 2 \text{ дм} = 32 \text{ дм}.$$

$$1) 72 : 2 - 32 = 4 \text{ (дм)} - \text{ тактанын туурасы};$$

$$2) 32 \cdot 4 = 128 \text{ (дм)} - \text{ тактанын аянты}.$$

Жообу: 128 дм².

Жооптору:

a) 5096 м².

d) 5400 м².

g) 54 км².

j) 126 м².

b) 144 см²

e) 28 км².

h) 2024 м².

k) 2 400 см².

c) 7125 м².

f) 1 632 м².

i) 450 см².

l) 128 дм²

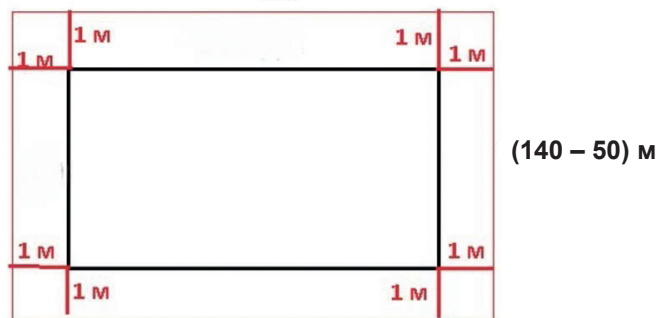

Периметр жана аянтты табууга карата ар түрдүү маселелер

- a) Тик бурчтук формасындагы парктын тосмосунун узундугу 140 м, ал эми туурасы 50 метрге кыска. Тосмонун ичинде 1 м аралыкта тор орнотулган. Тордун узундугун тапкыла

Чыгарылыштын үлгүсү: Парктагы тосмосунун туурасын табабыз, андан кийин белгилүү маалыматтарды колдонуп жана 1 м аралыкты эске алып, тордун узундугун табабыз. Тор тосмодон 1 м аралыкта жайгашкандыктан, биз ар бир тараптан 2 м алып салабыз (түшүнүктүү болуу үчүн төмөнкү сүрөттү карагыла)

- 1) $140 - 50 = 90$ (м) – тосмонун туурасы;
2) $(140 - 2) \cdot 2 + (90 - 2) \cdot 2 = 452$ (м) – тордун узуну.

Жообу: 452 м.

- b) Алма – багын тик бурчтук формасында тигишти. Анын узундугу 80 дм, туурасы андан 4 метрге кыскараак. Алма-багын тегерете 2 м аралыкта арык казылган. Анын периметрин тапкыла.
- c) Балдардын оюн аянтчасынын узундугу 16 м, бул анын туурасынан 4 м көп. Андан 1 м аралыкта тосмо курулган. Тосмонун узундугун тапкыла.
- d) Футбол талаасынын узундугу 95 м, туурасы андан 30 метрге кыска. Футбол талаасынын чегинен 2 метр аралыкта чуркоо жолу бар. Чуркоо жолунун узундугун тапкыла.
- e) Тик бурчтук формасындагы бакчанын узундугу 30 метр, туурасы 20 метр. Анын чегинен 3 метр аралыкта бакчаны айланып өтүүчү жол бар. Ал жолдун узундугун тапкыла.
- f) Зоопарктагы жаныбарлар үчүн торчонун узундугу 5 м, туурасы 4 м. Анын тегерегине 2 м аралыкта зым тор тартылган. Анын периметрин тапкыла.
- g) Узундугу 160 м, туурасы 80 м болгон тик бурчтук формасындагы парктын чегинен 2 метр аралыкта парктын айланасын бойлой аллея жасалган. Аллеянын узундугун тапкыла.
- h) Тик бурчтуктун аянты квадраттын аянтынан 2 эсе чоң. Тик бурчтуктун узундугу 18 см, квадраттын жагы 6 см ге барабар. Тик бурчтуктун туурасын тапкыла.
- i) Тик бурчтуктун аянты квадраттын аянтынан 5 эсе чоң. Тик бурчтуктун туурасы 25 см, квадраттын жагы 15 см ге барабар. Тик бурчтуктун узундугун тапкыла.
- j) Тик бурчтуктун аянты квадраттын аянтынан 2 эсе чоң. Тик бурчтуктун узундугу 24 см, квадраттын жагы 12 см ге барабар. Тик бурчтуктун туурасын тапкыла.
- k) Тик бурчтуктун аянты квадраттын аянтынан 4 эсе чоң. Тик бурчтуктун узундугу 52 см. Эгерде квадраттын жагы 13 см болсо, анда тик бурчтуктун туурасын тапкыла.
- l) Тик бурчтуктун аянты квадраттын аянтынан үч эсе чоң. Тик бурчтуктун узундугу 18 см. Эгерде квадраттын жагы 6 см болсо, анда тик бурчтуктун туурасын тапкыла.

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул маселени чыгару үчүн, квадраттын аянты $a \cdot a$ экенин унутпагыла. Квадраттын жагы 6 см экенин билип, биз белгилүү $S=a \cdot a$ формуласынын жардамы менен аянтты эсептейбиз. Төрт бурчтуктун аянты квадраттын аянтынан үч эсе көп экендигине таянып, биз тик бурчтуктун аянтын табабыз, андан кийин тик бурчтуктун белгилүү аянтынан жана узундугунан анын туурасын алабыз.

- 1) $6 \cdot 6 = 36$ (см.кв) –квадраттын аянты;
- 2) $3 \cdot 36 = 108$ (см.кв) – тик бурчтуктун аянты;
- 3) $108 : 18 = 6$ (см) –тик бурчтуктун туурасы.

Жообу: 6 см.

Жооптору:

a) 452 м.	d) 336 м.	g) 496 м.	i) 45 см.	k) 13 см.
b) 40 м.	e) 124 м.	h) 4 см.	j) 12 см.	l) 6 см.
c) 64 м.	f) 34 м.			

Периметр жана аянтка карата берилген түрдүү маселелер

a) Санаторийде узундугу 20 м, туурасы 7 метр болгон, тик бурчтук формасындагы бассейн курулган.

1. Бул бассейнден түбүн жабуу үчүн ар биринин жагы 1 м болгон канча квадрат плиткасы керектелет?
2. Кадамдын узундугу 50 см болсо, бассейнди периметри боюнча толук айланып чыгуу үчүн канча кадам жасоо керек?

b) Санаторийде узундугу 15 м, туурасы 5 метр болгон, тик бурчтук формасындагы бассейн курулган.

1. Бул бассейнден түбүн жабуу үчүн жагы 1 дм болгон канча квадрат формасындагы плитка керектелет?
2. Кадамдын узундугу 50 см болсо, бассейнди периметри боюнча толук айланып чыгуу үчүн канча кадам жасоо керек?

Чыгарылыштын үлгүсү:

1. Бул бассейнден түбүн жабуу үчүн жагы 1 дм болгон канча квадрат формасындагы плитка керек болгон?

- I. $1 \cdot 1 = 1$ (дм²) – бассейнге кеткен бир плитканын аянты;
- II. $15 \cdot 5 = 75$ (м²) = 7500 (дм²) –бассейндин түбүнүн аянты;
- III. $7500 : 1 = 7500$ (даана) – плиткасы бассейндин түбүн жабууга керектелет.

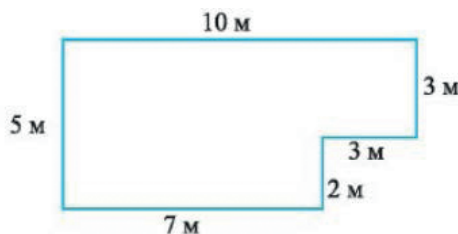
Жообу: 7500 плитка.

2. Кадамдын узундугу 50 см болсо, бүт бассейнди айланып чыгуу үчүн канча кадам жасоо керек? Адам бассейнди толук айланып өтүшү керек, демек, тик бурчтук формасындагы бассейнден чегин бойлой толук басып өтүү керек. Канча кадам жасоо керек экенин билүү үчүн, адегенде бассейнден бүт чегинин узундугун табыш керек, бул анын периметрин эсептөө дегенди билдирет.

- I. $(15 + 5) \cdot 2 = 40$ (м) = 4 000 (см) –бассейндин периметри;
- II. $4000 : 50 = 80$ (кадам) – бассейнди толук айланып чыгуу үчүн кеткен кадам.

Жообу: 80 кадам.

с) Нурлан байке бөлмөнү оңдоп-түзөп бергени жатат. Бөлмөнүн планына ылайык маселелерди чыгаргыла

1. Паркет 4 м.кв тан таңгактап сатылат. Бөлмөгө пол төшөө үчүн канча таңгак паркет сатып алыш керек?
2. Паркеттин бир кв. метри 12 сомдон болсо, паркет сатып алууга канча акча сарпталат?
3. Бөлмөнүн полуна канча метр плитус керек болот?
4. Бөлмөнүн бийиктиги 3 метр. Эгер бир банка сыр 5 м² үчүн жетиштүү болсо, узундугу 5 метр дубалды сырдоо үчүн канча банка сыр керек болот.

d) Бөлмөнүн планын түзгүлө жана маселени төмөнкү маалыматтар аркылуу чечкиле.

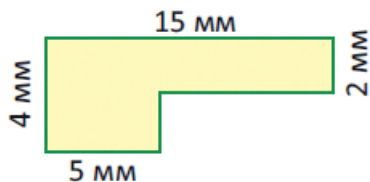
1. Паркет 2 м.кв ден таңгактап сатылат. Бөлмөгө пол төшөө үчүн канча таңгак паркет сатып алыш керек?
2. Паркеттин бир кв. метри 150 сомдон болсо, паркет сатып алууга канча акча сарпталат?
3. Бөлмөнүн полуна канча метр плитус керек болот?
4. Бөлмөнүн бийиктиги 4 метр. Эгер бир банка сыр 3 м² үчүн жетиштүү болсо, узундугу 6 метр дубалды сырдоо үчүн канча банка сыр керек болот

Жооптору:

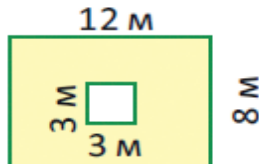
- a) 140 плиткасы; 108 кадам.
- b) 7 500 плиткасы; 80 кадам.
- c) 11 таңгак; 528 сом; 30 м; 3 банка сыр.
- d) Тапшырманы аткаруу үчүн көрсөтмө. Бөлмөнүздүн бийиктигин, туурасын жана узундугун ченеп, суроого жооп берүү үчүн эсептөөлөрдү жүргүзүңүз: Эгер бир банка сыр 3 м² үчүн жетиштүү болсо, дубалдарды сырдоо үчүн канча банка сыр керек болот?

Боёлгон фигуранын аянты канча квадраттык бирдикке барабар?

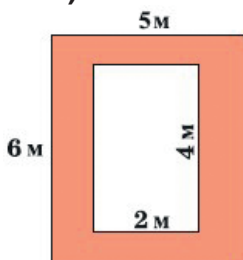
a)

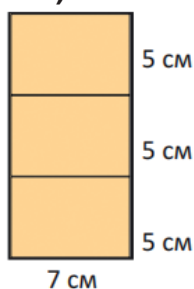
b)

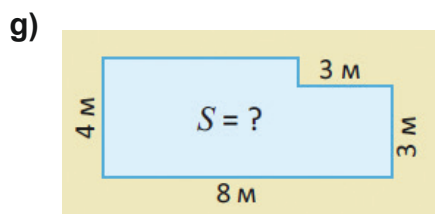
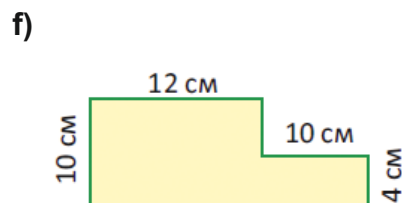
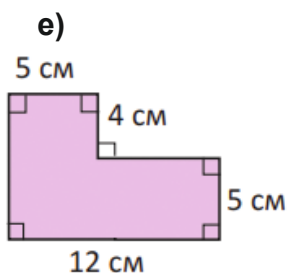

c)

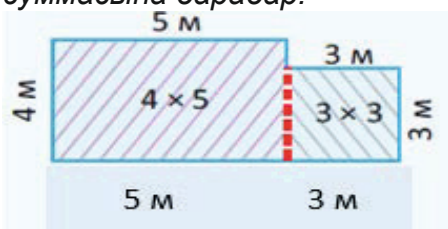
d)

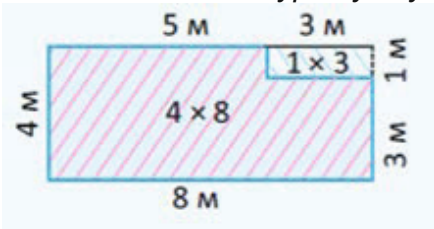
Чыгарылыштын үлгүсү.

1-жолу. Фигуранын аянтын адегенде аны тик бурчтуктар сыяктуу башка фигураларга ажыратуу жолу менен эсептесе болот. Бул фигураны дептерге ченөөлөрдү жүргүзүп чийебиз. Фигураны бөлүктөргө бөлөбүз, ал үчүн кесинди жүргүзүп, эки тик бурчтук алабыз. Жүргүзүлгөн кесинди фигуранын бир жагынын узундугун 5 м жана 3 м болгон тик бурчтукка жана жагы 3 м болгон квадратка бөлөт. Фигуранын аянты анын бөлүктөрүнүн аянттарынын суммасына барабар.

$$4 \cdot 5 + 3 \cdot 3 = 29 \text{ (м.кв)}$$

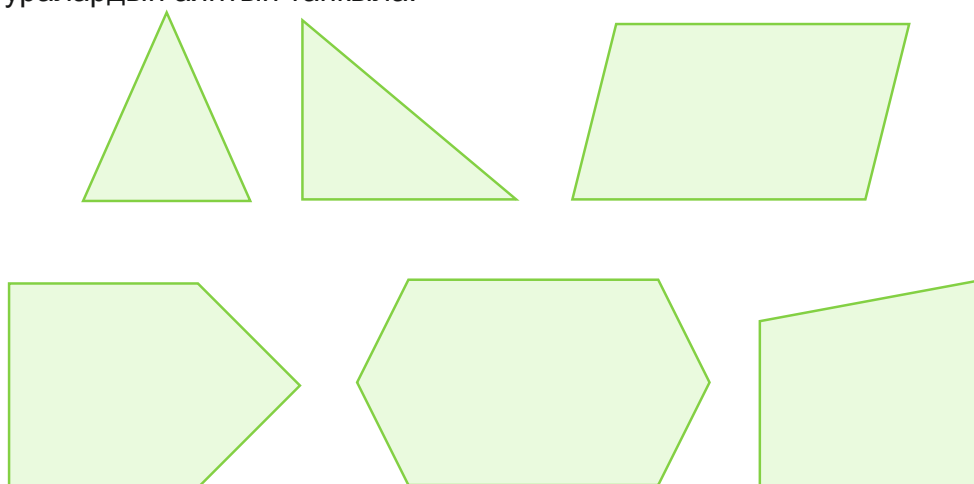
2-жолу. Фигуранын аянтын адегенде аларды башка фигурага, мисалы, тик бурчтукка чейин толуктоо менен эсептесе болот. Бул фигураны дептерге ченөөлөрдү жүргүзүп чийебиз. Фигураны тик бурчтукка чейин толуктайбыз. Белгилүү маалыматтардан жана чиймелерден тик бурчтуктун жактарынын узундугун аныктайбыз. Чоңунун жактары 4 м жана 8 м болгон, кичинесинин жактары 1 м жана 3 м болгон, эки тик бурчтукту алабыз. Фигуранын аянты аянттардын айырмасына барабар. Фигуранын аянты чоң тик бурчтуктун жана кичине тик бурчтуктун айырмасы болот.

$$4 \cdot 8 - 1 \cdot 3 = 29 \text{ (м.кв)}.$$

Жообу: 29 м.кв.

h) Тиешелүү бөлүктөрдү (же толуктоолорду) жана ченөөлөрдү жасоо менен фигуралардын аянтын тапкыла.

Көрсөтмө: i) Фигураларды тик бурчтуктарга жана үч бурчтуктарга бөлгүлө. Үч бурчтуктардан тик бурчтуктарды түзгүлө (же үч бурчтукту тик бурчтукка чейин толуктагыла). Тиешелүү жактарды ченөө менен бул бөлүктөрдүн аянттарын тапкыла. Фигуранын аянты анын бөлүктөрүнүн аянттарынын суммасына барабар экенин билип, анын аянтын эсептегиле.

Жооптору:

a) 40 мм.кв	c) 22 м.кв	e) 80 см.кв	g) 29 м.кв
b) 87 м.кв	d) 105 см.кв	f) 160 см.кв	

4-класс. 1 000 000 ГО ЧЕЙИНКИ САНДАР

Биринчи деңгээл

1) Торчолорду толуктагыла:

- a) $658 = \square$ жүзд. \square онд. \square бирд.
 b) $912 = \square$ жүзд. \square онд. \square бирд.
 c) $802 = \square$ жүзд. \square онд. \square бирд.
 d) $1125 = \square$ миңд. \square жүзд. \square онд. \square бирд.
 e) $3045 = \square$ миңд. \square жүзд. \square онд. \square бирд.
 f) $3105 = \square$ миңд. \square жүзд. \square онд. \square бирд.
 g) $9870 = \square$ миңд. \square жүзд. \square онд. \square бирд.

Чыгарылыштын үлгүсү.

$9870 = \square$ миңд. \square жүзд. \square онд. \square бирд.

- h) 4601 = миңд. жүзд. онд. бирд.
 i) 57325 = он.миңд. миңд. жүзд. онд. бирд.
 j) 64125 = он.миңд. миңд. жүзд. онд. бирд.

2) Төмөндөгү сандарды жазгыла:

- a) 5 жүзд. 9 онд. 8 бирд. = ____.
 b) 9 жүзд. 1 онд. 7 бирд. = ____.
 c) 1 миңд. 5 жүзд. 9 онд. 8 бирд. = ____.
 d) 3 миңд. 2 жүзд. 1 онд. 7 бирд. = ____.
 e) 4 миңд. 1 жүзд. 0 онд. 2 бирд. = ____.
 f) 8 миңд. 0 жүзд. 3 онд. 0 бирд. = ____.
 g) 2 миңд. 5 жүзд. 1 онд. 2 бирд. = ____.
 h) 5 миңд. 3 жүзд. 0 онд. 6 бирд. = ____.
 i) 3 он.миңд. 7 миңд. 0 жүзд. 5 онд. 4 бирд. = _____.

Чыгарылыштын үлгүсү.

3 он.миңд. 7 миңд. 0 жүзд. 5 онд. 4 бирд. = 37 054.

- j) 8 он.миңд. 9 миңд. 7 жүзд. 0 онд. 0 бирд. = _____.
 k) 5 он.миңд. 0 миңд. 3 жүзд. 5 онд. 4 бирд. = _____.

3) Санды разряддык кошулуучулардын суммасы түрүндө көрсөткүлө:

$$458 = \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{}$$

$$3218 = \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{}$$

$$7169 = \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{}$$

$$5803 = \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{}$$

$$23518 = \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{}$$

$$95632 = \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{} \boxed{} + \boxed{} \boxed{}$$

Чыгарылыштын үлгүсү:

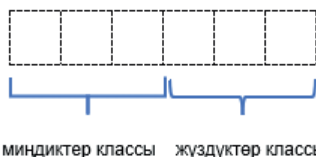
$$36728 = \boxed{3} \boxed{0} \boxed{0} \boxed{0} \boxed{0} \boxed{0} + \boxed{6} \boxed{0} \boxed{0} \boxed{0} \boxed{0} + \boxed{7} \boxed{0} \boxed{0} \boxed{0} + \boxed{2} \boxed{0} \boxed{0} + \boxed{8}$$

4) Сандарды жазгыла.

- a) жүз кырк беш;
 b) эки жүз отуз беш;
 c) алты жүз элүү эки;
 d) эки миң алты жүз отуз тогуз;
 e) үч миң беш жүз алтымыш үч;
 f) отуз миң жүз кырк сегиз;
 g) он миң токсон сегиз;

- h) токсон тогуз миң тогуз жүз токсон тогуз;
- i) жүз жыйырма беш миң алтымыш бир;

Чыгарылыштын үлгүсү. Көп орундуу сандарды окуганда жана жазганда, удаалаш ар бир үч цифра бир классты түзөөрүн эстен чыгарбашыбыз керек. Биринчи үч разряд: бирдиктер ондуктар жана жүздүктөр – бирдиктер классын түзүшөт. Кийинки үч разряд: миңдиктин бирдиги, миңдиктин ондугу, миңдиктин жүздүгү – миңдиктер классын түзүшөт, ж.б.

Сандын жазылышында ар бир класста үчтөн разряд болгондуктан жазууда үч цифра колдонулат. Эгерде сандын кайсы бир разряддык бирдиги жок болсо, (окулушунда бул разряддын аты аталбайт) жазылышында бул разряддын ордуна нөл саны коюлат. Берилген санды цифра менен жазууда, жүз жыйырма беш миңди миңдиктер классына, алтымыш бирди бирдиктер классына жазабыз (бул класста жүздүк разрядына 0 цифрасы жазылат)

Демек, сандын жазылышы: 125 061 болот.

- j) жүз жыйырма миң кырк;
- к) эки жүз он тогуз миң беш;
- l) эки жүз үч миң;
- m) үч жүз миң бир

Чыгарылыштын үлгүсү: Эгерде берилген санда кайсы бир класстын разряддык бирдиктери жок болсо, анда бул класстын разряддарынын ордунда үч нөл жазылат. Окулуп жатканда бул класстын аталышы айтылбай калат. «Эки жүз үч миң» цифра менен мындайча жазылат, 203 000.

5) Көп орундуу сандарды окугула.

- a) 911
- b) 703
- c) 998;
- d) 1002;
- e) 3459;
- f) 2347;
- g) 5042;
- h) 2500;
- i) 5050;
- j) 10000;
- k) 10005;
- l) 19239;
- m) 78340;
- n) 57001;
- o) 10010;
- p) 50100;
- q) 67001;
- r) 100000.
- s) 98005;

Чыгарылыштын үлгүсү: Көп орундуу сандарды окуу ыңгайлуу болушу үчүн класстардын бош жер калтырылат. Мисалы, 98005 санын окуу үчүн, адегенде классты ажыратып алуу ыңгайлуу: 98 005. Андан кийин ар бир класстын разряддарын солдон оңду көздөй окуйбуз: 98 миң 5.

6) Сандарды салыштыргыла.

a) 456 ... 457	d) 1276 ... 1301	g) 8016 ... 8017	k) 98708 ... 98705
b) 1001... 987	e) 2945 ... 2898	h) 9999 ... 10000	l) 903875 .. 904875
c) 999 ... 1025	f) 4575 ... 4565	i) 10001 ... 10010	m) 89898 ... 88989
		j) 45232 ... 45232	n) 99999 ... 100000

Чыгарылыштын үлгүсү к): Сандарды салыштырууда: алгач көп сандагы разряддардын санын аныктап алабыз: разряддардын саны чоң болсо сан чоң болот (бул кадамда ар бир разряддын бирдиктеринин санын текшерүү зарыл эмес). Берилген сандардагы разряддардын саны бирдей, алар бешөө, б.а. беш орундуу сандар. Сандардагы разряддардын саны бирдей болгондуктан экинчи кадамга өтөбүз – жогорку разряддан баштап ар бир разряддагы бирдиктердин санын салыштырабыз. Разряддагы ар түрдүү сандагы бирдиктерди табаарыбыз менен салыштыруу бүтүрүп, белгисин койобуз.

Он миңдик, миңдик, жүздүк, ондук разряддарда бирдиктердин саны бирдей, бир гана бирдиктер разрядында ар кандай санда, биринчи санда 8 бирдик, экинчи санда 5 бирдик, болгондуктан, 98708 саны 98705 санынан **чоң**, «>» белгисин коёбуз.

Жообу: 98708 > 98705.

Экинчи деңгээл**1) Сандарды жазгыла.**

- a) эки жүз отуз алты миң жүз кырк беш;
- b) беш жүз алтымыш сегиз миң эки жүз беш;
- c) алты жүз элүү бир миң беш жүз эки;
- d) эки жүз беш миң алты жүз отуз тогуз;
- e) үч жүз миң беш жүз алтымыш үч;
- f) төрт жүз отуз миң кырк сегиз;
- g) беш жүз миң токсон сегиз;
- h) төрт жүз отуз миң бир;
- i) сегиз жүз жыйырма миң кырк;
- j) тогуз жүз миң беш;
- k) жүз миң он;
- l) тогуз жүз токсон миң жүз.

Жооптору:

a) 236 145;	i) 430 001	d) 205 639	l) 100 010
h) 500 098	c) 651 502	k) 900 005	f) 430 048
b) 568 205	j) 820 040	e) 300 563	m) 990 100

- 2) 642 756 санындагы «миңдиктин жүздүгүндө» кайсы цифра турат?
- 3) 705 231 санындагы «миңдиктин ондугунда» кайсы цифра турат?
- 4) 345 900 санындагы «миңдиктин бирдигинде» кайсы цифра турат?
- 5) 200 110 санынын «жүздүгүн» кайсы цифра көрсөтүп турат?
- 6) 700 200 санындагы «ондукту» кайсы цифра көрсөтүп турат?
- 7) 301 083 санындагы «бирдикти» кайсы цифра көрсөтүп турат?

Жооптору:

2) 6	3) 0	4) 5	5) 1	6) 0	7) 3

8) Сандарды салыштыргыла.

- a) 274562 ... 27456
- b) 70178 ... 630271
- c) 100001 ... 99999
- d) 999999 ... 1000000
- e) 174562 ... 183001
- f) 357567 ... 356567
- g) 701678 ... 701608
- h) 452318 ... 452319
- i) 100001 ... 100010
- j) 987951 ... 987051
- k) 898989 ... 898989
- l) 904 875 .. 904 895

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды салыштырууда: алгач, бул сандардагы разряддардын санын текшерүү керек: разряддардын саны көп болгон сан чоң болот (бул кадамда ар бир разряддагы бирдиктерди текшерүүнүн кажети жок). Берилген сандарда разряддардын (цифралардын) саны бирдей, ар биринде алтыдан. Демек, разряддардын саны бирдей болгондуктан кийинки кийинки кадамга өтөбүз - эң жогорку разряддан баштап бирдиктердин санын салыштырабыз. Бирдей эмес болгон тийиштүү разряддагы бирдикти табаарыбыз менен белгини коюп, салыштырууну бүтүрөбүз. Ондуктар разрядында бирдей эмес бирдиктер бар, биринчи санда 7 бирдик, ал эми экинчисинде 9 бирдик болгондуктан, 904 875 саны 904 895 санынан кичине болот, жана «<» белгисин коёбуз.

Жообу: $904\ 875 < 904\ 895$.

9) Сандарды кемүү тартибинде жайгаштыргыла:

- a) 126470, 12647, 126407, 126047, 12607;
- b) 325114, 325014, 32514, 325142, 325102;
- c) 512738, 521006, 521046, 527318, 520264;
- d) 100321, 110032, 10987, 110123, 101321;

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды кемүү тартибинде жазуу үчүн, адегенде сандарды разряддардын саны боюнча салыштырабыз. Бул жерде беш орундуу болгон жалгыз гана 10987 саны бар, калганы алты орундуу. Бул сан башка сандардан кичине болгондуктан катардын эң акыркысы болуп жазылат. Андан кийин биз башка сандарды жогорку разряддан баштап, ар бир разряддын бирдиктерин салыштырабыз. Миңдиктердин жүздүктөрү бирдей болгондуктан, миңдиктердин ондуктарын салыштырабыз. Мында 110032, 110123, сандары, 100321, 101321 сандарынан чоң. Адегенде, миңдиктеринин бирдиги окшош болгон алгачкы эки санды салыштырсак, алардын жүздүктөрүн салыштырууда $110123 > 110032$ экенин алабыз. Эми, кийинки эки санды салыштырсак, 101321 санында миңдигинин бирдиги 100321 санынын миңдигинин бирдигинен чоң экени көрүнүп турат. $101321 > 100321$ экени келип чыгат. Демек,

Жообу: 110123, 110032, 101321, 100321, 10987.

- e) 99978, 100001, 99987, 99998, 100000, 999999;
- f) 478214, 478024, 47824, 478215, 478201.

- i) үчүнчү класста 999 бирдик, экинчи класста 999 бирдик жана биринчи класста 999 бирдик ;
- j) төртүнчү класста 1 бирдик, үчүнчү класста 327 бирдик, экинчи класста 101 бирдик жана биринчи класста 981 бирдик.

2) Көп орундуу сандарды окугула.

- a) 911723296;
- b) 345912347;

Чыгарылыштын үлгүсү: Көп орундуу сандын жазылышын окуу үчүн, класстардын ортосун кичинекей боштук менен ажыратып жазабыз. Мисалы: 345912347 санын окуу үчүн, мындагы класстарды ажыратып алган ыңгайлуу: 345 912 347. Эми бул сандын ар бир классын разряддары боюнча солдон оңго карай окуп чыгабыз:

Жообу: 345 миллион 912 миң 347.

- c) 100205402;
- d) 250051050;
- e) 90009009;
- f) 78340001;
- g) 100100100;
- h) 1001001;
- i) 68000895;
- j) 2000002.

3) Сандарды жазгыла.

- a) беш миллион жүз отуз алты миң эки жүз кырк;
- b) он миллион жети жүз алтымыш тогуз миң жүз үч;
- c) эки миллион алты жүз элүү бир миң эки жүз эки;
- d) бир миллион жүз беш миң сегиз жүз кырк тогуз;
- e) үч жүз миллион үч жүз миң үч жүз үч;
- f) беш жүз миллион төрт жүз отуз миң кырк сегиз;
- g) эки жүз эки миллион жети жүз миң сегиз;
- h) төрт жүз миллион төрт жүз миң бир;
- i) сегиз жүз миллион жыйырма миң кырк;
- j) тогуз жүз миллион беш;
- k) жүз миллион жүз миң он;
- l) тогуз миллион токсон миң тогуз.

Жооптору:

a) 5 136 245;	d) 1 105 849;	g) 202 700 008;	j) 900 000 005;
b) 10 769 103;	e) 300 300 303;	h) 400 400 001;	k) 100 100 010;
c) 2 651 202;	f) 500 430 048;	i) 800 020 040;	l) 9 090 009.

4) Сандарды миңге чейин, он миңге чейин тегеректегиле.

- a) 136 245;
- b) 769 103;
- c) 251 202;
- d) 849 238;
- e) 530 303;
- f) 438 048;
- g) 791 008;
- h) 546 348;

Чыгарылыштын үлгүсү. Миңдикке чейин тегеректөө үчүн, кийинки разряддагы бирдиктен баштоо керек (Мисалы, ондукка чейин тегеректөөдө бирдиги 8, 5 тен чоң болгондуктан 1 саны ондукка 4 кө кошулат, ондук 5 чейин тегеректелет. Анда, 546 350 санын алабыз). Биздин учурда, эгерде сандын жүздүгү 500 гө барабар же андан чоң болсо, тегеректөөнү чоңу менен, эгерде 500 дөн кичине болсо кечи менен алабыз. 546 348 санында жүздүгү 500 санынан кичине болгондуктан тегеректөө кечи менен алынат. Жазылышында миңдик разряды өзгөрүүсүз калат (мурунку боюнча), ал эми калган разряддар ноль менен алмаштырылат, 546 348 ≈ 546 000. Миңдиктин ондугуна чейин тегеректөө үчүн кийинки разрядды кароо керек. Эгерде миңдиктин бирдиги 5 000 дөн кичине болсо миңдиктин ондугу кечи менен, 5 000 ге барабар же андан чоң болсо, ондугу ашыгы менен тегеректейбиз. Демек, 546 348 санында 40 миңди 50 миңге алмаштырабыз, 546 348 санында миңдиктин саны 5 000 дөн чоң, ошондуктан миңдиктин ондугун ашыгы менен тегеректейбиз, 40 миңди 50 миң менен, ал эми андан кийинки разряддарды нөлдөр менен алмаштырабыз, 546 348 ≈ 550 000.

- i) 895 058;
- j) 9 382 325;
- к) 1 123 010;
- l) 9 096 327.

5) Сандарды салыштыргыла.

- a) 437562 ... 4375620
- b) 2701781 ... 630271
- c) 1000000 ... 999999
- d) 9999999 ... 10000000
- e) 1745624 ... 1830014
- f) 9575671 ... 9565671
- g) 7017082 ... 7016082
- h) 8452318 ... 8452318
- i) 1100001 ... 1100010
- j) 9879512 ... 9879412

Чыгарылыштын үлгүсү: Сандарды салыштырууда: алгач, берилген сандардагы разряддардын санын текшеремиз: кайсы санда разряддар көп болсо, ошол сан чоң болот (мында ар бир разряддын бирдигин текшерүүнүн кажети жок). Берилген сандарда разряддардын саны бирдей, жети орундуу сан. Сандардагы разряддардын саны бирдей болгондуктан кийинки кадамга өтөбүз – жогорку разряддан баштап ар бириндеги бирдиктерди салыштырып баштайбыз. Бирдиктери бирдей эмес болгон разрядды табаарыбыз менен салыштыруу белгисин коюп, процессти бүтүрөбүз. Жүздүк разрядында бирдей эмес бирдиктер, биринчисинде 5, экинчисинде 4. Демек, 9879523 саны, 9879423 санына караганда чоң болуп калат, ошондуктан «>» белгисин коебуз,

Жообу: 9879512 > 9879412.

- к) 3105875 ... 3105 895
- l) 56565656 ... 65656565.

4-КЛАСС. ЧОНДУКТАРДЫН ЧЕН БИРДИКТЕРИ, АЛАР МЕНЕН БОЛГОН АРИФМЕТИКАЛЫК АМАЛДАР (КМ, М, ДМ, СМ, ММ, Т, Ц, КГ, ГР, СААТ, МИН, СЕК)

Биринчи деңгээл

- 1) мм ге айландыргыла:
2 см; 6 см 5 мм; 8 см 3 мм; 20 см; 15 см 3 мм; 17 см 2 мм; 1 дм; 2 дм 2 см;
9 дм 8 см 3 мм.
- 2) см ге айландыргыла:
1 дм; 3 дм; 9 дм 2 см; 10 дм; 20 дм 5 см; 32 дм 4 см; 50 дм 2 см; 62 дм 3 см.
- 3) Метр жана сантиметрге айландыргыла:
200 см; 256 см; 609 см; 802 см; 320 см; 1000 см; 5000 см.
- 4) Сантиметрге айландыргыла:
1 м 35 см; 2 м 56 см; 32 м 6 см; 54 м 3 см; 30 м 24 см; 54 м 15 см.
- 5) Километр жана метрге айландыргыла:
1 000 м; 1 056 м; 2 600 м; 3 402 м; 4 024 м; 5 001 м;
- 6) Метрге айландыргыла:
1 км; 1 км 200 м; 2 км 205 м; 2 км 310 м; 7 км 23 м; 6 км 5 м, 10 км.
- 7) Центнер жана килограммга айландыргыла:
300 кг; 840 кг; 102 кг; 640 кг; 509 кг; 701 кг; 830 кг.
- 8) Килограммга айландыргыла:
1 т; 1 т 500 кг; 3 т 280 кг; 5 т 60 кг; 8 т 50 кг; 7 т 3 кг; 4 т 2 кг; 1000 г; 2000 г; 3250 г;
4050 г.
- 9) Тонна жана килограммга айландыргыла:
3000 кг; 2700 кг; 3340 кг; 5069 кг; 7001 кг, 8030 кг.
- 10) Минутага айландыргыла:
60 с; 120 с; 360 с; 300 с; 420 с; 1саат; 3 саат; 2 саат 15 мин; 3 саат 30 мин:
- 11) Секундага айландыргыла:
1 мин; 2 мин; 2 мин 30 с; 1 мин 1 с; 1 мин 10 с; 5 мин; 6 мин 15 с

Жооптору:

- 1) 20 мм; 65 мм; 83 мм; 200 мм; 153 мм; 172 мм; 100 мм; 220 мм; 983 мм.
 - 2) 10 см; 30 см; 92 см; 100 см; 205 см; 324 см; 502 см; 623 см.
 - 3) 2 м; 2 м 56 см; 6 м 9 см; 8 м 2 см; 3 м 20 см; 10 м; 50 м.
 - 4) 135 см; 256 см; 3206 см; 5403 см; 3024 см; 5415 см.
 - 5) 1 км; 1 км 56 м; 2 км 600 м; 3 км 402 м; 4 км 24 м; 5 км 1 м.
 - 6) 1000 м; 1200 м; 2205 м; 2310 м; 7023 м; 6005 м, 10 000 м.
 - 7) 3 ц; 8 ц 40 кг; 1 ц 2 кг; 6 ц 40 кг; 5 ц 9 кг; 7 ц 1 кг; 8 ц 30 кг.
 - 8) 1000 кг; 1500 кг; 3280 кг; 5060 кг; 8050 кг; 7003 кг; 4002 кг; 1 кг; 2 кг; 3 кг 250 г;
4 кг 50 г.
 - 9) 3 т ; 2 т 700 кг; 3 т 340 кг; 5 т 69 кг; 7 т 1 кг, 8 т 30 кг.
 - 10) 1 мин; 2 мин; 6 мин; 5 мин; 7 мин; 60 мин; 180 мин; 135 мин; 210 мин
 - 11) 60 с; 120 с; 150 с; 61 с; 70 с; 300 с; 375 с.
- 12) Салыштыргыла.
- a) 2 см ... 20 мм;
 - b) 6 см 5 мм ... 64 мм;
 - c) 8 см 3 мм ... 84 мм;
 - d) 15 см 3 мм ... 152 мм;

Чыгарылыштын үлгүсү. Эки чоңдукту салыштыруу үчүн, бир чоңдукту экинчисине айландыруу менен аларды бирдей чен бирдиктерине алып келүү керек (майдалоо ыңгайлуу) $1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$; $10 \text{ см} = 100 \text{ мм}$; $15 \text{ см } 3 \text{ мм} = 150 \text{ мм} + 3 \text{ мм} = 153 \text{ мм}$; $153 \text{ мм} > 152 \text{ мм}$.
Демек, $15 \text{ см } 3 \text{ мм} > 152 \text{ мм}$.

- e) 1 дм 1 мм ... 100 мм;
- f) 2 дм 2 см ... 202 мм.
- g) 3 дм ... 20 см;
- h) 8 дм 1 см ... 81 см;
- i) 10 дм ... 98 см;
- j) 200 см ... 2 м;
- k) 2 м 56 см ... 255 см;
- l) 609 см ... 6 м;
- m) 8 м 2 см ... 801 см;
- n) 1 м 35 см ... 1 м 40 см;
- o) 3 м 65 см ... 3 м 7 см;
- p) 1 км ... 100 м;
- q) 1000 м ... 1 км;
- r) 1 км 200 м ... 1201 м;
- s) 2 км 205 м ... 2204 м;

Чыгарылыштын үлгүсү. 2 км 205 м ди метрге айландырабыз.

$2 \text{ км} = 2000 \text{ м}$;

$2 \text{ км } 205 \text{ м} = 2000 \text{ м} + 205 \text{ м} = 2205 \text{ м}$. $2205 > 2204$. Демек, $2 \text{ км } 205 \text{ м} > 2204 \text{ м}$

- t) 7 023 м ... 7 км 230 м;
- u) 6 км 5 м ... 6 км 50 м.

13) Салыштыргыла.

- a) 300 кг ... 3 ц;
- b) 8 ц 30 кг ... 803 кг;
- c) 102 кг ... 1 ц 20 кг;
- d) 640 кг ... 6 ц 50 кг;
- e) 509 кг ... 5 ц 90 кг;
- f) 701 ... 7 ц 1 кг.
- g) 1 т ... 1001 кг;
- h) 2 т 500 кг ... 2500 кг;
- i) 3 т 281 кг ... 3280 кг;

Чыгарылыштын үлгүсү: 3 т 281 кг ды килограммга айландырабыз.

$1 \text{ т} = 1000 \text{ кг}$;

$3 \text{ т} = 3000 \text{ кг}$; $3 \text{ т } 281 \text{ кг} = 3000 \text{ кг} + 281 \text{ кг} = 3281 \text{ кг}$; $3281 \text{ кг} > 3280 \text{ кг}$.

Демек, $3 \text{ т } 281 \text{ кг} > 3280 \text{ кг}$;

- j) 8 т 50 кг ... 8 т 5 кг;
- k) 7 300 кг ... 7 030 кг.
- l) 1 000 г ... 1 кг;
- m) 2 кг 200 г ... 2 000 г;
- n) 3 000 г ... 3 кг 3 г.
- o) 3 саат ... 180 мин;
- p) 2 саат 15 мин ... 130 мин;
- q) 430 мин ... 7 ч 10 мин;
- r) 4 мин жана 230 с;

- s) 2 мин 30 с ... 2 мин 3 с;
- t) 1 мин 1 с ... 100 с;
- u) 601 с ... 10 мин 10 с.

Чыгарылыштын үлгүсү. 10 мин 10 с секундага айландырабыз. 1 мин = 60 с;
 10 мин = 60 с • 10 = 600с; 10 мин 10 с = 600 с + 10 с = 610 с.
 601 с < 610 с. Демек, 601 с < 10 мин 10 с.

14) Кошууну жана кемитүүнү аткаргыла.

- a) 2 см 20 мм + 30 мм;
- b) 6 см 5 мм + 3 см 4 мм;
- c) 5 см 3 мм + 6 см 4 мм;

Чыгарылыштын үлгүсү.

Сантиметр жана миллиметр менен берилген чен бирдиктерди кошуу керек. Мындай эсептөөнү оозеки аткарсан болот (сантиметр жана миллиметр боюнча маанилерин өз-өзүнчө кошуп алабыз).

Демек, 5 см 3 мм + 6 см 4 мм = 11 см 7 мм.

- d) 5 см 3 мм + 6 см 8 мм;
- e) 28 см 6 мм + 5 см 7 мм;
- f) 1 дм 1 см + 10 дм 9 см;
- g) 3 дм 2 см + 17 дм 9 см.
- h) 23 дм 9 см + 48 дм 7 см;

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул сумманы оозеки аткаруу кыйыныраак болот. Жазуу жүзүндө аткарабыз. Адегенде чен бирдиктерин бирдей болгон майда бирдиктерге алып келип алып:

23 дм 9 см = 239 см;

48 дм 7 см = 487 см.

Кадимки үч орундуу сандарды кошкондой эле мамыча түрүндө кошобуз (же кемитебиз).

	2	3	9		
+	4	8	7		
	7	2	6		

Алынган натыйжаны дециметр жана сантиметрге айландырабыз, 726 см = 72 дм 86 см. Демек, 23 дм 9 см + 48 дм 7 см = 72 дм 6 см.

- i) 17 м 60 см - 13 м 7 см;
- j) 1 км - 1000 м;
- k) 1 км 600 м - 200 м;
- l) 2 км 205 м - 1 км 204 м;
- m) 2 ц 13 кг + 5 ц 82 кг;
- n) 7 ц 85 кг + 11 ц 63 кг;
- o) 9 ц 37 кг - 7 ц 69 кг;

Чыгарылыштын үлгүсү. 9 ц 37 кг = 937 кг;
 7 ц 69 кг = 769 кг.

	9	3	7		
-	7	6	9		
	1	6	8		

168 кг = 1 ц 68 кг. Натыйжада

9 ц 37 кг - 7 ц 69 кг = 1 ц 68 кг ды алдык

- p) 8 ц 45 кг - 6 ц 58 кг;
- q) 3 т 200 кг + 600 кг;
- r) 2 т 380 кг + 3 т 100 кг;
- s) 3 саат 25 мин + 30 мин;
- t) 7 саат 40 мин - 35 мин;
- u) 7 саат 45 мин - 2 ч 35 мин.
- v) 8 м 20 см - 10 см;
- w) 7 м 56 см - 5 м 25 см;
- x) 6 м 69 см - 4 м 78 см;
- y) 8 м 20 см - 8 м 9 см;
- z) 7 м - 35 см;

Жооптору:

- a) 2 см 50 мм;
- b) 9 см 9 мм;
- c) 11 см 7 мм;
- d) 12 см 1 мм;
- e) 34 см 3 мм;
- j) 0;
- k) 1 км 400 мм;
- l) 1 км 1 м;
- m) 7 ц 95 кг;
- n) 19 ц 48 кг;
- s) 3 с 55 мин;
- t) 7 с 5 мин;
- u) 5 с 10 мин.
- v) 8 м 10 см;
- w) 2 м 31 см;

Жооптору:

f) 2 дм 1 см;	o) 9 ц 60 кг;	x) 50 мин;
g) 8 дм;	p) 8 ц 40 кг;	y) 1 с 10 мин;
h) 4 дм 1 см;	q) 6 ц;	z) 41 мин.
i) 9 м 60 см;	r) 1 ц 23 кг;	

Экинчи деңгээл

- 1) Километр жана метрге айландыргыла:
1 235 м; 2 056 м; 32 659 м; 54 302 м; 30 204 м; 542 025 м; 782 001 м.
- 2) Метрге айландыргыла:
3 км; 12 км; 5 км 325 м; 8 км 310 м; 9 км 23 м; 15 км 5 м, 134 км 1 м.
- 3) м, дм жана см ге айландыргыла:
90 дм; 36 дм 2 см; 900 дм; 995 дм; 1000 см; 2534 см; 3240 см; 4032 см; 5002 см; 6200 см.
- 4) Миллиметрге айландыргыла:
38 см; 67 см 5 мм; 180 см 3мм; 2 дм 3 см; 5 дм 3 см; 7 дм 5 см 2 мм; м 4 дм; 6 м 2 дм 5 см; 9 дм 8 см.
- 5) Килограммга айландыргыла:
7 т; 4 т 5 ц; 3 т 2 ц 28 кг; 5 т 6 кг; 57 ц; 800 ц; 78 ц 30 кг; 300 ц 3 кг; 4000 г; 5000 г; 12 000 г.
- 6) Тонна жана килограммга айландыргыла:
38 000 кг; 18 745 кг; 6340 кг; 25 069 кг; 78 001 кг, 128 030 кг.
- 7) Центнер жана килограмм га айландыргыла:
328 кг; 845 кг; 1002 кг; 6 340 кг; 5069 кг; 7801 кг, 8030 кг;
- 8) Минутага айландыргыла:
3600 с; 3000 с; 1200 с; 3 саат 40 мин; 2 саат 35 мин; 5 саат 40 мин.
- 9) Секундага айландыргыла:
1 мин 38 с; 6 мин; 12 мин 37с; 1 саат 1 мин; 1 саат 30 мин 50 с.

Жооптору:

- 1) 1 км 235 м; 2 км 056 м; 32 км 659 м; 54 км 302 м; 30 км 204 м; 542 км 025 м; 782 км 001 м.
 - 2) 3 000; 12 000; 5 325 м; 8 310 м; 9 023 м; 15 005 м, 134 001 м.
 - 3) 9 м; 3 м 6 дм 2 см; 90 м; 90 м 9 дм 5 см; 10 м или 100 дм; 25 м 3 дм 4 см; 32 м 4 дм или 32 м 40 см; 40 м 3 дм 2 см; 50 м 2 см; 62 м или 620 дм.
 - 4) 380 мм; 675 мм; 1803 мм; 230 мм; 530 мм; 752 мм; 4 400 мм; 6250 мм; 980 мм.
 - 5) 7 000 кг; 4 500 кг; 3 228 кг; 5 006 кг; 5 700 кг; 80 000 кг; 7 830 кг; 30003 кг; 4 кг; 5 кг; 12 кг.
 - 6) 38 т; 18 т 745 кг; 6 т 340 кг; 25 т 69 кг; 78 т 1 кг, 128 т 30 кг.
 - 7) 3 ц 28 кг; 8 ц 45 кг; 10 ц 2 кг; 63 ц 40 кг; 50 ц 69 кг; 78 ц 1 кг; 80 ц 30 кг;
 - 8) 60 мин; 50 мин; 20 мин; 220 мин; 155 мин; 340 мин.
 - 9) 98 с; 360 с; 757с; 3660 с; 5450 с
- 10) Салыштыргыла:
- a) 1 456 м ... 1 км 456 м;
 - b) 3 048 м ... 4 км;
 - c) 33 км ... 32 659 м;
 - d) 643 025 м ... 643 км 025 м;

- e) 70 дм ... 8 м;
- f) 36 дм ... 3 м 6 дм;
- g) 500 дм ... 50 м;
- h) 885 дм ... 80 м 8 дм;
- i) 200 см ... 2 м 50 см;
- j) 2534 см ... 26 м;
- k) 3240 см ... 32 м 50 см;

Чыгарылыштын үлгүсү: Эки чен бирдиктерди салыштырууда, бир чен бирдикти экинчисине айландыруу менен аларды бирдей чен бирдикке алып келүү керек (майдалоо ыңгайлуу).

$1 \text{ м} = 100 \text{ см}$, $32 \text{ м} = 3200 \text{ см}$, $32 \text{ м } 50 \text{ см} = 3200 \text{ см} + 50 \text{ см} = 3250 \text{ см}$.

$3240 \text{ см} < 3250 \text{ см}$. Демек, $3240 \text{ см} < 32 \text{ м } 50 \text{ см}$;

- l) 42 см ... 420 мм;
- m) 67 см 5 мм ... 675 мм;
- n) 183 мм ... 18 см 3 мм;
- o) 78 см 2 мм ... 781 мм;
- p) 621 мм ... 6 дм 20 мм;
- q) 900 мм ... 9 дм 1 мм.

Чыгарылыштын үлгүсү: $1 \text{ дм} = 100 \text{ мм}$; $9 \text{ дм} = 900 \text{ мм}$; $9 \text{ дм } 1 \text{ мм} = 900 \text{ мм} + 1 \text{ мм} = 901 \text{ мм}$; $900 \text{ мм} < 901 \text{ мм}$. Демек, $900 \text{ мм} < 9 \text{ дм } 1 \text{ мм}$.

11) Салыштыргыла:

- a) 7 т 1 кг ... 7 000 кг;
- b) 4 т 511 кг ... 4 510 кг;
- c) 3 228 кг ... 3 т 300 кг;
- d) 5 700 кг ... 5 т 8 кг;
- e) 800 кг ... 8 ц;
- f) 7 ц 30 кг ... 700 кг;
- g) 30 ц 3 кг ... 3 003 кг;

Чыгарылыштын үлгүсү: 30ц 3 кг ды килограммга айландырабыз.

$1 \text{ ц} = 100 \text{ кг}$; $30 \text{ ц} = 3000 \text{ кг}$; $30 \text{ ц } 3 \text{ кг} = 3000 \text{ кг} + 3 \text{ кг} = 3 003 \text{ кг}$;

$3 003 \text{ кг} = 3 003 \text{ кг}$.

Демек, $30 \text{ ц } 3 \text{ кг} = 3 003 \text{ кг}$;

- h) 5028 кг ... 50 ц 3 кг;
- i) 6 т ... 600 ц;
- j) 2 т 4 ц ... 240 ц;
- k) 650 ц ... 6 т 51 ц;
- l) 2340 ц ... 24 т;
- m) 485 мин ... 8 саат;
- n) 567 мин ... 9 саат 20 мин;
- o) 3 с 20 мин ... 190 мин;
- p) 5 с 40 мин жана 360 мин;

Чыгарылыштын үлгүсү: 5 саат 40 минутаны минутага айландырабыз.

$1 \text{ саат} = 60 \text{ мин}$; $5 \text{ саат} = 60 \text{ мин} \cdot 5 = 300 \text{ мин}$;

$5 \text{ саат } 40 \text{ мин} = 300 \text{ мин} + 40 \text{ мин} = 340 \text{ мин}$. $340 \text{ мин} < 360 \text{ мин}$.

Демек, $5 \text{ саат } 40 \text{ мин} < 360 \text{ мин}$.

- q) 3 600 с жана 1 саат.

12) Кошууну жана кемитүүнү аткаргыла:

- a) $5 \text{ км } 100 \text{ м} + 300 \text{ м} =$
 b) $12 \text{ км } 025 \text{ м} + 235 \text{ м} =$
 c) $23 \text{ км } 356 \text{ м} + 8 \text{ км } 243 \text{ м} =$

Чыгарылыштын үлгүсү: Километр жана метрди кошуу керек. Мындай эсептөөнү оозеки аткарсак болот (километр жана метр менен берилген маанилерди өз-өзүнчө кошуп алабыз). Демек, $23 \text{ км } 356 \text{ м} + 8 \text{ км } 243 \text{ м} = 31 \text{ км } 599 \text{ м}$.

- d) $3 \text{ км } 170 \text{ м} + 6 \text{ км } 545 \text{ м} =$
 e) $4 \text{ км } 48 \text{ м} + 7 \text{ км } 138 \text{ м} =$
 f) $23 \text{ км } 124 \text{ м} + 3 \text{ км } 959 \text{ м} =$
 г) $18 \text{ км } 546 \text{ м} + 23 \text{ км } 675 \text{ м} =$

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул сумманы оозеки табуу татаалыраак. Жазуу жүзүндө аткарабыз. Алгач чен бирдиктерди бирдей бирдикке алып келебиз. Алардын ирисин майдалайбыз:

$18 \text{ км } 546 \text{ м} = 18546 \text{ м}; 23 \text{ км } 675 \text{ м} = 23675 \text{ м}$.

Кадимки көп орундуу сандарды кошкондой эле мамыча түрүндө кошобуз (же кемитебиз).

	1	8	5	4	6
+	2	3	6	7	5
	4	2	2	2	1

Алынган натыйжаны ирилетебиз,

$42221 \text{ км} = 42 \text{ км } 221 \text{ м}$ ди алабыз

Демек, $18 \text{ км } 546 \text{ м} + 23 \text{ км } 675 \text{ м} = 42 \text{ км } 221 \text{ м}$.

- h) $5 \text{ м } 78 \text{ см} - 67 \text{ см} =$
 i) $7 \text{ м } 53 \text{ см} - 3 \text{ м } 32 \text{ см} =$
 j) $12 \text{ м } 36 \text{ см} - 2 \text{ м } 45 \text{ см} =$
 k) $23 \text{ м } 45 \text{ см} - 22 \text{ м } 67 \text{ см} =$
 l) $5 \text{ ц } 73 \text{ кг} + 7 \text{ ц } 8 \text{ кг} =$
 m) $7 \text{ ц } 58 \text{ кг} + 11 \text{ ц } 66 \text{ кг} =$
 n) $29 \text{ ц } 37 \text{ кг} + 38 \text{ ц } 69 \text{ кг} =$
 o) $4 \text{ кг} - 450 \text{ г} =$
 p) $26 \text{ кг } 480 \text{ г} - 7 \text{ кг } 950 \text{ г} =$
 q) $78 \text{ кг } 820 \text{ г} - 8 \text{ кг } 840 \text{ г} =$
 r) $57 \text{ кг } 650 \text{ г} - 38 \text{ кг } 563 \text{ г} =$

Чыгарылыштын үлгүсү: $57 \text{ кг } 650 \text{ г} = 57650 \text{ г}; 38 \text{ кг } 563 \text{ г} = 38563 \text{ г}$.

	5	7	6	5	0
-	3	8	5	6	3
	1	9	0	8	7

$19087 \text{ г} = 19 \text{ кг } 087 \text{ г}$.

$57 \text{ кг } 650 \text{ г} - 38 \text{ кг } 563 \text{ г} = 19 \text{ кг } 87 \text{ г}$. деген натыйжаны алдык

- s) $5 \text{ т } 325 \text{ кг} + 746 \text{ кг} =$
 t) $9 \text{ т } 385 \text{ кг} + 6 \text{ т } 135 \text{ кг} =$
 u) $12 \text{ т } 321 \text{ кг} + 10 \text{ т } 768 \text{ кг} =$
 v) $1 \text{ саат } 35 \text{ мин} + 45 \text{ мин} =$
 w) $3 \text{ саат } 25 \text{ мин} + 7 \text{ саат } 40 \text{ мин} =$
 x) $2 \text{ саат} - 45 \text{ мин} =$
 y) $13 \text{ саат } 20 \text{ мин} - 8 \text{ саат } 45 \text{ мин} =$

13) Көбөйтүүнү жана бөлүүнү аткаргыла.

a) $4 \text{ км } 100 \text{ м} \cdot 3 =$

Чыгарылыштын үлгүсү: 4 км 100 м ди 3 кө көбөйтүү деген эмне? Эсептөө кадимкидей көбөйтүү менен аткарылышы мүмкүн же берилген чен бирдиктерди үч жолу кошуу менен да аткарылат. Көбөйтүүнү (же кошууну) оозеки түрдө аткарабыз.

$4 \text{ км } 100 \text{ м} \cdot 3 = 12 \text{ км } 300 \text{ м}.$

b) $2 \text{ км } 105 \text{ м} \cdot 5 \text{ м} =$

c) $3 \text{ км } 356 \text{ м} \cdot 8 =$

d) $12 \text{ км } 170 \text{ м} \cdot 6 =$

e) $6 \text{ м } 48 \text{ см} : 2 =$

f) $9 \text{ м } 63 \text{ см} : 3 =$

g) $12 \text{ м } 36 \text{ см} : 4 =$

h) $20 \text{ м } 45 \text{ см} : 5 =$

i) $5 \text{ ц } 23 \text{ кг} \cdot 4 =$

j) $7 \text{ ц } 18 \text{ кг} \cdot 5 =$

k) $60 \text{ ц } 98 \text{ кг} \cdot 8 =$

Чыгарылыштын үлгүсү: Бул көбөйтүүнү оозеки аткаруу кыйыныраак болгондуктан жазуу жүзүндө көбөйтөбүз. Чен бирдиктерди санга көбөйтүү кадимки сандарды көбөйтүү сыяктуу эле аткарылат. Ирилерди майдалайбыз жана берилген санга көбөйтөбүз. $60 \text{ ц } 98 \text{ кг} = 6098 \text{ кг}$

		6	0	9	8
	x				8
	4	8	7	8	4

Алынган натыйжаны ирилетебиз.

$48784 = 487 \text{ ц } 84 \text{ кг}.$ Демек, $60 \text{ ц } 98 \text{ кг} \cdot 8 = 487 \text{ ц } 84 \text{ кг}.$

l) $9 \text{ т } 7 \text{ ц} \cdot 6 =$

m) $2 \text{ т } 4 \text{ ц} \cdot 8 =$

n) $5 \text{ т } 3 \text{ ц} \cdot 7 =$

o) $5 \text{ кг } 450 \text{ г} : 5 =$

p) $6 \text{ кг } 480 \text{ г} : 6 =$

q) $16 \text{ кг } 720 \text{ г} : 8 =$

r) $15 \text{ т } 324 \text{ кг} : 3 =$

s) $21 \text{ т } 63 \text{ кг} : 7 =$

t) $18 \text{ т } 36 \text{ кг} : 9 =$

u) $5 \text{ саат } 5 \text{ мин} \cdot 5 =$

v) $3 \text{ саат } 25 \text{ мин} \cdot 7 =$

w) $2 \text{ саат } 15 \text{ мин} \cdot 6 =$

x) $5 \text{ саат } 50 \text{ мин} : 7 =$

y) $10 \text{ саат } 30 \text{ мин} : 9 =$

Чыгарылыштын үлгүсү: Саатты минутага айландырабыз, 10саат 30мин=630мин. Эми бөлүүнү аткарабыз: $630 : 9 = 70.$ Кайрадан саат жана минутага которобуз, 70 мин = 1 саат 10 мин. Демек, $10 \text{ саат } 30 \text{ мин} : 9 = 1 \text{ саат } 10 \text{ мин}.$

- 1) Азамат менен Мээрим мектепке саат 8 ден 20 минута өткөндө жөнөштү. Мектепке саат 9 дан 05 минута өткөндө келишти. Алардын ар бири канча убакыт жолдо болгон?
- 2) Спорт залында машыгуу 15 саат 30 минутада башталат. Мээрим машыгуу башталганга чейин 15 минута калганда залга барып калышы керек. Үйдөн спорт залына чейинки жолго 50 минута убакыт кетет. Мээрим белгиленген убакытта залда болушу үчүн саат канчада үйдөн чыгуусу керек?
- 3) Фильмдин сеансы 16 саат 45 минутада башталат. Нурбек иниси менен фильм башталганга чейин 10 минутага эртерээк барышы керек. Үйдөн кинозалга чейинки жолго 1 саат 5 минута убакыт кетет. Балдар үйүнөн саат канчада чыгышы керек?
- 4) Дүкөнгө алма, апельсин жана мандарин салынган үч контейнер мөмө-жемиш алып келишти. Алма салынган контейнердин массасы 6 ц 6 кг, мандарин салынгандын массасы 600 кг, ал эми апельсини бар контейнердин массасы 6 ц 60 кг. Кайсы жемиштен көбүрөөк алып келишкен? Эң аз алып келген кайсы жемиш болгон? Дүкөнгө бардыгы канча килограмм мөмө-жемиш алынып келинген?
- 5) Тик бурчтуктун периметри 19 дм 2 см, ал эми анын бир жагынын узуну 5 дм 9 см. Экинчи жагынын узунун тапкыла.
- 6) Квадраттын периметри 74 дм 4 см. Квадраттын жагынын узундугун тапкыла.
- 7) Азамат үйдөн мектепке чейинки аралыкты эсептеп чыкты. Ал аралык 649 м 86 см. болгон. Азамат окуу болгон күнү мектепке барып келгенге канча аралыкты басып өтөт?
- 8) Велосипедчен биринчи саатта 28 км 797 м, ал эми экинчи саатта 29 км 576 м. аралыкты өткөн. Велосипедчен бул эки саатта кандай аралыкты басып өткөн. Биринчи саатка караганда экинчи саатта канчага көп аралыкты өткөн?
- 9) 1 кг ундан 1 кг 600 г нан бышырылат. 7 кг ундан канча нан жасалат? 28 кг унданчы? 1 ц ундан? 1 т ундан канча нан жасалат?
- 10) 50 кг сүттөн 4 кг 200 г сыр алынат. 1 ц сүттөн канча сыр алынат? 1 т сүттөн, 3 т сүттөн канча сыр алынат?
Чыгарылыштын үлгүсү: ***) Центнерди килограмм аркылуу туюнталы: 1 ц = 100 кг. 50 кг сүттөн 4 кг 200 г сыр алынса, анда 100 кг сүттөн 100 кг 50 кг дан канчага көп болсо, ошончого көп сыр алынат.
1) $100 : 50 = 2$ (эсе) – көп сыр алынат;
2) $4 \text{ кг } 200 \text{ г} \cdot 2 = 8 \text{ кг } 400 \text{ г} - 100 \text{ кг сүттөн алынган сыр.}$

***) Майда чен бирдиктерге айландыралы: 1 т = 1000 кг, 4 кг 200 г = 4200 г.
1) $1000 : 50 = 20$ (эсе) - көп сыр алынат;
2) $4200 \cdot 20 = 84000$ (г) = 84 (кг) - 1 тонна сүттөн алынган сыр.

***) Майда чен бирдиктерге айландыралы: 3 т = 3000 кг, 4 кг 200 г = 4200 г.
3) $3000 : 50 = 60$ (эсе) - көп сыр алынат;
4) $4200 \cdot 60 = 252\ 000$ (г) = 252 (кг) - 3 тонна сүттөн алынган сыр.
- 11) 4 кг акталбаган таруудан 3 кг 100 г акталган таруу алынат. 100 кг акталбаган таруудан канча акталган таруу алынат? 3 центнерден канча алынат? 6 центнерден канча алынат?
- 12) Футбол дарбазасынын бийиктиги 2 м 40 см, бул хоккей дарбазасынын бийиктигинен 2 эсе чоң. Хоккей дарбазасынын бийиктиги канча?
- 13) 15 тонна 296 кг алманын түшүмү 478 бирдей ящикке салынган. Бир ящикке канча килограмм алма баткан?

- 14) 15 тонна 296 кг алманын түшүмү 478 бирдей ящикке салынышы керек болчу. Чоңураак ящиктерди сатып алгандыктан, мурункудан 2 эсе аз ящиктер кетти. Чоңураак ящиктерге канча килограмм алма батат, кичинесине канча килограмм алма батат?
- 15) Эки велосипедчен бир эле пункттан карама-каршы багытта бет алышты. 30 минутадан кийин алардын арасындагы аралык 13 км 800 метр болгон. Алардын биринин ылдамдыгы 240 м/мин. Экинчи велосипедчендин ылдамдыгы кандай болгон?
- 16) Аттын салмагы 500 кг, бул пилдин салмагына караганда 4 т 500 кг га кичине болгон. Жылкы пилден канча эсе жеңил?
- 17) Пилдин баласы 80 кг салмак менен төрөлгөн жана ай сайын бирдей салмак кошуп турган. Бир жылдан кийин анын салмагы 1 т 568 кг болгон. Пилдин баласы ай сайын канча салмак кошкон?
- 18) Зоопарктагы пил бир жумада 1 тонна 36 кг тамак жейт. Пилдин күнүмдүк табити өзгөрбөсө, 30 күнгө канча тамак керек болот?
- 19) Бир пасекада 45 бал челек, экинчисинде 38 болгон. Биринчи пасекадан экинчиге караганда 478 килограмм 100 граммга ашык бал жыйнашкан. Ар бир челекте бирдей бал болсо, ар бирөөнөн канча килограммдан бал алынган?
- 20) Бир пасекада 25 бал челек, экинчисинде 18 болгон. Биринчи пасекадан экинчиге караганда 477 килограмм 400 граммга ашык жыйнашкан. Ар бир бал челекте бирдей бал болсо, ар бирөөнөн канча килограммдан бал алынган?
Чыгарылыштын үлгүсү: Чоң чен бирдиктерин майдалайбыз, 477 кг 400 г = 477400 г. Биринчиден эмнени аныкташыбыз керек? Биринчи пасекадагы бал челектердин саны экинчи пасекага караганда канчага көп экенин аныктоо керек. Анадан кийин, ар бир бал челектен канча бал чогултулганын табабыз. Демек, тапшырманы аткаруу кадамдары төмөнкүдөй:
 1) $25 - 18 = 7$ (бал челек) – ушунчага биринчи пасекада экинчисине караганда көп;
 2) $477\ 400 : 7 = 68\ 200$ (г) – ар бир челектен алынган бал;
 3) $68\ 200 \cdot 25 = 1\ 705\ 000$ (г) = 1705 кг – биринчи пасекадан жыйналган бал;
 4) $68\ 200 \cdot 18 = 1\ 227\ 600$ (г) = 1227 кг 600 г – экинчи пасекадан жыйналган бал.
 Жообу: 1705 кг жана 1227 кг 600 г.
- 21) Прицептүү жук ташуучу машина менен 20 тонна 40 центнер көмүр ташуусу керек. Бир рейсте жук ташуучу машина менен 40 центнер, прицепте андан 2 эсе аз ташыйт. Бардык көмүрдү ташуу үчүн канча рейс жасоого туура келет?
- 22) Курулуш 96 тонна 40 центнер цемент, цементтен 3 эсе көп кум, 5 эсеге көп шагыл алынып келинген. Бетонго ар бир материалдардын төрттөн бир бөлүгү колдонулган. Курулушта канча цемент, кум жана шагыл калган?

Жооптору:

1) 45 мин;	12) 1 м 20 см;
2) 14 ч 25 мин;	13) 32 кг;
3) 15 ч 30 мин;	14) 64 кг; 32 кг;
4) апельсиндер көп, мандариндер аз алып келинген; 18 ц 66 кг;	15) 220 м/мин;
5) 3 дм 7 см;	16) в 10 раз;
6) 18 дм 6 см;	17) 124 кг;
7) 1299 м 72 см;	18) 31 т 80 кг;
8) 58 км 373 м; 779 м ге чоң;	19) 3073 кг 500 г; 2595 кг 400 г;
9) 11 кг 200 г; 44 кг 800 г; 160 кг; 1600 кг;	20) 1705 кг; 1277 кг 600 г;
10) 8 кг 400 г; 84 кг; 252 кг;	21) 34 рейс;
11) 77 кг 500г; 930 кг; 1860 кг; 232 кг 500 г; 465 кг;	22) 24 т 10 ц – цемент, 72 т 30 ц – кум, 120т 50 ц – шагыл.

4-КЛАСС. КЫЙМЫЛГА КАРАТА БЕРИЛГЕН МАСЕЛЕЛЕР

Биринчи деңгээл

Өтүлгөн жолду, ылдамдыкты жана убакытты аныктоого карата берилген маселелер

- a) Эртең мененки саат 8 де эки велосипедчен бири-бирин көздөй чыгышып, саат 13 тө жолугушкан. Жолугушууга чейин ар бир велосипедчен канча убакыт жол жүргөн?

- b) Эки айылдан бир эле убакытта бири-бирин көздөй велосипедчен менен мотоциклист чыгышты. Алар 50 мүнөттөн кийин жолугушту. Алардын кимиси жолукканга чейин көбүрөөк жол жүргөн? Жообуңарды түшүндүргүлө.

- c) Саякатчылар жел кайык менен биринчи күнү 150 км аралыкты сүзүп өтүштү, бул экинчи күнгө караганда 20 км ге жана үчүнчү күнгө караганда 3 эсеге көп. Саякатчылар үч күндө канча километр сүзүшкөн?
- d) Жеңил машина 2 саатта 90 км жол жүргөн. Ал ар бир саатта бирдей аралыкты басып өткөн. Жеңил машина 1 саатта канча километр жол жүргөн? 1 минутада кандай аралыкты басып өтөт (километрди метрге айландыргыла)?
- e) Автобус 3 саатта 240 км жол жүргөн. Ал кандай ылдамдык менен жүргөн? Автобус 1 минутада кандай аралыкты басып өтөт (километрди метрге айландыргыла).
- f) Поезд 3 саатта 180 км жол жүргөн. Поезд кандай ылдамдык менен жүргөн? Поезд 1 минутада кандай аралыкты басып өтөт (километрди метрге айландыргыла)?
- g) Таблицаны карап, ылдамдык жана убакыт белгилүү болсо, өтүлгөн жолду тапкыла.
- h) Таблицада өтүлгөн жол жана убакыт берилген, ылдамдыкты тапкыла.

	Ылдамдык	Убакыт	Аралык
	60 км/с	2 с	
		3 с	120 км

- i) Азамат жөө 6 км/саат ылдамдык менен, ал эми машина менен жөө жүргөнгө караганда 12 эсе тезирээк, велосипед менен машина менен жүргөнгө караганда 4 эсе жай жол жүрөт. Азамат машина жана велосипед менен кандай ылдамдыкта жүрөт?
Кирпи 3 м/мин ылдамдыкта басып өтөт. Ал 5 минутада кандай аралыкты басып өткөн?
- j) Жираф 900 м/мин ылдамдыкта басып өтөт. Ал 10 минутада кандай аралыкты басып өткөн?
- к) Аня 40 метрди 8 секундда чуркап өткөн. Ал кандай ылдамдыкта чуркаган?

- l) Велосипедчен 20 км/саат ылдамдык менен 2 саат жана 25 км/саат ылдамдык менен 3 саат жол жүргөн. Бул убакытта ал бардыгы кандай аралыкты өткөн?
- m) Таблицадан өтүлгөн жол жана ылдамдык белгилүү болсо, анда канча убактысы кеткенин тапкыла.

	Ылдамдык	Убакыт	Аралык
	65 км/с	?	130 км
	7 м/с	?	42 м

- n) Таблицаны толтургула.

	Ылдамдык	Убакыт	Аралык
	80 км/с	2 с	?
	80 км/с	?	160 км
	?	2 с	160 км

- o) Таблицаны толтургула.

Ылдамдык	Убакыт	Аралык
18 км/с	?	90 км
18 км/с	3 с	?
?	2 с	90 км

- p) Жүк ташуучу машина 420 км жол жүргөн. Ал токтогонго чейин 3 саат жол жүрүп, токтоп, андан кийин 4 саат жол жүргөн. Эгерде жүк ташуучу машина бирдей ылдамдыкта жол жүргөн болсо, токтогонго чейин жана токтогондон кийин ал канча километр жол жүргөн?
- q) Саякатчылар Нарын дарыясы боюнча сал менен (плот) белгиленген жолдун жарымын жана дагы 6 километр жүрөт. Калган жолду алар кайык менен 4 км/саат ылдамдыкта 2 саатта өтүшөт. Саякатчылар басып өтө турган жолду аныктагыла.
- r) Автобус шаардан 8 саат 15 минутада чыгып, акыркы аялдамага 10 саат 39 минутада келген. Жол бою ал 8 аялдамага 3 минутадан токтоп жүрүп отурган. Автобус шаардан акыркы аялдамага чейинки жүргөн жолго канча убакыт кетирген? Эгерде шаардан акыркы аялдамага чейинки аралык 110 километр болсо, анда ал кандай ылдамдыкта жүргөн?
- s) Эмир мотороллер менен 3 саатта 150 км жол жүргөн. Ошол эле ылдамдыкта ал 300 километр аралыкты канча убакытта басып өтөт?
- t) Машина Бишкектен 21 саат 15 минутада чыгып, Ош шаарына эртең мененки саат 5 тен 35 минута өткөндө келген. Жолдо, биринчисинде 15 минута, экинчисинде - 5 минутадан 2 жолу токтогон. Эгерде ал 648 км өткөн болсо, анда автобус кандай ылдамдык менен жүргөн?
- u) Шаардан саат 11.00 дө автобусу чыгып, 638 км аралыкта болгон башка шаарга бет алган. Автобустун ылдамдыгы 48 км/саат болсо, 17.00 дө ал бара турган жеринен кандай аралыкта болот?

Жооптору:

q) 180 км; 240 км.

s) 2 саат; 55 км/саат.

u) 81 км/с.

r) 28 км.

t) 6 саат.

v) 350 км.

1) Аралыкты табууга карата берилген маселелер

- a) Туристтер Нарын дарыясынын агымы жай болгон бөлүгүнөн сал менен 18 саат жүрүштү. Эгерде агымдын ылдамдыгы 4 км/саат болсо, анда туристтер кандай аралыкты сүзүп өтүшкөн?
- b) Эрниз жумушка электросамакат менен келет жана ал жолго 50 минута убактысын коротот. Эгерде электросамакаттын ылдамдыгы 200 м/мин болсо, анда ал жумушка келип кайра үйгө кеткенге канча аралыкты өтөт?
- c) Жүк ташуучу унаа Каракол шаарынан саат 7 де чыгып, Бишкек шаарына ошол эле күнү саат 12 де келген. Эгерде унаа бир калыпта 82 км/саат ылдамдык менен жүргөн болсо, Бишкек менен Каракол шаарларынын арасындагы аралыкты тапкыла?
- d) Ош шаарынан чыккан автомобиль Кызыл-Кыя шаарына 90 км/саат ылдамдык менен 52 минута жүргөндөн кийин, дагы Баткен шаарына чейин 145 км жолду жүрүүгө туура келген. Автомобиль канча км жол жүргөн?
- e) Тойота Хайландер жеңил унаасы максималдуу 180км/саат ылдамдык менен адегенде 40 минута жүрүп, 10 минута токтоп тыныгуу жасагандан кийин жолун кайра улантып дагы 1саат 20 минута жол жүргөн. Бул убакытта жеңил унаа кандай аралыкты басып өткөн?
- f) Самолет 630 км/саат ылдамдык менен 4 саат учкан. Андан кийин ал ылдамдыгын 110 км/саатка тездетип дагы жетээр жерине чейин 5 саат учкан. Самолет кандай аралыкты учуп өткөн?
- g) Реактивдүү самолет, 780 км/саат ылдамдык менен 4 саат учкан. Эгерде ал ылдамдыгын 25 км/саатка тездетип, дагы 3 саат учушу керек болсо, ал канча аралыкты учуп өтөт?
- h) Боинг 240 км/саат ылдамдык менен 15 мүнөт көтөрүлүп, тийиштүү бийиктикке жеткенден кийин 750 км/саат ылдамдыкта 3 саат учкан. Самолет бийиктиктен ылдыйлаганга чейин канча аралыкты учуп өткөн?
- i) Аэробус 300 км/саат ылдамдык менен 10 мүнөттө тийиштүү бийиктикке жеткенден кийин 780 км/саат ылдамдыкта 4 саат учкан. Аэробус бийиктигин ылдыйлатканга чейин канча аралыкты учуп өткөн?
- j) Изилдөөчүлөр 41 күндө Волга дарыясынын 18 км/саат ылдамдык менен сүзүп өтүшкөн. Эгерде алар күнүнө 5 сааттан сүзүшкөн болсо, анда Волга дарыясынын узундугу канча?
- k) Шаар аралык автобус биринчи аялдамага чейин 2 саатта 140 км жол жүрдү, андан кийин ылдамдыгын 15 км/саатка көбөйтүп, дагы 3 саат жол жүрдү. Автобус жалпы кандай аралыкты өткөн?
- l) Эки кичи автобус бирдей ылдамдыкта бара жаткан. Биринчи кичи автобус 7 саат, ал эми экинчиси 8 саат жол жүргөн. Биринчиси экинчисине караганда 125 км аз жол жүргөн. Ар бир кичи автобус канча жол жүрдү?
- m) Эки автобус бирдей ылдамдыкта бара жаткан. Биринчиси 8 саат, экинчиси 5 саат жолдо жүрдү. Экинчи автобус биринчисине караганда 195 км ге аз жол жүрдү. Ар бир автобус канча километр жол жүрдү?

Чыгарылыштын үлгүсү: Биринчи автобус экинчисине караганда көбүрөөк убакыт жол жүргөн. Экинчи автобус азыраак аралыкты өткөндүктөн, биринчи автобус ага караганда бул убакыттын ичинде көбүрөөк аралыкты басып өттү. Биз убакыттын айырмасынан жана ага жараша бул убакытта басып өткөн

жолу боюнча - ылдамдыкты табабыз. Автобустар бирдей ылдамдыкта жүргөндүктөн, ар бир автобустун басып өткөн жолун табууга болот.

Демек,

- 1) $8 - 5 = 3$ (саат) –195 км аралыкка кеткен убакыт;
- 2) $195 : 3 = 65$ (км/саат) –автобустардын ылдамдыгы;
- 3) $65 \cdot 8 = 520$ (км) – биринчи автобус басып өткөн жол;
- 4) $65 \cdot 5 = 325$ (км) –экинчи автобус басып өткөн жол.

Жообу: 520 км; 325 км.

- n) Шаар четиндеги жол боюнча автобус 280 км жолду 4 саатта басып өтөт. Шаар ичинде ушундай эле жолду басып өтүү үчүн ал 8 саат убакыт кетирет. Шаар ичинде автобустун ылдамдыгы шаар четиндеги жолдогу ылдамдыгына караганда канчага аз?
- o) Автобус менен жеңил унаа бир убакта шаардан чыгып, 864 км аралыкта жайгашкан башка шаарга жөнөгөн. Автобустун ылдамдыгы 48 км/саат, ал эми жеңил унаанын ылдамдыгы андан 3 эсеге көп. Жеңил унаа көздөгөн жерине келгенде автобус андан канча аралыкта алыста болот?

Жооптору:

a) 72 км;	f) 6220 км;	k) 395 км;
b) 20 000 м же 20 км;	g) 5535 км;	l) 875 км; 1000 км;
c) 410 км;	h) 2310 км;	m) 520 км; 325 км;
d) 223 км;	i) 3170 км;	n) 35 км/саат га аз;
e) 360 км;	j) 3690 км;	o) 576 км.

2) Убакытты жана ылдамдыкты табууга карата берилген маселелер

- a) Айдоочу 90 км/саат ылдамдыкта жүрүп, шаарлардын ортосундагы аралыкты 3 саатта басып өттү. Кайра кайтканда айдоочу ылдамдыгын жогорулатып, жолго 1 саат аз убакыт сарптаган. Айдоочу кандай ылдамдык менен кайтып келген?
- b) Аралыгы 210 км болгон шаардан айылга барчу жолго мотоциклист 5 саат убакыт кетирди, ал эми кайра кайтканда 6 саат сарптады. Кайра кайтканда мотоциклчендин ылдамдыгы канчага аз болгон?
- c) Самолет 4 саат учуп, 2520 км жолду басып өттү. Андан кийин ал ылдамдыгын жогорулатып, 5 сааттын ичинде дагы 2700 км аралыкты учуп өттү. Жолдун бул аралыктарынын ар биринде самолет кандай ылдамдыкта учкан?
- d) Самолет Стамбулга 5 сааттын ичинде 740 км/саат ылдамдык менен учуп, кайра кайтканда ушул эле жолду 4 саатта учуп өттү. Кайра кайтканда самолеттун ылдамдыгы канчага жогорулаган?
- e) Автомобиль менен 375 км жолду 5 саатта, ал эми велосипед менен ошол эле жолду 25 саатта басып өтсө болот. Автомобилдин ылдамдыгы велосипеддин ылдамдыгынан канча эсе чоң?
- f) Марафондо Ринат велосипед менен 162 км жолду 6 саатта, ал эми Тимур 252 км жолду 9 саатта өттү. Кимдин ылдамдыгы чоң жана канчага чоң болгон?
- g) Адил менен Баяз спорт аянтчасынан үйгө чейин ким биринчи чуркап жете турганын мелдешти. Адил амалкөйлөнүп, 300 метрдик жолду тандаса, Баяз 400 метрдик жол менен чуркап барган. Адилдин ылдамдыгы 60 м/мин, ал эми Баяздын ылдамдыгы 80 м/мин болгон. Кимиси тезирээк чуркап жеткен?
- h) Саякатчылар Нарын дарыясынын узундугу 68 км болгон тынч аккан бөлүгү боюнча сал менен сүзүүнү чечишти. Дарыянын агымынын ылдамдыгы 4 км/саат. Бул жолго саякатчыларга канча убакыт коротууга туура келет?
- i) Эрниз электросамакат менен 9 км жол жүрдү. Электросамакатты 180 м/мин ылдамдыкта айдаса, ал канча убакыт жолдо жүргөн?

- ж) Бир калыптагы ылдамдыкта жүрүп, жеңил машина 5 мүнөттө 8 км жол жүрдү. Ошол эле ылдамдыкта 11 км 200 м аралыкты канча убакытта басып өтөт? 16 км? 17 км 600 м?
- к) Волга дарыясынын узундугу 3690 км. Туристтер теплоход менен анын узундугунун үчтөн бир бөлүгүн сүзүп өтүштү. Алар 30 км/саат ылдамдык менен күнүнө 6 саат сүзүшсө, анда жалпысынан дарыяны канча күндө сүзүп өтүшкөн?
- л) Саякатчылар кайыкта 810 км аралыкка сүзүштү. Бул жолдун үчтөн бир бөлүгүн 30 км/саат ылдамдыкта сүзүшкөн, калган аралыкты 60 км/саат ылдамдыкта сүзүшкөн. Саякатчылар жолдо канча убакыт жүрүштү?
- м) Пикап унаасы Таластан саат 07:00дө чыгып, ошол эле күнү саат 12:00дө Бишкекке келген. Талас менен Бишкек шаарларынын аралыгы 295 км болсо, пикаптын ылдамдыгы кандай болгон?
- н) Тыйын чычкан жерде 5 м/сек ылдамдык менен чуркайт, ал эми даракка 1 м/с га аз ылдамдык менен чыгат. Тыйын чычканга жердин бети менен 15 метр, дарактын үстүндө 8 метр жолду басып өтүү үчүн канча убакыт талап кылынат?
- о) Таш бака тегиз жердин бети менен 4 м/мин ылдамдыкта басат, ал эми дөңгө 1 метрге аз ылдамдык менен чыгат. Таш бака тегиз жердин бети менен 16 метр, ал эми дөң менен 9 метр аралыкты канча убакытта басып өтөт?
- р) Альпинисттер тоону багындырууга чыгышты. Биринчи саатта 1 км жол басып өтүшкөндөн кийин ылдамдыгын 200 м ге чоңойтуп, 3 км 600 м жолду ушул ылдамдыкта басып өтүштү. Альпинисттер тоону багындырууга канча убакыт кетиришти?

Жооптору:

а) 135 км\саат;	h) 17 саат;
б) 7 км/саат га аз;	i) 50 мин;
в) 630 км/саат жана 540 км/саат;	ж) 7 мин; 10 мин; 11 мин;
г) 185 км/саатка;	к) 6 күн жана 5 саат же 7 күн;
д) 5 эсе;	л) 18 саат;
е) Тимурдун ылдамдыгы 1 км/саатка чоң;	м) 59 км/саат;
з) Адиль жана Баяз 5 минутада чуркап жетишет;	н) 5 с;
	о) 7 мин;
	р) 4 саат.

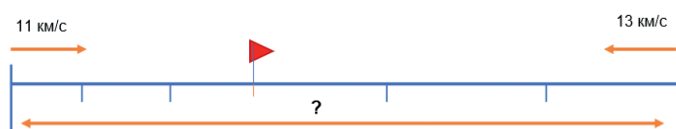
3) Бирин бири көздөй кыймылга карата берилген маселелер

- а) Бири-бирин көздөй келе жаткан эки машина 2 сааттан кийин жолугушкан. Биринчисинин ылдамдыгы 110 км/саат, экинчисинин ылдамдыгы 95 км/саат болсо, адегенде машиналардын ортосундагы аралык кандай болгон?
- б) Эки шаардан бир эле убакытта эки жүк ташуучу унаа бири-бирин көздөй жөнөшкөн. Алардын бири жолугушууга чейин 4 саат бою 62 км/саат ылдамдык менен жүргөн. Ал эми экинчиси биринчи унаанын басып өткөн жолунун жарымын өткөн. Шаарлардын арасындагы аралык канча?
- в) Бир эле учурда бири-бирин көздөй: А пунктунан – жүк ташуучу поезд, ал эми В пунктунан – жүргүнчүлөр поезди чыкты. Жүргүнчүлөрдү ташуучу поезддин ылдамдыгы жүк ташуучу поезддин ылдамдыгынан 2 эсе көп болгон. Эки пункттун арасындагы аралык 930 км экени белгилүү болсо, поезддер В пунктунан кандай аралыкта кездешет?
- г) Эки лыжачы бир эле убакытта эки айылдан бири-бирин көздөй чыгып, 3 сааттан кийин жолугушту. Биринчи лыжачы 13км/саат, экинчиси 11км/саат ылдамдык менен жүрүшкөн. Айылдардын ортосундагы аралыкты тапкыла.

Чыгарылыштын үлгүсү: 1 – жолу:

Бул маселенин эки объекттин жолугушууга карата кыймылы боюнча маселе, мында алардын ортосундагы аралык кыймылга жараша кыскарат. Кыймылдын схемасын чиели. Схемада кесинди айылдардын ортосундагы аралыкты көрсөтөт. Аралыкты табуу керек. Лыжачылардын кыймылы жебелер менен көрсөтүлгөн. Биринчи лыжачынын кыймылы жай болгондуктан, ал экинчи лыжачыга караганда азыраак аралыкты басып өттү. Демек, схемадагы желек биринчи лыжачы чыккан жерге жакыныраак жайгашкан. Убакыт бирдей, ошондуктан ар бир аралык 3 бирдей бөлүккө бөлүнгөн. Эки лыжачынын басып өткөн жолдун узундугу бирдей эмес, анткени лыжачылардын ылдамдыгы ар башка.

Жалпы аралык – айылдардын арасындагы аралык лыжачылардын басып өткөн жолунун суммасы болот. Келгиле, аларды таап, кошолу.

Демек,

- 1) $11 \cdot 3 = 33$ (км) – биринчи лыжачы басып өткөн жол;
- 2) $13 \cdot 3 = 39$ (км) – экинчи лыжачы басып өткөн жол;
- 3) $33 + 39 = 72$ (км) – айылдардын арасындагы аралык.

2 – жолу:

Эки лыжачы бир убакытта кыймылды башташкан. Бир саат жол жүргөндөн кийин биринчи лыжачы 11 километр, экинчиси 13 километр басып өттү. Ошентип, алар бир саатта бири бирине 24 километрге жакындашты. Башкача айтканда, лыжачылардын бири бирине жакындоо ылдамдыгы: $11 + 13 = 24$ (км/саат) деп айта алабыз.

Экинчи саатта дагы 24 километр, үчүнчү саатта дагы 24 километр ге жакындашат. Жолугушууга чейин лыжачылар 3 саат жолдо жүргөндүктөн, 3 жолу 24 километрден бири бирине жакындашты. Жолукканга чейинки аралыкты же эки айылдын арасындагы аралыкты табуу үчүн $24 \cdot 3$, көбөйтүү керек б.а. жакындашуу ылдамдыгын жолугушуу убактысына көбөйтөбүз. Чыгарылышын жазып алалы:

- 1) $11 + 13 = 24$ (км/с) – бири бирине жакындашуу ылдамдыгы;
- 2) $24 \cdot 3 = 72$ (км) – айылдардын арасындагы аралык.

Жообу: 72 км.

- e) Эки айылдан бири-бирин көздөй жөө жүргүнчүлөр чыгышты. Биринчи жөө жүргүнчү 4км/саат, ал эми экинчиси 5км/саат ылдамдык менен басып, 2 сааттан кийин жолугушту. Ар бир жөө жүргүнчү жолукканга чейин канча аралыкты басып өткөн? Эки айылдын ортосундагы аралык канчага барабар?
- f) Шаар менен айылдын ортосундагы аралык 180 км. болгон. Бир эле убакытта шаардан айылды көздөй, 30 км/саат ылдамдык менен велосипедчен жана айылдан 6 км/саат ылдамдык менен жөө адам чыккан. Велосипедчен менен жөө адам кандай аралыкты басып өткөндө жолугушат?
- g) Аралыгы 480 км болгон эки шаардан автобус менен машина бир убакта бири-бирин көздөй жөнөгөн. Автобус 65 км/саат, ал эми машина 95 км/саат ылдамдык менен жүргөн. Автобус менен машина канча сааттан кийин жолугушкан?

Чыгарылыштын үлгүсү: Чиймеге өзгөртүү киргизебиз. Шаарлардын арасындагы аралык, 480 км экени белгилүү, жолго кеткен убакыт белгисиз.

Автобус жана жеңил машина жолдо канча убакыт болгонун билүү үчүн, алгач алардын жакындашуу ылдамдыгын аныкташыбыз керек, б.а 1 саатта алардын жакындашкан аралыгын аныктоо, бул алардын ылдамдыктарынын суммасы. Эгерде алар 1 саатта 160 км ге жакындашса, анда канча саатта 480 км аралыкта бири-бири менен жолууга турганын кантип билсе болот? Ал үчүн жалпы аралыкты алардын жакындашуу ылдамдыгына бөлүү керек.

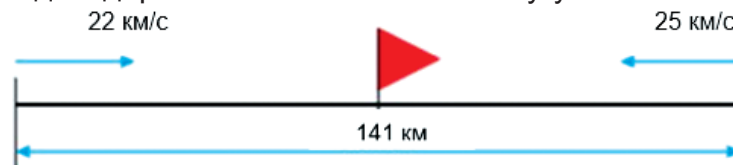
Демек,

1) $65 + 95 = 160$ (км/саат) – жакындашуу ылдамдыгы;

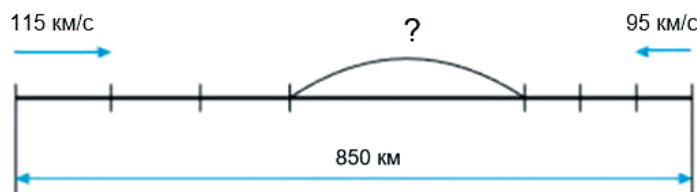
2) $480 : 160 = 3$ (саат) – жолуугу убактысы.

Жообу: 3 саат.

- h) Аралыгы 141 км болгон эки шаардан эки велосипедчен бир эле убакта бири-бирин көздөй жөнөштү. Алардын биринчиси 22 км/саат, экинчиси 25 км/саат ылдамдыкта жүргөн. Велосипедчендер канча сааттан кийин жолугушат?

- i) Аралыгы 360 км болгон эки пристандан эки теплоход бир эле учурда бири-бирин көздөй жөнөштү. Алардын бири 33 км/саат, экинчиси 27 км/саат ылдамдыкта жүргөн. Теплоходдор канча сааттан кийин жолугушат? Ар бир теплоход жолугушууга чейин канча жол жүргөн?
- j) 520 км аралыкта жайгашкан эки шаардан эки мотоциклист бири-бирин көздөй бир эле убакытта чыгып, 5 сааттан кийин жолугушкан. Эгерде биринчи мотоциклисттин ылдамдыгы 56 км/саат болсо, экинчи мотоциклисттин ылдамдыгы кандай болгон?
- k) Аралыгы 944 км болгон эки шаардан эки поезд бир эле убакытта бири-бирин көздөй чыгып, 4 сааттан кийин жолугушту. Эгерде биринчи поезддин ылдамдыгы 110 км/саат болсо, экинчисинин ылдамдыгын тапкыла?
- l) Узундугу 1000 метр болгон спорттук жолчо менен эки спортчу бир эле убакытта бири-бирин көздөй чуркашты. Эгерде биринчи спортчунун ылдамдыгы 7 м/сек, экинчисиники 6 м/сек болсо, 1 мүнөттөн кийин алардын ортосундагы аралык канча болот?
- m) Аралыгы 850 км болгон эки шаардан бир эле убакытта эки жеңил машина бири-бирин көздөй жөнөштү. Эгерде алардын биринин ылдамдыгы 115 км/саат, экинчисиники 95 км/саат болсо, анда 3 сааттан кийин унаалардын ортосундагы аралык канча болот?

- n) Жөө басуу боюнча эки спортчу бир эле учурда бири-бирин көздөй бет алды. Алардын бири 115 м/мин ылдамдык менен жүрүп, жолукканга чейин 9200 метр аралыкты басып өткөн, ал эми экинчисинин ылдамдыгы 110 м/мин болгон. Жалпы жөө басуу аралыгын (дистанциясын) тапкыла.

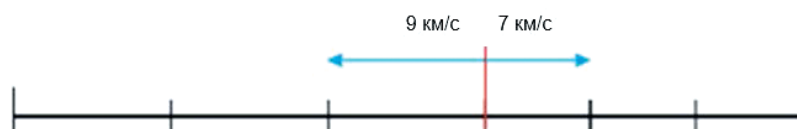
- o) Эки атчан эки айылдан бир эле убакытта бири-бирин көздөй жөнөштү. Биринчиси 220 м/мин ылдамдык менен, ал эми экинчиси мүнөтүнө 30 м аз жол жүргөн. Алар жолукканда биринчи атчан 11000 м жол жүргөндүгү белгилүү болсо, айылдардын ортосундагы аралыкты тапкыла
- p) Көлмөнүн карама-каршы жээгинен бир эле убакытта бири-бирин көздөй эки сүзүүчү сүзүп жөнөштү. Биринчи сүзүүчү жолугушууга чейин 11 м/мин ылдамдык менен, 253 метр аралыкты сүзүп өттү. Экинчи сүзүүчүнүн ылдамдыгы биринчи сүзүүчүнүн ылдамдыгынан 2 м/минутага көбүрөөк болсо, көлмөнүн туурасын тапкыла.

Жооптору:

a) 410 км;	i) 6 саат; 198 км, 162 км;
b) 372 км;	j) 48 км/саат;
c) 620 км;	k) 126 км/саат;
d) 72 км;	l) 220 м;
e) 8 км жана 10 км; 18 км;	m) 220 км;
f) 30 км;	n) 18 000 м же 18 км;
g) 3 саат;	o) 20 500 м же 20 км 500 м;
h) 3 саат;	p) 552 м.

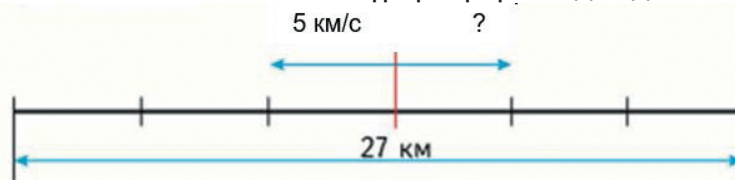
4) Карама- каршы багыттагы кыймылга карата маселелер

- a) Эки жөө жүргүнчү бир убакта бир жерден карама-каршы багытта чыгышты. Биринчи жөө жүргүнчүнүн ылдамдыгы 7 км/саат, экинчисиники 9 км/саат болгон. Алар 1 сааттан кийин бири-биринен кандай аралыкка алысташат? 2 сааттан кийинчи? 3 сааттан кийинчи?

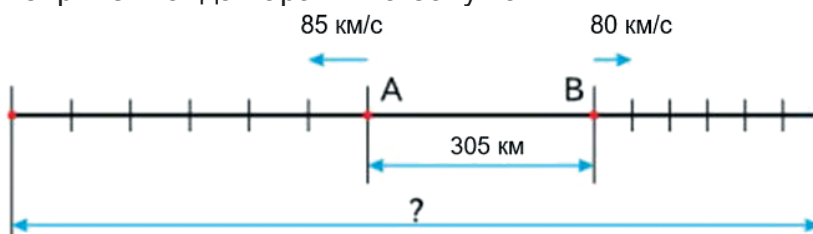

- b) Эки спортсмен бир жерден, биринчиси 4 м/с, экинчиси 5 м/с ылдамдык менен карама-каршы багытта чуркашты. Алар 18 секундтан кийин бири-биринен кандай алыстыкта болушат? Эгерде 200 м чуркоо керек болсо, чуркоо үчүн дагы канча аралык калат?
- c) Эки сүзүүчү бир убакта трамплинден секирип, көл менен карама-каршы багытта, биринчиси 57 м/мин ылдамдыкта, экинчиси 48 м/мин ылдамдыкта сүзүп жөнөштү. Биринчи сүзүүчү 285 метр сүзгөндө экинчи сүзүүчү канча метр сүзөт?
- d) Саадат менен Жылдыз веложолунун (велотрек) ортосунан карама-каршы багытта велосипед тээп жөнөштү. Саадат велосипедди 180 м/мин ылдамдык менен айдап, 6 мүнөттө веложолдун аягына чейин жеткен. Эгерде Жылдыз жолдун өзүнө тиешелүү бөлүгүн 8 мүнөттө өтсө, анда ал кандай ылдамдыкта айдаган? Велосипед жолу кандай узундукта болгон?
- e) Эки машина бирдей ылдамдыкта карама-каршы багытта жүрүп бара жатышкан. Биринчи машина жолдо 3 үч саат жүрүп, 291 км жолду басып өткөн, ал эми экинчиси жолдо 5 саат жүргөн. Экинчи машина кандай аралыкты өткөн?
- f) Эки дос электрсамокат менен карама-каршы багытта жолго чыгышты. 40 минутадан кийин алардын аралыгы 36 километрди түздү. Биринчи дос 480 м/мин ылдамдыкта айдап баратса, экинчи достун ылдамдыгы кандай болгон?
- g) Эки велосипедчен бир убакта айылдан карама-каршы тарапка чыгып кетишти. Биринин ылдамдыгы 17 км/саат, экинчисинин ылдамдыгы 19 км/саат болгон. Канча сааттан кийин алардын ортосундагы аралык 180 км болот?

- h) Эки жөө жүргүнчү бир убакта айылдан карама-каршы тарапка чыгышкан. 3 сааттан кийин алардын ортосундагы аралык 27 км болгон? Биринчи жөө жүргүнчү 5 км/саат ылдамдыкта басып өткөн. Экинчи жөө жүргүнчүнүн ылдамдыгы кандай болгон?

- i) Аэропорттон эки самолет карама-каршы багытта учуп чыгышкан. 3 сааттан кийин алардын ортосундагы аралык 3660 км болду. Эгерде биринчи самолеттун ылдамдыгы 630 км/саат болсо, анда экинчи самолеттун ылдамдыгын тапкыла.
- j) Шаардан бир убакта эки машина карама-каршы багытта чыгышты. Алардын бири 80 км/саат, ал эми экинчиси 105 км/саат ылдамдыкта жүргөн. Канча сааттан кийин алардын ортосундагы аралык 740 км болот? Бул убакыттын ичинде ар бир машина канча аралыкты басып өтөт?
- к) Бири-биринен 305 км аралыкта жайгашкан А жана В шаарларынан эки жүк ташуучу унаа бир эле учурда карама-каршы багытта чыгышы. Алардын бири 85 км/саат, экинчиси 80 км/саат ылдамдыкта жүрүштү. Жүк ташуучу унаалар 6 саат жүргөндөн кийин бири-биринен кандай аралыкта болушат?

- l) Эртең мененки саат 8 де эки рейстеги самолеттор карама-каршы багытта учуп кеттишти. Саат 12де алардын ортосундагы аралык 4800 километрди түзгөн. Алардын бири 590 км/саат ылдамдык менен учкан. Экинчи самолеттун ылдамдыгы кандай болгон? Саат 15 те бул самолеттор бири-биринен кандай аралыкта болушат?
- m) Эки лыжа базасынын ортосундагы аралык 15 км. Ар бир базадан лыжачылар бир эле убакта карама-каршы багытта жолго чыгышат. Биринчи лыжачы 7 км/саат ылдамдык менен бара жаткан, бул экинчи лыжачынын ылдамдыгынан 2 км/саатка аз болгон. 3 сааттан кийин лыжачылардын ортосундагы аралык кандай болот?
- n) Аралыгы 130 км болгон эки шаардан эки мотоциклист бир эле убакта карама-каршы багытта чыгышты. Биринчи мотоциклист 110 км/саат ылдамдыкта, ал эми экинчи мотоциклист алгачкы 2 саатта 95 км/саат ылдамдык менен, кийинки 2 саатта 110 км/саат ылдамдыкта жүрдү. Алардын ортосундагы аралык канча болот?

Жооптору:

a) 16 км; 32 км; 48 км;	f) 420 м/мин;	k) 1295 км;
b) 162 м; 38 м;	g) 5 саат;	l) 610 км/саат; 8400 км;
c) 240 м;	h) 4 км/с;	m) 63 км;
d) 135 м; 2160 м;	i) 590 км/с;	n) 980 км.
e) 485 км;	j) 4 саат; 320 км; 420 км;	

- 5) Аралыкты, ылдамдыкты жана убакытты аныктоого берилген түрдүү маселелер**
- a) Азамат алгачкы 3 саатта 110 км/саат ылдамдык менен жол жүргөн. Эгерде ал басып өтө турган жолдун узундугу 640 км болсо, анда ал калган 2 саатта кандай ылдамдык менен жүрүшү керек?
 - b) Азамат машинаны 180 км/саат ылдамдыкта айдап бара жаткан. 45 км жол жүргөндөн кийин ал ылдамдыгын 120 км/саатка өзгөрткөн. Эгерде ага дагы 110 км жол жүрүшү керек болсо, анда ал бардык жолго канча убакыт кетирет?
 - c) Кеме үч күндө 665 км жол жүрдү. Ал биринчи күнү 8 саат, экинчи күнү 6 саат, үчүнчү күнү 5 саат жүргөн. Эгерде ал күн сайын бирдей ылдамдык менен жүргөн болсо ал ар күн сайын канча км жол жүргөн?
 - d) Кеме биринчи күнү 8 саат, экинчи күнү 5 саат жол жүргөн. Биринчи күнү экинчи күнгө караганда 111 км ге көп, ал эми үчүнчү күнү 148 км жол жүргөн. Эгерде ал күн сайын бирдей ылдамдык менен жүргөн болсо, ушу үч күндө канча км жол жүргөн?
 - e) Мотоциклчен биринчи күнү 387 км, экинчи күнү 215 км жол жүрдү. Биринчи басып өткөн экинчи күнгө караганда 4 саатка көп убакытты алды. Эгерде мотоциклчен бирдей ылдамдык менен жүргөн болсо, анда ал бардыгы канча саат жол жүргөн?
 - f) Мотоциклчен биринчи күнү экинчиге караганда 180 км ге көп жол жүрдү. Биринчи күнү саякат 11 саатка, экинчи күнү 6 саатка созулду. Мотоциклист эки күндө канча аралыкты басып өттү?
 - g) Аралыгы 864 км аралыкта жайгашкан эки пристандан саат 6 да эки теплоход бири-бирин көздөй сүзүп жөнөштү. Алар ошол эле күнү түнкү саат 24 тө жолугушту. Эгерде биринчи теплоход 25 км/саат ылдамдык менен жүргөн болсо, экинчисинин ылдамдыгы канча болгон? Эки теплоход жолугушкандан 3 сааттан кийин бири-биринен кандай аралыкта болгон? Маселеге ылайык чиймесин чийип, маселени чыгаргыла.
 - h) Эки самолет авиа жолунун эки четинен бир убакта учушту. Авиа жолдун узундугу 840 км. Биринчи самолеттун ылдамдыгы 12 км/мин, экинчисинин ылдамдыгы 20 км/мин. Экинчи самолет борборго жеткенде биринчисин канча мүнөт күтөт?
 - i) Бир троллейбус маршрут жолунун бир четинен чыкты. Башка четинен дагы бир троллейбус 10 мүнөттөн кийин чыкты. Эки тараптын тең борборго чейинки аралыгы 30 км. Биринчи троллейбус 18 км/саат ылдамдык менен, экинчиси андан 2 км/саатка чоң ылдамдыкта жүрсө, борборго ким эрте жетет?

Жооптору:

a) 155 км/саат;	d) 629 км;	g) 23 км/саат, 144 км;
b) 1 саат10 мин;	e) 14 саат;	h) 14 мин;
c) 280 км; 210 км; 175 км;	f) 612 саат;	i) Бирдей эле убакытта.

6) Бирдей багыттагы кыймылга карата маселелер

- a) Бакыт менен Тилек самокат тээп 2 мүнөттүк айырма менен бир жерден чыгышкан. Бакыт кечирээк чыгып, 300 м/мин ылдамдыкта, ал эми Тилек самокатты андан 2 эсе жайыраак айдады. Тилек чыккандан 3 мүнөттөн кийин алардын ортосунда аралык канча болот?
- b) Аэродромдон эки вертолет көтөрүлүп, бир багытта учушту. Алардын биринчиси 1 саатка эрте 160 км/саат ылдамдыкта, экинчиси 230 км/саат ылдамдыкта учушкан. Биринчиси учкандан 3 сааттан кийин вертолеттор бири-биринен канча аралыкта болот?

Чыгарылыштын үлгүсү. Лыжачылардын бири биринен алыстоо ылдамдыгын, андан кийин алгачкы аралыкты эске алуу менен 3 сааттан кийинки алардын ортосундагы аралыкты табалык. Демек, $5 + (11 - 9) \cdot 3 = 5 + 2 \cdot 3 = 5 + 6 = 11$ (км) – 2 сааттан кийинки аралык.

Жообу: 11 км.

- g) Ит түлкүнү 750 м/мин ылдамдыкта кууп келе жатат, түлкү андан 800 м/мин ылдамдык менен качып баратат. Ит менен түлкүнүн ортосундагы аралык кандай ылдамдык менен өзгөрөт? Азыр ит менен түлкүнүн ортосундагы аралык 600 м болсо, 8 мүнөттөн кийин ал аралык кандай болот?
- h) Велосипедчен мотоциклистти 30 км/саат ылдамдык менен кууп, ал эми мотоциклист андан 60 км/саат ылдамдык менен качып баратат. Куугунтук башталганда алардын ортосундагы аралык 100 км болсо, анда 3 сааттан кийин ал аралык кандай болот?
- i) Велосипедчи мотоциклченди кууп баратат. Мотоциклчинин ылдамдыгы 80 км/саат. Куугунтук башында алардын ортосундагы аралык 100 км болгон, эгерде 4 сааттан кийин алардын аралыгы 280 км болсо, велосипедчинин ылдамдыгын тапкыла
- j) Велосипедчен мотоциклистти 25 км/саат ылдамдыкта кууп, мотоциклист андан 75 км/саат ылдамдык менен качып баратат. Куугунтук башында алардын ортосундагы аралык 150 км болсо, анда канча сааттан кийин алардын арасындагы аралык 400 км болот?
- k) Велосипедчен 28 км/саат ылдамдыкта кууп, ал эми мотоциклист 65 км/саат ылдамдык менен качып баратат. Эгерде 3 сааттан кийин алардын ортосунда 161 км болсо, куугунтук башталганга чейин мотоциклист менен велосипедчендин ортосунда аралык канча километр болгон?

Жооптору:

a) 10 км;	e) 42 км;	i) 35 км/саат;
b) 5 м;	f) 11 км;	j) 5 саат;
c) 10 км;	g) 50 м/мин га; 1 км;	k) 50 км.
d) 280 км; 560 км; 840 км;	h) 190 км;	

8) Кууп жетүүгө карата берилген маселелер

- a) Марат менен Кыдыр стадиондо бир эле убакта бири-бирин кубалап чуркап жөнөштү. Марат 4 м/сек, Кыдыр 3 м/сек ылдамдык менен чуркайт. Адегенде, алардын ортосу 5 м болсо, 4 секунддан кийин алардын ортосундагы аралык канча болот? Марат канча секунддан кийин Кыдырды кууп жетет?

Чыгарылыштын үлгүсү. 1-жолу:

Маселеде Кыдыр Маратка караганда жайыраак чуркайт, бирок Кыдыр 5 метр алдыда турат. Таблица толтуралы: Кыдыр Мараттан 5 метр алдыда старт алгандыктан, 0 секундада Мараттан 5 метр алдыда турат. Старттан кийин Кыдыр ар бир секундда 3 метрге чуркайт. Ошентип, 1 секунддан кийин Кыдыр өзүнүн баштапкы аралыгына 3 метр кошумчалайт: $5+3=8$ метр. 2 секунд убакыт ичинде, экинчи күлүк биринчисинин башталгыч чекитинен $5 + 3 + 3 = 11$ метр алыстыкта болот ж.б.у.с

Убакыт (секунда)	0	1	2	3	4	5
Кыдыр чуркап өткөн аралык(метр)	5	8	11	14	17	20

Мараттын чуркоо жолчосун толтурабыз. 0 секунд убакытта Марат баштапкы чекитте, б.а. чуркоо аралыгы 0 метр. Марат ар бир кийинки секундасына 4

метр аралыкты чуркайт, б.а. баштапкы аралыгына 4 метрден кошот. Ошентип, 1 секундда Марат баштапкы чекиттен $0 + 4 = 4$ метр аралыкта турат, ал эми 2 секундда $4 + 4 = 8$ метрге чуркайт ж.б.у.с.

Убакыт (секунда)	0	1	2	3	4	5
Кыдыр чуркап өткөн аралык (метр)	5	8	11	14	17	20
Марат чуркап өткөн аралык (метр)	0	4	8	12	16	20

Таблицанын эки жолчосун салыштырып, төмөнкүнү аныктайбыз:

- $17 - 16 = 1$ (м) – 4 секунддан кийинки жөө күлүктөрдүн арасындагы аралык;
- Кыдыр менен Марат 5 секундада бир чекитте, Марат чуркаган жерден 20 метр аралыкта болушкан, б.а. Марат Кыдырды кууп жетүү үчүн 5 секунд керек болот

2-жолу:

1 секунддан кийин биринчиси 4 м, экинчиси 3 м чуркайт жана алардын ортосундагы аралык $4 - 3 = 1$ м ге азаят; Алгач алардын аралыгы 5 м болсо, 1 секунддан кийин аралыгы $5 - 1 = 4$ м болуп калат.

2 секунддан кийин аралык $4 \cdot 2 - 3 \cdot 2 = (4 - 3) \cdot 2 = 2$ м азаят; анда 2 секунддан кийин алардын ортосундагы аралык $5 - 2 = 3$ м болот

3 секунддан кийин аралык $4 \cdot 3 - 3 \cdot 3 = (4 - 3) \cdot 3 = 3$ м азаят; анда 3 секунддан кийин алардын ортосундагы аралык $5 - 3 = 2$ м болот.

4 секунддан кийин аралык $4 \cdot 4 - 3 \cdot 4 = (4 - 3) \cdot 4 = 4$ м азаят; анда 4 секунддан кийин алардын ортосундагы аралык $5 - 4 = 1$ м болот.

Марат жана Кыдыр акырындап жакындашат жана жакындашуу ылдамдыгы алардын ылдамдыктарынын айырмасына барабар болот. Жакындашуу ылдамдыгы - бул убакыт бирдигинде бири-бирине жакындаган аралык. Жакындашуу ылдамдыгын табуу үчүн чоң ылдамдыктан кичинесин кемитүү керек. Алардын ортосундагы аралык 4 секунддан кийин канча болоорун билүү үчүн, экөөнүн ортосундагы баштапкы аралыктан аралыктын канчага азайгандыгынын маанисин кемитүү керек. Экөөнүн ортосундагы аралыкты алардын жакындашуу ылдамдыгына бөлүү менен, алар канча саатта жолугаарын билсе болот. Демек,

1) $4 - 3 = 1$ (м/с) – жакындашуу ылдамдыгы;

2) $5 - 1 \cdot 4 = 1$ (м) – 4 с кийин ортосундагы аралык

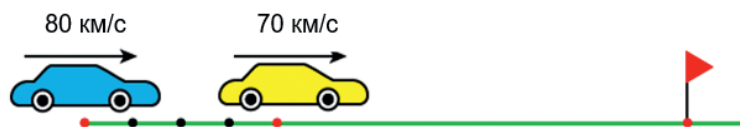
3) $5 : 1 = 5$ (с) – жолугуу убактысы.

Жообу: 4 секунддан кийин Марат менен Кыдырдын ортосундагы аралык - 1 м; Марат 5 секундда Кыдырды кууп жетет.

- b) Токойдо тыйын чычкан секундасына 6 метр, чычкан секундасына 4 метр ылдамдык менен чуркайт. Тыйын чычкан чычканды кууп баштады. Кууганга чейин алардын ортосундагы аралык 12 метр болгон. Чычканды кууп жетүү үчүн тыйын чычканга канча секунд кетет?
- c) Шарик Мурканы кууп бара жатат. Шарик 8 м/сек ылдамдык менен, Мурка 5 м/сек ылдамдык менен чуркайт. Кууганга чейин алардын аралыгы 12 метр болсо, 1 секундда алардын ортосунда канча аралык болот? 2 секундда? 3 секундда? 4 секундда? Шарик Мурканы кууп жетүү үчүн канча секунд керек?
- d) Түлкү өзүнөн 16 метр алыстыкта Колобокту тоголонуп баратканын көрдү. Ал анын артынан 5 м/сек ылдамдыкта кууп жөнөдү. Колобокту ылдамдыгы 1 м/сек болсо, Түлкү Колобокту канча убакытта кууп жетет?

- e) Карышкыр коёндун артынан кууп баратат. Карышкырдын ылдамдыгы 14 м/сек, коёндун ылдамдыгы 10 м/сек. Алгач алардын ортосундагы аралык 48 м болгон. 1 секунддан кийин ал аралык кандай болот? 2 секунддан кийин? 5 секунддан кийин? 12 секунддан кийин?
- f) Карышкыр коёнду кууп баратат. Карышкырдын ылдамдыгы 14 м/сек, коёндун ылдамдыгы 10 м/сек. Алгач алардын аралыгы 48 м болгон. Карышкыр коёнду канча убакытта кууп жетет?
- g) Карышкыр коёнду кууп баратат. Карышкырдын ылдамдыгы 14 м/сек, коёндун ылдамдыгы 10 м/сек. Карышкыр коёнду 4 секунддан кийин кууп жетти. Адегенде алардын ортосундагы аралык канча болгон?
- h) Тимур 100 м алыстыкта болгон Диманы кууп жөнөдү Тимур 75 м/мин ылдамдыкта, Дима 65 м/мин ылдамдыкта чуркайт. Тимур Диманы канча убакытта кууп жетет?
- i) Бири-биринен 200 км аралыкта жайгашкан А жана В пункттарынан бир эле убакытта бирдей багытта жеңил унаа менен мотоциклист жөнөп кетти. Мотоциклисттин ылдамдыгы 30 км/саат, аны 70 км/саат ылдамдык менен жеңил унаа кууп баратты. 2 сааттан кийин, 3 сааттан кийин, t сааттан кийин алардын ортосундагы аралык канча болот? Унаалар качан жолугушат?
- j) Эки поезд бир убакта А жана В пункттарынан бирдей багытта жөнөштү. Биринчи поезддин ылдамдыгы 80 км/саат, аны артынан кууп кеткен экинчи поезддин ылдамдыгы 110 км/саат. Жолугушуу 3 сааттан кийин болду. А жана В пункттары бири-биринен канча аралыкта жайгашкан?
- к) Машина шаардан 70 км/саат ылдамдык менен чыгып кетти. 2 сааттан кийин анын артынан 80 км/саат ылдамдык менен экинчи машина чыкты. Экинчи машина биринчи машинаны канча саатта кууп жетет?

Чыгарылыштын үлгүсү: Маселенин шартына ылайык схема түзөбүз. Машиналар бирдей багытта жана ар кандай ылдамдыкта жүрөт. Анын үстүнө экинчи машина биринчисин кууп жетет, бирок биринчисинде резервде аралык бар. Желек экинчи машина биринчисин кууп жете турган убакытты көрсөтүп турат.

Экинчи машина шаардан чыгып кеткен учурда, биринчиси 2 сааттан бери жолдо жүргөндүктөн, бул убакыттын ичинде ал шаардан алыстап кетүүгө үлгүргөн.
 $70 \cdot 2 = 140$ (км).

Экинчи машина биринчисине караганда ылдамыраак баратат, ошондуктан ар бир саат сайын унаалардын ортосундагы аралык алардын ылдамдыгынын айырмасына азаят:

$80 - 70 = 10$ (км/саат) — машиналардын жакындашуу ылдамдыгы.

Машиналардын ортосундагы аралыкты алардын жакындашуу ылдамдыгына бөлүү менен, алар канча сааттан кийин жолугушаарын биле алабыз:

$140 : 10 = 14$ (саат).

Маселенин чыгарылышын төмөнкүчө жазабыз:

1) $70 \cdot 2 = 140$ (км) — машиналардын арасындагы аралык,

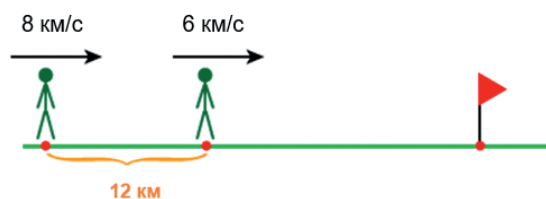
2) $80 - 70 = 10$ (км/саат) — машиналардын жакындашуу ылдамдыгы,

3) $140 : 10 = 14$ (саат – кезигишүү убактысы).

Жообу: Экинчи машина биринчисин 14 саатта кууп жетет.

- l) 12 км аралыктагы эки айылдан эки жөө жүргүнчү бир эле убакытта бирдей багытта чыгып кеткен. Алдында бараткан жөө жүргүнчүнүн ылдамдыгы 6 км/саат, артта бараткан жөө жүргүнчүнүн ылдамдыгы 8 км/саат. Канча сааттан кийин экинчи жөө жүргүнчү биринчисин кууп жетет?

Чыгарылыштын үлгүсү:

Экинчи жөө жүргүнчү биринчисине караганда ылдамыраак жүргөндүктөн, алардын ортосундагы аралык саат сайын азаят. Ошентип, биз жөө адамдардын жакындашуу ылдамдыгын аныктай аласыз: $8 - 6 = 2$ (км / саат).

Эки жөө жүргүнчү тең бир убакта чыгып кеткендиктен, алардын ортосундагы аралык айылдардын ортосундагы аралыкка (12 км) барабар. Жөө жүргүнчүлөрдүн ортосундагы аралыкты алардын жакындашуу ылдамдыгына бөлүп, биз экинчи жөө жүргүнчү биринчисин канча убакытта кууп жетээрин билебиз: $12 : 2 = 6$ (саат).

Маселенин чыгарылышын төмөнкүдөй жазабыз:

- 1) $8 - 6 = 2$ (км/саат) — жөө жүргүнчүлөрдүн жакындашуу ылдамдыгы,
- 2) $12 : 2 = 6$ (саат) – жолугуу убактысы.

Жообу: 6 сааттан кийин экинчи жөө адам биринчисин кууп жетет

Жооптору:

a) 1 м; 5с;	g) 16 м;
b) 6 с;	h) 10 мин;
c) 9 м; 6м; 3 м; 0 м; 4 с;	i) 120 км; 80 км; $200 - 4 \cdot t$; 5 ч;
d) 4 с;	j) 90 км;
e) 44 м; 40 м; 28 м; 0 м;	k) 14 саат;
f) 12 с;	l) 6 саат.

4-КЛАСС. ТАТААЛ ТҮЗҮЛҮШТӨГҮ ТЕНДЕМЕЛЕР

Биринчи дөңгээл

- a) $5 \cdot a = 55$
- b) $8 \cdot b = 56$
- c) $3 \cdot x = 48$
- d) $8 \cdot b = 96$
- e) $17 - z = 10$
- f) $28 - a = 8$
- g) $64 - t = 59$

- h) $5 + a = 12 - 1$
- i) $4 + x = 11 - 2$
- j) $6 \cdot z = 5 + 7$
- k) $43 - 7 = 12 \cdot b$
- l) $36 - a = 5 \cdot 6$
- m) $t \cdot 7 = 42$
- n) $z - 10 = 7 \cdot 1$

- o) $22 - y = 3 \cdot 3$
- p) $a - 8 = 3 \cdot 7$
- q) $x \cdot 6 = 20 + 22$
- r) $9 - 1 = 12 - a$
- s) $12 \cdot z = 22 + 2$
- t) $24 \cdot b = 54 - 6$

Жооптору:

a) 11	e) 7	i) 5	m) 6	q) 7
b) 7	f) 20	j) 2	n) 17	r) 4
c) 16	g) 5	k) 3	o) 13	s) 2
d) 12	h) 6	l) 6	p) 29	t) 2

Экинчи дөңгээл

- a) $x - 7 = 16 : 4$
- b) $x + 9 = 17 - 3$
- c) $8 : 4 = y + 1$
- d) $7 \cdot c = 80 + 4$
- e) $15 \cdot c = 23 + 7$
- f) $4 + c \cdot 2 = 18$
- g) $(3 + y) \cdot 4 = 20$

- h) $2 \cdot (13 - x) = 14$
- i) $6 \cdot c + 9 = 21$
- j) $18 - x = 5 \cdot 3$
- k) $t - 9 = 6 + 5$
- l) $6 \cdot (3 - t) = 12$
- m) $(4 + t) \cdot 3 = 18$
- n) $9 - t + 3 = 9$

- o) $19 - 3 + z = 18$
- p) $7 \cdot 9 = z + 1$
- q) $(22 - 7) \cdot c = 15$
- r) $9 - (4 + z) = 4$
- s) $4 \cdot z \cdot 3 = 24$
- t) $(c - 9) \cdot 7 = 14$

Жооптору:

a) 12	e) 4	i) 5	m) 45	q) 8
b) 16	f) 56	j) 39	n) 14	r) 24
c) 7	g) 2	k) 56	o) 4	s) 22
d) 3	h) 28	l) 74	p) 10	t) 0

Үчүнчү деңгээл

a) $88 - 19 - a = 57$

b) $49 - 27 + z = 38$

c) $54 - 17 - a = 30$

d) $36 \cdot x - 19 = 89$

e) $28 \cdot a + 28 = 140$

f) $(73 - a) \cdot 5 = 85$

g) $48 \cdot x - 13 = 83$

h) $(32 - x) \cdot 18 = 72$

i) $(19 + x) \cdot 4 = 96$

j) $(44 - y) \cdot 19 = 95$

k) $x - 39 + 17 = 34$

l) $a - 67 = 28 : 4$

m) $53 - y = 56 : 7$

n) $96 : 12 = y - 6$

o) $17 \cdot y = 97 - 29$

p) $18 \cdot (17 - x) = 126$

q) $(x + 17) \cdot 5 = 125$

r) $(c - 18) \cdot 16 = 96$

s) $28 \cdot (c - 19) = 36 + 48$

t) $37 \cdot (c + 3) = 121 - 10$

Жооптору:

a) 12

b) 16

c) 7

d) 3

e) 4

f) 56

g) 2

h) 28

i) 5

j) 39

k) 56

l) 74

m) 45

n) 14

o) 4

p) 10

q) 8

r) 24

s) 22

t) 0

4-КЛАСС. ТАТААЛ ТҮЗҮЛҮШТӨГҮ ТЕНДЕМЕЛЕР

Биринчи дөңгээл

a) $38 + x = 73$	j) $88 : y = 22$	s) $111 : x = 3$
b) $y + 75 = 82$	k) $48 : z = 16$	t) $105 : x = 5$
c) $83 - x = 17$	l) $69 : z = 23$	u) $y : 53 = 1$
d) $105 - x = 73$	m) $54 - z = 9 + 5$	v) $115 : y = 23$
e) $56 : a = 28$	n) $75 - z = 21 - 10$	w) $90 : z = 18$
f) $84 : b = 4$	o) $54 + t = 61 - 1$	x) $96 : z = 24$
g) $60 : x = 12$	p) $28 - t = 6 + 7$	y) $70 : z = 3 + 4$
h) $36 : x = 12$	q) $84 : a = 28$	z) $z : 11 = 14 - 8$
i) $48 : y = 48$	r) $93 : b = 31$	

Жооптору:

a) 35	g) 5	l) 3	q) 3	v) 5
b) 7	h) 3	m) 40	r) 3	w) 5
c) 66	i) 1	n) 64	s) 37	x) 4
d) 32	j) 4	o) 6	t) 21	y) 10
e) 2	k) 3	p) 15	u) 53	z) 66
f) 21				

Экинчи дөңгээл

a) $78 : x = 2 \cdot 13$	j) $y : 19 + 79 = 83$	r) $74 : (45 - c) = 37$
b) $104 : x = 39 : 3$	k) $62 : z - 28 = 3$	s) $95 : (23 - c) = 19$
c) $84 : x = 14 \cdot 3$	l) $78 : z - 13 = 26$	t) $78 : (32 - c) = 13$
d) $96 : x = 83 - 59$	m) $96 : z - 9 = 7$	u) $(46 + t) : 5 = 11$
e) $91 : x = 78 : 6$	n) $115 : z - 8 = 15$	v) $(t + 28) : 17 = 6$
f) $y : 17 + 18 = 23$	o) $81 : c - 13 = 14$	w) $(t + 39) : 3 = 27$
g) $y : 4 + 49 = 72$	p) $80 : (33 - c) = 5$	x) $(t + 25) : 7 = 13$
h) $y : 21 + 38 = 42$	q) $90 : (c - 12) = 18$	y) $(12 + t) : 15 = 3$
i) $y : 5 + 57 = 75$		

Жооптору:

a) 3	f) 85	k) 2	p) 17	u) 9
b) 8	g) 92	l) 2	q) 17	v) 74
c) 2	h) 84	m) 6	r) 43	w) 42
d) 4	i) 90	n) 5	s) 18	x) 66
e) 7	j) 76	o) 3	t) 26	y) 33

Үчүнчү деңгээл

a) $36 : (x - 9) = 11 - 8$

b) $98 : (x + 2) = 9 - 7$

c) $(123 - x) : 15 = 13 - 7$

d) $138 : y + 13 = 59$

e) $(102 + y) : 4 = 2 \cdot 14$

f) $(29 + y) : 34 = 36 : 9$

g) $(152 - y) : 12 = 9$

h) $135 : a + 82 = 109$

i) $185 : a + 78 = 115$

j) $172 : (49 - a) = 86$

k) $256 : (c - 15) = 32$

l) $264 : c + 105 = 129$

m) $348 - 288 : c = 324$

n) $305 - 204 : c = 293$

o) $726 + x : 123 = 733$

p) $321 + y : 32 = 336$

q) $(246 + c) : 35 = 12$

r) $(x + 280) : 17 = 19$

s) $(y + 395) : 33 = 27$

t) $(y + 425) : 47 = 13$

u) $(529 + x) : 43 = 32$

v) $484 : (49 - a) = 121$

w) $864 : (c - 15) = 32$

x) $592 - 805 : c = 557$

y) $640 - 697 : c = 599$

Жооптору:

a) 22

f) 107

k) 23

p) 480

u) 847

b) 47

g) 44

l) 11

q) 174

v) 45

c) 33

h) 5

m) 12

r) 43

w) 42

d) 3

i) 5

n) 17

s) 496

x) 23

e) 10

j) 47

o) 861

t) 186

y) 17

АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ

1. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндөгү» Мыйзамы, 30-апрель, 2003-жыл № 92.
2. Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн Мамлекеттик билим берүү стандарты (КР Өкмөтүнүн №393 токтому, 22.07.22).
3. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарынын 1-4-класстары үчүн предметтик стандарт. Бишкек, 2022.
4. 2518 задач по математике: 1-4-й кл.: в 3ч.: ч. 2/О.В.Узорова, Е.Н.Нефедова.-М.:АСТ: Астрель; Владимир: ВКТ, 2009. – 281, [7]с.
5. 3000 задач и примеров по математике: 1-2-й кл. (1-4); 1-й кл. (1-3)/ О.В.Узорова.-М.:АСТ: Астрель, 2009. – 222, [2]с.
6. Актуальные проблемы методики обучения математике в начальных классах./ под ред. М.И. Моро, А.М.Пышкало. - М.: Педагогика, 1977. - 247с.
7. Алимбетова З.Д. Новая дидактическая система. //Начальная школа.- 1994. №4. - с.62
8. Амонашвили Ш.А. Обучение. Оценка. Отметка. - М.: Знание, 1980. - 95с.
9. Байсалов Дж.У., Мунапысова Г.Т. «Мектеп математикасынын плимий негиздери» курсун окутууга карата методикалык сунуштар.-Бишкек, 2000. - 616.
10. Бантова М., Бельтюкова Г., Полевщикова А. Методика преподавания математики в начальных классах. - М.: Просвещение, 1973. - 303с.
11. Бекбоев И.Б., Инсанга багыттап окутуу. - Бишкек, Мектеп, 2010. – 300б.
12. Бекбоев И. Б., Ибраева Н.И. Математика, 1-4 класстардын окуу китептери.- Бишкек, Кыргызстан, 1996-2005 жылдары.
13. Бекбоев И.Б. Математика. Башталгыч мектептин 1- классы үчүн окуу китеби. / И.Бекбоев, Н.Ибраева – 3- ү бас. – Б.: Кут-Бер, 2013.
14. Бекбоев И.Б. Математика. Башталгыч мектептин 3- классы үчүн окуу китеби. / И.Бекбоев, Н.Ибраева – 4- ү бас. – Б.: Билим-компьютер, 2015.
15. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка. - М.: Из-воМГУ, 1985.- 45с.
16. Ибраева Н.И. 1 класстын окуучуларын математика сабагында өз алдынча иштөөгө үйрөтүү. /«Көрсөтмө куралдар, техникалык каражаттар» китебинде. - Фрунзе, Мектеп, 1980. - 30-63-б.
17. Ибраева Н.И. 1-3 класстарда математиканы окутуунун технологиясы.- Бишкек, Педагогика, 2001. – 156б.
18. Ибраева Н.И., Байсалов Дж.У., Конурбаева Ж.С. “Башталгыч математиканы окутуунун методикасы” - Бишкек, Педагогика, 2006. - 156.
19. Истомина Н.Б. Методика обучения математике в начальных классах.-М.: Академия, 1998.-228с.
20. Левенберг Л.Ш. Рисунки, схемы и чертежи в начальном курсе математики. - М.: Просвещение, 1978. - 126с.
21. Моро М.И. Математика. 1 класс. Ч1. /М.И. Моро, С.И.Волкова, С.В. Степанова.– Адапт. бас.– Б.: Аркус, 2019.
22. Моро М.И. Математика. 1 класс. Ч2. /М.И. Моро, С.И.Волкова, С.В. Степанова.– Адапт. бас.– Б.: Аркус, 2019.
23. Моро М.И. Математика. 2 класс. Ч1. / М.И. Моро, М.А.Бантова, Г.В. Бельтюкова ж.б.– Адапт. бас.– Б.: Аркус, 2019.
24. Моро М.И. Математика. 2 класс. Ч2. / М.И. Моро,М.А.Бантова, Г.В. Бельтюкова ж.б.– Адапт. бас.– Б.: Аркус, 2019.
25. Моро М.И. Математика. Башталгыч мектептин 3- классы үчүн окуу китеби. В 2ч. Ч 1. / М.И. Моро, М.А.Бантова , Г.В. Бельтюкова ж.б. –5-и бас. – М.: Просвещение, 2007.
26. Моро М.И. Математика. Башталгыч мектептин 3- классы үчүн окуу китеби. В 2ч. Ч 2. / М.И. Моро, М.А.Бантова, Г.В. Бельтюкова ж.б. – 5-и бас. – М.: Просвещение, 2007.
27. Моро М.И. Математика. Башталгыч мектептин 4- классы үчүн окуу китеби. В 2ч. Ч 1./ М.И. Моро, М.А.Бантова , Г.В. Бельтюкова ж.б. –3- ү бас. – М.: Просвещение, 2006.
28. Моро М.И. Математика. Башталгыч мектептин 4- классы үчүн окуу китеби. В 2ч. Ч 2. / М.И. Моро, М.А.Бантова , Г.В. Бельтюкова ж.б. –3- ү бас. – М.: Просвещение, 2006.
29. Средства обучения математике в начальных классах. / сост. М.И. Моро, А.М. Пышкало. -М.: Просвещение, 1981. - 144с.
30. Стойлова Л.П. *Математика*: Учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений. -М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 424 с. 424 стр.

ЖЧК «Имак Офсет» басмаканасында басылды.
Нускасы 700
Бишкек шаары, Лермонтов көчөсү, 1В
imakofset.kg

